

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MUHASEBENİN İHTİYATLILIK KAVRAMININ
KARŞILIKLAR VE YEDEKLER AÇISINDAN
KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEMESİ**

Nihan KABAN

Danışman

Prof. Dr. A. Seha SELEK

2007

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Muhasebenin İhtiyathlık Kavramının Karşılıklar ve Yedekler Açısından Karşılaştırmalı Bir İncelemesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Nihan KABAN

İmza:

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Nihan KABAN
Anabilim Dalı : İşletme
Programı : Muhasebe - Finansman
Tez Konusu : Muhasebenin İhtiyatlılık Kavramının Karşılıklar ve Yedekler Açısından Karşılaştırmalı Bir İncelemesi

Sınav Tarihi ve Saati:

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18.maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI	O	OY BİRLİĞİ ile	O
DÜZELTME	O*	OY ÇOKLUĞU	O
RED edilmesine	O**	ile karar verilmiştir.	

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır.

O***

Öğrenci sınava gelmemiştir.

O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

	Evet
Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.	O
Tez mevcut hali ile basılabilir.	O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	O
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red	
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red	
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red	

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Muhasebenin İhtiyatlılık Kavramının Karşılıklar ve Yedekler Açısından
Karşılaştırmalı Bir İncelemesi**

Nihan KABAN

**Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Muhasebe - Finansman Programı**

Bu çalışmanın asıl amacı muhasebenin ihtiyatlılık kavramını çeşitli bakış açılarına göre tanımlayarak, bu kavramın gereği olarak ayrılan karşılıkların ve yedeklerin ayrıntılı bir şekilde ele alınmasıdır. Öncelikle her üç kavram da tanımlanmış, bu tanımlamalarda farklı yazarların ve farklı mevzuatların bu kavramların sınırlarını bakış açılarına göre daraltıp, genişlettikleri görülmüştür.

Tanımlardan sonra karşılıklar; yasal, ulusal ve uluslararası düzenlemeler, yedekler ise; ayrıldıkları kaynaklar, kullanım özgürlükleri ve bilançoda yer almaları bakımından ele alınmıştır. Karşılıklar ve yedekler ayrıntıları ile açıklandıktan sonra, bu iki kavram birbiriyle karşılaştırılmış ve son bölümde de örneklerle yer verilmiştir.

Bu çalışmada, ele alınan kavramlar konusunda farklı bakış açılarından kaynaklanan değişik düzenlemelerin ve uygulamaların olduğu görülmüş, ancak finansal tabloların gerçeği yansıtması ve tüm kullanıcılar için aynı çıkarımları sağlaması açısından, çok başlılığın ortadan kaldırılması ve muhasebe standartlarının uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1) İhtiyatlılık, 2) Karşılık, 3) Yedek, 4) Değer Düşüklüğü,
5) Muhasebenin Temel Kavramları.

ABSTRACT

M.A. Thesis

A Comparative Investigation of Conservatism Concept of Accounting Under Allowances, Provisions and Reserves

Nihan KABAN

**Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of Management
Accounting - Financing Program**

The main aim of this study is to define conservatism concept of accounting in different perspectives and to investigate detailed provisions, allowances, reserves, which are the results of conservatism concept. First, three concepts are defined. In this definitions it is clear to see, that different authors and different legislations have different perspectives, and according to their way of their search some of them are widened, and some of them are restricted.

After the definitions, provisions are investigated under legal, national and international legislations and reserves are investigated according to the sources, which suggest their separation differentiations, freedom of using, statement in balance sheet. After the detailed explanations of provisions, allowances and reserves, the comparison of these concepts takes part. In last chapter, there are some examples about that.

In this study, it is apparent to see that the different arrangements and practices about allowances, provisions and reserves occur because of different views. But, financial statements must report the reality, and all of the users must understand the same thing from the financial reports. Because of this, financial statements should be prepared only according to the accounting standards.

Key Words: 1) Conservatism, 2) Provision, 3) Reserve, 4) Allowance,
5) Generally Accepted Accounting Principles.

MUHASEBENİN İHTİYATLILIK KAVRAMININ KARŞILIKLAR VE YEDEKLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEMESİ

YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xv
TABLO LİSTESİ.....	xvi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xvii
GİRİŞ	xviii

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBENİN İHTİYATLILIK KAVRAMI VE TANIMI

1.1 İHTİYATLILIK KAVRAMI	1
1.1.1 Muhasebe Yazınında İhtiyatlılık Kavramı ve Tanımı.....	1
1.1.2 İhtiyatlılık Kavramının Türkiye’ deki Türel Düzenlemelerdeki Tanımları	3
1.1.3 İhtiyatlılık Kavramının Uluslararası Türel Düzenlemelerdeki Tanımları.	5
1.2 İHTİYATLILIK KAVRAMININ MUHASEBEDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	5

İKİNCİ BÖLÜM
MUHASEBENİN İHTİYATLILIK KAVRAMI VE MUHASEBE SİSTEMİ
AÇISINDAN KARŞILIKLARIN İNCELENMESİ

2.1. KARŞILIK KAVRAMI VE TANIMI	19
2.1.1 Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ve Tekdüzen Hesap Planı Bakımından Karşılıklar	20
2.1.1.1 Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi	22
2.1.1.2 Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi	25
2.1.1.3 İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi	26
2.1.1.4 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi	27
2.1.1.5 Şüpheli Alacaklar ile İlgili Karşılıkların İzlendiği Hesapların Tanımları ve İşleyişleri	28
2.1.1.6 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi	30
2.1.1.7 Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları Hesabının Tanımı ve İşleyişi	33
2.1.1.8 Kıdem Tazminatı Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi	34
2.1.1.9 Maliyet Giderleri Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi	36
2.1.1.10 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları Hesabının Tanımı ve İşleyişi	38
2.1.1.10.1 Garanti Kapsamında Yapılan Satışlar İçin Karşılık Ayrılması	39
2.1.1.10.2 Hediye Kampanyaları İçin Karşılık Ayrılması	40
2.1.1.10.3 Büyük Tamir ve Masraflar İçin Karşılık Ayrılması	41
2.1.1.10.4 Toplu İş Sözleşmelerinden Doğan Farklar İçin Karşılık Ayrılması	42

2.1.1.10.5	Personele Verilen Temettü İkramiyeleri İçin Karşılık Ayrılması	43
2.1.2	Vergi Kanunları Kapsamındaki Karşılıklar	43
2.1.2.1	Vergi Usul Kanunu Kapsamındaki Karşılıklar	44
2.1.2.1.1	Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı	45
2.1.2.1.1.1	Çalınan veya Kaybolan Mallarda Stok Değer Düşüklüğü Uygulaması	48
2.1.2.1.1.2	Firelerin Stok Değer Düşüklüğü Uygulaması Karşısında Durumu	49
2.1.2.1.1.3	İthal Edilen Malların Ülke Sınırları Dışında Değer Kaybetmesi Durumunda Stok Değer Düşüklüğü Uygulaması	50
2.1.2.1.1.4	Değer Düşüklüğü Karşısında Sigorta Tazminatı Alınması	51
2.1.2.1.2	Şüpheli Alacaklar Karşılığı	51
2.1.2.1.2.1	Vergi Usul Kanunu' na Göre Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırabilmek İçin Gerekli Koşullar..	52
2.1.2.1.2.2	Alacağın Ticari veya Zirai Kazancın Elde Edilmesi ve İdame Ettirilmesi ile İlgili Olması	53
2.1.2.1.2.3	Bilanço Esasına Göre Defter Tutulması	53
2.1.2.1.2.4	Alacağın Teminatsız Olması	54
2.1.2.1.2.5	Alacağın Bir Kısımının Teminatlı Olması	54
2.1.2.1.2.6	Teminatsız Alacağın Daha Sonra Teminata Bağlanması	55
2.1.2.1.2.7	Teminat Hükümünde Olan Değerler	55

2.1.2.1.2.8	Şahsi Kefaletle Bağlanan Alacaklarda Karşılık Uygulaması.....	55
2.1.2.1.2.9	Dava veya İcra Aşamasında Bulunan Alacaklar.....	56
2.1.2.1.2.10	Alacağın Dava veya İcraya Aktarılmasının Göstergesi.....	56
2.1.2.1.2.11	Davanın Borçlu Tarafından Açılması Durumu	57
2.1.2.1.2.12	Yapılan Protestoya veya Yazı ile Bir Defadan Fazla İstenilmesine Rağmen Borçlu Tarafından Ödenmemiş Bulunan Dava veya İcra Takibine Değmeyecek Derecede Küçük Alacaklar	58
2.1.2.1.2.13	Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırabilmek İçin Alacağın Daha Önce Hasılat Yazılmış Olmasının Şart Olup Olmadığı	59
2.1.2.1.2.14	Şüpheli Hale Gelen Alacağa Tasarruf Değeri Üzerinden Karşılık Ayrılması.....	60
2.1.2.1.2.15	Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılacak Hesap Dönemi	60
2.1.2.1.2.16	Aciz Vesikasına Bağlanan Alacakların Durumu.....	62
2.1.2.1.2.17	Holding ve Bağlı Kuruluşlar Arasındaki Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması	63
2.1.2.1.2.18	Borçlunun İflası Halinde Şüpheli Alacak Uygulaması	64

2.1.2.1.2.19	Borçlunun Konkordato Talebi Halinde Şüpheli Alacak Uygulaması	64
2.1.2.1.2.20	Kamu İdare ve Kurumlarından Olan Alacakların Şüpheli Alacak Uygulaması Karşısındaki Durumu..	67
2.1.2.1.2.21	Faktoring Şirketlerinde Şüpheli Alacak Karşılığı Uygulaması	69
2.1.2.1.2.22	Yurtdışından Olan Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması.....	71
2.1.2.1.2.23	Tahsil Edilemeyen Katma Değer Vergisi İçin Karşılık Ayrılabilmesi.	71
2.1.2.1.3	Menkul Kıymet Değer Düşüklüğü Karşılığı	72
2.1.2.2	Kurumlar Vergisi Kanunu Kapsamındaki Karşılıklar.....	74
2.1.2.2.1	Tazminat Tutarları Kesinleşmemiş Hasarlara Ait Karşılıklar.....	75
2.1.2.2.2	Kazanılmamış Prim Karşılıkları.....	76
2.1.2.2.3	Hayat Sigortalarında Matematik Karşılıklar	77
2.1.3	Türk Ticaret Kanunu Kapsamındaki Karşılıklar.....	78
2.1.3.1	6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu' na Göre Karşılıklar	79
2.1.3.2	Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Kapsamındaki Karşılıklar	81
2.1.4	Sermaye Piyasası Düzenlemeleri Kapsamındaki Karşılıklar.....	83
2.1.4.1	Seri: XI, No: 1 Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ Kapsamındaki Karşılıklar.....	84
2.1.4.1.1	Menkul Kıymet Değer Düşüklüğü Karşılığı	84
2.1.4.1.2	Vergi Karşılıkları	85
2.1.4.1.3	Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı	85
2.1.4.1.4	Şüpheli Alacak Karşılığı	86
2.1.4.1.5	İştirakler, Bağlı Ortaklıklar, Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı	87
2.1.4.1.6	Şarta Bağlı Olaylar Nedeniyle Ayrılan Karşılıklar	88

2.1.4.1.7	Kıdem Tazminatı Karşılığı.....	89
2.1.4.2	Seri: XI, No: 25 Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ Kapsamındaki Karşılıklar.....	90
2.1.5	Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamındaki Karşılıklar.....	93
2.1.5.1	Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı (TMS 36).....	94
2.1.5.1.1	Standardın Amacı ve Kapsamı.....	94
2.1.5.1.2	Standartta Yer Alan Bazı Kavramların Tanımları	95
2.1.5.1.3	Değer Düşüklüğüne Uğramış Olması Olası Bir Varlığın Belirlenmesi	96
2.1.5.1.4	Geri Kazanılabılır Tutarın Ölçümü	98
2.1.5.1.4.1	Kullanım Değerinin Ölçümüne İlişkin Esaslar	99
2.1.5.1.4.2	İskonto Oranı.....	100
2.1.5.1.5	Değer Düşüklüğü Zararının Ölçülmesi ve Muhasebeleştirilmesi.....	100
2.1.5.1.6	Değer Düşüklüğü Zararının İptali	101
2.1.5.1.7	Finansal Tablolarda Açıklanacak Bilgiler.....	102
2.1.5.2	Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar Standardı (TMS 37).....	104
2.1.5.2.1	Standardın Amacı ve Kapsamı.....	104
2.1.5.2.2	Standartta Yer Alan Bazı Kavramların Tanımları	105
2.1.5.2.3	Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi	107
2.1.5.2.3.1	Mevcut Yükümlülük	107
2.1.5.2.3.2	Geçmişteki Olay.....	108
2.1.5.2.3.3	Ekonomik Fayda İçeren Kaynakların Olası Çıkışları	108
2.1.5.2.4	Karşılık Tutarının Tahmini	109
2.1.5.2.5	Karşılık Tutarındaki Değişmeler.....	110
2.1.5.2.6	Karşılıkların Kullanımı	110
2.1.5.2.7	Koşullu Yükümlülükler.....	110

2.1.5.2.8	Koşullu Varlıklar.....	111
2.1.5.2.9	Finansal Tablolarda Açıklanacak Bilgiler.....	111
2.1.5.3	İştiraklerdeki Yatırımlar Standardı (TMS 28) Kapsamında İştiraklerde Değer Düşüklüğü	114
2.1.5.4	Stoklar Standardı (TMS 2) Kapsamında Stok Değer Düşüklüğü	115
2.1.5.5	Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı (TMS 39) Kapsamında Finansal Araçlar İçin Ayrılan Karşılıklar.....	116
2.1.5.6	Gelir Vergileri Standardı (TMS 12) Kapsamında Ertelenmiş Vergi Varlıkları ve Yükümlülükleri.....	118
2.1.5.7	Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı (TMS 19) Kapsamında Karşılıklar.....	118
2.1.5.8	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı (TMS 40) Kapsamında Karşılıklar.....	119
2.1.5.9	Tarımsal Faaliyetler Standardı (TMS 41) Kapsamında Karşılıklar.....	119
2.1.5.10	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standardı (TMS 29) Kapsamında Enflasyona Göre Düzeltilmiş Tutarların Kullanım Değerinden Fazla Olması	120

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBENİN İHTİYATLILIK KAVRAMI ve MUHASEBE SİSTEMİ AÇISINDAN YEDEKLERİN İNCELENMESİ

3.1	YEDEK AKÇE KAVRAMI VE TANIMI	121
3.1.1	Yedek Akçe Türleri.....	123
3.1.1.1	Ayrıldıkları Kaynaklar Bakımından Yedek Akçeler.....	123
3.1.1.1.1	Yasal Yedek Akçeler.....	115
3.1.1.1.1.1	Yasal Yedek Akçelerin Olağan Kaynaktan Ayrılması	125

3.1.1.1.1.2	Yasal Yedek Akçelerin Olağanüstü Kaynaktan Ayrılması	127
3.1.1.1.2	Esas Sözleşmeye Dayanılarak Ayrılan (İhtiyari – İsteğe Bağlı) Yedek Akçeler	127
3.1.1.1.3	Genel Kurul Kararıyla Ayrılan (Olağanüstü) Yedek Akçeler.....	129
3.1.1.2	Kullanım Özgürlükleri Açısından Yedek Akçeler.....	129
3.1.1.2.1	Genel Amaca Bağlı Yedekler.....	129
3.1.1.2.2	Belirli Amaca Bağlı Yedekler.....	130
3.1.1.3	Bilançoda Yer Almalarına Göre Yedek Akçeler	130
3.1.1.3.1	Açık Yedek Akçeler.....	130
3.1.1.3.2	Gizli Yedek Akçeler.....	130
3.1.2	Kar Payı ile Yedek Akçeler Arasındaki Hukuki İlişki.....	132
3.1.3	6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile Yürürlüğe Girecek Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’ nın Yedek Akçelerle İlgili Hükümler Açısından Karşılaştırması.....	133
3.1.4	Sermaye Piyasası Kurulu’ nun Yayınlamış Olduğu XI Seri ve 25 Numaralı Tebliğ İle Muhasebe Standartları İtibariyle Yedek Akçelerin Finansal Tablolarda Gösterimi	134
3.1.5	Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğleri ve Tekdüzen Hesap Planı Bakımından Yedekler	135
3.1.5.1	Hisse Senedi İhraç Primleri Hesabının Tanımı ve İşleyişi...	136
3.1.5.2	Hisse Senedi İptal Kararı Hesabının Tanımı ve İşleyişi	137
3.1.5.3	Diğer Sermaye Yedekleri Hesabının Tanımı ve İşleyişi.....	137
3.1.5.4	Yasal Yedekler Hesabının Tanımı ve İşleyişi.....	137
3.1.5.5	Statü Yedekleri Hesabının Tanımı ve İşleyişi.....	138
3.1.5.6	Olağanüstü Yedekler Hesabının Tanımı ve İşleyişi.....	138
3.1.5.7	Diğer Kar Yedekleri Hesabının Tanımı ve İşleyişi.....	139
3.1.5.8	Özel Fonlar Hesabının Tanımı ve İşleyişi.....	139
3.2	YEDEK AKÇE KAVRAMININ KARŞILIKLAR KAVRAMI İLE KİYASLAMALI OLARAK İNCELENMESİ	141

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MUHASEBENİN İHTİYATLILIK KAVRAMI AÇISINDAN KARŞILIKLAR
VE YEDEKLER İLE İLGİLİ ÖRNEKLER

4.1	MUHASEBE STANDARTLARI İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA.....	144
4.2	TMS 36 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA	154
4.3	TMS 37 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA	156
4.4	TMS 36 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA	157
4.5	TMS 37 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA	158
4.6	TMS 37 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA	159
4.7	TMS 36 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA	160
4.8	KAR DAĞITIMI KAPSAMINDA YEDEKLERLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA	162
SONUÇ		167
KAYNAKLAR		185
DOLAYLI KAYNAKLAR.....		195

KISALTMALAR

AAA	The Committee of the American Accounting Association / Amerikan Muhasebeciler Birliği Komitesi.
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu.
FASB	Financial Accounting Standards Board / Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
GVK	Gelir Vergisi Kanunu.
IAS	International Accounting Standards / Uluslararası Muhasebe Standartları.
IASB	International Accounting Standards Board / Ululararası Muhasebe Standartları Kurulu.
KDV	Katma Değer Vergisi.
KKEG	Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler.
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu.
MDV	Maddi Duran Varlık.
MSUGT	Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği.
SFAC	Statement of Financial Accounting Concepts / Finansal Muhasebe Kavramları Tebliğleri.
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu.
TDHP	Tekdüzen Hesap Planı.
TMS	Türkiye Muhasebe Standardı.
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu.
TTK	Türk Ticaret Kanunu.
T�S�AD	Türkiye Sanayici ve �şadamları Derneği.
TÜRMOB	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği.
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları.
UMS	Uluslararası Muhasebe Standardı.
UK	United Kingdom / Birleşik Krallık.
VUK	Vergi Usul Kanunu.

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: ABC İşletmesinin Zamanlama Farkları Tablosu	151
Tablo 2: ABC İşletmesi Düzenleme ve Sınıflama İşlemleri Tablosu	152
Tablo 3: ABC İşletmesinin 31.12.2006 tarihli Bilançosu	153
Tablo 4: ABC İşletmesinin 1.1.2006 – 31.12.2006 Dönemine Ait Gelir Tablosu...	154
Tablo 5: N İşletmesinin 2006 Yılı Kar Dağıtım Tablosu.....	164
Tablo 6: N İşletmesinin Kar Dağıtımının Vergilendirilmesi Tablosu	165

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Değer Düşüklüğü Modeli	103
Şekil 2: Karşılık veya Şarta Bağlı Yükümlülük.....	112
Şekil 3: Karar Ağacı.....	113

GİRİŞ

Günümüz toplumunun hayati bir parçası olan ve ekonomik faaliyetlerin merkezinde bulunan muhasebe, son derece geniş kapsamlı bir disiplin olması ve herhangi bir yalın tanımlamanın yetersiz kalması nedeniyle muhasebe yazınında çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan, The Committee of the American Accounting Association (AAA) (Amerikan Muhasebeciler Birliği Komitesi) tarafından 1966’ da yapılmış olan tanım sadece muhasebe sürecine odaklanmayıp, bilgiye duyulan gereksinimin nedenini de vurgulaması açısından önem taşımaktadır. Bu tanıma göre; *‘Muhasebe, finansal bilgi kullanıcılarının karar almada kullanacakları ekonomik bilgiyi tanımlama, ölçme ve iletme sürecidir.’* (Lewis ve Pendrill, 2004; 3).

Muhasebenin doğası ve amacı, sorulara yanıt vermek, ekonomik kararlara yardımcı olmaktır. Ekonomik faaliyetlerin dili olarak da tanımlanan muhasebenin gelişimi, ekonomik alternatifleri kapsayan kararlar almak için duyulan bilgi ihtiyacı ile gerçekleşmiştir. İş hayatının ve ekonomik kararların değişmesi, karar alıcıların ihtiyaçlarına hizmet etmek için muhasebeyi de geliştirmiştir. (Matulich, Heitger ve Var, 1982; 4). Burada sözü geçen karar alıcılar, muhasebe sisteminin ürettiği bilgileri kullanan ilgili taraflardır.

Söz konusu finansal bilginin içeriği açısından taşınması gereken özellikler ihtiyaca uygun ve güvenilir olması, sunuş açısından taşınması gereken özellikler de anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir olmasıdır. (Black, 2003; 31)

Kullanılacak bilginin kullanıcılara ulaştırılması finansal raporlama yaparak mümkün olmaktadır. Financial Accounting Standards Board (FASB)’ın (Finansal Muhasebe Standartları Kurulu) Statement of Financial Accounting Concepts (SFAC) 1’ de finansal raporlamayı şöyle tanımlamıştır; *‘Finansal raporlama, dış kullanıcıların bilgi ihtiyaçlarına hizmet etmeyi amaçlayan faaliyetlerdir. Dış*

kullanıcılar, işletmeden finansal bilgiyi talep ederler. İşletme yönetimi de söz konusu finansal bilgileri dış kullanıcılara iletir ’ (Lewis, & Pendrill, 2004;4).

UK Accounting Standards Board (Birleşik Krallık Muhasebe Standartları Kurulu) finansal raporlamanın amacını şu şekilde ortaya koymuştur: ‘ *Finansal raporlamanın amacı, işletmenin finansal performansı ve finansal pozisyonun raporlanması hakkında bilgi sağlamaktır. Finansal raporlama işletme yönetimini değerlendirmede ve ekonomik karar almada çeşitli birçok kullanıcı için faydalı olur ’* (Lewis, & Pendrill, 2004; 4).

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından yayınlanan 1 no’ lu Türkiye Muhasebe Standardı’ndaki (TMS) finansal tabloların amacı başlığını taşıyan 7. madde: ‘*Finansal tablolar işletmenin finansal durumunun ve finansal performansının biçimlendirilmiş sunumudur. Genel amaçlı finansal tabloların hedefi, geniş bir kullanıcı kitlesinin ekonomik kararlar almalarına yardımcı olan işletmenin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları hakkında bilgi sağlamaktır. Ayrıca finansal tablolar, yöneticilerin kendilerine emanet edilen kaynakları ne etkinlikte kullandıklarını da gösterir. Finansal tablolar bu amaca ulaşmak için işletmeyle ilgili aşağıdaki bilgileri sunar:*

- a) varlıklar;*
- b) yabancı kaynaklar; (veya borçlar)*
- c) özkaynaklar;*
- d) gelir ve giderler, karlar ve zararlar;*
- e) özkaynaklardaki diğer değişimler; ve*
- f) nakit akışları.*

Bu bilgi, dipnotlarda yer alan diğer bilgilerle birlikte finansal tablo kullanıcılarının işletmenin gelecekteki nakit akışlarını ve özellikle bunların zamanını ve kesinliklerini tahmin etmelerine yardımcı olur ’ biçimindedir.

Finansal raporlama ne kadar kaliteli ise ulaşılan bilgi ve verilecek kararlara etkisi de o denli faydalı olur. *‘Finansal tabloların kalitesi, bu tabloların yatırımcıların ihtiyaç duyduğu bilgiyi tam olarak ve zamanında üretmesi olarak da tanımlanabilir’* (TÜSİAD, 2003; 12). Kaliteli bir finansal raporlamanın şartı, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, muhasebe standartlarına ve finansal raporlama standartlarına uygun raporlama yapmaktır.

İşletmeler hakkında ihtiyaç duyulan bilgiyi ortaya koymada en önemli araçlar olan finansal tablolar hazırlanırken, muhasebenin temel kavramları, muhasebe ilkeleri, muhasebe standartları ve muhasebe politikaları kullanılır. Kavramlardan ilkeler, ilkelerden standartlar ve standartlardan muhasebe politikaları belirlenir (Sağlam, 2001; 4).

Bu çalışmada muhasebenin temel kavramlarından olan ihtiyatlılık kavramı, bu kavram sonucunda ayrılması gereken karşılıklar ve yedekler incelenecektir.

Birinci bölümde; ihtiyatlılık kavramının çeşitli sınıflandırmalara göre tanımına yer verilerek, ihtiyatlılık kavramının muhasebedeki yeri ve önemi açıklanacaktır.

İkinci bölümde; karşılıklar, muhasebenin ihtiyatlılık kavramı ve muhasebe sistemi açısından ayrıntılı bir şekilde incelenecek ve bazı özellikli durumlar üzerinde durulacaktır.

Üçüncü bölümde; yedekler, muhasebenin ihtiyatlılık kavramı ve muhasebe sistemi açısından ayrıntılı bir şekilde ele alınıp, yedekler ile karşılıkların karşılaştırmaları bir incelemesi yapılacaktır.

Dördüncü ve son bölümde ise; muhasebenin ihtiyatlılık kavramı açısından, karşılıklar ve yedeklere ilişkin örneklere yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBENİN İHTİYATLILIK KAVRAMI VE TANIMI

1.1 İHTİYATLILIK KAVRAMI

İhtiyatlılık kavramı genel bir ifade ile muhafazakar yaklaşım tarzını ifade eder. Osmanlıca bir sözcük olan olan *'ihtiyatın'* türkçe karşılığı sözlükte *'sakınmak, işleri iyi düşünmek, tedbirlilik, işlerde basiret üzerine davranmak ve yedek'* (Osmanlıca Türkçe Lügat) olarak tanımlanmıştır.

İngilizcede *'being conservative'* ve *'being prudent'* olarak ifade edilen *'ihtiyatlı olmak'* , *'ancak dikkatlice düşünüp plan yaptıktan sonra harekete geçmek.'* (Hornby, 2004; 1063) anlamında kullanılmaktadır.

1.1.1 Muhasebe Yazınında İhtiyatlılık Kavramı ve Tanımı

Muhasebede ihtiyatlılığın en tanınmış ve ilk yapılan tanımlarından biri, Bliss' in ihtiyatlılık tanımıdır. Bu tanım, *'oluşabilecek karları bekleyerek buna göre hareket etme, ancak gerçekleşebilecek tüm zararı dikkate alarak ona göre davranır.'* Oluşabilecek karı dikkate almak demek; yasal olarak bu karı meydana getiren gelirin oluşması ve bu gelirin gerçekliğinin kanıtlanabilir olmasından önce karın tanınmasıdır. İhtiyatlılık, tüm gelir olan nakit akımlarının kar olarak kabul edilmeden önce elde edilmesi gerektiğini ifade etmez. Örneğin kredili satışlar tabiki kabul edilmektedir. Ancak bu nakit akımlarının gerçekliğinin kanıtlanabilir olması önemlidir. (Watts, 2003; 208).

Deneyisel yazında, ihtiyatlılık şu ifade ile tanımlanır: *'Muhasebecinin zarar, kayıp gibi kötü haberlere nazaran kar, kazanç gibi iyi haberleri onaylamak için daha yüksek bir doğrulama derecesine ihtiyaç duyması eğilimidir.'* (Basu, 1997; 7). *'İhtiyatlılık, kazançlar ve kayıplar için asimetrik doğrulama ihtiyacıdır. Bu açıklama,*

ihtiyatlılığın derecelendirilebilmesine olanak sağlar. Kayıplara karşı kazançların doğrulama derecesinin gerektirdiği fark ne kadar büyükse, ihtiyatlılık o kadar büyüktür. Bu ifade ‘differansiyel doğrulama yorumu’ olarak adlandırılmaktadır.’ (Watts, 2003; 208).

Watts ve Zimmerman’ ın 1990 ‘da ihtiyatlılık tanımına getirdikleri yorum ; *‘Muhasebeci varlıkları raporlarken mümkün olan alternatifler arasından en düşük değeri; borçları, yükümlülükleri raporlarken en yüksek değeri seçmelidir. Gelirler erken değil geç, harcamalar geç değil erken tanınmalıdır.’* şeklindedir. (Ball and Shivakumar, 2004).

Genel kabul görmüş ihtiyatlılık tanımlarından biri de şu şekildedir: *‘İhtiyatlılık, iki ya da daha fazla raporlama alternatifi arasından hissedarlar üzerinde en az hoş giden etkiyi bırakacak olanı seçmeyi söyleyen bir kuraldır.’* (Smith and Shivakumar, 1987).

Kitaplarda yer alan bir başka tanımda ise; *‘İhtiyatlılık, belirli bir muhasebe sonucuna varmada, belirli bir pozisyondaki risklerin araştırılmış olması ve etkilerinin mümkün olduğunca dikkatli bir şekilde değerlendirilmiş olmasıdır.’* ifadesi yer almaktadır. (Dixon, Hepworth, Paton, 1966; 106).

Wolk, Francis, Tearnay (1989); Davidson, Stickney ve Weil (1985) , Givoly ve Hayn (2000) ihtiyatlılık için daha genişletilmiş bir tanım kullanmışlardır: *‘İhtiyatlılık, muhasebe ilkeleri arasında bir seçme kriteridir ve ihtiyatlılık, kümülatif raporlanan gelirlerin minimizasyonuna, gelirlerin daha yavaş, harcamaların daha çabuk dikkate alınmasına, daha yüksek borç değeri ve daha düşük varlık değerine yol açar.’* (Durak, 2005; 7).

1.1.2 İhtiyatlılık Kavramının Türkiye’deki Türel Düzenlemelerdeki Tanımları

Türkiye’ de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) yayınladığı Muhasebe Uygulama Yönetmeliği’ nin 13. maddesinde ihtiyatlılığı şöyle tanımlamıştır:

‘İhtiyatlılık ilkesi; karar alma ve uygulamada, belirsizlik ortamında öngörüde bulunmak için gereken düzeyde temkinli ve tedbirli olmayı ifade eder. Muhasebe politikalarının, karşılaşılabilecek risk ve belirsizlikleri göz önünde bulunduran ve bunların yapılarına ve kapsamlarına göre ihtiyatlılıkla muhasebeleştirilmesini sağlayan bir temele dayandırılması gerekir. Buna göre, muhtemel giderler, zararlar ve borçlar için gerekli karşılık ayrılırken, muhtemel gelir ve karlar için herhangi bir muhasebe kaydı yapılmaz. İhtiyatlılık ilkesine dayanarak yapılacak bir değerlendirme ile gizli yedek akçe veya ilave karşılık ayrılması mümkündür. Ancak, bu durum, varlıkların veya gelirlerin olduğundan az, yükümlülüklerin veya giderlerin olduğundan çok görünmesine yol açacağından tarafsızlık ilkesi bakımından ayrıca değerlendirilmelidir. Gerekli karşılık, ilgili mevzuat hükümlerine göre ayrılması gereken asgari miktarı ifade etmekle birlikte, yalnızca ihtiyatlılık ilkesi, gereğinden fazla karşılık ayrılmasının gerekçesini oluşturmaz.’

1 seri no’ lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’nde (MSUGT) ihtiyatlılık kavramı aşağıdaki şekilde karşımıza çıkmaktadır:

‘İhtiyatlılık kavramı, muhasebe olaylarında temkinli davranılması ve işletmenin karşılaşılabileceği risklerin göz önüne alınması gereğini ifade eder. Bu kavramın sonucu olarak, işletmeler, muhtemel gider ve zararları için karşılık ayırırlar, muhtemel gelir ve karları için ise gerçekleşme dönemlerine kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapmazlar. Ancak bu kavram gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılık ayrılmasına gerekçe oluşturmaz.’

Sermaye Piyasası Kurulu'nun (SPK) yayınladığı Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkındaki Tebliğ'de ise bu kavram 9. maddede aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

‘İhtiyatlılık kavramı, durumun olduğundan daha iyi gösterilmesini önleyen, muhafazakar yaklaşım tarzını ifade eder. Bu kavram sonucu olarak, işletmeler muhtemel gider, zarar ve borçları için karşılık ayırırlar; muhtemel gelir ve karları için ise herhangi bir muhasebe işlemi yapmazlar. Ancak, bu kavram gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılık ayrılmasına gerekçe oluşturamaz.’

SPK' nın yayınladığı Sermaye Piyasalarında Muhasebe Standartları Hakkındaki Tebliğ'de ihtiyatlılık ve güvenilirlik aynı maddede ele alınmıştır. Bu maddedeki tanımda ifade şu şekildedir:

‘İhtiyatlılık, belirsizlik altında tahmin yapılmasında gerekli olan takdirin kullanılmasında, belirli ölçüde tedbirli davranılmasını, böylelikle varlıkların ve gelirlerin olduğundan fazla, borçların ve giderlerin de olduğundan az görünmesinin engellenmesidir.’

TMSK' nın yayınladığı Kavramsal Çerçeve'nin 37. maddesinde güvenilirlik ve ihtiyatlılık birlikte ele alınmıştır. Bu maddede *‘İhtiyatlılık, belirsizlik olması nedeniyle tahmin yapılması gereken hallerde aktiflerin ve gelirin olduğundan fazla, yükümlülüklerin ve giderlerin de olduğundan eksik belirlenmemesi için gereken dikkatin gösterilmesini ifade eder.’* görüşü yer almıştır.

Türk Ticaret Kanunu' nun (TTK) 20. maddesinde ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısının 18. maddesinde yer alan tacir olmanın hükümleri adlı bölümde, *‘her tacirin, ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir işadamı gibi hareket etmesi gerekir.’* ifadesi yer almaktadır. Buradaki basiretli iş adamı tanımı, sağduyu sahibi, ileriye düşünen ve işlerini buna göre organize eden, yapacağı sözleşmelerin yerine getirilip getirilmeyeceğini hesaba katıp, borcun yerine getirilmesini engelleyebilecek hareketleri önceden nazara alan tarzda davranmayı ifade eder. (Saday, 2006, 27).

TTK' nın ihtiyatlılığa bakışı '*basiretli bir iş adamı gibi davranma*' deyimini ile ortaya konmuştur.

1.1.3 İhtiyatlılık Kavramının Uluslararası Türel Düzenlemelerdeki Tanımları

Amerika' da finansal raporlama otoritesi olan FASB ' ın ihtiyatlılığa bakış açısı şu şekilde ifade edilmiştir: '*İhtiyatlılık, işletme faaliyetlerinde var olan belirsizlik ve risklerin yeterli bir şekilde göz önüne alınmasını sağlamak amacıyla verilen basiretli bir tepkidir. Bu yüzden eğer ödenecek ya da alınacak iki hesap için yapılan değerlendirme, tahmin aşağı yukarı eşit ise, ihtiyatlılık ilkesi daha az iyimser olan tahmini kullanmayı gerektirir.*' (SFAC No:2, par. 95, FASB, 1980).

Bu bakış açısındaki en önemli nokta, ihtiyatlı olmanın tahminlerde ne en iyi ne de en kötü şartları kullanmak demek olmadığıdır. (Lewis & Pendrill, 2004; 4).

1.2 İHTİYATLILIK KAVRAMININ MUHASEBEDEKİ YERİ ve ÖNEMİ

Muhasebenin ihtiyatlılık kavramı, muhasebenin temel kavramlarından biri olup, muhasebeyi uzun yıllardan beri önemli bir şekilde etkilemektedir.

'Basu ihtiyatlılığın muhasebe uygulamasını en az 500 yıldan beri etkilediğini belirtmiş, Sterling (1970), ise ihtiyatlılığı muhasebede değerlemedeki en etkili kavram olarak değerlendirmiştir. Son yıllarda ihtiyatlılıkla ilgili olarak yapılan deneysel araştırmalar, sadece 'muhasebe uygulaması ihtiyatlıdır' ifadesi yerine 'muhasebe uygulaması son 30 yılda giderek daha da ihtiyatlı bir hale gelmiştir.' ifadesinin daha açıklayıcı bir yorum olduğunu ileri sürmektedir.' (Watts, 2003; 208). Yakın geçmişte yaşanan Enron, WorldCom, gibi skandallar da ihtiyatlılığın artan önemini vurgulamaktadır.

İhtiyatlılık kavramının önemliliği muhasebenin anayasası niteliğinde olan muhasebenin temel kavramlarından biri olmasından da anlaşılmaktadır. Muhasebenin temel kavramları, muhasebe ilke ve standartlarının dayandığı norm ve

varsayımlardır. Muhasebe bilgilerinin toplanması, doğruluklarının saptanması, kaydedilmesi, sınıflandırılması, finansal tablolar halinde sunulması, analiz ve yorumlanmasında varlığı kabul edilen esaslar bütünü yansıtır. İşletmelerin faaliyet ve sonuçları ile ekonomik ve mali durumları hakkında anlamlı ve sağlıklı bilgi edinilmesini sağlamak bakımından da geliştirilmişlerdir (Arslan, 1993; 38). Bu bakış açısıyla kavramların evrenselliğinden bahsedilebilir.

Muhasebenin temel kavramları, işletmelerin faaliyetleri, örgütlenmeleri, sosyal yapıları ile örf ve adetlerinin zaman içinde yaşadığı olgular sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış kavramlardır. Söz konusu kavramlar incelendiğinde, bunların birbirleri ile çok yakından ilgili oldukları ve birbirlerini bütündedikleri görülmektedir.

1 no' lu MSUGT' de yer alan muhasebenin temel kavramları 12 adet olup aşağıdaki gibi açıklanabilir:

Sosyal Sorumluluk Kavramı

Bu kavram; muhasebenin işlevini yerine getirme hususundaki sorumluluğunu belirtmekte ve muhasebenin kapsamını, anlamını, yerini ve amacını göstermektedir. Sosyal sorumluluk kavramı; muhasebenin organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında; belli kişi veya grupların değil, tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması gereğini ifade eder.

Kişilik Kavramı

Bu kavram; işletmenin sahip veya sahiplerinden, yöneticilerinden, personelinden ve diğer ilgililerden ayrı bir kişiliğe sahip olduğunu ve işletmenin muhasebe işlemleri sadece bu kişilik adına yürütülmesi gereğini öngörür.

İşletmenin Sürekliliği Kavramı

Bu kavram, işletmelerin faaliyetlerini bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceğini ifade eder. Bu nedenle işletme sahiplerinin ya da hissedarlarının yaşam süreleriyle bağlı değildir. İşletmenin sürekliliği kavramı maliyet esasının temelini oluşturur. Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır.

Dönemsellik Kavramı

Dönemsellik kavramı; işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün, belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi hasılat, gelir ve karların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir. Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır.

Parayla Ölçülme Kavramı

Parayla ölçülme kavramı, parayla ölçülebilen iktisadi olay ve işlemlerin muhasebeye ortak bir ölçü olarak para birimiyle yansıtılmasını sağlamasıdır. Muhasebe işlemleri ulusal para birimine göre yapılır.

Maliyet Esası Kavramı

Maliyet esası kavramı, para mevcudu, alacaklar ve maliyetinin belirlenmesi mümkün veya uygun olmayan diğer kalemler hariç, işletme tarafından edinilen varlık ve hizmetlerin muhasebeleştirilmesinde, bunların elde edilme maliyetlerinin esas alınması gereğini ifade eder.

Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı

Bu kavram, muhasebe kayıtlarının gerçek durumu yansıtan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş objektif belgelere dayandırılması ve muhasebe kayıtlarına esas alınacak yöntemlerin seçilmesinde tarafsız ve ön yargısız davranılması gereğini ifade eder.

Tutarlılık Kavramı

Tutarlılık kavramı; muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanması gereğini ifade eder. İşletmenin mali durumunun, faaliyet sonuçlarının ve bunlara ilişkin yorumların karşılaştırılabilir olması bu kavramın amacını oluşturur. Tutarlılık kavramı, benzer olay ve işlemlerde, kayıt düzenleri ile değerlendirme ölçülerinin değişmezliğini ve mali tablolarda biçim ve içerik yönünden tek düzeni öngörür. Geçerli nedenlerin bulunduğu durumlarda, işletmeler, uyguladıkları muhasebe politikalarını değiştirebilirler. Ancak bu değişikliklerin ve bunların parasal etkilerinin mali tabloların dipnotlarında açıklanması zorunludur.

Tam Açıklama Kavramı

Tam açıklama kavramı; mali tabloların, bu tablolardan yararlanacak kişi ve kuruluşların doğru karar vermelerine yardımcı olacak ölçüde yeterli, açık ve anlaşılır olmasını ifade eder. Mali tablolarda finansal bilgilerin tam olarak açıklanması yanında, mali tablo kalemleri kapsamında yer almayan, ancak alınacak kararları etkileyebilecek, gerçekleşmesi muhtemel olaylara da yer verilmesi bu kavramın gereğidir.

İhtiyatlılık Kavramı

Bu kavram, muhasebe olaylarında temkinli davranılması ve işletmenin karşılaşılabileceği risklerin göz önüne alınması gereğini ifade eder. Bu kavramın

sonucu olarak, işletmeler, muhtemel giderleri ve zararları için karşılık ayırırlar, muhtemel gelir ve karları için ise gerçekleşme dönemlerine kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapmazlar. Ancak bu kavram gizli yedekler ve gereğinden fazla karşılıklar ayrılmasına gerekçe oluşturamaz.

Önemlilik Kavramı

Önemlilik kavramı; bir hesap kalemi veya mali bir olayın nispi ağırlık değerinin, mali tablolara dayanılarak yapılacak değerlemeleri veya alınacak kararları etkileyebilecek düzeyde olmasını ifade eder.

Önemli hesap kalemleri, finansal olaylar ve diğer hususların mali tablolarda yer alması zorunludur.

Özün Önceliği Kavramı

Özün önceliği kavramı, işlemlerin muhasebeye yansıtılmasında ve onlara ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında biçimlerinden çok özlerinin esas alınması gereğini ifade eder. Genel olarak işlemlerin biçimleri ile özleri paralel olmakla birlikte, bazı durumlarda farklılıklar ortaya çıkabilir. Bu takdirde, özün biçime önceliği esastır.

Bu çalışmada tebliğde yer aldığı şekliyle aktarılan muhasebenin temel kavramları yukarıda yer almıştır. İhtiyatlılık kavramının tanımından hareketle, varlıklarda değer düşüklüğü ayrılması, ileride meydana gelebilecek riskler için, borç ve gider karşılığı ayrılması, makul bir ölçüyle belirlenemeyen bir piyasası olan varlıkların fiyatı yüksekse de gerçekleşinceye (satılınca) kadar gelir yazılmaması gerekmektedir. Bu kavrama göre, işletmenin olduğundan daha iyi gösterilmemesine özen gösterilmelidir. İleride meydana gelebilecek riskler nazara alınarak temkinli olunması ve işletmenin olduğundan daha kötü gösterilmesi ise bu kavrama göre mümkün olmaktadır. Ayrıca bu kavrama göre, gelirler gerçekleştiğinde giderler ise

gerçekleşmeden önce (ihtimalin ortaya çıktığı dönemde) kayda alınmalıdır. (Örten, 2000; 84).

İhtiyatlılık kavramının muhasebenin diğer temel kavramları ile ilişkisi araştırıldığında, bu kavramın sosyal sorumluluk kavramı ile olan ilişkisi şu şekilde ortaya konabilir.

Sosyal sorumluluk kavramının tanımından hareketle, tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi noktasında, ihtiyatlılık kavramının kar için gerçekleşmeyi, zarar için ise gerçekleşme ihtimalinin varlığını, işletme için yükümlülük taşıyan tüm unsurların saptanması ve kayda geçirilmesini arayan nitelikte olması böylece işletmeyi gelecekteki belirsizliklerden korumayı amaçlayan kimliği itibarıyla ilişki kurulabilmektedir.

Dönemsellik kavramı ile ihtiyatlılık kavramının ilişkisine bakıldığında bu iki kavramın bazı durumlarda çeliştiği görülmektedir. Bu durumda dönemsellik ihtiyatlılığa nazaran daha etkili olmaktadır. Örneğin menkul kıymetlerin, iştiraklerin, yabancı paralı varlıkların değerlemesi yapılırken ihtiyatlılık kavramına göre değil, dönemsellik kavramına göre değerlemelerin yapılması ve bu varlıkların edinme maliyetleri ile değil cari değerle kayda alınması yapılmaktadır (Örten, 2000; 84).

Muhasebenin temel kavramları ile birlikte temel finansal tabloların düzenlenmesinde işletmeler tarafından uygulanacak kuralları ifade eden finansal tablo düzenleme ilkelerinin de ihtiyatlılık kavramının öneminin irdelenmesinde ele alınması faydalı olacaktır.

İlkeler; temel finansal tablolar esas alındığında bilanço ilkeleri ve gelir tablosu ilkeleri olmak üzere ikiye ayrılır.

Bilanço İlkeleri

Bilanço ilkelerinin amacı; sermaye koyan veya sonradan kendilerine ait karı işletmede bırakan sahip ve hissedarlar ile alacaklıların işletmeye sağladıkları kaynaklar ve bunlarla elde edilen varlıkların muhasebe kayıt, hesap ve tablolarında anlamlı bir şekilde tespit edilmesi ve gösterilmesi yoluyla, belli bir tarihte işletmenin mali durumunun açıklıkla ve ilgililer için gerçeğe uygun olarak yansıtılmasıdır.

Bilanço, varlıkların içinde bulunulan zamandaki değerini veya tasfiye halinde bunların satışından elde edilecek para tutarlarını yansıtan bir tablo değildir.

Bütün varlıklar, yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar bilançoda gayrisafi değerleri ile gösterilirler. Bu ilke, bilançonun net değer esasına göre düzenlenmesine bir engel oluşturmaz. Bu doğrultuda net değer bilanço düzenlenmesinin gereği olarak indirim kalemlerinin ilgili hesapların altında açıkça gösterilmesi esastır.

Bu amaç doğrultusunda benimsenen bilanço ilkeleri; varlıklara ilişkin ilkeler, yabancı kaynaklara ilişkin ilkeler ve öz kaynaklara ilişkin ilkeler olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Varlıklara İlişkin İlkeler

- 1) İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşebilecek varlıkları, bilançoda dönen varlıklar grubu içinde gösterilir.
- 2) İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşemeyen, hizmetlerinden bir hesap döneminden daha uzun süre yararlanılan uzun vadeli varlıkları, bilançoda duran varlıklar grubu içinde gösterilir. Dönem sonu bilanço gününde bu grupta yer alan hesaplardan vadeleri bir yılın altında kalanlar dönen varlıklar grubunda ilgili hesaplara aktarılırlar.

- 3) Bilançoda varlıkları, bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleriyle gösterebilmek için, varlıklardaki değer düşüklüklerini göstererek karşılıkların ayrılması zorunludur.

Dönen varlıklar grubu içinde yer alan menkul kıymetler, alacaklar, stoklar ve diğer dönen varlıklar içindeki ilgili kalemler için yapılacak değerlendirme sonucu gerekli durumlarda uygun karşılıklar ayrılır.

Bu ilke, duran varlıklar grubunda yer alan alacaklar, bağlı menkul kıymetler, iştirakler, bağlı ortaklıklar ve diğer duran varlıklardaki ilgili kalemler için de geçerlidir.

- 4) Gelecek dönemlere ait olarak önceden ödenen giderler ile cari dönemde tahakkuk eden ancak, gelecek dönemlerde tahsil edilecek olan gelirler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir.
- 5) Dönen ve duran varlıklar grubunda yer alan alacak senetlerini, bilanço tarihinde gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır.
- 6) Bilançoda duran varlıklar grubunda yer alan maddi duran varlıklar ile maddi olmayan duran varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla, her dönem ayrılan amortismanların birikmiş tutarları ayrıca bilançoda gösterilmelidir.
- 7) Duran varlıklar grubu içinde yer alan özel tükenmeye tabi varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla, her dönem ayrılan tükenme paylarının birikmiş tutarları ayrıca bilançoda gösterilmelidir.
- 8) Bilançonun dönen ve duran varlıklar gruplarında yer alan alacaklar, menkul kıymetler, bağlı menkul kıymetler ve diğer ilgili hesaplardan ve yükümlülüklerden işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilişkili

bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağlı ortaklıklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir.

- 9) Tutarları kesinlikle saptanamayan alacaklar için herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz. Bu tür alacaklar bilanço dipnot veya eklerinde gösterilirler.
- 10) Verilen rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatların özellikleri ve kapsamları bilanço dipnot veya eklerinde açıkça belirtilmelidir.

Bu ilke, alınan rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatlar için de geçerlidir.

Ayrıca, işletme varlıkları ile ilgili toplam sigorta tutarlarının da bilanço dipnot veya eklerinde açıkça gösterilmesi gerekmektedir.

Yabancı Kaynaklara İlişkin İlkeler

- 1) İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelen borçları, bilançoda kısa vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir.
- 2) İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelmemiş borçları, bilançoda uzun vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir. Dönem sonu bilanço gününde bu grupta yer alan hesaplardan vadeleri bir yılın altında kalanlar kısa vadeli yabancı kaynaklar grubundaki ilgili hesaplara aktarılırlar.
- 3) Tutarları kesinlikle saptanamayanları veya durumları tartişmalı olanları da içermek üzere, işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda gösterilmelidir.

İşletmenin bilinen ancak tutarları uygun olarak tahmin edilemeyen durumları da bilançonun dipnotlarında açık olarak belirtilmelidir.

- 4) Gelecek dönemlere ait olarak önceden tahsil edilen hasılat ile cari dönemde tahakkuk eden ancak, gelecek dönemlerde ödenecek olan giderler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir.
- 5) Kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar grubunda yer alan borç senetlerini bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır.
- 6) Bilançonun kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar gruplarında yer alan borçlar, alınan avanslar ve diğer ilgili hesaplardan işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilgili bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağlı ortaklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir.

Öz kaynaklara ilişkin ilkeler

- 1) İşletme sahip ve ortaklarının sahip veya ortak sıfatıyla işletme varlıkları üzerindeki hakları öz kaynaklar grubunu oluşturur.

İşletmenin bilanço tarihindeki ödenmiş sermayesi ile işletme faaliyetleri sonucu oluşup, çeşitli adlar altında işletmede bırakılan karları ile dönem net karı (zararı) bilançoda öz kaynaklar grubu içinde gösterilir.

- 2) İşletmenin ödenmiş sermayesi bilançonun kapsamı içinde tek bir kalem olarak gösterilir. Ancak, esas sermaye özellikleri farklı hisse gruplarına ayrılmış bulunuyorsa, esas sermaye hesapları her grubun haklarını, kar ve tasfiye paylarının dağıtımında sahip olabilecekleri özellikleri ve diğer önemli özellikleri yansıtabilecek biçimde bilançonun dipnotlarında gösterilmelidir.
- 3) İşletmenin hissedarları tarafından yatırılan sermayenin devam ettirilmesi gerekir. İşletmede herhangi bir zararın ortaya çıkması, herhangi bir nedenle öz kaynaklarda meydana gelen azalmalar, hem dönemsel hem de kümülatif olarak izlenmeli ve kaydedilmelidir.

- 4) Öz kaynakların bilançoda net olarak gösterilmesi için geçmiş yıllar zararları ile dönem zararları, öz kaynaklar grubunda indirim kalemleri olarak yer alır.
- 5) Öz kaynaklar, ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri, kar yedekleri, geçmiş yıl karları (zararları) ve dönem net karı (zararı) ndan oluşur. Kar yedekleri yasal, statü ve olağanüstü yedekler ile yedek niteliğindeki karşılıklar, özel fonlar gibi işletme faaliyetleri sonucu elde edilen karların dağıtılmamış kısmını içerir. Sermaye yedekleri ise hisse senedi, ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları, yeniden değerlendirme değer artışları gibi kalemlerden meydana gelir. Sermaye yedekleri, gelir unsuru olarak gelir tablosuna aktarılamaz.

Gelir Tablosu İlkeleri

Gelir tablosu ilkelerinin amacı; satışların, gelirlerin, satışlar maliyetinin, giderlerin, kar ve zararlara ait hesapların ve belli dönemlere ait işletme faaliyeti sonuçlarının sınıflandırılmış ve gerçeğe uygun olarak gösterilmesini sağlamaktır. Bütün satışlar, gelir ve karlar ile maliyet, gider ve zararlar brüt tutarları üzerinden gösterilirler ve hiçbir satış, gelir ve kar kalemi bir maliyet, gider ve zarar kalemi ile tamamen veya kısmen karşılaştırılmak suretiyle gelir tablosu kapsamından çıkarılamaz. Bu amaç doğrultusunda benimsenen gelir tablosu ilkeleri aşağıda belirtilmiştir:

- a) Gerçekleşmemiş satışlar, gelir ve karlar; gerçekleşmiş gibi veya gerçekleşenler gerçek tutarından fazla veya az gösterilmemelidir. Belli bir dönem veya dönemlerin, gerçeğe uygun faaliyet sonuçlarını göstermek için, dönem veya dönemlerin başında ve sonunda doğru hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.
- b) Belli bir dönemin satışları ve gelirleri, bunları elde etmek için yapılan satışların, maliyeti ve giderleri ile karşılaştırılmalıdır. Belli bir dönem veya dönemlerin başında ve sonunda maliyet ve giderleri gerçeğe uygun olarak

gösterebilmek için stoklarda, alacak ve borçlarda doğru hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.

- c) Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar ile özel tükenmeye tabi varlıklar için uygun amortisman ve tükenme payı ayrılmalıdır.
- d) Maliyetler; maddi duran varlıklar, stoklar, onarım ve bakım ve diğer gider grupları arasında uygun bir şekilde dağıtılmalıdır. Bunlardan direkt olanları doğrudan doğruya, birden fazla faaliyeti ilgilendirenleri zaman ve kullanma faktörü dikkate alınarak tahakkuk ettirilip, dağıtılmalıdır.
- e) Arızı ve olağanüstü niteliğe sahip kar ve zararlar meydana geldikleri dönemde tahakkuk ettirilmeli, fakat normal faaliyet sonuçlarından ayrı olarak gösterilmelidir.
- f) Bütün kar ve zararlardan, önceki dönemlerin mali tablolarında düzeltme yapılmasını gerektirecek büyüklük ve nitelikler dışında kalanlar, dönemin gelir tablosunda gösterilmelidir.
- g) Karşılıklar, işletmenin karını keyfi bir şekilde azaltmak veya bir döneme ait karı diğer döneme aktarmak amacıyla kullanılmamalıdır.
- h) Dönem sonuçlarının tespiti ile ilgili olarak uygulanagelen değerleme esasları ve maliyet yöntemlerinde bir değişiklik yapıldığı takdirde, bu değişikliğin etkileri açıkça belirtilmelidir.
- i) Bilanço tarihinde var olan ve sonucu belirsiz bir veya birkaç olayın gelecekte ortaya çıkıp çıkmamasına bağlı durumları ifade eden, şarta bağlı olaylardan kaynaklanan, makul bir şekilde gerçeğe yakın olarak tahmin edilebilen gider ve zararlar, tahakkuk ettirilerek gelir tablosuna yansıtılır. Şarta bağlı gelir ve karlar için ise gerçekleşme ihtimali yüksek de olsa herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz; dipnotlarda açıklama yapılır.

Finansal tablo ilkeleri incelendiğinde, bilanço ilkelerinden; varlıklara ilişkin ilkelerden 3. maddenin ihtiyatlılık kavramı ile bağlantısı açıkca görülmektedir. Adı geçen maddede, varlıkların bilançoda gerçek değerleri ile gösterilebilmesi için ilgili değer düşüklüklerinin karşılık ayrılması suretiyle gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir. Böylece, durumun olduğundan daha iyi gösterilmesi önlenmiş olmaktadır.

Aynı maddede, gerekli durumlar oluştuğunda hangi kalemler için karşılık ayrılacağı belirtilmiştir.

Ayrıca 9. maddede, tutarları kesinlikle saptanamayan alacaklar için herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmayacağı, sadece dipnotlarda ve bilanço eklerinde bilgi verileceği belirtilerek, tebliğde ihtiyatlılık kavramının açıklamasında yer alan '*... muhtemel gelir ve karlar için ise gerçekleşme dönemlerine kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapılmayacağı*' hususu desteklenmektedir.

Bilanço ilkelerinden yabancı kaynaklara ilişkin ilkelerin 3. maddesinde yer alan, tutarları kesinlikle saptanamayanları veya tartışmalı olanları da içermek üzere, işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları kayıt ve tespit edilerek bilançoda yer almalı, tutarları uygun olarak tahmin edilemeyenler ise dipnotlarda açık olarak belirtilmeli ifadesiyle ihtiyatlılık kavramının borç ve yükümlülükler için karşılık ayrılmasını gerekli görmesi hususu ile bağlantı kurulabilmektedir.

Özkaynaklara ilişkin ilkelerin 5. maddesinde, özkaynakların ödenmiş sermaye, sermaye, sermaye yedekleri, geçmiş yıl karları (zararları) ve dönem net karı (zararı) ndan oluştuğu belirtilmiştir. İhtiyatlılık kavramı sonucu ayrılan yedeklerin bu bölümde yer aldığı görülmektedir.

Gelir tablosuna ilişkin ilkelerin (g) maddesinde, karşılıkların işletmenin karını keyfi bir şekilde azaltmak veya bir döneme ait karı diğer döneme aktarmak amacıyla

kullanılmaması gerektiği belirtilerek ihtiyatlılık kavramı sonucunda ayrılan karşılıkların amaç dışında kullanılmaması hususu vurgulanmaktadır.

Gelir tablosuna ilişkin ilkelerin (1) maddesi ise, ihtiyatlılık kavramının tam bir ifadesi gibidir. Maddeye göre, şarta bağı olaylardan kaynaklanan ve makul bir şekilde gerçeğe yakın olarak tahmin edilebilen gider ve zararlar, tahakkuk ettirilerek gelir tablosuna yansıtılır. Şarta bağı gelir ve karlar için ise, gerçekleşme ihtimali yüksek olsa da, herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz, dipnotlarda açıklama yapılır.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBENİN İHTİYATLILIK KAVRAMI VE MUHASEBE SİSTEMİ AÇISINDAN KARŞILIKLARIN İNCELENMESİ

2.1 KARŞILIK KAVRAMI VE TANIMI

‘Bir ticari işletmenin yürütmekte olduğu iktisadi faaliyetler, potansiyel olarak bünyesinde pek çok risk taşır. Bu riskler önceden öngörülemedebileceği gibi, söz konusu risklerin şirketin mali durumunda yaratacağı etkiler de belirsiz olabilir. Ancak her ne kadar yaratacakları etkilerin büyüklüğü belirsiz veya gerçekleşip gerçekleşmeyecekleri öngörülemez olsa da, şirketin mali durumunun gerçeği yansıtması açısından bu risklerin finansal tablolarda gösterilmesi gerekir. Bu gereksinim karşılık kavramının anlatımıdır.’ (Akbulak ve Akbulak, 2004; 261).

Muhasebe Terimleri sözlüğünde karşılık kavramı, ‘gelecekte meydana gelecek bir olay için hazırlık yapma yaklaşımı’ olarak tanımlanmıştır. ‘Muhasebede karşılık, belli bir yükümlülük için kardan ayrılan bir miktardır, (ör: şüpheli alacaklar, değer düşüklükleri, vergiler). Yükümlülük biliniyor olabilir ama genelde miktar belirsizdir. Bu belirsizlik, finansal tabloların hazırlandığı zaman devam ediyorsa, finansal tablolarda bununla ilgili düzeltmenin yapılması gerekir.’ (MBA Glossary).

Başka bir tanımda ise, ‘Karşılık, aktif elemanların değer kaybını veya muhtemel bir gider ya da zararı karşılamak amacıyla işletme sonuçlarından ayrılan fonlardır.’ ifadesi yer alır. (Canoğlu, 2005; 153).

‘Karşılıklar, işletmenin faaliyet ve konumuna bağlı olarak oluşan, mevcudiyetlerinin, tutarlarının ve vadelerinin belirgin olmaması nedeniyle, henüz bir borç bağlayıcılığı oluşturmayıp, bilançonun düzenlendiği tarih itibarıyla ortaya

çıkması muhtemel yükümlülükler için hesapsal olarak ayrılan tutarlardır.’ (Birkner, 1993; 139).

Diğer bir tanıma göre karşılıklar, *‘işletmenin sahip olduğu kıymetlerde meydana geldiği halde miktarı kesin olarak saptanamayan gider azalışları ile, bir zarar meydana getirme olasılığı bulunan riskleri karşılamak üzere ayrılan fonlar’* olarak tanımlanabilir. (Erimez, 1975; 203).

Karşılıkların ayrılma amacı ise şu şekilde ortaya konmuştur: *‘Karşılıklar gelecekte doğabilecek gerçek tutarı belli olmayan olası bir zararı karşılamak amacıyla ayrılır. Aktif değerlere ilişkin olabilirler ya da teşebbüslerin faaliyetlerinden veya istisnai olaylardan kaynaklanan riskleri karşılamak için ayrılırlar.’* (Petit, 1963; 305).

‘Karşılıklar, aktif elemanlardaki olası bir zararı (değerden düşme karşılığı) veya muhtemel bir borcu (risk karşılığı) muhasebede göstermek amacı ile ayrılır.’ (Garnier, 1977; 299).

2.1.1 Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ve Tekdüzen Hesap Planı Bakımından Karşılıklar

Karşılıklar, 1 seri no’ lu MSUGT’ de belirtilen muhasebenin temel kavramlarından ‘İhtiyatlılık Kavramı’ gereğince ayrılmaktadır. Bu kavram uyarınca işletmeler karşılık ayırabilecekler, ancak dönem karını düşürmek amacına yönelik olarak gereğinden fazla karşılık ayıramayacak yahut iyi niyetli üçüncü kişilerin işletmeyle ilgili kararlarını etkileyecek şekilde dönem karını daha yüksek göstermek amacıyla da daha düşük oranda karşılık ayıramayacaklardır.

Tebliğde muhasebenin Sosyal Sorumluluk Kavramı ile ilgili olarak, şu açıklamaya yer verilmiştir. *‘Sosyal sorumluluk kavramı, muhasebe organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve finansal tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında, belli kişi ve grupların değil, tüm toplumun*

çıkarlarının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması gereğini ifade eder.'

Karşılıklar ihtiyatlılık ve sosyal sorumluluk kavramlarının bir gereği olarak ortaya çıkar. Çünkü gerçeği yansıtmayan ve sosyal sorumluluğu içermeyen bir finansal tablonun üçüncü kişiler açısından fazlaca bir anlamının olmadığı açıktır. (Özkan, 2000; 179).

Tebliğde yer alan muhasebenin temel kavramlarından Tam Açıklama Kavramı ise, *'Bu kavram, finansal tabloların, bu tablolardan yararlanacak kişi ve kuruluşların doğru karar vermelerine yardımcı olacak ölçüde yeterli, açık ve anlaşılır olması gereğini ifade eder. Finansal tablolarda finansal bilgilerin tam olarak açıklanmasının yanında, finansal tablo kalemleri kapsamında yer almayan ancak alınabilecek kararları etkileyebilecek gerçekleşmesi muhtemel olaylara da yer verilmesi bu kavramın gereğidir.'* ifadesi ile açıklanmıştır.

Tam Açıklama Kavramı da İhtiyatlılık Kavramı gereğince ayrılan karşılıkların finansal tablolarda gösterilmesine ilişkin esasları belirler. Bu kavram uyarınca, bilanço gününde aktif kıymetlerin değerinde meydana gelen değer azalışlarına ve hesap dönemi içinde doğduğu halde kesin tutarları bilinmeyen borç ve giderlere finansal tablolarda yer verilmesi gerekmektedir.(Balcı, 2001; 7).

Tekdüzen Hesap Planı' nda (TDHP) hem aktif hesaplardaki değer kayıpları, hem de muhtemel gider ve zararlar için karşılık ayrılması öngörülmüştür.

TDHP' de aktif kıymetlere ilişkin değer azalış karşılıkları, karşılık ayırmayı gerektiren olayın gerçekleşmesi ile ilgili aktif varlık hesabının altında değer azaltıcı, bir diğer ifadeyle aktifi düzenleyici hesaplar olarak yer alırlar. Gider ve yükümlülük karşılıkları ise, giderlerin oluşma ve yükümlülüğün doğması riskinin belirlenmesiyle pasifte bir fon olarak yer almaktadırlar.

TDHP’ de aktif kıymetlerde meydana gelen değer azalışlarına ilişkin karşılık hesapları şu şekildedir:

- 119** Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)
- 129** Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-)
- 139** Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-)
- 158** Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)
- 199** Diğer Dönen Varlıklar Karşılığı (-)
- 229** Şüpheli Alacaklar Karşılığı (-)
- 239** Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-)
- 241** Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)
- 244** İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)
- 247** Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Düşüklüğü Karşılığı (-)
- 249** Diğer Mali Duran Varlıklar Karşılığı (-)
- 298** Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)

TDHP’ de yer alan gider ve yükümlülük karşılıkları ise şu şekildedir.

- 370** Dönem Karı Vergi Ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları
- 371** Dönem Karının Peşin Ödenen Vergi Ve Diğer Yükümlülükleri (-)
- 372** Kıdem Tazminatı Karşılığı
- 373** Maliyet Giderleri Karşılığı
- 379** Diğer Borç Ve Gider Karşılıkları
- 472** Kıdem Tazminatı Karşılığı
- 479** Diğer Borç ve Gider Karşılıkları

2.1.1.1 Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi

Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabı, TDHP’ de 11 Menkul Kıymetler hesap grubunda izlenmesi gereken, işletmelerin atıl fonlarını faiz geliri veya kar payı sağlamak veya fiyat değişimlerinden yararlanarak kar elde etmek

amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere aldıkları, menkul kıymetlere ait değer azalışlarının izlenmesi amacıyla kullanılmaktadır.

Sermaye Piyasası Kanunu’ nun 3. maddesinde menkul kıymetler şu şekilde tanımlanmıştır: *‘Ortaklık veya alacaklılık sağlayan belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları kurulca belirlenen kıymetli evraktır’*. Buna göre,

- Hisse Senetleri,
- Hisse Senedi Türevleri (Kar Ve Zarar Ortaklığı Belgeleri, Oydan Yoksun Hisse Senetleri, İntifa senedi ve Katılma İntifa Senetleri),
- Tahvil (Devlet Tahvilleri, Özel Sektör Tahvilleri),
- Tahvil Türevleri (Kara İştirakli Tahvil, Hisse Senedi İle Değiştirilebilir Tahvil),
- Tahvil Faiz Kuponları,
- Hazine Bonoları,
- Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar,
- Finansman Bonoları,
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler,
- Gelir Ortaklığı Senetleri menkul kıymet olarak kabul edilmektedir.

1 seri no’ lu MSUGT’ de, menkul kıymetlerin borsa veya piyasa değerlerinde önemli ölçüde ya da sürekli olarak değer azalması olduğu tespit edildiğinde ortaya çıkacak zararların karşılanması amacı ile ayrılması gereken karşılıkların bu hesapta izleneceği belirtilmiştir.

Tebliğde ne kadarlık bir değer düşüklüğünün ‘önemli’ sayılacağı bir diğer ifade ile oransal olarak değer düşüklüğünün hangi düzeyde olması halinde karşılık ayrılabilceği belirtilmemiştir. Alış değerine göre, bilanço günü itibariyle bir

düşüklük söz konusu olduğunda işletme sahibi karşılık ayrılıp, ayrılmamasına karar verecektir. (Yükçü, 2004; 175).

Ayrıca tebliğde değer düşüklüğünün geçiciliğinin veya sürekliliğinin ne şekilde saptanacağı da belirtilmemiştir. Bu durumda, ekonomik kriz, yüksek enflasyon, sermaye piyasalarını etkileyen konjonktürel hareketler gibi nedenlerle menkul kıymetlerin borsa veya piyasa değerlerinde meydana gelen düşmeler sürekli olarak kabul edilmelidir. (Özer, 1998; 116).

Menkul kıymetler grubunda bulunan hisse senetleri, özel kesim tahvil senet ve bonoları, kamu kesimi tahvil senet ve bonoları ile diğer menkul kıymetler hesaplarında izlenen menkul kıymetler kayıtlara esas itibarıyla alış değeri ile kaydedilir ve dönem sonlarında ilgili hesaplarda bu bedelle değerlendirilir. Bununla beraber dönem sonlarında bu kıymetlerin borsa veya piyasa değerlerinde önemli ölçüde ya da sürekli olarak değer azalması tespit edildiğinde ortaya çıkacak zararların karşılanması amacıyla muhasebenin ihtiyatlılık ilkesinin gereği olarak, ortaya çıkan değer düşüklükleri için karşılık ayrılması gerekir. 119 Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabı ayrılan bu karşılıkların izlendiği hesaptır. (Arıkan, 2000; 173).

Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığının en önemli etkisi, işletme yöneticileri, alacaklıları ve hissedarlarının işletme hakkında daha doğru mali bilgilere ulaşabilmelerini sağlamasıdır.

Hesap pasif karakterli olmasına, yani alacak bakiyesi vermesine rağmen aktif hesaplar arasında ve menkul kıymetler grubunda yer alan hesapların altında aktifi düzenleyici bir hesap olarak (-) işareti ile yer alır. Bu suretle hesaplarda alış değeri ile izlenen menkul kıymetlerin hesap dönemi sonundaki değerine indirgenme ve bu değerle izlenme olanağı sağlanmış olur. (Arıkan, 2000; 173).

Bu hesapta izlenecek deęer dūřuklūkları deęerleme gūnū itibariyle fiilen ortaya çıkmıř deęer dūřuklūklarine iliřkin olup gelecek dōnemlerde ortaya çıkması muhtemel deęer dūřuklūkları için bu hesap kullanılmayacaktır. (Akyol, 2002; 371).

Hesabın işleyişinde, menkul kıymetlerde meydana gelen değer azalışları için azalışın tamamını karşılayacak olan tutar 119 Menkul Kıymetler Deęer Dūřuklūęū Karşılığı hesabına alacak, 654 Karşılık Giderleri hesabına ise borç kaydedilir.

Karřılık ayrılmıř olan menkul kıymet elden çıkarıldıęında veya deęer dūřuklūęūnūn gerçekleřmemesi halinde bu hesaba borç kaydedilerek, karřılık tutarı 644 Konusu Kalmayan Karřılıklar hesabına aktarılarak kapatılır.

2.1.1.2 Baęlı Menkul Kıymetler Deęer Dūřuklūęū Karřılıęı Hesabının Tanımı ve İřleyiři

Bağlı menkul kıymetlerin, borsa veya piyasa değerlerinde önemli lūde ya da sūrekli olarak değer azalması olduğu tespit edildiğinde; ortaya çıkacak zararların karşılanması amacı ile ayrılması gereken karşılıkların izlendiği hesaptır.

Bağlı menkul kıymetler, iştiraklerdeki sermaye payları hesabında aranan asgari yūzdeleri taşımadığı için iştirakler hesabında izlenemeyen, ancak uzun vadede elde tutulması amaçlanan hisse senetleri ile hisse senetleri dışında kalan ve uzun vadeli amaçlarla ya da yasal zorunluluklarla veya paraya dōnūřme niteliği kaybolduğu için elde tutulan menkul kıymetler olarak tanımlanmaktadır. (Akyol, 2002; 371).

241 Baęlı Menkul Kıymetler Deęer Dūřuklūęū Karřılıęı Hesabı, aktif i dūzenleyici nitelikte bir hesap olup, bilançonun aktifinde (-) deęerle yer alır.

Hesabın iřleyiři, 119 Menkul Kıymetler Deęer Dūřuklūęū Karřılıęı hesabının iřleyiři ile aynıdır. Alıř bedeli ile deęerlenen baęlı menkul kıymetler için belirlenen deęer dūřuklūęū tutarı kadar 241 Baęlı Menkul Kıymetler Deęer Dūřuklūęū

hesabına alacak kaydı yapılır. Buna karşılık, 654 Karşılık Giderleri hesabı borçlandırılır.

Bağlı menkul kıymetler değer düşüklüğü karşılığı ayrılabilmesi için, menkul kıymetler değer düşüklüğü karşılıklarında olduğu gibi değer düşüklüğünün önemli ölçüde ya da sürekli olması gerekmektedir.

2.1.1.3 İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi

244 İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabı, iştirak paylarının borsa veya piyasa değerinde sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.

1 seri no' lu MSUGT' de iştirakler, *'İşletmenin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık payları'* olarak tanımlanmıştır. TDHP' de İştirakler hesabı, bir ortaklıktaki en fazla 50 % oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır. İştirak edilen ortaklıklarda iştirak ilişkisinden bahsedebilmek için sermaye payı dikkate alınmaksızın sahip olunan oy hakkı veya yönetime katılma hakkının en az 10 % oranında bulunması gerekir. Sermaye payı en az 10 % olmakla birlikte yönetime katılma hakkı en az 10 % değilse yine iştirak ilişkisi söz konusu olmayacaktır.

Ayrılması kararlaştırılan iştirakler sermaye payları değer düşüklüğü karşılıkları 654 Karşılık Giderleri hesabına gider kaydı yapılmak suretiyle bu hesaba alacak; kendisine karşılık ayrılmış olan iştirak payı elden çıkartıldığında veya değer düşüklüğünün gerçekleşmemesi halinde ise 644 Konusu Kalmayan Karşılıklar hesabına gelir kaydı yapılmak suretiyle hesaba borç kaydedilir.

2.1.1.4 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişı

247 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabı, iştirak paylarının borsa veya piyasa değerinde sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.

1 seri no' lu MSUGT' de bağlı ortaklıklar, *'İşletmenin doğrudan veya dolaylı olarak 50% oranından fazla sermaye ya da oy hakkına veya en az bu oranda yönetim çoğunluğunu seçme hakkına sahip olduğu iştiraklerin sermaye payları'* olarak tanımlanmıştır.

Bağlı ortaklığın sahipliğinin belirlenmesinde, yönetim çoğunluğunu seçme hakkı, esas alınır. Bazı hallerde sermaye payı 50 %' den az olmasına rağmen bazı imtiyazlar nedeniyle ortaklığın yönetim ve denetimine sahip olunabilir. Bu ortaklıklarda bağlı ortaklık olarak değerlendirilmelidir.

Dönem sonlarında iştirak paylarına ilişkin hisse senetlerinin değerinde meydana gelen düşüşler için ayrılan karşılıklar 247 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabına alacak olarak kaydedilir. Buna karşılık 654 Karşılık Giderleri hesabına borç kaydı yapılır. Karşılık hesapları aktif düzenleyici karaktere sahip olup alacak bakiyesi verirler. Bu nedenle, 247 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabı, Bağlı Ortaklıklar hesabının altında (-) işareti ile yer alır. Böylece bağlı ortaklık değeri bilanço gününe indirgenmiş olur. Değer düşüklüğü nedeni ile karşılık ayrılan bağlı ortaklık paylarına ilişkin hisse senetlerinin elden çıkarılması veya değer düşüklüğünün gerçekleşmemesi halinde ayrılan karşılık 644 Konusu Kalmayan Karşılıklar hesabına alacak, 247 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabına borç kaydı yapılarak hesap kapatılır. (Akyol ve Küçük, 2001; 759)

2.1.1.5 Şüpheli Alacaklar İle İlgili Karşılıkların İzlendiği Hesapların Tanımları ve İşleyişleri

1 seri no' lu MSUGT' de, *'ödeme süresi geçmiş bu nedenle vadesi bir kaç defa uzatılmış veya protesto edilmiş, yazı ile birden fazla istenmiş ya da dava veya icra safhasına aktarılmış senetli ve senetsiz alacaklar'* şüpheli alacak olarak tanımlanmıştır. Tebliğ metninde yer alan hükme göre,

- Ödeme süresi geçmiş bu nedenle vadesi bir kaç defa uzatılmış veya protesto edilmiş,
- Ödeme süresi geçmiş ve bu nedenle yazı ile birden fazla istenmiş,
- Ödeme süresi geçmiş ve bu nedenle dava veya icra aşamasına aktarılmış, senetli ve senetsiz alacaklar şüpheli alacak olarak kabul edilecektir.

TDHP' de şüpheli alacaklar 128 Şüpheli Ticari Alacaklar, 138 Şüpheli Diğer Ticari Alacaklar hesaplarında izlenir. Şüpheli alacaklar karşılıkları ise, aşağıda yer alan hesaplarda izlenmektedir.

- **129** Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-)
- **139** Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-)
- **229** Şüpheli Alacaklar Karşılığı (-)
- **239** Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-)

1 seri no' lu MSUGT' de 129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı hesabına ilişkin olarak *'128 Şüpheli Ticari Alacaklar için ayrılacak karşılıklarla, perakende satış yöntemi kullanarak bilanço gününden önceki iki hesap döneminde vadesinde tahsil edilemeyen alacakların ilgili dönemlerdeki toplam vadeli satışlara oranlarının ortalamasının değerlendirme dönemindeki vadeli satışlara uygulanması suretiyle bulunacak şüpheli alacaklar için ayrılan karşılıkları kapsar. Teminatlı alacaklarda karşılık teminatı aşan kısım için ayrılır.'* ifadesi yer almaktadır.

Diğer bir deyişle, 129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı hesabında 128 Şüpheli Ticari Alacaklar hesabında takip edilen şüpheli alacaklar için ayrılan karşılıklar izlenir.

1 seri no' lu MSUGT' de 139 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı hesabı ile ilgili olarak *'Senetli ve senetsiz şüpheli diğer alacakların tahsil edilememe ihtimalinin kuvvetlenmiş olması halinde, bu tür risklerin giderilmesini sağlamak üzere ayrılan karşılıkları kapsar. Teminatlı alacaklarda karşılık, teminatı aşan kısım için kullanılır.'* ifadesi yer almaktadır.

Diğer bir ifade ile, 139 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı hesabında 13 Diğer Alacaklar grubunda izlenen alacakların tahsili şüpheli hale gelenleri için ayrılan karşılıklar izlenir. Şüpheli diğer alacaklar, herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş ve en çok bir yıl içinde tahsil edilmesi düşünülen senetli, senetsiz alacakları ifade eder. Dolayısıyla, ortaklardan, iştiraklerden, bağlı ortaklıklardan, personelden olan alacakların kısa vadeli olanları diğer alacakları oluşturur.

1 seri no' lu MSUGT' de 229 Şüpheli Alacaklar hesabı ile ilgili olarak *'Perakende satış yöntemi kullanarak bilanço gününden önceki iki hesap döneminde vadesinde tahsil edilemeyen alacakların ilgili dönemlerdeki toplam vadeli satışlara oranlarının ortalamasının değerlendirme dönemindeki vadeli satışlara uygulanması suretiyle bulunacak şüpheli alacaklar için ayrılan karşılıkları kapsar. Teminatlı alacaklarda karşılık teminatı aşan kısım için ayrılır.'* açıklaması yapılmıştır.

Bu hesapta perakende satış yöntemi vb. ticari tekniklerle hesaplanmış şüpheli alacaklara ilişkin karşılıklar izlenir. Hesap uzun vadeli şüpheli alacaklar için öngörülmüş olmakla birlikte şüpheli alacakların uzun vadeli olmaması. Çünkü alacağı şüpheli hale getiren husus vadesinde tahsil edilememesidir. Bu nedenle hesap planında 228 no' lu hesaba yer verilmemiştir.(Akyol, 2002, 93).

1 seri no' lu MSUGT' de 239 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı hesabının kapsamı *'Senetli ve senetsiz uzun vadeli şüpheli diğer alacakların, tahsil edilememe*

ihtimalinin kuvvetlenmiş olması durumunda, bu tür risklerin giderilmesini önlemek üzere ayrılan karşılıkları kapsar. Teminatlı alacaklarda karşılık teminatı aşan kısım için kullanılır.’ açıklaması ile ortaya konmuştur.

Bu hesapta, ticari faaliyet sonucu ortaya çıkmayan diğer alacaklardan uzun vadeli olanlar için ayrılan karşılıklar takip edilir. Ancak şüpheli alacakların uzun vadeli olmayacağı görüşünden hareketle, 239 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı hesabında izlenecek karşılıklar da 238 no’ lu hesaba ilişkin olacaktır. (Akyol, 2002, 93).

Karşılıkların muhasebeleştirilmesinde, hesaplanan karşılık tutarı bu hesaplardan ilgili olana alacak, 654 Karşılık Giderleri hesabına borç kaydedilir. Şüpheli alacağın tahsiline bağlı olarak, tahmin olunan zararın kısmen ya da tamamen gerçekleşmemesi halinde, gerçekleşmeyen kısım 644 Konusu Kalmayan Karşılıklar hesabının alacağına devredilerek bu hesaba borç kaydedilir. Gerçekleşen zararın ayrılan karşılıklardan fazla olması halinde, ayrılan karşılık kadar bu hesaba borç, zarar fazla ise 681 Önceki Dönem Gider ve Zararları hesabına borç, tahsil edilemeyen tutar, ilgili alacak hesabına alacak kaydolunur.

Perakende satış yönteminin uygulanması sonucunda bulunan, dönemin karşılık tutarının o tarihteki şüpheli alacaklar karşılığı tutarından az olması durumunda, aradaki fark 644 Konusu Kalmayan Karşılıklar hesabına aktarılmak üzere bu hesaba borç yazılır.

Daha önce alacaklardan düşülen ve bu hesaba borç kaydedilen alacakların tahsili söz konusu olduğu takdirde, oluşlarına göre 671 Önceki Dönem Gelir ve Karları hesabına alınır.

2.1.1.6 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi

1 seri no’ lu MSUGT’ de stok değer düşüklüğü karşılığının 158 ve 298 numaralı Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı hesaplarında izleneceği belirtilmiştir. Her

iki hesabın kullanılma nedeni ve işleyişi aynı olmakla birlikte iki hesap arasındaki temel farklılık, vade yönündendir. 298 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabı stokların dışında, gelecek yıllar ihtiyaçları stokların değerinin düşmesi nedeniyle ayrılacak karşılıklar için de kullanılmaktadır.

Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabı, yangın, deprem, su basması gibi doğal afetler ve bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlamak, paslanmak, teknolojik gelişmeler ve moda değişiklikleri nedenleriyle stokların fiziki ve ekonomik değerlerinde önemli azalışların ortaya çıkması veya bunların dışında diğer nedenlerle stokların piyasa fiyatlarında düşmelerin meydana gelmesi dolayısıyla, kayıpları karşılamak üzere ayrılan karşılıkların izlendiği hesaptır.

158 ve 298 numaralı hesaplar aktif düzenleyici hesaplar olup bilançonun aktifinde negatif değerle yer alırlar. Değer düşüklüğüne uğrayan stoklar işletme aktifinde kayıtlı değeri ile yer alırken bunlara ilişkin değer düşüklüğü karşılığı aynı hesap grubu içinde negatif değerle yer alır. Böylece işletme net değer bilançosunu elde etmiş olur. (Akyol ve Küçük, 2001;421)

Burada sayılan karşılık ayırma nedenlerini 5 ayrı grupta toplamak mümkündür. (Öngen, 2000; 449).

- Doğal afetler nedeniyle meydana gelen değer düşüklükleri,
- Fiziki veya kimyasal nedenlerle meydana gelen değer düşüklükleri,
- Teknolojik gelişmeler nedeniyle meydana gelen değer düşüklükleri,
- Moda değişiklikleri nedeniyle meydana gelen değer düşüklükleri,
- Diğer nedenler (ekonomik konjonktürden kaynaklanan fiyat düşüklükleri).

Kıymet kaybına uğrayan malların ticari mal hesabından çıkartılarak, değeri düşen mallar hesabına alınması uygun olacaktır. (Arıkan, 2000; 171).

MSUGT’ de öngörülen uygulama, değer düşüklüğünün doğrudan mal bedelinden düşülmesi şeklinde olmayıp değer düşüklüğünün karşılık ayrılmak suretiyle gösterilmesi yönündedir. (Arıkan, 2000; 171). Buna göre, stok değerlerde meydana gelen değer düşüklükleri topluca 158 veya 298 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı hesaplarıda karşılık olarak gösterilecektir.

158 ve 298 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı hesapları aktif düzenleyici nitelikte hesaplar olduğundan alacaklı çalışır. Karşılık ayrılması halinde hesaba alacak kaydı, karşılığın kapatılması veya malın satılması halinde borç kaydı yapılır.

Stok değer düşüklüğü tespit edildiğinde 654 Karşılık Giderleri hesabının borcu karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir. Karşılık ayrılan stok kaleminin işletme içinde kullanılması ya da satılması halinde; ilgili stok hesabının alacağı ile karşılaştırılarak daha önce ayrılan karşılık 644 Konusu Kalmayan Karşılıklar hesabına aktararak kapatılır.

MSUGT’ de stok değer düşüklüğünün nasıl hesaplanacağı belirtilmediği gibi, karşılık ayrılabilmesi için de asgari bir nispet öngörülmemiştir. Ülkemizdeki yerleşik uygulamaya yön veren SPK tebliğlerindeki 10 % nispetidir. Uluslararası Muhasebe Standartları’na (UMS) göre yapılan denetimlerde de genellikle bu ölçüye uyulması teamüldendir. (Üstünel, 1995; 230-231).

Buna göre, yapılan kontroller sonucu stoktaki malların 10 %’ un üzerinde bir değer düşüklüğü gösterdiğinin saptanması halinde MSUGT hükümlerine göre değer düşüklüğü ayrılması zorunludur. (Üstünel, 1995; 231).

Stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılırken aşağıdaki noktalar göz önünde bulundurulmalıdır:

1) Stok değer düşüklüğü karşılığı sadece stoklarda meydana gelen fiziki değer düşüklüğü için değil, ekonomik değer düşüklükleri için de ayrılabilir.

2) Stoklarda yer alan iktisadi kıymetlerde meydana gelen değer kayıpları ile ilgili karşılık ayrılabilmesi için meydana gelen değer kaybının kısmi olması gerekir. Stoklarda yer alan iktisadi kıymetin değerinin tamamını yitirmesi halinde karşılık ayrılması mümkün değildir. (Öngen, 2000; 449).

3) Stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılacak olan kıymetin işletmenin satmak veya imalatla kullanmak ya da hizmet üretiminde değerlendirmek amacıyla imal edilmiş veya satın alınmış olması gerekir. Dolayısıyla, amortismanla tabi iktisadi değerlerde meydana gelecek değer düşüklükleri nedeniyle karşılık ayrılması söz konusu değildir. (Öngen, 2000; 450).

4) Karşılık ayrılan malların satışı sırasında ayrılan karşılık tutarları da dikkate alınacaktır.

2.1.1.7 Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları Hesabının Tanımı ve İşleyişi

370 Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları Hesabı, dönem karı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisi, diğer vergi ve kesintiler, fonlar ve benzeri diğer yükümlülükler için ayrılan karşılıkların izlendiği hesaptır.

Dönem karı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisi ve yasal yükümlülükler, dönem karı hesabının borcu karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir. Vergi tahakkukunun kesinleşmesi durumunda borç kaydı suretiyle hesap kapatılır ve ilgili tutar 371 Dönem Karının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri Hesabı ile mahsup edilerek kalan tutar 360 Ödenecek Vergi ve Fonlar Hesabı' na aktarılır.

TDHP uyarınca bulunacak kar ticari kardır. Mükelleflerin vergiye tabi karın tespiti aşamasında vergi yasalarında yer alan özel hükümleri göz önünde bulundurmamak, mali kara ulaşabilmek için ticari kara bazı ilaveler ve ticari kardan bazı indirimler yapmaları gerekmektedir.

Burada özellik arz eden nokta, dönem karı vergi ve diğer yasal yükümlülük karşılığının ticari kar üzerinden değil, mali kar üzerinden hesaplanacağıdır. Dolayısıyla, bu karşılık hesaplanmadan önce mali kar veya zararın belirlenmesi gerekmektedir. Örneğin kurumlar vergisinden istisna edilmiş hiçbir kazancı olmayan ve 2001 yılında 65 milyar lira ticari karı bulunan bir Anonim Şirketin 2000 yılından devreden 70 milyar liralık zararının bulunması halinde devreden zararın 2001 dönemi kazancından indirilmesi nedeniyle mali kar oluşmayacak, bu nedenle ticari kar 65 milyar lira olmasına rağmen mali kar oluşmadığından karşılık ayrılması da söz konusu olmayacaktır. Bunun gibi, ticari zararın bulunduğu ancak kanunen kabul edilmeyen giderler (KKEG) nedeniyle mali karın oluştuğu durumlarda ise, ticari zarara rağmen karşılık hesaplanacaktır.

2.1.1.8 Kıdem Tazminatı Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi

1 seri no' lu MSUGT' de kıdem tazminatı karşılıklarına ilişkin olarak iki ayrı hesap öngörülmüştür. Bunlar,

372 Kıdem Tazminatı Karşılığı

472 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesaplarıdır.

372 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabında, belirlenecek esaslar çerçevesinde ayrılan ve bir yıl içinde ödeneceği öngörülen kıdem tazminatları karşılıkları izlenir. 472 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabından ayrılan yukarıda yapılan tanım çerçevesinde yapılan aktarmalar bu hesaba alacak, ödenmesi halinde ise borç kaydedilir.

472 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabında belirlenecek esaslar çerçevesinde ayrılacak kıdem tazminatı karşılıkları gösterilir. Hesaplanan kıdem tazminatı karşılık tutarları ilgili gider hesaplarına borç bu hesaba alacak kaydedilir. İzleyen dönemde ödenmesi beklenen kıdem tazminatı karşılık tutarları bu hesabın borcuna, 37 Borç ve Gider Karşılıkları grubundaki 372 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabının alacağına kaydedilir.

Kıdem tazminatı ödenmesini gerektiren olayın ortadan kalkması durumunda,

- 1) Kıdem tazminatının, personelin işten ayrılmaktan vazgeçmesi yada daha sonra ödenecek olması nedeniyle bir yıl içinde ödeme yükümlülüğünün kalkması durumunda tazminat tutarı tekrar 472 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabına iade edilecektir.
- 2) Personelin kıdem tazminatı hakkını kaybetmesi nedeniyle ödenmemesi durumunda ise ayrılan tutarlar gelir kaydedilecektir.
- 3) Kıdem tazminatının anlaşmazlık nedeniyle ödenmemesi durumunda ise 472 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabına aktarılmayıp yine bu hesapta izlenmeye devam edilecektir. Ancak davanın bir yıldan uzun süreceğine ilişkin kesin delillerin olması ya da yargının bir yıldan uzun süreceği kesin olan ve sonucu belirsiz bir olayın sonucunu beklemesi (örneğin bir başka davanın sonuçlanması gibi) nedeniyle davanın bir yıldan uzun süreceği kesinleşmiş ise geçici olarak 472 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabına tekrar aktarılacaktır.

Muhasebenin ‘İhtiyatlılık Kavramı’ ve ‘Tutarları kesin olarak tespit edilemeyenleri veya durumları tartışmalı olanları da içermek üzere işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları bilançoda gösterilmelidir.’ şeklindeki bilanço ilkesinden hareketle işletmelerin ödeyecekleri muhtemel kıdem tazminatları için karşılık ayırmaları gerekir. (Ufuk, 2001; 47).

4 seri no’ lu MSUGT’ de, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile getirilen düzenlemelerin vergi mevzuatına kıyasen farklılık gösterebileceği ancak bu düzenlemelerin sadece muhasebe sisteminin işleyişini açıklamaya yönelik olduğunu ve vergi mevzuatı ve uygulaması ile ilgili hiçbir hususu değiştirmedeği ve düzenlemediği belirtilerek, vergi mevzuatında kıdem tazminatları için karşılık ayrılması öngörülmemişken TDHP uygulamasında Kıdem Tazminatları Karşılıkları hesabının kullanılmasının zorunlu olduğu hükme bağlanmıştır.

6 seri no' lu MSUGT ile Kıdem Tazminatı Karşılığı bakımından özel bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre, muhasebe standartları yürürlüğe girinceye kadar mükelleflerin Tekdüzen Muhasebe Sistemi çerçevesinde kıdem tazminatı için karşılık ayırması isteğe bağlıdır. (Terlemez, 2000; 212).

2.1.1.9 Maliyet Giderleri Karşılığı Hesabının Tanımı ve İşleyişi

1 seri no' lu MSUGT' de Maliyet Giderleri Karşılığı hesabı, *'Aylık maliyetlerin saptanmasında, gelecek aylarda veya yıl sonunda kesin tahakkuku yapılacak giderlerle aylık maliyetlere pay verilmesinde, amortismanlar, tamir-bakım, ikramiyeler, finansman giderleri ve benzeri giderlere ilişkin tahmini gider karşılıklarının izlendiği hesap'* olarak tanımlanmıştır. Bu hesap, bilanço dönemi sonunda kapatılır.

373 Maliyet Giderleri Karşılığı hesabı, aylık maliyet çıkaran işletmelerde kullanılmaktadır. Bu hesap döneme ilişkin bir veya birkaç defada yapılacak giderlerin aylık kar ya da zarar hesabına dağıtılması değil maliyetlere pay verilmesi amacıyla kullanılır. Bu nedenle bu hesap yoğunluklu olarak üretim ve hizmet işletmeleri tarafından kullanılır.

Bu hesap bilanço hesapları içerisinde sayılmakla birlikte gerçekte bir bilanço kalemi olmayıp ara hesaptır. Ancak aylık ya da ara dönemlerde finansal tabloların düzenlenmesi durumunda bu hesabın ara bilançoda yer alacağı tabiidir. Bu hesap dönem içerisinde tahakkuk edecek giderlerin bütün dönemlere yayılması amacıyla kullanıldığından dönem sonunda kapatılacaktır.

Aylık maliyetlere yüklenen tahmini giderler bu hesabın alacağı karşılığında ilgili gider ya da maliyet hesaplarının borcuna kaydedilirken giderler tahakkuk ettirildiğinde, kesin tutarları belli olduğunda ise bu hesabın borcu karşılığında ilgili hesaplara alacak kaydedilecektir. Giderlerin kesin tutarları belli olduğunda giderler maliyetlere yüklenen tutarlardan büyük olabileceği gibi küçük de olabilir. Kesin tutarları belli olan giderlerin daha düşük olması durumunda fazladan yüklenen

maliyet ve giderler düzeltilirken noksan yüklenen giderler ise tamamlanır. (Özer, 1998; 583).

Maliyetlerini aylık dönemler itibariyle belirleyen ve fiili maliyet yöntemini uygulayan işletmelerde bütün giderlerin fiilen ortaya çıkmasını beklemeden aylık dönemler itibariyle gerçekleşmesi mümkün olan giderlerin önceden bütçelenmesi ve maliyetlerin buna göre hesaplanması gerekir. Maliyet Giderleri hesabı bu fonksiyonu yerine getirmek amacıyla oluşturulmuştur. Maliyet Giderleri Karşılığı hesabında izlenmesi gereken giderler şunlardır:

- Amortismanlar,
- Tamir-bakım,
- İkramiyeler,
- Finansman giderleri,
- Yakıt giderleri,
- İzin ücretleri,
- Yakacak yardımı
- Sosyal yardımlar

Maliyet Giderleri Karşılığı hesabı önceden bütçelenen giderlerin maliyete aktarılmasını sağlar. Bu hesabın 381 Gider Tahakkukları hesabı ile karıştırılmaması gerekir. Çünkü iki hesabın fonksiyonları farklıdır. 381 Gider Tahakkukları hesabına konu olan giderlerin kesin tahakkuku yapılmaktadır. Öncelikle gider tahakkukları ile muhasebeleştirilir ödemesi sonradan yapılır. Maliyet Giderleri Karşılığı hesabına kaydedilen giderlerde ise bir anlamda kesinlik yoktur. Bu nedenle bu iki hesabın fonksiyonlarının karıştırılmaması gerekir. (Akyol ve Küçük, 2001; 1367).

Bütçelenen giderin aylık tutarı bu hesaba alacak, ilgili gider hesaplarına borç kaydedilir. Gider hesaplarına kaydedilen bütçelenmiş rakamlar 7/A seçeneğinde her bir gider hesabına ilişkin yansıtma hesapları yoluyla, 7/B seçeneğinde ise 798 Gider Çeşitleri Yansıtma hesapları yoluyla maliyetlere aktarılır. (Akyol ve Küçük, 2001;1368).

2.1.1.10 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları Hesabının Tanımı ve İşleyişi

1 seri no' lu MSUGT' de diğer borç ve gider karşılıkları konusunda iki hesap bulunmaktadır.

- **379** Diğer Borç ve Gider Karşılıkları
- **479** Diğer Borç ve Gider Karşılıkları

Her iki hesabın kullanılma nedeni ve işleyişi aynı olmakla birlikte iki hesap arasındaki temel farklılık, vade yönündendir. Diğer Borç ve Gider Karşılıkları hesapları, kısa veya uzun vadeli diğer borç ve gider karşılıklarının izlendiği hesaptır.

37 Borç ve Gider Karşılıkları grubunda, bilanço tarihinde belirgin olarak ortaya çıkan ancak tutarının ne olacağı kesin olarak bilinemeyen veya tutarı bilinmekle birlikte ne zaman tahakkuk edeceği bilinmeyen uzun vadeli borçlar veya giderler için ayrılan karşılıklar izlenir.

Bu grupta yer alan karşılık hesapları aktif düzenleyici nitelikte değildir. Bu grupta yer alan karşılıklar diğer karşılık hesaplarından biraz farklıdır. Çünkü diğer gider ve zarar karşılıklarında, ortaya çıkan bir gider ya da zarara ya da herhangi bir olayın meydana gelmesi ile o olayın doğal bir sonucu olarak işletmeyle ilgili zarar ve ziyanın doğacak olmasına bağlı olarak karşılık ayrılırken, bu hesapta herhangi bir zarar ya da gider doğmamış olmakla birlikte uzun vadede karşılaşılmaması muhtemel giderler için karşılık ayrılmaktadır. Henüz herhangi bir gider yapılmadığı gibi herhangi bir zarar ya da ziyan da söz konusu değildir. Karşı taraf açısından da herhangi bir tahakkuk etmiş alacak da yoktur. Bu nedenle bu hesapların aktif düzenleyici özellikleri bulunmamaktadır.

379 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları hesabında, kısa vadeli borç ve gider karşılıkları izlenir. Bilançonun 37 Borç ve Gider Karşılıkları hesap grubu hesapları içinde izlenemeyen ve önemlilik kavramına göre de ayrı ayrı hesaplarda izlenmesi

mümkün olmayan borç ve gider karşılıkları bu hesaba alacak, ödenmeleri halinde de borç kaydedilir.

2.1.1.10.1 Garanti Kapsamında Yapılan Satışlar İçin Karşılık Ayrılması

Satış sonrasında teknik hizmet sağlanması ve belli süreli garanti verilmesi gelişen ekonomilerde tüketiciyi koruma yasalarıyla zorunlu tutulmakla birlikte böyle bir yasal zorunluluğun olmadığı durumlarda bile işletmeler, rekabet-pazarlama nedeniyle bu tür teknik hizmetleri sağlamak ve satılan mallar için belli süre garanti vermektedirler. Gerek yasal zorunluluk nedeniyle gerekse rekabet-pazarlama nedeniyle satılan mala garanti verilmesi işletmeye ilave bir yük getirmektedir. Bu yük malın üretilip satıldığı dönemde değil, daha sonraki dönemlerde ortaya çıkmaktadır. Cari dönemde üretilip satılan mallarla ilgili olarak gelecek dönemlerde ortaya çıkması muhtemel giderleri karşılamak amacıyla bazı işletmeler dönem karından ‘Garanti Gider Karşılığı’ adı altında bir karşılık ayırarak söz konusu harcamalar için bir fon oluşturmaktadırlar. (Baş, 1999; 33).

Özellikle dayanıklı tüketim malları ve otomobil üretimi ve pazarlaması faaliyetinde bulunan şirketler, satış sonrasında belirli bir süre için sattıkları ürünlerle ilgili garanti vermekte, bu süre içindeki bir kısım tamir, bakım ve onarım hizmetleri satıcı tarafından karşılıksız olarak yerine getirilmektedir. (Bıyık ve Kıratlı, 2001; 145).

İşletmelerin satış sonrası müşterilerini memnun etmek amacıyla satılan ürüne ilişkin olarak verilen bu nitelikteki garantiler dolayısıyla sonraki dönemlerde verilecek hizmetler ve ortaya çıkabilecek giderler için karşılık ayrılmaktadır.

Vergi Usul Kanunu (VUK) açısından değerlendirildiğinde garanti gider karşılıklarının KKEG niteliğinde olduğu görülmektedir. Gerek Gelirler Genel Müdürlüğü’nün gerekse Danıştay’ın almış olduğu kararlarda, bu tarzda ayrılan karşılıkların indirim konusu yapılamayacağı belirtilmiştir. Danıştay 4. dairesinin Esas: 2000/27 ve 2000/4858 no’ lu kararında; ‘... özel otolarını 1 yıl garantili olarak

satan şirketin bu satışlardan sağladığı hasılatın, izleyen yılda garanti kapsamında yapacağı giderler için karşılık ayırmasına; VUK madde 288'e göre hasıl olan veya husulü beklenen fakat miktarı kesin olarak bilinmeyen ve teşebbüs için bir borç niteliği taşıyan belli bazı zararları karşılamak amacıyla karşılık ayrılabileninden ve garanti süresi içinde yapılabileceği tahmin edilen bazı masrafların teşebbüs sahibi yönünden borç niteliği taşımadığı...' noktasından hareketle '... garanti kapsamında yapılan satışlarda garanti bedelinin satış bedeline dahil olduğu, dolayısıyla ileriki yıllarda yapılacak garanti giderlerinin hasılatın elde edildiği yıla ait bulunduğu, tutarı kesin olarak saptamak mümkün olmadığı için cari yılda yapılan garanti giderleri baz alınarak bulunan tutarın karşılık ayrılmasının gerektiği...' savının kabulünün mümkün olmadığı belirtilmiştir. (Aydın, 2002; 83-84).

2.1.1.10.2 Hediye Kampanyaları İçin Karşılık Ayrılması

Uygulamada firmalar satışlarını arttırmak, mevcut piyasadaki yerlerini korumak ve rakip firmalarla rekabet etmek amacıyla ürünlerini satın alan kişilere yönelik hediye kampanyaları düzenlemektedirler. Bu hediye kampanyaları direkt tüketiciye yönelik olabileceği gibi bayilere ve diğer satıcı firmalara yönelik de olabilmektedir.

Direkt tüketiciye yönelik yapılan hediye kampanyaları, belirli mamülleri alan herkese mamülle birlikte hediye verilmesi, belirli mamülleri belirli sayı ve tutarda alanlara hediye verilmesi, belirli mamülleri satın alanlar arasında yapılan kura çekimi sonucunda şanslı alıcılara hediye verilmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Uygulamada özellikle basın sektöründe, belli sayıda kupon biriktirilmesi karşılığında çeşitli hediyeler verilmektedir. Bu kuponlar birden fazla döneme denk gelebilmektedir.

Bu durumda dönemsellik ve ihtiyatlılık ilkesi gereğince karşılık ayrılmaktadır.

VUK açısından da karşılıklarla ilgili olarak ‘*Hasıl olan veya husulü beklenen fakat miktarı kesinlikle kestirilemeyen ve teşebbüs için bir borç mahiyeti arz eden belli bazı zararları karşılamak maksadıyla hesaben ayrılan tutarlara karşılık denir.*’ denmek suretiyle karşılıklar tanımlanmış ve ilerideki bölümlerde de karşılık ayrılmak suretiyle gider yazılabilecek durumlara ilişkin özel düzenlemelere yer verilmiştir. Bu açıdan VUK‘ a göre, hediye kampanyaları nedeniyle ayrılan karşılıklar KKEG niteliğindedir. (Yalçın, 1996; 87), (Arıkan, 2000; 173-174).

Ancak, Maliye Bakanlığı’ nın vermiş olduğu 20.09.1996 tarih ve GEL.O. 29/2957-288-38/52644 sayılı muktezada (özelge) hediye kampanyaları için de karşılık ayrılabilceği kabul edilmiştir. Söz konusu özelgede promosyon kampanyasındaki amacın satışları arttırmak, dolayısıyla işletmenin kazancını arttırmak olduğu açıklanmış ve satışları arttırmak amacıyla ücretsiz olarak verilen malların işletmeden çekilen mallar olarak değerlendirilmeyip, satışı arttırmak için yapılan reklam harcaması olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre, promosyon kampanyası için piyasadan satın alınan ya da ithal edilen bazı malların bedelsiz verilmesi halinde, bu malların alış bedelleri üzerinden gider olarak hasılattan indirilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan, promosyon kampanyası nedeniyle gelecek hesap döneminde şirketçe dağıtımı yapılacak olan promosyonlara ilişkin giderlerden bu yılın hasılatını ilgilendiren kısım için, bu yıl içinde dağıtılan sertifika adedi ve birim eşya maliyetleri gibi kriterlerin dikkate alınması suretiyle, pasifte karşılık ayrılması mümkün bulunmaktadır. (Sağlam, 1997; 78).

2.1.1.10.3 Büyük Tamir ve Masraflar İçin Karşılık Ayrılması

Özellikle imalat yapan fabrika binalarının çatı, sıva, duvar, boya gibi ihtiyaçlarının belirli aralıklarla giderilmesi gerekir. Çoğunlukla bu süre 3-5 yıldır. Ancak 3-5 yıl sonra meydana gelecek harcamanın sebebi, aslında önceki yıllardaki kullanımdan kaynaklanmaktadır. O bakımdan önceki yılların maliyetine yansıtma

üzere, gelecek yıllardaki harcamalar için karşılık ayrılır. Tutarların belirlenmesi kesin bir rakama dayanmayıp, tahminlerle oluşturulur. (Özkan, 2000; 196).

Vergi yasaları açısından büyük tamir ve masraflar için ayrılan karşılıklar KKEG niteliğindedir.

2.1.1.10.4 Toplu İş Sözleşmelerinden Doğan Farklar İçin Karşılık Ayrılması

Yıl içinde başlamasına rağmen, yıl sonunda henüz bağitlanmamış toplu sözleşmeler söz konusu olabilir. Gelecek yılda ödenecek toplu sözleşme farkları aslında bu döneme aittir. O bakımından dönemsellik ilkesinin bir gereği olarak bu giderlerin dönem kayıtlarına alınması gerekir. Aksi taktirde gelecek yılların üretim maliyetleri suni şekilde şişmiş ve gerçek dışı olacaktır. Oysa buradaki toplu sözleşme farkları döneme aittir ve dönemin üretim maliyetini etkilemesi gerekir. Bir takım olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla, bağitlanmamış toplu sözleşme farkları için de karşılık ayrılması gerekir. (Özkan, 2000; 197).

Maliye Bakanlığı' nın 16.04.1980 gün ve KVK722113-766/27668 sayılı özelgesinde de aşağıdaki ifade yer almaktadır.

‘Toplu iş sözleşmesi yıl bittikten sonra fakat yıllık gelir ve kurumlar vergisi beyanname verme süresi içinde imzalanmışsa bu sözleşme dolayısıyla ortaya çıkan ve kapanmış olan yıla ait ücret farkları kapanan yıla ait gelir ve kurumlar vergisi matrahından karşılık ayrılmak suretiyle indirilebilmektedir.

Toplu iş sözleşmelerinin kapanan yıla ait beyanname verme süresi içinde imzalanmaması durumunda, tevsik edilmek şartıyla, işverenin beyanname dönemi içinde müzakereler devamı esnasında yaptığı en son teklife göre hesaplanan ve kapanan yıla ait olan ücret farkları o dönem kazancından karşılık ayrılmak suretiyle indirilebilmektedir.’

Eğer toplu iş sözleşmesi beyanname verme süresi içinde imzalanabilmişse, b sözleşme uyarınca kesinleşmiş bulunan geçmiş yıla ait ücret farkları için de karşılık yoluyla gider kaydı yapılabileceği tabiidir. (Sağlam, 1997; 76).

2.1.1.10.5 Personele Verilen Temettü İkramiyeleri İçin Karşılık Ayrılması

Kurumlar esas sözleşmeleri gereği veya genel kurul kararı ile hesap dönemi kapandıktan sonra kapanan hesap döneminin karından personelinin kapanan yıldaki performansını ödüllendirmek amacıyla personele pay vermektedir. Uygulamada personele verilen bu ikramiyeler '*Temettü İkramiyesi*' olarak adlandırılmaktadır.

Bu temettüler ücret niteliği taşımaktadır. Temettü ikramiyeleri ücret niteliğinde olduğundan tahakkuk esas ve dönemsellik ilkesi dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Yani cari hesap dönemine ait olduğu bilinen miktarı belli ücret unsurları henüz tahakkuk etmemiş ve ödenmemiş olsa dahi ilgili olduğu dönemde gider yazılmalı ve o dönemin kar/zararı içinde değil, bilançonun aktifinde gösterilmelidir. (Maç, 1999; 324).

Maliye Bakanlığı' nın 25.11.1987 tarih ve KVK/22113-1166 sayılı özelgesinde ise, '... temettü ikramiyelerinin kurumlar vergisi beyannamesinin verileceği sürenin sonuna kadar şirket yetkili organının dağıtım kararı uyarınca nakden veya hesaben ödenmesi halinde ödenen bu ücretlerin Gelir Vergisi Kanunu'nun 40. maddesinin 1 numaralı bendi hükmü uyarınca hangi yılın kazancından ayrılmış ise o yıla ait kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak hasılatından indirilmesi mümkündür .' görüşü yer almaktadır.

2.1.2 Vergi Kanunları Kapsamındaki Karşılıklar

VUK' da karşılıklar ile ilgili genel düzenleme, yasanın 288. maddesinde yer almaktadır. Bu maddede yer alan hüküm aşağıdaki gibidir:

‘Hasıl olan veya husulü beklenen fakat miktarı katiyetle kestirilemeyen ve teşebbüs için bir borç mahiyetini arz eden belli bazı zararları karşılamak maksadıyla hesaben ayrılan meblağlara karşılık denir. Karşılıklar mukayyet değerleriyle pasifleştirilmek suretiyle değerlendirir. Amortisman kayıtları hakkındaki özel hükümler mahfuzdur.’

Muhtemel bir zararın karşılık ayrılarak gider yazılması için VUK’ da veya diğer vergi yasalarında özel bir düzenleme yapılmış olması gerekmektedir. (Akyol, 2002; 91). VUK’ da veya diğer vergi yasalarında özel bir düzenleme yapılmadıkça yukarıda yer alan genel tanıma dayanılarak ayrılan karşılıklar, KKEG niteliğindedir. (Demirbilek, 2005; 53).

VUK’ da gerekli şartların gerçekleşmesi suretiyle şüpheli alacaklar, stoklar ve menkul kıymetler için, Kurumlar Vergisi Kanunu’ nda (KVK) ise sigorta şirketleri bakımından tazminat tutarları kesinleşmemiş hasarlara ilişkin, kazanılmamış primlere ilişkin karşılıkların ve hayat sigortalarında matematik karşılıkların ayrılması öngörülmüştür. Bu şekilde özel bir hüküm olmaksızın ayrılan karşılıkların dönem matrahından indirilecek gider olarak düşülmesi kabul edilmemektedir.

2.1.2.1 Vergi Usul Kanunu Kapsamındaki Karşılıklar

VUK’ un 288. maddesinde karşılık ayrılacak zararlar iki grupta toplanmıştır. Birincisi gerçekleşmiş olan ikincisi ise gerçekleşmesi beklenen zararlardır. Ortak özellikleri miktarının kesinlikle kestirilememesi ve işletme için borç niteliği taşımalarıdır.

Gerçekleşmesi beklenen zarar için 288. madde dışında özel bir hüküm aranması yerindedir. Çünkü bunlarda vergiyi doğuran olay henüz meydana gelmemiştir. Şüpheli alacak karşılığında veya sigorta şirketlerindeki karşılıklarda, zarar henüz gerçekleşmiş değildir. Karşılık vergiyi doğuran olay gerçekleşmeden, zararın ileride gerçekleşebileceği ihtimaline dayanılarak ayrılmaktadır. Vergiyi doğuran olayla bağlantısı bulunmayan karşılık ayrılması ise özel hüküm dışında dayanağa bağlanamaz. (Arıkan, 2000; 170).

Gerçekleşmiş zararlarda ise durum farklıdır. Bunlarda vergiyi doğuran olay meydana gelmiştir. Gelir veya gider unsurunun (zararın) vergiyi doğuran olayın gerçekleşmiş olduğu döneme mal edilmesi ise zorunludur. Örneğin, yangın dolayısıyla belli kıymetlerin kaybedilmiş olduğu durumda, bu kaybın başka bir dönemde zarar kaydı mümkün değildir. Yangınla vergiyi doğuran olay gerçekleşmiş ve zarar doğmuştur. Ya da işletmeye ait taşıtın sebebiyet verdiği kaza nedeniyle ödenme durumunda kalınacak tazminatta da durum aynıdır. Kaza ile vergiyi doğuran olay gerçekleşmiştir. Ödenecek tazminatın aynı döneme mal edilmesi gerekir. İşte bu durumlarda kesin tespit bulunmadığında, zarar kaydını 288. maddenin genel tanımı içinde karşılık ayrılmak suretiyle gerçekleştirmek gerekir. (Arıkan, 2000; 170). Ancak bu şekilde ayrılan karşılığın KKEG’ lerde izlenmesi gerekecektir. Çünkü VUK açısından karşılık ayrılabilmesi, zararın takdir komisyonu kararıyla belgelendirilmesine bağlıdır. (Demirbilek, 2005; 54).

VUK’ a göre karşılık ayrılması zorunlu olmayıp isteğe bağlıdır.

2.1.2.1.1 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı

VUK’ un 278. maddesinde, değeri düşen mallar düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre, *‘Yangın, deprem ve su basması gibi afetler yüzünden veyahut bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlamak, paslanmak gibi haller neticesinde iktisadi kıymetlerinde önemli bir azalış vaki olan emtia ile maliyetlerinin hesaplanması mutad olmayan hurdalar ve döküntüler, üstüppü, deşe ve iskartalar emsal bedeli ile değerlendirilir.’*

VUK’ un 278. maddesinde belirtilen sebeplerden dolayı değerini kısmen veya tamamen kaybeden mallar maliyet bedeli yerine emsal bedelle değerlendirilecektir. Stok değer, değer düşüklüğüne uğramış mal olarak emsal bedelle değerlendirilebilmesi için değer düşüklüğünün şu iki sebepten birinden ileri gelmiş olması gerekir:

1) Değer kaybının ticari faaliyetin normal gerekleri çerçevesinde bozulma, çürüme, kırılma, çatlama, paslanma gibi haller sonucunda oluşması,

2) Yangın, deprem, su basması gibi beklenmedik koşullar nedeni ile malların değer kaybına uğraması. (Tekin, 2003; 93).

VUK' un 278. maddesinde değer düşüklüğü nedenleri belirtilmiş ve '*gibi haller*' ifadesine yer verilerek yasada sayılmış olan değer düşüklüğü nedenleri genişletilmiştir. Yasada sayılan bu hallere benzeyen ve malın değerinin azalması sonucunu doğuran diğer hallerde emsal bedeli ölçüsü esas alınarak değerlendirilebilir. Bu durumda yasada belirtilmemekle beraber malın lekelenmesi, solması veya modasının geçmesi, yeni modellerin çıkması gibi haller neticesinde iktisadi değerlerini önemli ölçüde azalan mallar da değer düşüklüğüne uğramış sayılır. (Uzun, 1999; 40).

Ayrıca yasa hükmündeki diğer üzerinde durulması gereken nokta, söz konusu sebepler dolayısıyla doğan iktisadi kıymetlerdeki değer kaybının önemli olması gerektiğidir. Yasada '*önemli*' deyimini ile neyin kastedildiği açık değildir. Bu ifadeyi malların piyasa değerini ve ihtiyacı karşılama özelliğini normalin üzerinde kaybetmiş olmaları anlamında ele almak gerekir. Ticari ve sınai faaliyetin gereklerinden olan normal kayıplar (fireler), doğrudan envanterde yer vermemek yoluyla değerlemede dikkate alınabilir. Uygulamada, normal fireler bakımından yapılacak değerlemede, takdir komisyonunca emsal bedelin tespit edilmesi şartı aranmamaktadır. (Ufuk, 2001; 22).

VUK' un 274. maddesinin 2. fıkrasında '*Emtianın maliyet bedeline nazaran değerlendirme günündeki satış bedelleri 10 % ve daha fazla bir düşüklük gösterdiği hallerde mükellef, maliyet bedeli yerine 267. maddenin 2 inci sırasındaki usul hariç olmak üzere, emsal bedeli ölçüsünü tatbik edebilir. Bu hüküm 275 inci maddede yazılı mamuller içinde uygulanabilir.*' hükmü yer almaktadır.

Enflasyonist dönemlerde, malların maliyet bedeline göre değerlendirme günündeki satış bedellerinin 10 % ve daha fazla düşüklük göstermesi sıkça karşılaşılan bir durum olmadığından yukarıdaki hükmün uygulama alanı oldukça sınırlıdır.

Moda değişikliği, resesyon dönemlerindeki fiyat hareketleri ve yeni teknolojiler sonucu eski teknoloji ürünlerinin fiyatlarının düşmesi gibi gelişmeler nedeniyle stoktaki malların maliyet bedeline göre değerleme günündeki satış bedellerinin 10 % ve daha fazla bir düşüklük gösterdiği durumlarda mal maliyet bedeli yerine emsal bedelle değerlenir. (Bıyık ve Kıratlı, 2001; 881).

Madde metnindeki ‘satış bedeli’ ifadesinden işletmenin sattığı malların satış fiyatının değil, o tarihteki piyasa fiyatının anlaşılması gerekir. Eğer mal borsada işlem gören bir mal ise borsada oluşan fiyatı, borsada işlem gören bir mal değilse piyasada oluşan alım-satım fiyatı kıyaslamaya esas alınır. Bu şekilde oluşmuş olan satış fiyatının malın maliyet bedelinden 10 % veya daha büyük bir oranda düşük olması durumunda işletme dilerse bu malı maliyet bedeli yerine emsal bedelle değerleyebilir. (Yılmaz, 1997; 142).

Emsal bedeli, VUK’ un 267. maddesinde tanımlanmıştır. Madde metninde emsal bedelin sırasıyla ortalama fiyat esasına, maliyet bedeli esasına, takdir esasına göre tespit edileceği hükme bağlanmıştır. VUK’ un 274. maddesinde, değeri düşen malların emsal bedelinin tespitinde VUK’ un 267. maddesinin ikinci sırasında yer alan maliyet bedeli esasının uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır. Bu nedenle değeri düşen malların emsal bedelinin öncelikle ortalama fiyat esasına göre, bu esasa göre değerlemenin mümkün olmadığı hallerde ise, takdir esasına göre tespit edilmesi gerekir.(Bıyık ve Kıratlı, 2001; 881).

Değeri düşen mallarda ortalama satış fiyatı esasının uygulanması pek mümkün olmamaktadır. Çünkü değeri düşen mallar genellikle aynı nitelikte değildir ve bu mallarda değer düşüklüğü aynı derecede olmamaktadır. Dolayısıyla değeri düşen malların biri diğerine emsal teşkil etmeyebilir. Bu nedenle VUK’ un 278. maddesinde sayılan olayların meydana gelmesi sonucu değer kaybına uğrayan malların emsal bedelleri fiilen takdir esasına göre yapılmaktadır. Takdir esasına göre emsal bedel takdir komisyonunca belirlenecektir. (Tekin, 2003; 94).

Maliye Bakanlığı'nca verilen özetlerde ve yargı kararlarında da iktisadi değerlerinde azalış gerçekleşen malların değerinin yükümlü tarafından takdir edilemeyeceği ve Takdir Komisyonundan karar alınmasının zorunlu olduğu belirtilmektedir. (Bıyık ve Kıratlı, 2001;881). Diğer resmi kurum ve kişiler tarafından yapılan değer takdir ve tespitleri takdir komisyonu kararı yerine geçmediği gibi bu kurum ve kişiler tarafından yapılan tespit ve takdire göre de stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılmaz. Söz konusu kişi ve kurumların verdikleri değer tespit kararları yalnızca takdir komisyonu kararına veri teşkil edebilir. (Ufuk, 2001; 22).

Bunun için stok kıymetlerinde değer düşüklüğü meydana gelen firmaların en geç hesap döneminin son günü akşamına kadar emsal bedel takdiri için takdir komisyonuna başvurması gerekmektedir. (Uzun, 1999; 41).

Ancak takdir komisyonunca takdir edilecek emsal bedel dolayısıyla stok değerlerde meydana gelecek değer düşüklüğünün zarar kaydı için takdir komisyonunun beyanname verme süresi sonuna kadar emsal bedel takdirini yapmış olması gerekmektedir.

VUK değerini tamamen yitiren mallarda oluşan değer kaybının karşılık ayrılmaksızın doğrudan zarar yazılmasını kabul edilmiştir. Ancak kısmi değer kaybı halinde değeri düşen malların ayrı bir hesaba alınması, saptanan değer kaybı tutarında da karşılık ayrılması gerekmektedir. İşletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler ise, karşılık ayrılmaksızın oluşan değer düşüklüğünü gider kaydederler. (Öngen, 2000; 448).

2.1.2.1.1.1 Çalınan veya Kaybolan Mallarda Stok Değer Düşüklüğü Uygulaması

Hesap dönemi sonunda envanter çıkarılmasında fiili sayım sonuçları ile kaydi durumun kaybolma nedeniyle birbirine uymaması veya çalınması halinde bu mallar için stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılması söz konusu değildir. Kaybolan ve

çalınan mallar sermayede meydana gelen azalma olarak değerlendirilerek KKEG olarak kaydedilir.

Vergi hukukunda sermayede meydana gelen azalmalar zarar olarak kabul edilmemiştir. Ticari faaliyetlerde sermayede meydana gelen azalmaların zarar olarak kabul edilmemesinin nedeni bu faaliyetlerin sermayeye dayanan organizasyonlar olması ve gerçek sonucun vergileme döneminden daha uzun bir süre içinde alınacağı varsayımına dayanmaktadır. Ayrıca iktisadi kıymetlerin değerlerinde meydana gelen kayıpların zarar olarak kabul edilebilmesi için bu değer kayıplarının ticari faaliyetin normal gerekleri dahilinde meydana gelmiş olması gerekir. (Özbalcı, 1998; 620).

Bu gibi durumlarda kaybolan ve çalınan malın emsal bedeli üzerinden işletmeden çekildiği kabul edilerek işletme sahip ve yöneticileri bu malların değerleri tutarında borçlandırılacaktır. Bu malların tutarı kadar stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılmışsa veya bu tutarlar zarar kaydedilmiş ise KKEG olarak dönem matrahına ilave edilmesi gerekir. (Şeker II, 1996; 88).

2.1.2.1.1.2 Firelerin Stok Değer Düşüklüğü Uygulaması Karşısındaki Durumu

Fire, işletme sahiplerinin veya çalışanlarının iradesi dışında iktisadi değerlerin miktarında meydana gelen azalma olarak tanımlanabilir. (Şeker II, 1996, 91).

İmalat sırasında oluşan fire miktarları ile stoklarda oluşan fireler sanayi ve ticaret odalarınca belirlenmektedir. Bu şekilde belirlenen fireler için takdir komisyonuna başvurulması gerek bulunmamaktadır. Ancak belirlenen oranların üstünde gerçekleşen stok fireleri için takdir komisyonuna başvurularak oran tespiti istenilmelidir. (Metin ve Yalçın, 1996; 270).

Normal ölçüler içindeki fireler kazancın tespitinde gider olarak kabul edilmekte olup fire dolayısıyla işletme stoklarında meydana gelen fiziki miktar azalmaları için karşılık ayrılmaz. Bu miktar azalmaları stokların o miktar kadar noksan tespit edilmeleri sonucunu doğurur. (Şeker , 1999; 1446).

2.1.2.1.1.3 Yurtdışından İthal Edilen Malların Ülke Sınırları Dışında Değer Kaybetmesi Durumunda Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı Uygulaması

İthalat ve kambiyo mevzuatı çerçevesinde ithalatı yapılan ve işletme kayıtlarına aktarılmış olmakla birlikte fiili olarak işletme stoklarına dahil olmamış olan malların yurda getirilirken ülke sınırları dışında değer kaybına uğraması halinde stok değer düşüklüğü bakımından ne yönde bir uygulama yapılacağı, yurt dışında meydana gelecek değer düşmelerinin vergi mevzuatı bakımından nasıl bir değerlendirmeye tabi tutulacağı konusunda açık hükümler bulunmamaktadır.

İthalatta bulunan firma tarafından malların yurda getirilişinde ortaya çıkan değer düşüklükleri için karşılık ayrılması veya bu değer düşüklüğünün karşılık ayrılmaksızın doğrudan zarar kaydı durumunda değer düşüklüğü tutarının mali karın tespitinde KKEG olarak dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü bu halde fiziki değer kaybına uğrayan malların emsal bedelinin VUK' un 278 ve 267. maddeleri uyarınca takdir komisyonunca tespiti mümkün olmamaktadır.

Ancak stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılan mallarda ayrılan karşılık tutarında (veya daha fazla bir tutarda) sigorta şirketinden tazminat alınması ve bu sigorta tazminatının gelir kaydı halinde bir vergi ziyayı (kayıbı) ortaya çıkmamaktadır.

Yurt dışındaki sigorta şirketlerinin düzenlemiş oldukları ekspertiz raporlarına istinaden değer düşüklüğü iddiasının kabul edilip edilmemesi söz konusu değer düşüklüğünün varlığının incelenebilmesi imkanına bağlıdır. Söz konusu inceleme ithalatın yapıldığı ülke ve ülkemiz arasında yapılmış çifte vergilemenin önlenmesi anlaşmalarının kapsamı dahilinde ilgili ülkedeki elçilik, konsolosluk veya menfaatimizi koruyan temsilcilerimiz tarafından gerçekleştirilebilir. (Hesap Uzmanları Derneği, 2004; 280).

2.1.2.1.1.4 Değer Düşüklüğü Karşılığında Sigorta Tazminatı Alınması

İşletme stoklarında bulunan ve çeşitli nedenlerle değeri düşen malların sigortalı olması durumunda gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri tarafından değer düşüklüğüne karşılık olarak alınan sigorta tazminatlarının ne şekilde değerlendirileceği, VUK' un 'Emtia Sigorta Tazminatı' başlıklı 330. maddesinde hüküm altına alınmış olup, anılan madde metni şu şekildedir;

'Emtia ve zırai mahsul ve hayvan kıymetlerinde meydana gelen zayıat dolayısıyla alınan sigorta tazminatları bunların değerlerinden fazla olursa bu fazlalık kara alınır. İşletme hesabı esasında tutulan defterde bu tazminat hasılat kaydedilir. '

Anılan madde hükmü uyarınca işletmenin, stoklarında bulunan mallarının değerinde VUK' un 278. maddesinde yer alan nedenlerden ötürü düşüş olması ve bunun karşılığında ise sigortadan tazminat alınması durumunda; değeri düşen malın sadece sigorta tazminatının karşılamadığı kısmı için karşılık ayırması gerekmektedir. Bununla birlikte sigortadan alınan tazminat tutarının, mallarda meydana gelen değer düşüklüğünün tamamını karşılaması durumunda VUK' un 278. maddesine göre değerlendirilmesine gerek kalmayıp, mallar stok hesaplarından çıkarılacak, tazminat tutarının değer düşüklüğünü tamamen karşılamaması durumunda ise eksik kalan kısım takdir komisyonu kararı alınmak suretiyle gider hesaplarına aktarılacaktır. (Tekin, 2003; 97-98).

2.1.2.1.2 Şüpheli Alacaklar Karşılığı

Şüpheli alacak karşılığı ile ilgili düzenleme VUK' un 323. maddesinde yer almaktadır. Şüpheli alacaklar başlığı altında yapılan düzenleme aşağıdaki şekildedir.

' Ticari ve zırai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

1. Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar;

2. Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar; şüpheli alacak sayılır.

Yukarıda yazılı şüpheli alacaklar için değerleme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir. Bu karşılığın hangi alacaklara ait olduğu karşılık hesabında gösterilir. Teminatlı alacaklarda bu karşılık teminattan geri kalan miktara inhisar eder. Şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde kar zarar hesabına intikal ettirilir.'

Şüpheli alacak ayrılmasının nedeni, alacağın tahsiline olanak kalmaması değil, mükellefin geçici bir süre de olsa tasarruf edememesi, bu alacağı harcama olanağını kaybetmesidir. Şüpheli alacaklarda esas olan alacağın tahsil olanağının mükellefin iradesi dışında gecikmesidir. Tahsil olanağının kaybolması halinde bu alacak şüpheli değil, değersiz alacak olur. (Taş, 2001 ;58).

2.1.2.1.2.1. Vergi Usul Kanunu'na Göre Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırabilmek İçin Gerekli Koşullar

Alacağın şüpheli hale gelmesi için iki şartın birlikte bulunması gerekir. Bu iki şartın birlikte varlığı halinde, alacak şüpheli hale gelir ve alacaklar arasından çıkarılarak şüpheli alacak olarak kayıtlara geçirilir.

Bu şartlardan birincisi söz konusu alacağın ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması, diğeri de alacağın dava veya icra aşamasında bulunması veya yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmiş olmasına rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunması ve dava veya icra takibine değmeyecek derecede küçük alacak olmasıdır. (Ayaz, 2001; 123).

2.1.2.1.2.2 Alacağın Ticari veya Zirai Kazancın Elde Edilmesi ve İdame Ettirilmesi ile İlgili Olması

Şüpheli alacak karşılığı ancak ticari ve zirai kazanç sahipleri tarafından ayrılabilir. Bunun nedeni ise, bu iki kazancın tespitinde tahakkuk esasının geçerli olması ve satış bedeli veya hasılatın henüz alacak aşamasında iken tahakkuk esası gereğince dönem matrahının hesaplanmasında dikkate alınmasıdır. Dolayısıyla gelirin elde edilmesinde tahsil esası geçerli olan kazanç ve gelirler için şüpheli alacak karşılığı ayrılamayacaktır. (Vural, 2000; 64).

VUK bakımından şüpheli ticari alacak karşılığı ayırabilmek için karşılık ayrılacak olan alacağın ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması gerekir. Bir diğer ifade ile, alacak işletmenin esas faaliyetleri neticesinde doğmuş olmalı, alacak ile ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idamesi arasında bir illiyet bağı bulunmalıdır. İşletmenin esas faaliyet konusu dışında doğmuş olan bir alacak için şüpheli alacak karşılığı ayrılması olanağı bulunmamaktadır. (Vural, 2000; 64).

Örneğin, bir şahsın borcuna kefil olma ve hatır senedi nedeniyle oluşan alacaklar ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ile ilgili olmadığından, bu tür alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılamaz. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 264).

2.1.2.1.2.3 Bilanço Esasına Göre Defter Tutulması

VUK' un şüpheli alacakları düzenleyen 323. maddesinde '*şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir.*' hükmü gereğince şüpheli alacak karşılığı sadece bilanço esasına göre defter tutan mükellefler tarafından ayrılabilir. (Akay, 1999; 65). Pasiflerinde karşılık ayırma imkanına sahip mükellefler ise bilanço esasında defter tutan mükelleflerdir. Dolayısıyla işletme hesabı esasında defter tutan ticari ve zirai kazanç sahipleri şüpheli alacak karşılığı ayıramaz. (Kartaloğlu, Mengüverdi, 2005; 64).

Danıştay kararları da şüpheli alacak karşılığı ayırma imkanının sadece bilanço esasında defter tutan mükellefler bakımından söz konusu olduğu, işletme hesabı esasında defter tutan mükelleflerin şüpheli alacaklar için karşılık ayıramayacakları yönündedir.

2.1.2.1.2.4 Alacağın Teminatsız Olması

Bir alacak için şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesinin bir diğer koşulu, alacağın teminatsız olmasıdır. Teminat, borçlu veya üçüncü bir kişi tarafından borcun ödenmesinin sağlanması veya ödenmemesi halinde alacaklının uğrayacağı zararın karşılanması için alacaklıya verilen garantiyi ifade eder. (Maç, Kefelioğlu, 2003; 85).

Menkul veya gayrimenkul bir malın, menkul rehni veya gayrimenkul ipoteği şeklinde alacaklıya teminat olarak gösterilmesine ayni teminat; kefalet suretiyle üçüncü bir kişinin asıl borçlunun borcunu ödeyeceğine dair alacaklıya teminat vermesine ise şahsi teminat denilmektedir. Teminat şahsi veya ayni olabilmektedir.

Danıştay 3. dairesinin 2.2.1989 tarih ve E:1988/1273, K:1989/262 sayılı ve Danıştay 4. dairesinin 17.1.1984 tarih ve E:1983/679, K:1984/204 sayılı kararı gereğince, teminata bağlanmış alacakların tahsilinin şüpheli hale geldiğini öne sürmek mümkün değildir. Bu nedenle teminatlı alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılamaz.

2.1.2.1.2.5 Alacağın Bir Kısımının Teminatlı Olması

Danıştay 4. dairesinin 29.12.1982 tarih ve E: 1970/8143, K: 1972/8342 sayılı kararı gereğince, tahsili şüpheli olan alacağın bir kısmının teminatlı bir kısmının teminatsız olması halinde, mükellefler tarafından alacağın teminatlı olan kısmı için karşılık ayrılamayacak, ancak yine aynı alacağın teminatsız kısmı için karşılık ayrılacaktır. Alacağın ne kadarlık bir kısmının teminatsız kaldığı belli olmadıkça karşılık ayrılamaz. Bu nedenle eğer teminat alacağın tamamını kapsamıyorsa bu

taktirde alacağın teminatsız kalan kısmının kesin olarak belirlenmesi zorunludur. Aksi taktirde mevcut teminatın alacağın tümünü kapsadığı kabul edilir. (Vural, 2000; 68).

2.1.2.1.2.6 Teminatsız Alacağın Daha Sonra Teminata Bağlanması

Vadesinde ödenmemiş olan alacağın daha sonra teminata bağlanması veya bu alacak dolayısıyla borçlunun mallarına alacağı karşılayacak miktarda haciz uygulanması durumunda, alacağın teminata bağlandığı kabul edilir. Bu halde bu alacak için karşılık ayrılamaz. Çünkü, alacağın şüpheli olup olmadığı, değerlendirme günü itibariyle belirlenir. Dolayısıyla alacağın teminatlı olup olmadığına alacağın vade tarihi itibariyle değil, değerlendirme günü itibariyle bakılması gerekir. (Vural, 2000; 68).

2.1.2.1.2.7 Teminat Hükümünde Olan Değerler

VUK' un 323. maddesinde '*Teminatlı alacaklarda bu karşılık teminattan geri kalan miktara inhisar eder.*' hükmüne yer verilmekle birlikte teminat kavramı ve teminat hükmünde olan değerler madde metninde açıklanmamıştır. Dolayısıyla alacağın teminatlı olup olmadığının tespiti bakımından 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun' un 10. ve 11. maddesi hükümlerinin dikkate alınması gerekir. Buna göre; para, banka teminat mektubu, hazine tahvil ve bonoları, milli esham ve tahvilat, haczedilen menkul ve gayrimenkul mallar ile şahsi kefalet teminat hükmündedir. (Maç, Kefelioğlu, 2003; 84).

2.1.2.1.2.8 Şahsi Kefaletle Bağlanan Alacaklarda Karşılık Uygulaması

Kefaletle bağlı alacaklar şüpheli alacak uygulamasında teminatlı alacak olarak kabul edilir ve bu nedenle bu alacaklar için karşılık ayrılamaz. Ancak şahsi kefaletle bağlı alacaklarda esas borçludan alacağın tahsil edilememesi, esas borçlu hakkındaki takibin sonuçsuz kalması halinde kefil hakkında da takibata geçilmiş olması ve

alacağın kefilden de tahsil edilememesi koşulu ile şahsi kefalete bağlı alacaklar için de şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkündür. (Akay, 1999; 70).

2.1.2.1.2.9 Dava veya İcra Aşamasında Bulunan Alacaklar

VUK' un 323. maddesinde dava veya icra aşamasında bulunan alacaklar şüpheli alacak olarak sayılmıştır. Bu şekilde şüpheli hale gelen alacaklar için karşılık ayrılarak, bu alacak tutarı gider kaydedilir. Bu kayıt için dava veya icra takibinin sonucunun beklenmesi şartı aranmaz. Dava veya icra aşamasına aktarılan alacak daha sonra tahsil edilirse bu kez tahsil edilen miktar kar kaydedilmek suretiyle ayrılmış olan karşılık iptal edilir. (Yıldız, 1996; 93).

Şüpheli alacak karşılığı ayırmak bakımından alacağın hangi nedenle dava veya icra konusu yapıldığının bir önemi yoktur. Alacağın varlığı, vadesi veya miktarı anlaşmazlık konusu olabileceği gibi borçlunun ödeme yeteneğini yitirmiş olması da anlaşmazlık nedeni olabilir. (Vural, 2000; 66).

2.1.2.1.2.10 Alacağın Dava veya İcraya Aktarılmasının Göstergesi

Mahkemeye dava dilekçesinin veya icra müdürlüğüne icra takip dilekçesinin verilmiş olması alacağın dava veya icra aşamasına aktarıldığını göstermektedir. Ancak, Danıştay 3. dairesinin 1986/2768 esas, 1987/1552 karar numaralı 16.06.1987 tarihli kararında belirtildiği üzere mahkemeye veya icraya şekli bir müracatta bulunulması alacağı şüpheli hale getirmemektedir. İlgili makamlara, alacağın cebren (zorla) tahsili için, yapılan başvurunun ciddiyetle takip edilmesi gerekmektedir. İcra takibatının ciddi olarak takip edilmemesi nedeniyle dosyası takipten düşen alacak şüpheli olarak kabul edilemez.

Bir alacağın dava veya icra aşamasında olması nedeniyle şüpheli alacak niteliğini kazanabilmesi için başvurudan sonra davanın mahkemede görülmekte olması, icraya aktarılan anlaşmazlığın da ödeme emrine bağlanmış olması gerekir. (Yalçın, 1996; 76).

Uygulamada bazen mükelleflerin yılın son günlerinde icraya başvurarak şüpheli alacak karşılığı ayırdığı, görülmektedir. Örneğin, vadesi Eylül ayında dolan bir alacak için mükellef Eylül ayında icra yoluna gitmeyip Aralık ayının son günlerinde icraya başvurmakta ve borçlunun mallarına haciz konulması (alacağın teminat altına alınması) gelecek yıla kalmakta, izleyen dönemde ise takipten vazgeçilmekte ve icra dosyası takipsizlik nedeniyle işleminden kaldırılmakta veya borçlu hakkında ciddi bir icra takibi yapılmamaktadır. Yılın son gününde icraya başvurulması, alacağı gerçekten takip niyetinin olmadığını şekli şartların yerine getirilmesi suretiyle vergiden kaçınıldığını göstermektedir. Bu durumda bu alacak şüpheli hale gelmemiş olup karşılık ayrılması da söz konusu değildir. Danıştay tarafından çeşitli tarihlerde verilen kararlar da bu yöndedir.

Danıştay 4. dairesinin, 23.6.1975 tarih ve 1973/5905 esas, 1975/2083 sayılı kararında belirtildiği üzere, icra takibine geçilmiş borçlular hakkında ödeme emri gönderilmiş olmasına rağmen haciz işlemine geçilmeyen alacaklar şüpheli alacak niteliğini kaybeder.

2.1.2.1.2.11 Davanın Borçlu Tarafından Açılması Durumu

Bir alacağın dava aşamasında olması o alacağın yasal olarak şüpheli alacak niteliğinde olması için yeterlidir. Söz konusu davanın borçlu tarafından (alacağın varlığına, miktarına veya vadesine karşı) açılmış olması durumu değiştirmeyecektir. Bu halde de mükellefler tarafından dava konusu olan alacak için şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkün olup alacağa ilişkin davanın alacaklı işletme tarafından açılmış olması şart değildir. (Vural, 2000; 66).

**2.1.2.1.2.12 Yapılan Protestoya veya Yazı ile Bir Defadan Fazla İstenilmesine
Rağmen Borçlu Tarafından Ödenmemiş Bulunan Dava veya İcra
Takibine Değmeyecek Derecede Küçük Alacaklar**

VUK' un 323. maddesinde şüpheli alacak sayılan ikinci grup alacaklar, yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklardan oluşmaktadır.

Daha çok geniş bir müşteri kitlesine sahip olan ve perakende satış yapan büyük şirketlerde söz konusu olabilecek bu uygulama ile, küçük alacaklarda karşılık ayırmak için dava veya icra şartı getirmenin, gereksiz kırtasiye ve işleme neden olacağı düşünülererek bu tür alacaklar için daha kolay karşılık ayrılması imkanı getirilmiştir. (Vural, 2000; 67).

Hangi alacakların dava veya icra takibine değmeyecek derecede küçük alacak sayılacağına ilişkin olarak Maliye Bakanlığı tarafından verilen bir özeldgede, *‘Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmiş olmasına rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava veya icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklarda miktarın belirlenmesinde bu alacaklar için yapılacak dava veya icra masrafının kriter olarak göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bir başka ifade ile avukat ücreti, noter veya mahkeme masrafı vb. tahmini olarak hesaplanarak alacakla kıyaslanacaktır. Söz konusun masrafın alacak tutarına yakın veya fazla olması ve diğer şartların da gerçekleşmesi halinde karşılık ayrılması mümkün bulunmaktadır.’* denilmektedir.

Diğer şart ise, yapılan protesto veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödemenin yapılmamış olmasıdır. Protesto, senetli alacakların vadesinde ödenmemesi halinde borçlunun noter aracılığı ile ödemeye çağırılmasıdır. Senetsiz alacaklarda ise belli bir vade olmamasına rağmen, ticari teamüle ve piyasa durumuna göre normal bir vadede ödemenin yapılmamış olması gerekir. (Eroğlu, 1989; 576). Normal bir vadede ödenmeyen senetsiz alacakların

şüpheli sayılabilmesi için, alacak isteme yazısının en az iki kez taahhütlü olarak gönderilmiş olması zorunludur.

İhtara rağmen kefil tarafından da ödenmeyen alacakların dava veya icra takibine değmeyecek derecede küçük olması halinde, bunların şüpheli alacak sayılması mümkün bulunmaktadır. (Vural, 2000; 67).

2.1.2.1.2.13 Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırabilmek İçin Alacağın Daha Önce Hasılat Yazılmış Olmasının Şart Olup Olmadığı

Şüpheli alacak karşılığı uygulamasında ticari veya zirai işletme bünyesinde oluşan ancak henüz alacak aşmasında olan mal veya hizmet satış bedellerinin vadesinde ödenmemesi ve tahsilinin şüpheli hale gelmesi halinde bu tutarlar karşılık ayrılmak suretiyle gider yazılmakta sonradan tahsil edilen tutarlar ise, tahsil edildiği dönemde kar/zarar hesabına aktarılmaktadır.

Buna göre, şüpheli alacağın karşılık ayrılarak gider yazılabilmesi için alacağın daha önce sonuç hesapları ile ilişkilendirilmiş olması yani hasılat hesaplarına kaydedilmiş olması gerekmektedir. (Sağlam, 2000 ; 13).

VUK' un 323. maddesinde değişiklik öngören 2365 Sayılı Kanunun gerekçesinde *'karşılık ayrılmak suretiyle zarara intikal ettirilecek alacağın ticari ve zirai faaliyetin elde edilmesi veya idame ettirilmesi ile ilgili olması, diğer bir ifade ile alacağın daha önce hasılat hesaplarına intikal ettirilmiş bulunması gerekmektedir.'* ifadesi yer almaktadır.

Bu durumda alacakların hasılat hesaplarına kaydedilmemesi halinde alacak şüpheli alacak uygulamasına konu edilemeyecektir.

Danıştay tarafından öteden beri verilen kararlarda, şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi için alacağın ticari veya zirai işletme ile ilgili bulunması gerektiği vurgulanmakta fakat alacağın daha önce hasılat kaydedilmiş olması şartı aranmamaktadır. Danıştay'ın istikrar kazanan görüşleri, iş veya işletme ile ilgili

olması veya genel olarak faaliyetin normal gerekleri dahilinde gerçekleşmiş bulunması koşuluyla, alacak daha önce gelir yazılmamış olsa bile karşılık ayrılabilceğı doğrultusundadır. (Sağlam, 2000 ; 17)

2.1.2.1.2.14 Şüpheli Hale Gelen Alacağı Tasarruf Değeri Üzerinden Karşılık Ayrılması

Şüpheli alacak karşılığı alacağın değerkeme günündeki tasarruf değerine göre ayrılabilir. Yani ayrılacak karşılığın hesaplanmasında alacağın kayıtlı değeri ile tasarruf değeri arasındaki fark esas alınacaktır. (Yılmaz, 1997; 377).

VUK' un 264. maddesine göre tasarruf değeri, bir iktisadi değerin değerkeme gününde sahibi için arz ettiğı gerçek değerdir. Buna göre, bir alacağın sahibi için tasarruf değerinin sıfır olması, o alacağın tamamının tahsilinin şüpheli hale gelmiş olduğunu gösterir. (Akay, 1999; 70).

Buna göre, alacak sahibi tarafından şüpheli hale gelen alacağın ne kadarının tahsil edilebilme olasılığının göz önüne alınarak bir tasarruf değeri saptanması ve kayıtlı değer ile tasarruf değeri arasındaki fark kadar da karşılık ayrılması gerekir. Tasarruf değeri subjektif bir değerkeme ölçüsüdür. Bu nedenle alacak sahibi tarafından dava aşamasındaki bir alacak için sıfır tasarruf değeri saptanarak alacağın tamamı için karşılık ayrılabilir. (Yılmaz, 1997; 377).

2.1.2.1.2.15 Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılacak Hesap Dönemi

VUK' un 323. maddesinde yer alan, '*şüpheli alacaklar için değerkeme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir.*' hükmü gereğince, şüpheli alacak karşılığının alacağın tahsilinin şüpheli hale geldiğı dönemde ayrılması gerekmektedir. Bu durum dönemsellik ilkesinin bir gereğidir. (Vural, 2000; 71). Şüpheli alacak karşılığı ayrılmasında alacağın değerkeme gününde yani hesap dönemi sonunda şüpheli alacak niteliğinde bulunması gerekir. Dolayısıyla değerkeme gününde şüpheli alacak niteliğinde olmayan bir alacak için karşılık ayrılamaz.

Alacağın şüpheli hale gelebilmesi için, alacağın borçludan dava veya icra yolu ile tahsiline çalışılması ya da alacağın dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük bir alacak olması durumunda protesto edilmesi veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesi buna rağmen borçlu tarafından ödenmemiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla VUK' un 323. maddesinde öngörülen bu yasal yollara başvurulmadan alacak için karşılık ayırma imkanı yoktur. Bu durumda, belirtilen bu yasal yollara hangi dönemde başvurulmuş ise (alacak o dönemde şüpheli alacak haline geleceğinden dolayı) şüpheli alacak karşılığının da o dönemde ayrılması gerekir. Bir başka ifade ile karşılık, alacağın vadesinde ödenmediği hesap döneminde değil, karşılık ayırmak için gerekli yasal şartların olduğu yılda ayrılacaktır. (Vural, 2000; 71).

Ayrıca söz konusu maddede yer alan '*pasifte karşılık ayrılabilir.*' hükmü dolayısıyla, mükellefler tarafından tahsili şüpheli hale gelen alacaklar için karşılık ayrılması zorunlu olmayıp isteğe bağlıdır. Bu bakımdan, şüpheli alacak haline geldiği hesap döneminde karşılık ayrılmayan alacaklar için daha sonraki dönemlerde mükellefler tarafından şüpheli alacak karşılığı ayrılamaz. Bu durumda mükellefler bu haktan yararlanma imkanını kaybetmiş sayılırlar. (Durgun, 2002; 124).

Değerleme gününde şüpheli alacak karşılığı ayırma konusunda mükelleflere seçimlik bir hak verilmiş olması, seçimlik hakkın dönemler itibariyle kullanılması anlamına gelmemektedir. Vergi uygulamalarında bir çok seçimlik hak yer almakta ve bu haklar vergilendirme dönemleri itibariyle kullanılmaktadır. İlgili dönemlerde kullanılmayan hakların sonraki dönemlerde kullanılması şeklinde uygulanan bir seçimlik hak yoktur. Vergi yasalarında buna izin veren bir hüküm olmadığı sürece seçimlik haklar ancak dönemsellik ilkesine uygun olarak kullanılabilir. (Bıyık ve Kıratlı, 2001; 854-855).

Şüpheli alacak karşılığının alacağın şüpheli hale geldiği dönemde ayrılması yönünde verilmiş yargı kararları olmasına rağmen daha sonraki dönemlerde ayrılabilceği yönünde kararlar da vardır. Karşılığın ancak alacağın şüpheli hale geldiği dönemde ayrılabilceği yönündeki kararlar, VUK' un 174. maddesine göre

defterlerin hesap dönemi itibariyle tutulacağı, hesap döneminin takvim yılı olduğu, hesap dönemi sonunda kayıtların kapatılacağı ve ertesi dönem başında yeniden açılacağı, çünkü şüpheli alacak karşılığı ayırma ve bunu kazançtan düşme tarihinin yükümlülerin isteğine bırakılmasının onları en çok kar sağladıkları yılda şüpheli alacak karşılığı ayırma yoluna iteceği bunun ise yasa koyucunun amacına aykırı düşeceği gerekçesine dayanmaktadır. Bu bakımdan, mükelleflerin şüpheli hale gelen alacağı için daha sonraki dönemlerde karşılık ayırmaları mümkün olmadığı gibi, alacağın şüpheli hale geldiği yılda karşılık ayırmayan mükelleflerin ödedikleri vergileri de düzeltme yolu ile istemeleri de mümkün değildir. Karşılığın alacağın şüpheli hale geldiği dönemden sonraki dönemlerde de ayrılabilceği yönündeki kararlar ise, VUK' un 323. maddesinde alacağın şüpheli hale geldiği tarihte karşılık ayrılmasını zorunlu kılan bir hükmün bulunmadığı, önemli olan noktanın alacağın maddede gösterilen niteliklere sahip olup olmadığının olduğu, dönemin değişmesi ile alacağın şüpheli olma niteliğini kaybettiğinin kabul edilemeyeceği gerekçesine dayanmaktadır. (Bıyık ve Kıratlı, 2001; 855).

2.1.2.1.2.16 Aciz Vesikasına Bağlanan Alacakların Durumu

Borçlu nezdinde yapılan takip sonucunda borçlunun haczedilebilecek bir malının bulunmaması veya haczedilen mallarının borcunu karşılamaya yetecek miktarda olmaması halinde borçlu aciz halinde sayılır ve bu durum aciz vesikasında gösterilir. Aciz vesikası haczedilen malların paraya çevrilmesi sonucunda alacağının tamamını alamayan alacaklıya icra memuru tarafından verilen ve kalan alacağı gösteren belgedir. Aciz vesikası alacağın tahsilinin imkansız hale geldiğini göstermez. (Arpacı, 2005; 78).

Aciz vesikası, borçlu lehine zaman aşımı süresinin işlemlerini durdurur. Bu belge, borcun açıkça kabulünü içeren bir belgedir. Alacaklı aciz vesikası ile alacağın tahsili için bir sene içinde başvurursa, yeniden ödeme emri tebliğine ihtiyaç yoktur. Aciz vesikası borçlunun borcunu ödeyecek malının olmadığını veya tespit edilemediğini, diğer bir ifade ile ödeme gücünün olmadığını gösterir. (Arpacı, 2005; 78).

Aciz vesikasına bağlanan bu alacakların değersiz alacak olarak mı yoksa şüpheli alacak olarak kabul edilip karşılık ayrılıp, ayrılmayacağı hususu Maliye Bakanlığı'nın 16.6.1969 tarih ve 24458-323-18-23971 sayılı özelgesinde açıklanmıştır. Buna göre, aciz vesikası alacağın ortadan kalktığını değil, borçlunun ödeme gücü olmadığını gösteren bir belgedir. Aciz vesikasına bağlanan alacaklar için zamanaşımı da söz konusu değildir. Borçlu ileride ödeme gücüne sahip olursa alacak tahsil edilir. Bu niteliği ile bu belge, kanaat verici olmakla birlikte alacağın artık kesin olarak tahsil edilmeyeceğini göstermemektedir. Bu nedenle aciz vesikasına dayanan alacağın değersiz kabul edilmemesi gerekir. (Akay, 1999; 73-74).

2.1.2.1.2.17 Holding ve Bağlı Kuruluşlar Arasındaki Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması

Bir sermaye şirketi olan holdinglerin esas faaliyetleri başka şirketlere iştirak etmek olup, iştirak ettikleri şirketlere müşavirlik, organizasyon ve finansman gibi hizmetleri de sağlamaktadırlar.

Holding şirketler iştiraki oldukları işletmeler ile karşılıklı olarak mal ve hizmet satışı şeklinde veya diğer şekillerde ticari ilişkiler içinde bulunabilmekte ve bunun sonunda holding şirket ile iştiraki arasında borç-alacak ilişkisi doğabilmektedir. Holding şirketlerin iştirakleri ile ticari nitelik taşıyan ilişkileri neticesinde doğan alacakları için VUK' un 323. maddesinde öngörülen diğer koşulları da taşıması koşuluyla şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılabilir. Nitekim, Danıştay 4. dairesinin 25.11.1992 tarihli ve 1992/839 esas 1992/5015 sayılı kararı da aynı yöndedir.

İşletmelerin ana kuruluş ve faaliyetlerinden esas faaliyet konusu dışındaki işlemlerinden (ödünç verme, kefalet vb.) alacakları hasılat hesapları ile ilgilendirilmeleri söz konusu olmadığından bu alacaklar için karşılık ayrılması mümkün değildir. (Yalçın, 1996, 78).

2.1.2.1.2.18 Borçlunun İflası Halinde Şüpheli Alacak Uygulaması

M.B'nın 29.03.2004 tarih ve 29/2978-323-201/13371 sayılı özelgesine göre, iflas halinde alacaklının borçluyu dava etmesi veya icra yoluyla takip edebilmesi yasal olarak mümkün bulunmamaktadır. İcra ve İflas Kanunu bu takip yollarını kapatarak sadece iflas masasına kayıt olma hakkını verdiğinden, cebri icra ve külli tasfiye yolu olan iflas halinde bütün alacaklılar eşit şekilde işlem görmekte ve bu nedenle ferdi icra taleplerine izin verilmemektedir. İflas bir icra yolu olup, alacaklı yönünden normal icradaki gibi amaç alacağa kavuşmak olduğundan iflas masasına kaydı yaptırılan alacaklar icra aşamasına aktarılmış sayılmaktadır. Bu nedenle borçlunun iflas etmesi halinde, diğer koşullar da sağlanıyorsa şüpheli alacak karşılığı ayrılabilir. Ancak, karşılık alacağın masaya kaydının yapıldığı, başka deyişle icra aşamasına aktarıldığı hesap döneminde ayrılmalıdır. İflas halinde de ayrılan şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde kar zarar hesabına kaydedilir.

2.1.2.1.2.19 Borçlunun Konkordato Talebi Halinde Şüpheli Alacak Uygulaması

Konkordato, elinde olmayan nedenlerle ödeme güçlüğü içine düşen borçluları korumak amacıyla getirilmiş bir düzenleme olup yasal dayanağını İcra ve İflas Kanunu' nun 285-309. maddelerinden almaktadır. Konkordato, borçlunun alacaklıların üçte iki çoğunluğu ile yaptığı ve onu kabul etmeyen diğer alacaklıları da bağlayan, alacaklıların alacağın belli bir yüzdesinden vazgeçtikleri veya alacağın vadesini uzattıkları ya da taksite bağladıklarını belirleyen bir anlaşmadır. İcra ve İflas Kanunu' nun 285. maddesine göre, konkordatodan yararlanmak isteyen borçlu öncelikle inceleme makamına bir konkordato projesi verir ve bu projeye ayrıntılı bir bilanço ve defter tutmaya mecbur kişiler ise defterlerinin durumunu bildiren bir cetvel ekler. 285. maddesinin son fıkrası, '*Mevcut malları ve alacakları borçlarının en az yüzde ellisini ödemeye yetişmeyen borçlu konkordato isteyemez.*' şeklindedir. Bu nedenle, borçlu tarafından hazırlanan konkordato projesinde borçlu borçlarının en az yüzde ellisini veya daha fazlasını ödeyeceğini teklif etmeye mecburdur. (Hesap Uzmanları Derneği, 2004; 377-378).

Konkordatonun yüzde konkordatosu ve vade konkordatosu olmak üzere iki şekilde yapılması mümkündür. Yüzde, bir diğer deyimle indirim konkordatosunda, vazgeçilen kısım, alacaklısı için değersiz alacak, borçlusu için ise, vazgeçilen alacak hükmündedir. Vade konkordatosunda, borçlu ile alacaklıların üçte iki çoğunluğu arasında yapılan bir anlaşma ile borçluya vade tanınır veya borçlar takside bağlanır. Konkordato, Ticaret Mahkemesi’nce tasdik edilip kesinleşince, borçlu konkordatodaki vadede (veya borcun takside bağlanmış olması durumunda vadelerinde) borcunu tam olarak öder. Bu şekilde yapılan konkordato anlaşmaları, alacaklılara konkordatoya konu alacakları için ne şüpheli alacak ayırma hakkı verir ne de değersiz alacak niteliği kazanır. (Hesap Uzmanları Derneği, 2004; 378).

İcra İflas Kanunu’ nun 287. maddesi uyarınca, borçlunun konkordato projesini vermiş olduğu inceleme makamı borçlunun talebini uygun görürse, borçluya iki ay süre verir. Bu süre ‘*konkordato süresi*’ dir. Aynı zamanda bir komiser tayin eder. Komiser borçlunun tasarruflarına nezaret eder ve yasa uyarınca verilen diğer görevleri yapar. Komiser, alacaklıları yirmi gün içinde alacaklarını bildirmeye davet eder. Aynı şekilde borçluyu da iddia olunan alacaklar hakkında beyanda bulunmaya davet eder. Komiserin borçlu ve alacaklı tarafları söz konusu borç ve alacaklarını beyana davet etmesinin nedeni, borç ve alacak tutarlarının karşılıklı olarak doğru tespiti ve konkordato anlaşması için tarafların görüşünün alınmasıdır.

Bu nedenle alacaklı kurumun, konkordato talebinde bulunan borçlunun bünyesinde mevcut olan alacağını tespit etmek amacıyla konkordato komiserine başvurarak alacağını konkordato defterine kayıt ettirmesi, tamamen olayın gerçek niteliğini belirlemeye yönelik bir işlem olup, VUK’ un 323. maddesinde belirtilen ve alacağın şüpheli olması için gerekli sayılan dava veya icra aşaması ile hiçbir ilişkisi bulunmamaktadır. (Hesap Uzmanları Derneği, 2004, 378).

Ayrıca, İcra İflas Kanunu’nun 295. maddesinin birinci fıkrasında ‘*Konkordatoya muvafakat etmeyen alacaklı müşterek borçlulara ve borçlunun kefillerine ve borcu tekeffül edenlere karşı bütün haklarını muhafaza eder.*’ denilmek

suretiyle; borçlunun konkordato talebini kabul etmeyen ve alacağının tamamının tahsil etmek isteyen alacaklı için dava yolu açık bırakılmıştır.

Konkordato durumunda alacağın şüpheli hale gelmesinden çok, alacağın güvence altına alınması söz konusudur. (Hesap Uzmanları Derneği, 2004; 379).

Yasa konkordato ile şüpheli alacak konularını ayrı ayrı düzenlemiştir. VUK'un 324. maddesinde *'Konkordato ve sulh yoluyla alınmasından vazgeçilen alacaklar, borçlunun defterlerinde özel bir karşılık hesabına alınır. Bu hesabın muhteviyatı alacaktan vazgeçildiği yılın sonundan başlayarak üç yıl içinde zararla itfa edilmediği takdirde kar hesabına nakl olunur.'* hükmü yer almaktadır.' (Vural, 200; 70).

Konkordato veya sulh yolu ile alınmasından vazgeçilen alacaklar, alacaklı yönünden değersiz olacaktır. Borçlu yönünden ise, pasifte bir azalma olmuş, özsermaye artmıştır. Vazgeçilen alacak (kar) hükmündedir. (Ülgen, 1999; 351). Ancak, borcu bağışlanan bir kimsenin mali durumunun esasen kötü olduğu göz önünde tutularak, bu karın alacaktan vazgeçildiği yılda değil, daha ilerideki yıllarda vergilendirilmesi öngörülmüştür.

Konkordato tarihinden önce şüpheli hale gelen ve önceki dönemlerde şüpheli alacak karşılığı ayrılan alacaklar, konkordato kararıyla teminata bağlanması halinde şüpheli alacak niteliğini kaybeder. Ancak konkordato kararında öngörülen vadesinde ödenmeyen alacaklar, koşulların gerçekleşmesi halinde şüpheli alacak niteliği kazanabilir. (KıratlıII, 2007, 123).

Ancak, Danıştay 4. dairesinin 7.3.1995 tarih ve 1994/1124 esas, 1995/955 sayılı kararında konkordato kapsamındaki alacaklar için de şüpheli alacak karşılığı ayrılabilceği kabul edilmiştir. Bu karar aşağıda yer almaktadır.

'Vergi Usul Kanunu' nun 324. maddesi ticari ve zirai kazançlarla ilgili olan veya icra safhasındaki alacakları şüpheli alacak saymış ve bunlar için karşılık

ayrılmak suretiyle ancak tahsil halinde vergileme imkanı sağlamıştır. Bir alacağın şüpheli sayılabilmesi için dava veya icra safhasında olması yeterli görülmektedir. Bu durumda icra ve iflas Kanunu'nda düzenlenen bir takip yolu olan konkordato kapsamındaki bir alacağın da icra safhasında bulunduğu kabulü gerekir. Bunun için alacağın konkordato mühletinden önce doğmuş olması yeterlidir. Ayrıca icra takibine başlanmış olmasına dahi gerek yoktur. Kaldı ki davacı kurum icra yoluna başvurmuş, ancak konkordato mühleti içerisinde bulunulması nedeniyle takibe devam edememiştir. İcra Ve İflas Kanunu' nun 289. maddesi gereğince takibin batıl olması bu alacağın icra safhasında bulunduğu ve şüpheli alacak olma vasfını kaybettiği sonucunu doğurmaz. Konkordato sonuçlandıktan sonra tahsil edilen miktarın tahsil edildiği dönemde kar zarar hesabına intikal ettirilmesi gerektiğinden konkordato tasdik kararının kesinleşmesi üzerine davacı kurumca bu alacağın ilgili yılın kurum kazancına dahil edildiği de görülmektedir. Bu durumda konkordato kapsamında bulunan bir alacak Vergi Usul Kanunu' nun 323. maddesi uyarınca şüpheli alacak niteliğinde bulunduğundan bu alacak için karşılık ayrılmasında kanuna aykırılık yoktur. Konkordato mühleti içinde yapılan icra takibinin batıl olduğu ve alacağın ancak konkordato talebinin reddi veya konkordato koşulları gereğince ödeme yapılmaması üzerine şüpheli hale gelebileceği görüşüyle yapılan tarhiyatta ve bu tarhiyata karşı açılan davayı cezayı azaltmak suretiyle reddeden mahkeme kararında isabet görülmemiştir.'

2.1.2.1.2.20 Kamu İdare ve Kurumlarından Olan Alacakların Şüpheli Alacak Uygulaması Karşısındaki Durumu

VUK' un 323. maddesinde, hangi alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılabilirliği hükmüne bağlanmış ancak şüpheli alacak uygulamasında borçlunun statüsüne göre bir ayrıma gidilmemiştir.

Maliye Bakanlığı' nca verilen özelgelerde şüpheli hale gelen alacağın teminatlı alacak olması halinde ayrılan karşılığın teminattan sonra kalan kısma isabet ettiği, teminatın alacağın tamamını karşılaması durumunda şüpheli alacak karşılığı ayrılmasının mümkün olmadığı alacağın kamu idaresi tarafından gecikme ile

ödenek olmasının alacağın tahsilini şüpheli hale getirmedeği belirtilerek kamu kurumlarından olan alacaklar için karşılık ayrılamayacağı belirtilmiştir. Buradaki temel yaklaşım, devletin hiçbir zaman iflas etmeyeceği yaklaşımıdır. (Akay, 1999; 71).

Kamu idare ve kurumlarından olan alacağın zamanında tahsil edilememesi halinde bu alacağın tahsilinin tehlikeye düştüğünden söz edilemez. Bu yüzden karşılık ayırmak için yeterli sebep yoktur. (Vural, 2000; 70).

Ancak, Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu' nun almış olduğu 116 yayın sıra no' lu kararında, kamu kurum ve kuruluşlarından olan alacaklar için karşılık ayrılabilceği yer almaktadır. Bu kararın gerekçesinde,

- VUK' un 323. maddesinin bütün mükellefler için aynı esas ve ölçüler çerçevesinde uygulanması gereken hükümler içeren bir madde olduğu,
- Özel hukuk hükümlerine göre doğan ve şüpheli alacak karşılığına konu edilebilecek olan bir alacağın, kamu idareleriyle veya diğer mükelleflerle ilgili olup olmadığını araştırmaya gerek olmadığı,
- Borçlunun ödeme bakımından iyiniyet sahibi olup olmamasının, mali imkan ve itibarının bulunup bulunmamasının ve bu konunun borçlu için bir teminat oluşturup, oluşturmamasının üzerinde durulmasını gerektirecek noktalar olarak kabul edilmemesi gerektiği,
- Şartlar gerçekleştiği takdirde maddenin kamu idaresi ve diğer mükellefler ayrımı yapmaksızın her ikisine birden aynı esaslar çerçevesinde uygulanması gerektiği,
- Kamu idarelerinden olan alacaklar için karşılık ayrılmamasının tasarruf edilemeyen bir alacak için vergi ödemek sonucunu doğuracağı,

sebepleri dolayısıyla kamudan olan alacakların teminatlı alacak olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir. (Kıratlı II, 2007; 120).

2.1.2.1.2.21 Faktoring Şirketlerinde Şüpheli Alacak Karşılığı Uygulaması

Factoring işlemi, hukukta yer alan alacağın temlik (alacak hakkının bir başka kimseye geçirilmesi) sözleşmesi ile nitelik itibariyle benzer olup; yapmış oldukları satışlar nedeniyle alacaklarını belli bir vade sonucunda tahsil edecek olan işletmelerin alacak haklarını factor adı verilen şirketlere peşin olarak satmalarıdır. Bunu meslek edinen şirketlere factoring şirketleri denilmekte ve Hazine Müsteşarlığı tarafından yayınlanan Factoring Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik’ te, *‘faturaya veya mal teslimi veya hizmet ifası nedeniyle doğmuş olduğunu belgeleyen kayıtlarla ispatlanabilen mal teslimi veya hizmet ifalarından dolayı doğan ve doğacak alacakları temellük ederek tahsilini üstlenip bu alacaklara karşı ödemede bulunarak finansman sağlayan şirketler’* olarak tanımlanmaktadır. (Kartaloğlu, Mengüverdi, 2005; 69).

Bu işlem neticesinde alacağı olan ancak finansman sıkıntısı çeken işletmeler finansman olanağına kavuşmaktadır. Factoring şirketi ise factor ücreti, komisyon veya benzeri adlar altındaki gelirler karşılığında ilgili alacağın tahsilatı ile ilgili riskleri üstlenir.

Factoring şirketleri lehine tahakkuk edip de tahsili şüpheli hale gelen alacaklara karşılık ayrılacağında şüphe yoktur. Ancak ayrılacak karşılık temellük edilen toplam karşılık üzerinden mi, yoksa factoring şirketi lehine kalan kısım üzerinden mi ayrılacak noktasında farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Bir diğer nokta da, temellük edilen alacak için karşılık ayırma hakkının alacak hakkını devreden işletmeye mi yoksa factoring şirketine mi ait olduğudur.

‘Alacak, alacağını temlik eden şirket bünyesinden çıkıp, factoring şirketine geçmektedir. Dolayısıyla karşılık ayırma hakkı da factoring şirketinindir.’ görüşünün kaynağı, factoring nedeniyle alacak hakkını devreden mükellefe ödenen

paranın hasılat hesaplarına kaydedilmemekle birlikte ödemenin gelir oluşturuu özelliğinin göz önüne alınmasıyla VUK' un 323. maddesindeki ' ... ticari ve zırai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla...' koşulunun gerçekleştiği bakış açısına dayanmaktadır. (Kartaloğlu, Mengüverdi, 2005; 69).

Öte yandan, alacak hakkının devrine konu alacak factoring şirketi lehine normal bir ticari veya zırai faaliyet kapsamında doğmuş değildir. Hasılat hesaplarına da kaydedilmeyen bu alacak için karşılık ayırmak mümkün değildir. Karşılık ancak, factoring şirketi lehine kalacak kısım üzerinden ayrılabilir görüşü de bulunmaktadır. (Kartaloğlu, Mengüverdi, 2005; 69).

Factoring şirketlerinde factoring işlemlerinden doğan ancak hasılat yazılmayan alacaklara, ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesiyle ilgili bulunmaması nedeniyle şüpheli alacak karşılığı ayrılması ve ilgili sonuç hesaplarına gider yazılması mümkün bulunmamaktadır. Çünkü bu alacaklar daha önce hasılat hesaplarına kaydedilmemiştir. (Çilkoparan, 1999; 99).

Eğer factoring işlemi, rücu edilebilir (geri dönülebilir) factoring türünde yapılıyorsa alacağı ilişkin değerlemeler alacak hakkını devreden işletme tarafından yapılacaktır. Çünkü bu factoring türünde alacağın sadece tahsil edilme yetkisi devredilmektedir. Bir başka deyişle factoring şirketi alacağı tahsil edemeyecek olursa, alacak hakkını devretmiş işletmeye geri dönme hakkına sahiptir. Bu durumda alacak hakkının devredileceğı alacağı ayrılacak karşılık ile factoring şirketinin alacak hakkını devretmiş olan işletmeye yapmış olduğı ödemeler birbirinden bağımsız olarak değerlendirilecektir. Factoring şirketi lehine tahakkuk edip, hasılat hesaplarına kaydedilmeyen kısım ise şüpheli alacak karşılığı ayırma ile ilgili genel kurallar çerçevesinde değerlendirilecektir.

Factoring işlemi geri dönülemez factoring türünde yapılıyorsa factoring şirketi temellük ettiğı alacağı tahsil edemeyecek olursa, alacak hakkını devreden işletmeye geri dönemeyeceğı için karşılık ayırma hakkı kendisine ait olmaktadır. (Kartaloğlu, Mengüverdi, 2005; 69-70).

2.1.2.1.2.22 Yurtdışından Olan Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması

Şüpheli bir alacağa karşılık ayrılmasında alacağın yurtiçinden veya yurtdışından olması önemli değildir. Ancak yurtdışı alacakların borçlusu yurtdışından olduğu için bu alacaklar, VUK' a göre şüpheli alacak sayılmasını sağlayacak koşullar -örneğin dava ve icra takibi gibi- usul ve belgeleme bakımından farklılık gösterir.

Bu tür alacaklar 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki Kanun hükümlerine göre dava açılması gereken yer ve bu yasa hükümlerine göre yetkili mahkemede dava konusu yapılması gerekir.

Yabancılık unsurunu taşıyan ve uyuşmazlıkların tahkim (hakem tayin etme) yoluyla çözülmesi öngörülmüş bulunan sözleşmelerle ilgili alacakların tahkim davasının açılmış sayıldığı zamanda şüpheli duruma geldiğinin kabulü gerekir. Bu tür alacaklar için tahkim davasının açılmış sayıldığı tarih itibarıyla şüpheli alacak karşılığı ayrılabilir. (Yıldırım ve Tek, 2004; 258).

2.1.2.1.2.23 Tahsil Edilemeyen Katma Değer Vergisi İçin Karşılık Ayrılabilmesi

Katma Değer Vergisi' den (KDV) doğan alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılıp ayrılmayacağı konusunda VUK' da açık bir hüküm yoktur.

KDV' den doğan alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılıp ayrılmayacağı sorusunun yanıtı, karşılık ayrılacak alacakların bir mal veya hizmet satışı nedeniyle daha önce hasılat yazılmış olması zorunluluğunun bulunup bulunmaması ile ilgilidir. Bu zorunluluğun bulunduğu kabul edilmesi halinde, mal veya hizmet satışı ile ilgili olsa da hasılat yazılmayan KDV alacağı için şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkün değildir.

Şüpheli alacak karşılığı ayrılması için alacağın daha önce hasılat yazılmasının zorunlu olmadığı, alacağın ticari veya zırai kazancın elde edilmesi veya idame

ettirilmesi ile ilgili olmasının yeterli olduğu görüşünün kabul edilmesi halinde, KDV’ den doğan alacak için karşılık ayrılması için bir neden yoktur. Bu görüşe göre, alacağın ticari veya zırai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması karşılık ayırmak için yeterlidir.

Maliye Bakanlığı daha önce verdiği özelgelere tahsil edilemeyen KDV için şüpheli alacak karşılığı ayırlamayacağı görüşünde iken, bu görüşünü kısa bir süre sonra değiştirmiş, verilen özelgelere faaliyetin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan ve işletme alacaklarının bir unsurunu oluşturan KDV’den doğan alacaklar için karşılık ayrılacağı belirtilmiştir. (Kıratlı II, 2007; 124). Son olarak Maliye Bakanlığı’nca yayınlanan 334 sıra no’ lu Vergi Usul Kanunu Tebliği 17 ile bakanlığın görüşü kesinleşmiştir. Tebliğde,

‘Katma Değer Vergisi, ekonomik faaliyetlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan ve işletmenin alışları sırasında ödediği, işletme alacaklarının bir unsurunu teşkil eden ve doğrudan doğruya mal (veya) hizmet tesliminden (veya itfasından) kaynaklanan bir alacaktır.

Bu itibarla, Katma Değer Vergisi’nden kaynaklanan alacak için şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi; yukarıdaki madde hükmünde yer alan şartların mevcut olması, alacağın ilgili dönemin kayıtlarına girmesi ve katma değer vergisi beyannamelerinde beyan edilmesi halinde mümkün olacaktır.’

Bu hükme göre, tahsil edilemeyen KDV’ den kaynaklanan alacak için şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi; VUK’ un 323. madde hükmünde belirtilen şartların mevcut olması durumunda mümkün olacaktır. (Arpacı, 2005; 80).

2.1.2.1.3 Menkul Kıymet Değer Düşüklüğü Karşılığı

VUK’ un menkul kıymetlerde değerlendirme esaslarını düzenleyen 4369 sayılı kanun ile değişik 279. maddesinde,

‘Hisse senetleri ile fon portföyünün yüzde 51’ i Türkiye’de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirir.

Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa, değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) edinme tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır.

Ancak, borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar veya zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlendirir.’ hükmü yer almaktadır.

Anılan düzenleme uyarınca hisse senetleri ile fon portföylerinin en az 51%’ i Türkiye’ de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle değerlendirilecektir.

Alış bedeli, iktisadi bir kıymetin edinilmesi karşılığında ödenen ve borçlanılan meblağdır. Alış bedeli ile değerlendirilen menkul kıymetlerin borsa rayicinde meydana gelen değer azalması nedeniyle ayrılan menkul kıymet değer düşüklüğü karşılığı vergisel açıdan KKEG niteliğindedir. (Arıkan, 2000; 172).

VUK’ un 279. maddesi hükmüne göre alış bedeli değerlendirilecek menkul kıymetlerin dışında kalan menkul kıymetler borsa rayici ile değerlendirilecektir. Buna göre, tahviller, finansman bonoları, banka garantili bonolar, hazine bonoları, devlet tahvilleri, fon portföyünün 51%’ i Türkiye’de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşmayan yatırım fonu katılma belgeleri, varlığa dayalı menkul kıymetler, ipotekli borç senetleri, konut sertifikaları, gayrimenkul sertifikaları borsa rayici ile değerlendirir. (Yıldırım ve Tek, 2004; 192).

Borsa rayici, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’ nda Hisse Senetleri Piyasası’ nda hisse senetleri, Tahvil ve Bono Piyasası’nda ise devlet tahvili, hazine

bonosu ve özel sektör tahvillerinden borsa kotuna alınmış olanlarla gayrimenkul sertifikaları işlem görmektedir. Bu nedenle borsa rayici olan menkul kıymetler de borsada işlem görenlerle sınırlıdır. (Yıldırım ve Tek, 2004; 190). Borsa rayici ile değerlendirilecek menkul kıymetlere ilişkin değer düşüklüklerinin vergi matrahından indirilmesi olanağı vardır. Ancak VUK' un 279. maddesi uyarınca borsa rayici ile değerlendirilecek menkul kıymetlerde değer kaybı borsa rayicinin kayıtlı değerinin altında oluşması halinde söz konusudur. (Eyimaya II, 2004; 54).

VUK' un 279. maddesinde 4369 sayılı yasa ile yapılan düzenleme, alış bedeli ile değerlendirilmesi gerekmeyen menkul kıymetlere ilişkin değer düşüklüklerinin mali karın tespitinde gider yazılabilmesi sonucunu doğurmaktadır. (Akyol, Küçük, 2001,240).

Borsa rayici bulunmayan veya borsa rayicinin danışıklı bir şekilde olduğu anlaşılan menkul kıymetlerde değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin alım tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanacaktır.

Borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler ise alış bedeli ile değerlendirilecektir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 266).

2.1.2.2 Kurumlar Vergisi Kanunu Kapsamındaki Karşılıklar

Hem 5422 sayılı hem de 5422 sayılı yasanın yerine 1/1/2006 dan itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe giren 5520 sayılı KVK' da sigorta şirketleri bakımından muallak hasar ve tazminat karşılıkları(tazminat tutarları kesinleşmemiş hasarlara ait karşılıklar), kazanılmamış prim karşılıkları ve hayat sigortalarında matematik karşılıkları ayırma ile ilgili hükümler yer almaktadır.

7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu ve Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliği uyarınca sigorta şirketleri tarafından teknik karşılık ayrılması zorunluluğu bulunmaktadır.

Yönetmeliğin 23. maddesinde, sigorta ve reasürans şirketlerinin uzun süreli hayat sigortaları ve deprem dışındaki yükümlülükleri için cari rizikolar karşılığı ayırmak zorunda oldukları; 24. maddesinde, hayat branşında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin genel kabul görmüş aktüerya hesaplarına göre matematik karşılık ayırmak zorunda oldukları; 25. maddesinde ise, yıl içinde meydana geldiği halde çeşitli nedenlerle (belge eksikliği, hakeme gitme, hasar sahibinin başvurmaması gibi) ödenmeyen hasarlar için muallak hasar karşılığı ayırmak zorunda oldukları hükme bağlanmıştır.

Sigorta şirketleri, yıl sonunda maruz bulundukları riskler nedeni ile üç çeşit karşılık ayırabilmekte ve gider kaydedebilmektedir. Bu şekilde gider yazılan meblağlar, ertesi yıl başında ters kayıtla gelir kaydına konu edilir ve karşılık kadar kurumlar vergisi matrahı bir sonraki yıla kaydırılmış olur. Bu hesaplama sadece sigorta şirketlerinin kendi risklerine yönelik olup, reasürörlere terk edilen primlere karşılık gelen riskler hesap dışı tutulmalı veya hesaptan düşülmelidir. (Maç, 1999; 571).

2.1.2.2.1 Tazminat Tutarları Kesinleşmemiş Hasarlara Ait Karşılıklar

KVK' nın İndirilecek Giderler başlıklı 8. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde muallak hasar ve tazminat karşılıkları; *'Tahakkuk etmiş ve hesaben tespit edilmiş hasar ve tazminat bedelleri veya bu hesap yapılmamışsa hasar ve tazminatın ve bunlarla ilgili tüm masrafların tahmini değerleri ile gerçekleşmiş, ancak rapor edilmemiş hasar ve tazminat bedelleri ve bunlara ilişkin masraflardan, reasürör payı düşüldükten sonra kalan tutar ile saklama payına isabet eden muallak hasar karşılığı yeterlilik farklarından oluşur.'* denilmektedir.

Tazminat ödenmesini gerektiren yangın, su basması, kaza veya ölüm gibi poliçenin konusuna giren olay yılın bitiminden önce meydana gelmiş fakat ödenmesi gereken tazminat tutarı yıl sonu itibariyle henüz kesinleşmemişse, ödenecek tazminat tutarı, sigorta şirketi tarafından poliçe hükümleri ve hasarın durumu dikkate alınarak sigorta şirketince hesaplanır veya tahmin olunur. Böylelikle bulunan tutar ilgili gider hesabına borç, karşılık hesabına alacak yazılmak suretiyle hasılatından indirilir. (Maç, 1999; 572).

Belirsiz hasarlara özgü tazminat karşılığı ayırabilmek için meydana gelen hasarın hesap döneminin son gününden önce hesaplanması veya hesaplanmamış ise tahmini değerinin belirlenmesi gerekir. Belirlenen bu değerler üzerinden karşılık ayırmak mümkündür. Bir önceki yılda meydana gelmiş ancak hesap döneminin son günü itibariyle ihbar edilmemiş veya bir sonraki hesap döneminde kurumlar vergisi veya geçici vergi beyannamesi verme süresi içinde ihbarı yapılmış olaylar için karşılık ayrılması ve bir önceki hesap dönemi hasılatından indirilmesi mümkün değildir. (Bıyık ve Kıratlı, 2001; 659).

Karşılığın miktarı konusunda herhangi bir sınırlama yoktur. Karşılık tutarı sigorta şirketi tarafından serbestçe belirlenir. Hesap döneminin son günü itibariyle hesaplanan karşılık tutarı, izleyen hesap döneminin ilk gününde gelir kaydedilerek kapatılır.

Hesap dönemi kapanmadan önce hesaplanarak sigortalıya ödenen tazminatlar doğrudan gider yazılır ve karşılık konusu edilmez. (Alptekin, 2002; 67).

2.1.2.2.2 Kazanılmamış Prim Karşılıkları

Kazanılmamış prim karşılıkları, sigorta poliçelerinden hükmü bir sonraki yıla sirayet edenler için hesap döneminin sonu itibariyle ayrılan karşılıklardır.

Kazanılmamış primler, sigorta işlemlerinin yapısının ortaya çıkardığı zorunluluğun bir sonucudur. Sigorta poliçelerinin süreleri ile faaliyet dönemi süresinin birbirine uygun olmaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Faaliyet dönemi

içinde elde edilen prim tutarlarından belirli orandaki bir kısmının cari yılla bağlantısının kopararak gelecek faaliyet dönemine ait olduğu kabul edilmektedir. Belirlenen tutarın, içinde bulunulan faaliyet dönemi sonunda karşılık olarak ayrılması kazanılmamış prim karşılıklarını oluşturur. (Alptekin, 2002; 64).

Bu düzenleme uyarınca, aşağıda yer alan KVK' nın 8. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendi çerçevesinde kazanılmamış prim karşılıkları ayrılmaktadır.

Adı geçen (e) bendinde '*Kazanılmamış prim karşılıkları, yürürlükte bulunan sigorta sözleşmeleri için tahakkuk etmiş primlerden, komisyonlar düşüldükten sonra kalan tutarın gün esasına göre bilanço günüünden sonraya sarkan kısmından, aynı esasa göre hesaplanan reasürör payının düşülmesinden sonra kalan tutardır. Ancak bu tutar, nakliyat emtia sigortalarında, yıllık primin komisyon düşüldükten sonraki tutarından şirketlerin kendi saklama paylarında kalanının 25 %' ini geçemez. Kazanılmamış prim karşılığının gün esasına göre hesaplanması mümkün olmayan reasürans ve retrosesyon işlemlerinde 1/8 yöntemi uygulanabilir.*' hükmü yer almaktadır.

Ayrıca '*Deprem hasar karşılığı hesabına intikal ettirilen primler, bu yasanın uygulamasında kazanılmamış prim karşılığı hesaplamasına konu edilmez.*' denilmektedir.

Deprem hasar karşılıkları; yangın ve mühendislik sigorta branşlarında verilen deprem teminatı karşılığında alınan ve şirketlerin kendi saklama paylarında kalan primlerin 21/12/1959 tarihli ve 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununun 25 inci maddesi uyarınca hesaplanan kısmı ile önceki hesap dönemlerinde ayrılan karşılıkların yatırıldığı fonların gelirleri toplamından oluşur.

2.1.2.2.3 Hayat Sigortalarında Matematik Karşılıklar

Sigorta Murakebe Kanunu' nun 25. maddesi ve Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinin (2) 24. maddesi hükümleri

gereğince hayat branşında faaliyet gösteren sigorta ve reasürans şirketleri, birikimli hayat sigortaları üzerinden ayrılan ve sigortalılara karşı gelecekteki yükümlülüklerin bilanço tarihindeki peşin değerini gösteren matematik karşılıklar, Hazine Müsteşarlığı' nın uygun göreceği genel kabul görmüş aktüerya hesaplarına göre yürürlükte olan poliçeler üzerinden hesaplamak zorundadırlar.

Hayat sigortalarında, yapılan sigorta sözleşmeleri gereğince sigortalılara karşı girilmiş yüklenimlerin belirli hallerin meydana gelmesi anında yerine getirilmesi için sigorta şirketinin tahsil ettiği primlerden belli bir oranda ayırdığı karşılıklara matematik karşılık adı verilir. (Alptekin, 2002; 65).

Bir diğer tanımla matematik karşılık, sigorta hizmetinin parasal miktarının, belli bir tarih itibariyle matematiksel tutarıdır. Aynı zamanda, sigorta hizmetinin, belli bir tarih itibariyle hak edilmiş miktarıdır. (Kayacan, 1999; 45).

KVK' nın İndirilecek Giderler başlıklı 8. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde , *'Hayat sigortalarında matematik karşılıklar, her sözleşme üzerinden ayrı ayrı hesaplanır. Karşılıkların, gelirleri vergiden istisna edilmiş olan menkul kıymetlere yatırılan kısmına ait faiz ve kar payları, giderler arasında gösterilemez'* hükmü yer almaktadır.

Bu hüküm gereğince, hayat sigorta şirketlerinde riyazi ihtiyatların vergiden istisna kıymetlere yatırılan kısmına ait faizleri gider kabul edilmemektedir. Bu hükmün getirilmesi, istisna gelirin daha önce kurum kazancının tespitinde indirim olarak alınması sebebiyle bir kez de 8. maddenin 1. fıkrasının (e) bendine göre indirilmesinin önüne geçerek tekrar indirim yapılmasını önlemeye yöneliktir.

2.1.3 Türk Ticaret Kanunu Kapsamındaki Karşılıklar

TTK' kapsamındaki karşılıklar mevcut TTK ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'ndaki karşılıklar olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır.

2.1.3.1 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Karşılıklar

6762 sayılı TTK' da karşılıkların tanımı yapılmamış ancak, karşılıklarla ilgili örtülü hükümlere yer verilmiştir.

TTK' nın Açıklık ve Doğruluk esasları başlıklı 75. maddesi,

‘İlgililerin; işletmenin iktisadi ve mali durumu hakkında mümkün olduğu kadar doğru bir fikir edinebilmeleri için envanter ve bilançoların ticari esaslar gereğince eksiksiz, açık ve kolay anlaşılır bir şekilde memleket parasına göre tanzimi lazımdır.

Bütün aktifler en çok bilanço gününde işletme için haiz oldukları değer üzerinden kaydolunur. Borsada kote edilen emtia ve kıymetler o günün borsa rayicine göre ve tahsil edilemeyen veya ihtilaflı bulunanlar müstesna olmak üzere, bütün alacaklar da itibari miktarlarına göre hesab edilir.

Pasifler, hususiyle bütün borçlar şarta bağlı veya vadeli olsa bile, itibari değeri üzerinden hesaba geçirilir.

Ticaret şirketleriyle ticaret kurumlarının envanter ve bilançoları hakkındaki hususi hükümler mafhuzdur.’ şeklindedir.

TTK' nın 75. maddesi envanter ve dolayısıyla bilançoya geçirilecek kalemlerin ne şekilde değerlendirilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır. Madde hükmüne göre, işletme risklerinin bilançoya akla uygun ölçüler içinde yansıtılması ve bu sebeple de vergi yasaları uyarınca KKEG olarak kabul edilse dahi ticari bilançolarda tüm karşılıkların yer alması gerekmektedir.

TTK' nın 75. maddesinde bütün aktiflerin, en çok bilanço gününde işletme için haiz oldukları değer üzerinden kaydolunacağı, borsada kote edilen ticari malların ve kıymetlerin o günün borsa rayicine göre değerlendirileceği öngörülmüştür.

TTK' nın 461. maddesi uyarınca *'Hammaddeler, işlenmiş ve yarı işlenmiş eşya, emtia ve diğer satılık mallar, en fazla maliyet değeri üzerinden bilançoya geçirilebilir. Bununla beraber bu malların maliyet değeri, bilançonun tanzimi zamanında cari fiyattan fazla ise, bunlar bilançoya en fazla cari değer üzerinden geçirilir.'* hükmüyle stoklarda meydana gelen değer azalışları için karşılık ayrılması mümkündür.

TTK' nın 462. maddesinde *'Borsada rayici bulunan kıymetli evrak en çok bilanço gününden bir ay evveline ait müddet içindeki ortalama rayiçleri ile bilançoya geçirilebilir. Yabancı borsalarda muamele gören kıymetli evrakın rayici söz konusu olan hallerde bunların bedellerinin transferindeki güçlükler dahi hesaba katılır.*

Borsada rayici olmayan kıymetli evrak, faiz, temettü gibi gelirler ve kıymetlerdeki herhangi bir azalma nazara alınmak suretiyle ve mali kıymetlerini geçmemek üzere bilançoya kaydolunur.' hükmü yer almaktadır. TTK açısından borsada rayici bulunan hisse senetleri ve tahvillerin bilanço gününden bir ay önceki ortalama borsa rayici ile, borsada işlem görmeyen hisse senedi ve tahvillerin değerinde meydana gelen azalmanın dikkate alınarak maliyet değeri ile gösterileceği öngörülmüştür.

TTK' nın 75. maddesinde şüpheli alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılacağı öngörülmekle beraber bu alacaklar için hangi oranda karşılık ayrılacağı belirtilmemiştir. Adı geçen maddede bütün alacakların itibari değerle değerlendirileceği ancak değerlendirme gününde tahsil edilemeyen alacaklarla ihtilaflı alacakların bu değerlemenin dışında kalacağı belirtilerek şüpheli alacaklar için *'zımnem'* karşılık ayrılabilmesi olanağı sağlanmıştır. (Kahraman, 1998; 112).

Ayrıca, TTK' nın 465. maddesinde *'Kefaletten ve garanti taahhütlerinden doğan mükellefiyetler ve üçüncü şahıslar lehine tesis olunan rehinler, bilançoda veya ilavesinde birer kalem olarak ayrı ayrı gösterilir. Bunlardan veya ileride yerine getirilecek teslim veya teslim mükellefiyetlerinden veyahut bunlara benzer*

taahhütlerden doğması muhtemel zararlara karşılık olmak üzere bilanço'ya yedek akçe konur.' hükmü yer almaktadır. Anılan hüküm uyarınca şüpheli alacaklar için karşılık ayrılması mümkündür. Madde hükmünde dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise, karşılıkların yedek akçe olduğunun belirtilmesidir. (Akbulak ve Şagar, 2003; 146).

2.1.3.2 Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Kapsamındaki Karşılıklar

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda 6762 sayılı TTK'ya nazaran yeni düzenlemelere yer verilmiş, TMSK'ya verilen yetkiler düzenlenmiş, ve bu bağlamda kurulun yayınlamış olduğu UMS'ler ile uyumlu TMS'ler doğrultusunda karşılıklarla ilgili düzenlemeler yer almıştır. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun Yetkileri başlıklı 88. maddede aşağıdaki hükümlere yer verilmiştir.

'(1) 64 ila 88 inci madde hükümlerine (yasanın birinci kitap, ticari defterler başlıklı beşinci kısmı) tabi gerçek ve tüzel kişiler gerek ticarî defterlerini tutarken, gerek münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara aynen uymak ve bunları uygulamak zorundadırlar. 514 ila 528 inci maddeler (yasanın ikinci kitap, dördüncü kısım, şirketin finansal tabloları, yedek akçeler başlıklı dokuzuncu bölümü) ile Kanunun ilgili diğer hükümleri saklıdır.

(2) Bu düzenlemeler, uygulamada birliği sağlamak ve finansal tablolara milletlerarası pazarlarda geçerlilik kazandırmak amacıyla, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına tam uyumlu olacak şekilde, yalnız Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından belirlenir ve yayımlanır.

(3) Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunca, değişik ölçütteki işletmeler ve sektörler için, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları tarafından farklı

düzenlemelere izin verildiği hallerde özel ve istisnaî standartlar konulabilir; bunları uygulayanlar, söz konusu durumu finansal tablo dipnotlarında açıklarlar.

(4) Kanunlarla, belirli alanları düzenlemek ve denetlemek üzere kurulmuş bulunan kurum ve kurullar, Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olmak ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun onayını almak şartıyla, kendi alanları için geçerli olacak standartlar ile ilgili olarak ayrıntıya ilişkin, sınırlı düzenlemeleri yapabilirler.

(5) Türkiye Muhasebe Standartlarında hüküm bulunmayan hallerde, ilgili oldukları alan dikkate alınarak, dördüncü fıkra da belirtilen ayrıntıya ilişkin düzenleme, ilgili düzenlemede de hüküm bulunmadığı takdirde milletlerarası uygulamada genel kabul gören muhasebe ilkeleri uygulanır.’ denilmiştir.

Bu madde ile TMSK’ ya verilen geniş yetkiler tanımlanmış ve TMS’ lerin uygulanmasının esas olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca genel değerlendirme ilkeleri adlı 78. maddenin 1 no’ lu fıkrasının d bendinde ‘*Değerleme ihtiyatla yapılmalıdır; özellikle de bilanço gününe kadar doğmuş bulunan bütün muhtemel riskler ve zararlar, bunlar bilanço günü ile yılsonu finansal tablolarının düzenlenme tarihi arasında öğrenilmiş olsalar bile, dikkate alınır; kazançlar bilanço günü itibarıyla gerçekleşmişlerse hesaba katılır. Değerlemeye ilişkin olumlu ve olumsuz farkların dönem sonuçlarıyla ilişkilendirilmesinde Türkiye Muhasebe Standartlarındaki esaslara uyulur.*’ açıklaması yer alır.

515. maddedeki ‘*Anonim şirketlerin finansal tabloları, Türkiye Muhasebe Standartlarına göre şirketin malvarlığını, borç ve yükümlülüklerini, özkaynaklarını ve faaliyet sonuçlarını tam, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaçlara ve işletmenin niteliğine uygun bir şekilde; şeffaf ve güvenilir olarak; gerçeği dürüst, aynen ve aslına sadık surette yansıtacak tarzda yani dürüst resim ilkesi uyarınca çıkarılır.*’

hükmü ile hazırlanacak tablolarda TMS' lerin baz alınacağı ve bu tabloların taşınması gerekli olan özellikler bir kez daha belirtilmiştir.

Türk Ticaret Kanun Tasarısı' nın 75. maddesinde 6762 sayılı yasada açıkça yer verilmeyen karşılıklar açıkça yer almaktadır.

Karşılıklar adını taşıyan bu madde hükmü şu şekildedir:

'Gerçekleşmesi şüpheli yükümlülük ve askıdaki işlemlerden doğabilecek muhtemel kayıplar için Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen kurallara göre karşılık ayrılır.'

Varlıklardaki değer düşüklükleri ve karşılık ayırma ile ilgili Türkiye Muhasebe Standartları 2.1.5 numaralı Türkiye Muhasebe Standartları ve Uluslararası Muhasebe Standartları Açısından Karşılıklar başlıklı bölümde ayrıntıları ile açıklanmıştır.

2.1.4 Sermaye Piyasası Düzenlemeleri Kapsamındaki Karşılıklar

Sermaye Piyasası Kurulu'nun muhasebe standartlarına ilişkin düzenlemeleri başlıca iki başlık altında toplanabilir. Bunlar; Seri :XI, No:25 Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ ve Seri: XI No:1 Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ ile bu tebliği tamamlayıcı diğer düzenlemelerdir. İhraç ettiği sermaye piyasası araçları (hisse senedi, tahvil, vb.) borsada işlem gören şirketler, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri ve bu şirketlerin bağlı ortaklık ve iştirakleri Sermaye Piyasası Mevzuatı kapsamında finansal tablolarını 25 no' lu tebliğe göre hazırlamakla yükümlüdürler. Ancak kurul kaydında bulunmakla birlikte hisse senetleri borsada işlem görmeyen şirketler Sermaye Piyasası Mevzuatı kapsamında finansal tablolarını 1 no' lu tebliğe göre düzenlemekle yükümlüdürler.

2.1.4.1 Seri: XI, No:1 Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ Kapsamındaki Karşılıklar

Sermaye Piyasası Kurulu'nun yayınlamış olduğu Seri: XI, ve 1 numaralı tebliğde yer alan karşılıklar; menkul kıymet değer düşüklüğü karşılığı, vergi karşılıkları, stok değer düşüklüğü karşılığı, şüpheli alacak karşılığı, iştirakler, bağlı ortaklıklar, bağlı menkul kıymetler değer düşüklüğü karşılıkları, şarta bağlı olaylar nedeniyle ayrılan karşılıklar ve kıdem tazminatı karşılığıdır.

2.1.4.1.1 Menkul Kıymet Değer Düşüklüğü Karşılığı:

Tebliğde geçici amaçlarla edinilen menkul kıymetlerin hareketli veya ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerine göre hesaplanacak elde etme maliyetleri ile kaydedileceği öngörülmüştür. Geçici amaçlarla edinilen menkul kıymetlerin değerleme tarihi itibarıyla değerinde meydana gelen azalmalar için karşılık ayrılması finansal tabloların gerçeği yansıtması açısından zorunlu tutulmuştur.

Tebliğe göre, borsalarda ve teşkilatlanmış piyasalarda işlem gören; hisse senetleri bilanço gününden önceki 5 iş günü boyunca oluşan ağırlıklı ortalama fiyatların ortalaması; borçlanmayı temsil eden diğer menkul kıymetler ise bilanço tarihindeki ağırlıklı ortalama fiyatları üzerinden değerlendirilir. Borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen menkul kıymetlerin elde edilme maliyetlerine göre 10 % veya daha fazla bir oranda değer kaybetmeleri ve bu değer düşüklüğünün yakın gelecekte ortadan kalkacağına dair objektif ve akla uygun bir gerekçenin var olmaması durumunda, borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler T.C. Merkez Bankası'nın açıkladığı iskonto oranı üzerinden hesaplanan değerle, hisse senetleri ise net defter değeri ile değerlendirilecektir. Yapılan değerlendirme sonucu ortaya çıkan değer azalışları ilgili menkul kıymet hesabından düşülerek gelir tablosu ile ilişkilendirilecektir.

Yatırım fonu katılma belgeleri, ilgili yatırım fonunun bilanço tarihi için açıkladığı alış fiyatları üzerinden, borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem

gören borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler ise bilanço tarihindeki ağırlıklı ortalama fiyatlar üzerinden değerlendirir. (Eyimaya I, 2004; 51).

2001 yılında yaşanan ekonomik krizle faizlerin çok yüksek düzeylere ulaşması nedeniyle hazine bonoları ve devlet tahvillerinin borsa değerleri azalmıştır ve bunların iç verim oranı yöntemine göre değerlendirilmesi durumunda fiktif bir değer oluşmaktadır. 2001/6 sayılı haftalık bülten ile kamuya duyurulan kurulun 25.01.2001 tarih ve 4/99 sayılı SPK kararı ile devlet tahvili, hazine bonosu ve gelir ortaklığı senedi gibi kamu menkul kıymetlerinin kurulun Seri:XI, No:1 tebliğinin 21. maddesinde öngörülen iç verim oranına göre değerlemesi yerine, aynı tebliğin 9. maddesinde düzenlenen ihtiyatlılık ilkesine öncelik verilmek suretiyle; 2001 yılında borsada işlem gören kamu menkul kıymetlerinin borsada oluşan ağırlıklı ortalama fiyatları ile borsada işlem görmeyenlerin ise T.C. Merkez Bankasınca açıklanan fiyatları üzerinden değerlendirilmesi gerektiği bildirilmiştir. (Akbulak ve Şagar, 2005; 155).

2.1.4.1.2 Vergi Karşılıkları:

Tebliğin 3 numaralı ekinde yer alan açıklamaya göre, vergi karşılıkları hesabı, dönem karı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisi, diğer vergi ve kesintiler ile doğması olası diğer vergi borçları için ayrılan karşılıkların yer aldığı hesap olup, elde tutulan kamu menkul kıymetlerinin ilgili döneme gelir tahakkuk ettirilen kısmı için vergi karşılığı ayrılması gerekmektedir. Tahakkuk ettirilen gelir o döneme ilişkin olduğundan, o dönemde vergilendirilmese de söz konusu gelir için vergi karşılığı ayrılması zorunludur. (Arıkan ve Şagar, 2005; 155).

2.1.4.1.3 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı:

Stoklar elde etme maliyeti ile net gerçekleşebilir değer düşük olanı ile değerlendirir. Net gerçekleşebilir değer, varlık unsurlarının gerçekleşmesi beklenen satış bedelinden yapılması gerekli tamamlama maliyeti ile satış giderlerinin indirilmesinden sonra kalan değeri ifade eder. Stokların net gerçekleşebilir değer ile

değerlenmesi için, net gerçekleşebilir değerin elde etme maliyetine göre 10 % veya daha fazla bir değer düşüklüğü göstermesi ve bu değer düşüklüğünün yakın zamanda ortadan kalkacağına dair objektif ve akla uygun bir gerekçenin var olmaması gerekir.

Tebliğin 22. maddesi uyarınca, stokların elde etme maliyetine göre düşük değerle değerlendirilmesi durumunda, karşılık ayrılması şarttır. Stok değer düşüklüğü karşılık tutarları esas olarak genel yönetim giderleri içinde muhasebeleştirilir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 273).

VUK' tan farklı olarak Sermaye Piyasası Mevzuatı uyarınca stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılabilmesi için stoklarda meydana gelen değer düşüklüğünün yangın, deprem ve su basması gibi olağandışı olaylar yüzünden veya bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlamak, paslanmak gibi olaylardan kaynaklanması şartı aranmamaktadır.

2.1.4.1.4 Şüpheli Alacak Karşılığı:

Tebliğde, *'Şüpheli alacaklar, çeşitli nedenlerle tahsil imkanlarının güçleşmiş olduğu tahmin edilen alacakları ifade eder. İşletmelerin makul bir gerekçeye dayanarak şüpheli alacaklarını tahmin etmesi ve bu alacaklar için karşılık ayırması şarttır. Şüpheli alacaklar, işletmelerin önceki yıllarda tahsil edilemeyen alacaklarına ilişkin veriler, borçlunun ödeme yeteneği, işletmenin içinde bulunduğu sektörde ve cari ekonomik ortamda ortaya çıkan olağanüstü koşullar esas alınarak ve makul bir gerekçeye dayanılarak tahmin edilebilirler. Bu yolla ayrılan karşılıkların neden olduğu giderler, vergi mevzuatı bakımından aksine bir düzenleme olmadıkça, kanunen kabul edilmeyen gider niteliğindedir.'* denilmektedir.

Sermaye Piyasası Mevzuatı' na göre, bir alacağın vadesinde tahsil edilemeyeceğine ilişkin herhangi bir gösterge, alacağın şüpheli hale gelmesi için yeterlidir. (Ufuk, 2001; 49).

Şüpheli alacakların kesin olarak tahmin edilememesi durumunda şüpheli alacakların perakende satış yöntemi kullanılarak hesaplanacağı hükme bağlanmıştır. Bu yöntemle göre, cari dönemden önceki iki hesap döneminde vadesinde tahsil edilemeyen alacakların ilgili bulunduğu dönemlerdeki toplam vadeli satışlara oranının ortalaması, cari dönemin vadeli satışlarına uygulanarak şüpheli alacaklar hesaplanır.

Tebliğde ayrıca, *‘Tahmin edilen şüpheli alacakların dışında, ilgili bulunduğu dönemde vadesi geçtiği halde tahsil edilemeyen veya dava ve icra aşamasında bulunan veya yapılan protesto veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan alacaklar için ayrıca karşılık ayrılır.’* hükmü yer almaktadır. (Akbulak, Şagar, 2003; 154).

Diğer şirketlerde olduğu gibi, grup şirketleri arasındaki alacaklar için de şüpheli alacak karşılığı ayrılabilir. Bunun için alacağın çeşitli nedenlerle tahsil imkanının güçleşmiş olması ve akla uygun bir gerekçeyle dayanarak şüpheli alacakların tahmin edilebilmesi yeterlidir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 274).

2.1.4.1.5 İştirakler, Bağlı Ortaklıklar, Bağlı Menkul Kıymetler Değer

Düşüklüğü Karşılığı:

Tebliğin 29. maddesine göre, iştirakler, bağlı ortaklıklar, bağlı menkul kıymetler elde etme maliyeti ile değerlendirilir. Borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören iştirakler, bağlı ortaklıklar ve bağlı menkul kıymetler, hisse senetlerinde olduğu gibi bilanço tarihinden önceki 5 iş günü boyunca günlük ağırlıklı ortalama fiyatların ortalaması üzerinden, borsalarda ve teşkilatlanmış piyasalarda işlem görmeyen iştirakler, bağlı ortaklıklar ve bağlı menkul kıymetler ise net defter değerleri elde etme maliyetlerinden düşük olduğu takdirde net defter değerleri üzerinden değerlendirilmektedir. Ortaya çıkan değer artışları bilançoda *‘Borsada Oluşan Değer Artışı’* hesabında izlenir. Değer azalışları için ayrılan karşılıklar *‘Borsada Oluşan Değer Artışı’* hesabından indirilir, aksi takdirde *‘Diğer Faaliyetlerden Giderler ve Zararlar’* hesabında muhasebeleştirilir. Bu karşılık aksine bir hüküm

olmadıkça vergi mevzuatı açısından KKEG' dir. Borsada oluşan değer artış hesabı sermaye artırımında kullanılamaz.

2.1.4.1.6 Şarta Bağlı Olaylar Nedeniyle Ayrılan Karşılıklar:

Şarta bağlı olaylar, bilanço tarihinde mevcut ve sonucu gelecekteki bir veya birkaç olayın gerçekleşip gerçekleşmemesine bağlı olan olayları ifade eder. Tebliğin 41. maddesi uyarınca şarta bağlı zararların, finansal tabloların kesinleşme tarihinden önce akla uygun bir şekilde ve oranda öngörülebilmesi durumunda tahakkuk ettirilmesi ve finansal tablolara yansıtılması gerekir. Şarta bağlı karların gerçekleşmesinin olası bulunması durumunda ise ihtiyatlılık ilkesi gereği, yalnızca bilanço dipnotlarında açıklama yapmakla yetinilecektir. Bu karşılıklar, vergi mevzuatı bakımından aksine bir düzenleme olmadıkça KKEG niteliğindedir.

Şarta bağlı olayların uygulamada tespitinin güçlüğü nedeniyle tebliğin 2 no' lu ekinde konuya ilişkin açıklamaya yer verilmiştir. Buna göre, muhasebe tahminleri ile ilgili belirsizlikler (duran varlıkların faydalı ömürlerinin, şüpheli alacakların, stokların net gerçekleşebilir değerlerinin, varlıkların değerlerinin tahmini vb.) şarta bağlı olaylar kapsamında değildir. Şarta bağlı olaylar, devam etmekte olan davalar, işletmenin satıcılarına ciro ettiği senetler, işletme lehinde ya da aleyhinde olan tazminat talepleri, verilen teminat mektupları ve kefaletler, varlıkların kamulaştırılmasına yönelik niyet ve hazırlıkların görülmesi ve benzeri olaylar nedeniyle ortaya çıkmakta olup, bu olayların ve finansal tablolara etkilerinin işletme yönetimince saptanması gerekmektedir. Şarta bağlı olayların ve bunların şirketin mali durum üzerindeki etkilerinin tebliğ ile işletme yönetimine bırakılmış olması, uygulamada şarta bağlı olayların ortaya çıkmasına rağmen şirket yönetiminin bu olayları şarta bağlı olay olarak nitelendirmemesine ve karşılık ayırmamasına neden olabilmektedir. Bu nedenle uygulamayı yönlendirmek amacıyla 2002/10 sayılı haftalık bülten ile kamuya duyurulan 08.03.2002 tarih ve 13/306 sayılı SPK İlke Kararı'nda davalarda karşılık ayrılmasına ilişkin esaslar kabul edilmiştir. Buna göre;

‘Geçmiş olaylar nedeniyle ortaya çıkan cari bir yükümlülüğün bulunması, davanın kaybedilmesinin geçmiş uygulamalar, işletmenin borcu olduğunu kanıtlayan hukuken geçerli belgelere dayanma, bilirkişi raporları, tedbir kararı alınması ve/veya kaldırılmış olması gibi davanın seyrini etkileyen ara kararlar ve gelişmeler ile emsal yerleşmiş yargı içtihatları ve diğer değerlendirmeler çerçevesinde kuvvetle muhtemel olması; bunun sonucunda işletmenin bir ödeme yapmakla yükümlü kılınacak olması ve bu miktarın güvenilir bir şekilde tahmin edilebiliyor olması durumunda, ilgili tutar karşılık olarak finansal tablolara yansıtılır. Bir davanın kaybedilmesinin ya da kazanılmasının kuvvetle muhtemel olması hususu, bir takdir yetkisinin kullanımı sonucunda belirlenir. Bu takdir yetkisi kullanılırken, şirket yetkililerinin sorumlulukları esastır.

Yukarıda belirtilen şartların tümünün birlikte sağlanmaması halinde, konu finansal tablo dipnotlarında açıklanır. Ancak, dava sürecinin herhangi bir aşamasında, dava sonucunda işletmenin bir yükümlülük altına gireceğinin kuvvetle muhtemel olduğunun anlaşılması durumunda karşılık ayrılır.’

SPK kararı ile şarta bağlı olaylar için bazı ölçütler getirilmiş, ancak sorumluluk şirketin yönetim kuruluna bırakılmıştır. Ayrıca karşılık ayrılması için kanıtlama aracı olabilecek hukuken geçerli belgeler, bilirkişi raporları, tedbir kararları ve ara kararlar gibi somut belgelere dayandırılması gereği öngörülmüştür. Ayrıca karşılık ayrılacak tutarın güvenilir bir şekilde belirlenebilmesi gerekmektedir. Söz konusu kurul kararı ile mesnetsiz, gerçekçi olmayan tutarlar için şirket aleyhine açılan davalar nedeniyle karşılık ayrılmasının önlenmesi, diğer yandan işletmenin yükümlülük altına girmesi kuvvetle muhtemel olan davalar için karşılık ayırmasının sağlanması hedeflenmiştir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 277).

2.1.4.1.7 Kıdem Tazminatı Karşılığı:

Tebliğin 42. maddesinde işletmelerin, ilgili bulunduğu hesap dönemleri sonu itibarıyla kıdem tazminatı yükümlülüklerini hesaplamaları ve bu yükümlülük nedeniyle cari dönemde ortaya çıkan kıdem tazminatı artışları için karşılık

ayırımlarının şart olduğu öngörülmüştür. Vergi mevzuatında işletmelerin kıdem tazminatı karşılığı ayırımları mümkün değil iken, Seri: XI, No:1 tebliği ile ortaklıkların ve aracı kurumların kıdem tazminatı karşılığı ayırımları zorunlu tutulmuştur.

Tebliğ hükmünde ayrıca, kıdem tazminatı için ayrılan karşılıkların aksine bir düzenleme yapılmadıkça vergi mevzuatı açısından KKEG niteliğinde olduğu hükme bağlanmıştır.

2.1.4.2 Seri :XI, No: 25 Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ Kapsamındaki Karşılıklar

Halka açık işletmeler için; SPK tarafından SPK finansal raporlama standartlarının uluslararası standartlarla tam uyumunu sağlamak amacıyla İMKB, bağımsız denetim kuruluşları, özel sektör temsilcileri ve üniversitelerin katılımıyla geniş kapsamlı bir proje başlatılmış ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ile uyumlu 30 adet standartı içeren bir '*Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ Taslağı*' hazırlanarak 30.09.2002 tarihi itibarıyla SPK web sayfasında kamuoyunun görüşlerine sunulmuştur. Gelen görüşler değerlendirilmiş ve 3 yeni standart daha eklenerek 33 adet UFRS ile uyumlu tam set tebliğ taslağı 29.08.2003 tarihine kadar tekrar kamuoyunun görüşlerine sunulmuştur. Tebliğ taslağı '*Seri:XI, No:25 Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ*' adıyla 15.11.2003 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ; 1.1.2005 tarihinden sonra sona eren ara finansal tablolardan geçerli olmak üzere, yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir. Özel hesap dönemi olan işletmeler için tebliğin yürürlüğü 1.1.2005 tarihinden sonra sona eren yıllık hesap dönemlerinden sonraki ilk ara finansal tablolardan başlayacaktır. Bu tebliğe göre, Sermaye Piyasası Kanunu' na tabi bir ana ortaklığın bağlı ortaklığı, iştiraki veya müşterek yönetime tabi teşebbüsü konumunda olanlar da dahil işletmelerin finansal tablo ve raporlarını tebliğ

çerçevesinde geliştirilen hükümler (standartlar) çerçevesinde düzenlemeleri gerekmektedir. Dileyen işletmelerin, 31.12.2003 tarihinde veya daha sonra sona eren yıllık veya ara hesap döneminden başlamak üzere muhasebe standartlarını uygulamaya başlamalarına da olanak tanınmaktadır. Bu işletmeler tebliğe göre, izleyen muhasebe dönemlerinde de finansal tablo ve raporlarını muhasebe standartlarına uygun olarak hazırlamak zorunda olacaklardır. (Özkan ve Çelik, 2006; 19).

Adı geçen tebliğde karşılıklara ilişkin esaslar '*Varlıklarda Değer Düşüklüğü*' başlıklı dokuzuncu kısım ve '*Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler ve Şarta Bağlı Varlıklar*' başlıklı onsekizinci kısımda düzenlenmiştir. Buradaki düzenlemeler UMS' ler ve UMS' ler ile tam uyumlu TMS' lerden 36 numaralı standart olan '*Impairment of Assets*' '*Varlıklarda Değer Düşüklüğü*' ve 37 numaralı standart olan '*Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets*' '*Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar*' standartları ile örtüşmektedir. Bu bakımdan burada genel bir açıklama yapılmış ve bir sonraki başlık olan '*Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye Muhasebe Standartları Bakımından Karşılıklar*' bölümünde ele alınmıştır.

Tebliğde '*Mali Tablolara İlişkin Genel İlkeler*' başlıklı birinci kısımda, karşılıkların ayrılması yirmi birinci maddede düzenlenen güvenilirlik ve yirmi beşinci maddede düzenlenen güvenilirlik ve ihtiyatlılık ilkelerine dayanmaktadır. Finansal tabloların düzenlenmesi sırasında, değerlendirilen kalemlerin pek çoğunda belirsizliğin hakim olması olağandır. Bu gibi durumlarda, söz konusu kalemler ihtiyatlılık ilkesine uygun olarak ve kalemlerle ilgili riskler hakkında açıklama yapılmak suretiyle finansal tablolar düzenlenir. İhtiyatlılık ilkesi belirsizlik altında tahmin yapılmasında gerekli olan takdirin kullanılmasında belirli ölçüde tedbirli davranılmasını, böylelikle varlıkların ve gelirlerin olduğundan fazla, borçların ve giderlerin olduğundan az görünmesinin engellenmesidir. Finansal tabloların tabloların düzenlenmesinde ihtiyatlılık ilkesi karşılıklar kullanılmak suretiyle uygulanır. (Akbulak ve Şagar, 2005; 158).

Tebliğde, varlıklardaki değer düşüklüğünün , bir varlığın finansal tablolarındaki kayıtlı değerinin, o varlığın kullanım veya satışı yoluyla elde edilecek geri kazanılabilir değerinden yüksek olması durumunda meydana geldiği ve bunun için karşılık ayrılması gerektiği belirtilmiştir. Varlıklarda değer düşüklüğüne ilişkin kısım; bağlı ortaklıklar, müşterek yönetime tabi ortaklıklar ve iştiraklere yapılan yatırımlar ile bazı şartların oluşması halinde yeniden değerlendirilmiş tutarlarıyla izlenen maddi varlıklar hakkında uygulanır. Değer kaybına uğrayan varlıklarda, değer düşüklüğü gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

Yeniden değerlendirilmiş tutar ile izlenen varlıklar, yeniden değerlendirme (finansal tablo) tarihindeki makul değerleri üzerinden finansal tablolara alınır ve bu varlıklardaki değer düşüklüğü yeniden değerlendirme azalışı olarak dikkate alınır. Yeniden değerlendirilmiş bir varlıkta meydana gelen değer düşüklüğü öncelikle yeniden değerlendirme fonundan düşülür, bu fonu aşan karşılıklar ise gelir tablosuna gider olarak yansıtılır.

Önceki yıllarda bir varlık için finansal tablolara alınan değer düşüklüğü, ancak söz konusu varlığın geri kazanılabilir tutarını belirlemede kullanılan tahminlerde bir değişiklik olduğu durumlarda iptal edilmelidir. Varlık yeniden değerlendirilmiş tutarıyla izlenmiyorsa, değer düşüklüğünün iptali gelir tablosuna gelir olarak yansıtılır. Yeniden değerlendirilmiş bir varlığa ilişkin değer düşüklüğünün iptali ise bir yeniden değerlendirme artışı olarak kaydedilmelidir. Yeniden değerlendirilmiş bir varlığa ilişkin değer düşüklüğünün iptali, yeniden değerlendirme değer artışı başlığı altında doğrudan özsermaye hesap grubuna yansıtılır. Ancak aynı yeniden değerlendirilmiş varlığa ilişkin değer düşüklüğü önceden gelir tablosuna gider olarak yansıtılmışsa, bu kaybın iptali gelir tablosuna gelir olarak yansıtılır. (Akbulak ve Şagar, 2005; 158).

Tebliğde karşılıklar 439. maddede, gerçekleşme zamanı veya tutarı belli olmayan yükümlülük olarak tanımlanmıştır. Karşılıkların finansal tablolara alınabilmesi için aşağıdaki şartların oluşması zorunludur.

- 1) Geçmiş olaylardan kaynaklanan mevcut bir hukuki ve gizli yükümlülüğün bulunması,
- 2) Yükümlülüğün yerine getirilmesi için ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkmasının muhtemel olması,
- 3) Yükümlülük tutarının güvenilir bir biçimde tahmin edilebiliyor olması.

Karşılık tutarı finansal tablolara alınırken mevcut tüm risklerin ve belirsizliklerin göz önünde bulundurulması ve yükümlülüğün telafisi için gerekli tutarın geçmiş deneyimlere ve bağımsız uzman raporlarına dayanılarak en gerçekçi şekilde tahmini gerekmektedir. Karşılığın çok sayıda farklı unsurlardan oluştuğu durumlarda, yükümlülük tutarı '*Beklenen Değer Yöntemi*' ile tüm muhtemel sonuçların gerçekleşme ihtimalleri ile ağırlıklandırılması suretiyle tahmin edilir. Belirsizlik durumlarında değerlendirme yapılırken, gelir veya varlıkların olduğundan daha yüksek ve gider veya yükümlülüklerin olduğundan daha düşük gösterilmemesini sağlayacak şekilde tedbirli hareket edilir.

Tebliğde, ayrıca finansal tablo kalemleri için ayrılacak değer düşüklükleri ve diğer karşılıkların yukarıda belirtilen standartlar esas alınarak tespit edilmesi ve muhasebeleştirilmesi gerektiği yer almaktadır. (Akbulak ve Şagar, 2005; 159).

2.1.5 Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye Muhasebe Standartları

Kapsamındaki Karşılıklar

Karşılıklarla ilgisi bakımından, UMS' ler ve bu standartlarla tam uyumlu TMSK tarafından yayınlanan TMS' lerden, '*TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü*' , '*TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar, Koşullu Varlıklar*' , '*TMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar*' , '*TMS 39 Finansal Araçlar : Muhasebeleştirme ve Ölçme*' , '*TMS 12 Gelir Vergileri*' , '*TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar*' , '*TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller*' , '*TMS 41 Tarımsal Faaliyetler*' , '*TMS 29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama*' standartları aşağıda ele alınmıştır.

2.1.5.1 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı (TMS 36)

36 numaralı Türkiye Muhasebe Standardı olan Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı, ana hatlarıyla aşağıda ele alınmıştır.

2.1.5.1.1 Standardın Amacı ve Kapsamı

Bu standardın amacı finansal tablolarda varlıkların, elde edilebilir değerlerinden daha yüksek olarak gösterilmesini önlemek ve elde edilebilir değerlerin hesaplamasına ilişkin esasları tespit etmektir. (Gürer ve Alpman, 2007; 106).

Bir varlığın net defter değerinin (Maliyet Bedeli – Birikmiş Amortisman(itfa) + Birikmiş Değer Düşüklüğü Zararı), kullanım değeri ya da satışı ile geri kazanılacak tutarından fazla olması durumunda, ilgili varlık geri kazanılabilir tutarından (satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri ile kullanım değerinden yüksek olanı) daha yüksek bir tutardan izlenmiş olur. Böyle bir durumda varlık değer düşüklüğüne uğramıştır ve standart, işletmenin değer düşüklüğü zararını (Bir varlığın veya nakit yaratan birimin defter değerinin geri kazanılabilir tutarı aşan kısmını) muhasebeleştirmesini gerektirir. (Demir, 2007; 131). Standartta ayrıca işletmenin değer düşüklüğü kaybının iptali ve değer düşüklüğüne uğramış varlıklara ilişkin yapılması gereken açıklamalar düzenlenmiştir.

Standart; stoklar, inşaat sözleşmelerinde konu edilen varlıklar, ertelenmiş vergi alacakları, çalışanların haklarından ortaya çıkan varlıklar, ilgili standartta açıklanan finansal varlıklar ve yatırım amaçlı gayrimenkuller dışındaki varlıkların değer düşüklüklerinin muhasebeleştirilmesinde uygulanmaktadır.

2.1.5.1.2 Standartta Yer Alan Bazı Kavramların Tanımları

Net Satış Fiyatı

Bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında, bir varlığın satışından elde edilebilecek tutardan, elden çıkarma maliyetlerinin düşülmesi ile bulunan tutardır. (satış fiyatı – elden çıkarma maliyeti).

Net satış fiyatının en iyi göstergesi herhangi bir ilişkiden etkilenilmeyecek koşullar altında bağlayıcı bir anlaşmada yer alan, varlığın elden çıkarılması ile doğrudan ilişkilendirilebilecek marjinal maliyetlere göre ayarlanmış fiyattır. Bağlayıcı bir anlaşmanın olmaması durumunda, varlık aktif bir piyasada alış satışı konu oluyorsa net satış fiyatı, varlığın piyasa fiyatından elden çıkarma maliyeti düşüldükten sonra kalan tutardır.

Kullanım Değeri

Bir varlığın sürekli kullanımı ile faydalı ömrü sonunda elden çıkarılmasından elde edilmesi beklenen nakit akımlarının tahmin edilen bugünkü değeridir.

Bir varlığın kullanım değerinin tahmini aşağıdaki aşamaları kapsamaktadır

- Varlığın sürekli kullanımından ve en son elden çıkarılmasından sağlanacak gelecekteki nakit giriş ve çıkışlarının tahmini ve
- Bu gelecekteki nakit akımlarını iskonto etmekte kullanılacak uygun bir iskonto oranının uygulanması.

Geri Kazanabilir Tutar = Net Satış Fiyatı ile Kullanım Değerinden Yüksek Olanı

Elden Çıkarma Maliyeti

Finansman maliyeti ve gelir vergisi gideri hariç, doğrudan bir varlığın veya nakit yaratan birimin elden çıkarılmasıyla ilgili maliyetlerdir.

Değer Düşüklüğü Zararı

Bir varlığın veya nakit yarat birimin kayıtlı değerinin (net defter değerinin) geri kazanılabilir tutarını aşan kısmıdır.

Kayıtlı Değer (Defter Değeri)

Bir varlığın birikmiş itfa tutarları ve birikmiş değer düşüklüğü kayıplarının düşülmesinden sonra finansal tablolara yansıtıldığı tutardır.

Nakit Üreten Birim

Devam eden kullanım nedeniyle diğer varlıkların veya varlık gruplarının nakit akışlarından büyük ölçüde bağımsız nakit üreten en küçük varlık grubudur.

2.1.5.1.3 Değer Düşüklüğüne Uğramış Olması Olası Bir Varlığın Belirlenmesi

Standartta, işletmenin her bir bilanço tarihinde, varlığın değer düşüklüğüne uğrayabileceğine ilişkin herhangi bir gösterge olup olmadığını değerlendireceği ifade edilmektedir. Böyle bir göstergenin mevcut olması durumunda ise işletme varlığın geri kazanabilir tutarı hakkında tahminde bulunmaktadır. Bir varlığın değer düşüklüğüne ilişkin herhangi bir gösterge olup olmadığını değerlendirirken, işletme en az dış kaynaklı bilgileri ve iç kaynaklı bilgileri dikkate almaktadır;

A) Dış Kaynaklı Bilgiler;

- Dönem boyunca, bir varlığın piyasa değerinin, zaman aşımı veya normal kullanımı sonucunda, beklenilenden önemli ölçüde düşmüş olması
- Dönem boyunca, işletmenin faaliyet gösterdiği piyasada, olumsuz etkiler yaratan önemli değişikliklerin ortaya çıkması veya yakın gelecekte ortaya çıkacak olması,
- Piyasadaki faiz oranlarının veya yatırım karlılığına ilişkin diğer piyasa faiz oranlarının dönem boyunca artmış olması ve muhtemelen bu artışların varlıkların değerinin hesaplanmasında kullanılan iskonto oranını etkileyecek olması ve varlığın geri kazanılabilir tutarını önemli ölçüde azaltacak olması,
- İşletmenin net varlıklarının defter değerlerinin işletmenin piyasa değerlerinden daha fazla olması.

B) İç Kaynaklı Bilgiler;

- Varlığın fiziksel hasara uğradığına veya değer yitirdiğine ilişkin kanıtların varlığı,
- İşletmede varlığın mevcut veya gelecek beklenen kullanım yöntemini etkileyecek, önemli olumsuz değişiklikler meydana gelmiş veya bunların yakın gelecekte meydana gelmesinin beklenmesi, (Bu değişiklikler şunları içerir; varlık kullanım dışıdır; varlığın dahil olduğu faaliyetin sona erdirilmesi veya yeniden yapılandırılması planları vardır; varlığın beklenen tarihten önce elden çıkarılması planlanmaktadır; varlığın yararlı ömrünün sınırsız değil, sınırlı olduğu sonucuna varılmıştır.)
- İşletmenin faaliyet raporlarında, bir varlığın ekonomik performansının beklenenden kötü olduğu veya olacağına ilişkin kanıtların varlığı.

Varlığın değer düşüklüğüne uğramış olabileceğini gösteren işletme içi raporlardan elde edilen kanıtlar şunlardır:

- Varlığın edinimi için gerekli nakit akışları ya da varlığı bulundurmak veya çalıştırmak için sonradan gerekli olan nakit, ilk başta bütçelenenden önemli ölçüde yüksektir,
- Varlıktan kaynaklanan net nakit akışları veya faaliyet kar ya da zararı bütçelenenlerden önemli ölçüde kötüdür,
- Bütçelenen net nakit akışlarında veya faaliyet karında önemli azalmalar veya bütçelenen zararda önemli artışlar mevcuttur ya da
- Cari dönemde gerçekleşen tutarlar, geleceğe ilişkin bütçelenmiş tutarlarla bir arada değerlendirildiğinde, varlığa ilişkin faaliyet zararları veya nakit çıkışları olacağı görülmektedir.

2.1.5.1.4 Geri Kazanılabılır Tutarın Ölçümü

Geri kazanılabilir tutar, bir varlığın net satış fiyatı ile kullanım değerinden yüksek olanı olarak tanımlanmaktadır. Buradaki varlık terimi, hem tek bir varlık hem de nakit yaratan bir birim için kullanılır. Varlığın satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri ile kullanım değerinden herhangi biri varlığın defter değerini aşmış ise varlığın değer düşüklüğüne uğradığından söz edilir.

Bir varlığın geri kazanılabilir tutarının tahmin edilmesinin gerekli olup, olmadığı önemlilik kavramına göre belirlenir. Örneğin; eğer önceki hesaplamalar varlığın geri kazanılabilir tutarının defter değerinin önemli ölçüde üstünde olduğunu göstermişse, işletme bu farkı ortadan kaldıracak herhangi bir olay gerçekleşmediği takdirde varlığın geri kazanılabilir tutarının tekrar tahminine ihtiyaç duymaz.

Dönem içerisinde faiz oranları veya diğer yatırım karlılığı ile ilgili piyasa oranlarının artmış olması durumunda, işletmenin aşağıdaki durumlarda varlığın geri kazanılabilir tutarı için resmi bir tahminde bulunması gerekmez. Bu durumlar;

1) Varlığın kullanım değerinin hesaplanmasında kullanılan iskonto oranının piyasa oranlarında meydana gelen artıştan etkilenmesinin muhtemel olmaması. Örneğin, kısa vadeli faiz oranlarındaki artış uzun bir yararlı ömrü kalan varlık için kullanılan iskonto oranı üzerinde önemli bir etki yapmayabilir.

2) Varlığın kullanım değerinin hesaplanmasında kullanılan iskonto oranının piyasa oranlarında meydana gelen artıştan etkilenmesinin muhtemel olması; fakat geri kazanılabilir tutara ilişkin önceki duyarlılık analizinin aşağıdakileri göstermesi:

- Gelecekteki nakit akışlarının da artması muhtemel olduğundan geri kazanılabilir tutarda önemli ölçüde azalma olması olası değildir.(örneğin; bazı durumlarda, işletme, piyasa oranlarındaki herhangi bir artışı telafi etmek için gelirlerini ayarlayabildiğini gösterebilir); veya
- Geri kazanılabilir tutardaki azalmanın önemli değer düşüklüğü zararına sebep olması olası değildir.

2.1.5.1.4.1 Kullanım Değerinin Ölçümüne İlişkin Esaslar

Nakit akım projeksiyonları, yönetimin varlığın geri kalan faydalı ömrü süresince ortaya çıkabilecek ekonomik durumlara ilişkin tahminlerini temsil eden akla uygun ve desteklenebilir varsayımlara dayanmaktadır. Dışarıdan sağlanan kanıtlara büyük önem verilmektedir.

Nakit akım projeksiyonları yönetim tarafından onaylanan en son finansal bütçelere dayanmalıdır. Bütçelere dayanan projeksiyonlar en fazla 5 yıllık bir süreci kapsamalıdır.

2.1.5.1.4.2 İskonto Oranı

Paranın zaman değerine ilişkin cari piyasa değerlendirmelerini ve varlığa özgü riskleri yansıtan bir orandır. Bu oran, benzer varlıklara ilişkin cari piyasa işlemlerinin gerçekleştiği orandan ya da hizmet potansiyeli ve incelenen varlığa ait risk açısından benzeyen tek bir varlığa veya bir varlık portföyüne sahip, borsaya kayıtlı bir işletmenin ağırlık ortalama sermaye maliyetinden yola çıkılarak tahmin edilir.

2.1.5.1.5 Değer Düşüklüğü Zararının Ölçülmesi ve Muhasebeleştirilmesi

Bir varlığın değer düşüklüğüne uğramış olabileceğine dair herhangi bir belirtinin bulunması durumunda, söz konusu varlığın geri kazanılabilir tutarı tahmin edilir. Anılan varlığın geri kazanılabilir tutarının tahmin edilmesinin mümkün olmaması durumunda; işletme, varlığın ait olduğu nakit yaratan birimin (ilgili varlığın nakit yaratan birimi) geri kazanılabilir tutarını tespit eder.

Standart metninde yer alan bir örneğe göre, bir maden şirketi, madencilik faaliyetlerini desteklemek için özel bir demiryoluna sahiptir. Özel demiryolu sadece hurda değerinden satılabilir ve madenin diğer varlıklarından kaynaklanan nakit girişlerinden büyük ölçüde bağımsız nakit girişleri yaratmamaktadır.

Özel demiryolunun geri kazanılabilir tutarını tahmin etmek mümkün değildir, çünkü kullanım değeri belirlenemez ve muhtemelen hurda değerinden farklıdır. Bu nedenle işletme, özel demiryolunun ait olduğu nakit yaratan birimin yani bir bütün olarak madenin, geri kazanılabilir tutarını tahmin eder.

Bir varlığın geri kazanılabilir tutarının defter değerinden düşük olması durumunda, söz konusu varlığın defter değeri geri kazanılabilir tutarına indirgenir. Bu indirgeme değer düşüklüğü zararıdır. Varlık başka bir standarda göre yeniden değerlendirilmiş tutarı üzerinden gösterilmedikçe değer düşüklüğü zararı derhal kar veya zararda muhasebeleştirilir.

Yeniden değ erlenmiş bir varlığa ilişkin değ er düşüklüğü zarar , anılan diğer standarda göre yeniden değ erleme azalışı olarak dikkate alınır.

Değer düşüklüğü zarar , aynı varlığın yeniden değ erleme fazlası tutarını aşmadığı sürece doğrudan yeniden değ erleme fazlasından düşülerek muhasebeleştirilir. Değer düşüklüğü zararına ilişkin olarak tahmin edilen tutarın , ilişkili olduğun varlığın defter değ erini aşması durumunda, sadece ve sadece, başka bir standardın bunu gerektirmesi durumunda bir borę muhasebeleştirilir.

Değer düşüklüğü zararının muhasebeleştirilmesinin ardından; ilgili varlığın kalıntı değ eri (eğer varsa) düşülmüş defter değ erinin kalan yararlı ömrü boyunca sistematik olarak dağıtılmasını sağlayacak şekilde, varlığa ilişkin amortisman tutarı (itfa payı) gelecek dönemlerde düzeltilir.

2.1.5.1.6 Değer Düşüklüğü Zararının İptali

İşletme, her bir bilanęo tarihinde, bir varlığa ilişkin önceki yıllarda finansal tablolara alınmış değ er düşüklüğü kaybının daha fazla olamayacağına ya da azalmış olduğuna dair herhangi bir gösterge olup olmadığını değerlendirir. Eğer böyle bir gösterge mevcutsa işletme o varlığın geri kazanılabilir tutarını tahmin eder.

 nceki yıllarda varlık için finansal tablolara alınan bir değ er düşüklüğü kaybı, ancak en son değ er düşüklüğü kaybının finansal tablolara alınmasından beri varlığın geri kazanılabilir tutarını belirlemede kullanılan tahminlerde bir değişiklik olmuşsa iptal edilmelidir. Eğer böyle bir durum mevcut ise, varlığın kayıtlı değ eri geri kazanılabilir değ erine kadar arttırılır. İşte bu artış değ er düşüklüğü kaybının iptalidir.

Değer düşüklüğü kaybının iptali nedeniyle, varlığın net defter değ erindeki artış, önceki yıllarda değ er düşüklüğü kaybının finansal tablolara alınmamış olması halinde belirlenmiş olacak net defter değ erini aşmamalıdır.

Özetle standartta, varlığın geri kazanılabilir tutarı ancak net defter değerinden düşükse, net defter değeri geri kazanılabilir tutara indirilmektedir. Bu indirim, daha önce de açıklandığı üzere bir değer düşüklüğü kaybı olmaktadır.

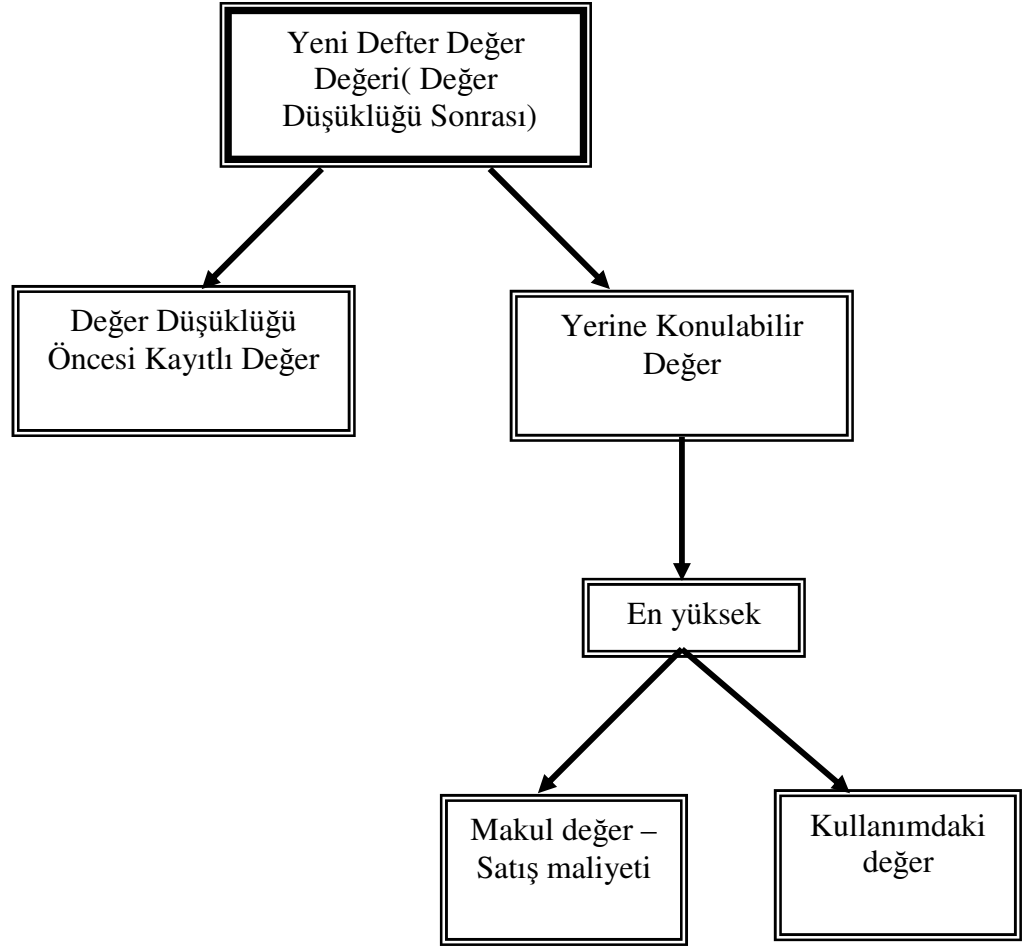
Ayrıca varlık, diğer UMS' ler uyarınca yeniden değerlendirilmiş tutarı ile izlenmedikçe, değer düşüklüğü zararı, derhal gelir tablosuna gider olarak yansıtılmalıdır. Yeniden değerlendirilmiş varlığa ait her değer düşüklüğü zararı, diğer UMS ' ler doğrultusunda yeniden değerlendirme azalışı olarak işleme tabi tutulmaktadır.

2.1.5.1.7 Finansal Tablolarda Açıklanacak Bilgiler

- Dönem içinde kar veya zararda muhasebeleştirilen değer düşüklüğü zararlarının tutarları ve söz konusu değer düşüklüğü zararlarının dahil olduğu gelir tablosu kalemleri,
- Dönem içinde kar veya zararda muhasebeleştirilen iptal edilen değer düşüklüğü zararlarının tutarı ile söz konusu değer düşüklüğü zararlarının iptal edildiği ilgili gelir tablosu kalemleri,
- Dönem içinde doğrudan özkaynaklarda muhasebeleştirilen yeniden değerlendirilmiş varlıklar ile ilgili değer düşüklüğü zararlarının tutarı,
- Dönem içinde doğrudan özkaynaklarda muhasebeleştirilen yeniden değerlendirilmiş varlıklar ile ilgili değer düşüklüğü zarar iptallerinin tutarı açıklanmalıdır.

Yine standartta, tek başına bir varlık ve nakit girişi sağlayan birim için dönem içinde değer düşüklüğü zararının muhasebeleştirilmesi veya iptal edilmesi durumunda ve bu durumun bütünde finansal tablo hazırlayan işletmenin finansal tablolarına önemli etkide bulunması halinde işletmenin yapması gereken açıklamalar belirtilmiştir. (Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği; Erişim: 23.03.2007).

Şekil 1 : Değer Düşüklüğü Modeli

(Kaynak: Gürer ve Alpman, 2007. Muhasebe Gündemi Sunumu).

2.1.5.2 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar Standardı (TMS 37)

37 numaralı Türkiye Muhasebe Standardı olan Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar Standardı aşağıda ana hatlarıyla ele alınmıştır.

2.1.5.2.1 Standardın Amacı ve Kapsamı

Bu standardın amacı karşılıklar, şarta bağlı yükümlülükler ve şarta bağlı varlıkların tanımlanması ve muhasebeleştirilmesi ile ilgili kayda alma kriterlerinin ve değerlendirme bazının belirlenmesidir. Finansal tablo dipnotlarında bu konuda yeterli bilgilerin yer almasını, içeriklerinin tutarlarının ve zamanlamalarının finansal tablo kullanıcılarına açıklanmasının sağlanmasını amaçlar. Ayrıca, bu standart, sadece gerçek yükümlülüklerin finansal tablolarda gösterilmesinin sağlanması, yönetim kurulu tarafından onaylanmış olsa bile gelecekte yapılması planlanan giderlerin yükümlülük olarak dikkate alınmaması gibi unsurları kapsar. Genel belirsizlikler ve henüz meydana gelmemiş diğer olaylar içinde tahakkuk kaydı yapılmamasını öngörür. (Gürer ve Alpman, 2007; 110).

Standardın kapsamadığı alanlar:

- Gerçeğe uygun değeriyle kayıtlı finansal araçlardan kaynaklananlar
- Ekonomik açıdan dezavantajlı sözleşmeler hariç, belirli şartlarda yürürlüğe girecek olan sözleşmeler
- Sigorta şirketlerinde, poliçelerden kaynaklanan yükümlülükler
- Diğer bir TMS kapsamında açıklanan konular:
 - İnşaat Sözleşmeleri (TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri)
 - Gelir Vergileri (TMS 12 Gelir Vergileri)
 - Finansal Kiralama (TMS 17 Kiralama İşlemleri)
 - Çalışanlara Sağlanan Faydalar (TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar) dır.

2.1.5.2.2. Standartta Yer Alan Bazı Kavramların Tanımları

Karşılık

Gerçekleşme zamanı veya tutarı belli olmayan yükümlülüktür.

Bazı ülkelerde, '*karşılık*' terimi amortismanlar, varlıklarda değer düşüklüğü ve şüpheli alacaklar için de kullanılmaktadır. Bunlar varlıkların defter değerinde yapılan değişikliklere ilişkin düzeltmelerdir (ayarlamalardır) ve bu standardın konusuna girmezler.

Yükümlülük

Geçmiş olaylardan kaynaklanan ve ifası halinde ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkmasına neden olacak mevcut yükümlülüktür.

Sorumluluk doğuran olay

İşletmenin söz konusu yükümlülüğü yerine getirmekten başka gerçekçi bir alternatifinin olmaması sonucunu doğuran, hukuki veya zımni bir kabulden doğan yükümlülük yaratan olaydır.

Hukuki yükümlülük

Sözleşmenin açık ya da saklı hükümlerinden, yasal düzenlemelerden veya diğer yasal uygulamalardan kaynaklanan yükümlülüktür:

Gizli kabulden doğan yükümlülük

İşletmenin geçmişteki uygulamalar, yayımlanmış politikalar veya yeterince belirli cari açıklamalarla, işletmenin belirli sorumlulukları üstleneceğini diğer şahıslara söz vermesi; ve bunun sonucunda, işletmenin bu sorumlulukları yerine

getireceği konusunda diğer şahıslar nezdinde geçerli bir beklenti yaratmış olmasından kaynaklanan yükümlölüktür.

Koşullu yükümlölük

Geçmiş olaylardan kaynaklanan ve işletmenin tam anlamıyla kontrolünde bulunmayan, bir veya daha fazla kesin nitelikte olmayan olayın ileride gerçekleşip gerçekleşmemesi ile varlığı teyit edilebilecek olan; veya geçmiş olaylardan kaynaklanan; fakat aşağıda yer alan nedenlerle finansal tablolara yansıtılamayan mevcut yükümlölüktür:

- Yükümlölüğün yerine getirilmesi için, ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkma ihtimalinin bulunmaması; veya
- Yükümlölük tutarının, yeterince güvenilir olarak ölçülememesi.

Koşullu varlık

Geçmiş olaylardan kaynaklanan ve işletmenin tam anlamıyla kontrolünde bulunmayan, bir veya daha fazla kesin nitelikte olmayan olayın ileride gerçekleşip gerçekleşmemesi ile mevcudiyeti teyit edilecek olan varlıktır.

Ekonomik açıdan dezavantajlı sözleşme

Sözleşme kapsamındaki yükümlölüklerin yerine getirilmesi için mutlaka katlanılması gereken maliyetin, söz konusu sözleşme kapsamında elde edilmesi beklenen ekonomik faydayı aştığı sözleşmedir.

Yeniden yapılandırma

Yönetim tarafından planlanan ve kontrol edilen bir programdır ve işletme tarafından yapılmakta olan faaliyetin kapsamı; veya söz konusu faaliyetin ifa şeklinin değişmesi sonucunu doğurur.

2.1.5.2.3 Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi

Bir işletmenin geçmişteki bir olaydan kaynaklanan hukuki veya gizli mevcut bir yükümlülüğünün bulunması, bu yükümlülüğünün, yerine getirilmesi için ekonomik fayda içeren kaynakların işletme dışına çıkma ihtimalinin olması ve yükümlülük tutarına ilişkin güvenilir bir tahmin yapılabiliyor olması durumunda karşılık finansal tablolara yansıtılır.

Muhtemel bir yükümlülük söz konusuysa bu dipnotlarda açıklanır ancak tahakkuk ettirilmez. Bununla birlikte eğer ödeme yapılması ihtimali uzaksa dipnotlarda gösterilmesi de gerekli değildir.

2.1.5.2.3.1 Mevcut Yükümlülük

Pek sık rastlanmasa da, bazı durumlarda ortada mevcut bir yükümlülük olup, olmadığı açık değildir. Anılan durumlarda, eldeki tüm kanıtlar dikkate alındığında, mevcut bir yükümlülüğün var olması ihtimali böyle bir yükümlülüğün yok olması ihtimalinden daha yüksekse, geçmişteki bir olayın mevcut bir yükümlülüğü doğurduğu kabul edilir.

Hemen hemen tüm durumlarda, geçmiş bir olayın mevcut bir yükümlülüğü ortaya çıkarıp çıkarmadığı açıktır. Bazı ender durumlarda, örneğin bir davada, ya belli olayların meydana gelip gelmediği ya da bu olayların mevcut bir borç doğurup doğurmadıkları tartışılabilir. Böyle bir durumda, işletme, uzman görüşleri gibi mevcut her türlü kanıtı dikkate almak suretiyle mevcut yükümlülüğün bilanço tarihinde var olup olmadığına karar verir. Sözü edilen kanıtlara bilanço tarihinden sonra ortaya çıkan olaylardan kaynaklanan her türlü ek kanıt dahildir. Bu kanıtlar temel alınmak suretiyle:

1) Bilanço tarihi itibarıyla, mevcut bir yükümlülüğün var olması ihtimali böyle bir yükümlülüğün var olmaması ihtimalinden fazla ise, işletme karşılığın muhasebe kaydını yapar (eğer, muhasebeleştirme kriteri karşılanıyorsa); ve

2) Bilanço tarihi itibariyle, mevcut bir yükümlülüğün var olmama ihtimali böyle bir yükümlülüğün var olması ihtimalinden fazla ise, ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkması ihtimali düşük olmadıkça, işletme finansal tablo dipnotlarında koşullu borç açıklamasında bulunur.

2.1.5.2.3.2 Geçmişteki Olay:

Mevcut bir yükümlülüğü doğuran geçmişteki bir olay, sorumluluk doğuran olay olarak adlandırılır. Bir olayın sorumluluk doğuran olay olarak nitelendirilmesi için, işletmenin söz konusu olayın doğurmuş olduğu yükümlülüğü yerine getirmekten daha gerçekçi bir seçeneğinin olmaması gerekir. Sözü edilen durum sadece aşağıdaki koşullarda oluşur:

- 1) Yükümlülüğün yerine getirilmesinin yasal olarak zorunlu olması; veya
- 2) Olayın (işletmeye ait bir olay da olabilir), söz konusu işletmenin ilgili yükümlülüğü yerine getireceğine dair diğer taraflar nezdinde geçerli beklentiler yarattığı, gizli kabulden doğan bir yükümlülük olması.

2.1.5.2.3.3 Ekonomik Fayda İçeren Kaynakların Olası Çıkışları:

Herhangi bir borcun muhasebeleştirilmesinin uygun görülebilmesi için, ortada sadece mevcut bir yükümlülük olması değil, aynı zamanda söz konusu yükümlülüğü yerine getirmek amacıyla ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkma olasılıklarının da bulunması gerekir. Bu standardın uygulanması açısından, bir olayın gerçekleşeceğinin beklendiği, örneğin belli bir olayın gerçekleşme olasılığının gerçekleşmeme olasılığından daha fazla olduğu durumlarda, kaynakların işletme dışına çıkmasının ya da diğer bir olayın gerçekleşmesinin olası olduğu kabul edilir. Mevcut bir yükümlülüğün var olmama olasılığının bulunduğu ve ekonomik fayda içeren kaynakların işletme dışına çıkmaları olasılığının düşük olmadığı durumlarda, söz konusu husus koşullu borç olarak finansal tablolarda açıklanır.

Pek çok sayıda benzeri yükümlölük bulunması durumunda (ürün garantileri vb. sözleşmeler gibi), yükümlölüğün yerine getirilmesine ilişkin olarak kaynakların işletme dışına çıkmalarının gerekmesi ihtimali, ilgili yükümlölük sınıfları bir bütün olarak dikkate alınmak suretiyle değerlendirilir. Herhangi bir kalem için işletme dışına çıkış olasılığı düşük bile olsa, bir yükümlölük çeşidini bütün olarak yerine getirmek için bazı kaynakların işletme dışına çıkmaları gerekebilir. Bu durumda karşılık diğer muhasebeleştirme kriterleri karşılanmışsa finansal tablolara yansıtılır.

2.1.5.2.4 Karşılık Tutarının Tahmini

Karşılık olarak muhasebeleştirilen tutar, mevcut bir yükümlölüğü yerine getirmek için bilanço tarihi itibarıyla yapılması gereken harcamaya ilişkin en gerçekçi tahmin olmalıdır. Mevcut yükümlölüğün yerine getirilmesi için gereken harcamaların en gerçekçi tahmini, işletmenin yükümlölüğün yerine getirilmesi amacı ile bilanço tarihi itibarıyla makul olarak ödeyeceği veya bu tarihte üçüncü kişilere devredeceği miktardır.

Getiri ve finansal etkilere ilişkin tahminler, benzer olaylara ilişkin tecrübeler ve bazı durumlarda bağımsız uzmanların raporlarıyla da desteklenmek suretiyle işletme yönetimince takdir edilir. Göz önünde bulundurulacak kanıtlar, bilanço tarihinden sonra ortaya çıkan olayların sağladığı ek kanıtları da içerir.

Değerleme konusu karşılığın çok sayıda kalemden oluştuğu durumda, ilgili yükümlölük her türlü getiriye bunlara ilişkin olasılıklara göre ağırlandırmak suretiyle tahmin edilir. Buna ‘beklenen değer metodu’ denilmektedir.

Karşılık tutarın ilişkin en gerçekçi tahmine ulaşılmasında, bir çok olay ve durumu kaçınılmaz olarak çevreleyen riskler ve belirsizlikler dikkate alınır.

Paranın zaman değerinin etkisinin önemli olduğu durumlarda karşılık tutarı, yükümlölüğün yerine getirilmesi için gerekeceği tahmin edilen giderlerin bugünkü değeridir.

Yükümlülüğün yerine getirilmesi için gerekli olan tutarı etkileyebilecek gelecekteki olaylar, bu olayların gerçekleşeceğine dair yeterli tarafsız kanıt bulunması durumunda ilgili karşılık tutarına yansıtılır.

İskonto etme işleminin kullanıldığı durumlarda, zamanın geçişini yansıtmak amacıyla, her bir dönem ilgili karşılığın defter değeri artar. Söz konusu artış, borçlanma maliyeti olarak muhasebeleştirilir.

2.1.5.2.5 Karşılık Tutarındaki Değişmeler

Karşılıklar, o anda mevcut en iyi tahmini yansıtmak üzere, bilanço tarihi itibarıyla gözden geçirilir ve düzeltilir. Yükümlülüğün yerine getirilmesi için ekonomik fayda sağlayan kaynakların çıkışı ihtimalinin ortadan kalkması durumunda, ayrılan karşılık iptal edilir.

2.1.5.2.6 Karşılıkların Kullanımı

Bir karşılık, sadece söz konusu karşılığın ayrılmasına dayanak teşkil eden harcamalar için kullanılır.

2.1.5.2.7 Koşullu Yükümlülükler

2.1.5.2.2 no' lu bölümde tanımlanan koşullu yükümlülükler, finansal tablolara yansıtılmaz. Çünkü henüz bir yükümlülüğün olduğu kesinleşmemiştir veya geçmişteki bir olaydan kaynaklanan yükümlülük tahakkuk ettirmek için gereken kriterleri taşımamaktadır. Koşullu yükümlülükler finansal tabloların dipnotlarında açıklanır. Açıklamalar şunları içermelidir;

- Şarta bağlı borcun niteliği hakkında açıklama,
- Finansal etkisi hakkında tahmin,
- Belirsizliklerin tanımlanması,
- Paranın geri ödenmesine dair ihtimaller.

Koşullu yükümlülükler, ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkmalarının muhtemel hale gelip gelmediğinin tespiti amacıyla sürekli olarak değerlemeye tabi tutulurlar. Daha önce koşullu yükümlülük olarak dikkate alınmış bir kaleme ilişkin olarak, gelecek ekonomik yararların işletmeden çıkışının gerekeceği ihtimali oluşmuş ise, sözü edilen olasılıkta meydana gelen değişimin olduğu dönem finansal tablolarında karşılık ayrılır. (güvenilir tahmin yapılamayan çok ender durumlar hariç).

2.1.5.2.8 Koşullu Varlıklar

2.1.5.2.2 no' lu bölümde tanımlanmış olan koşullu varlıklar, genellikle işletmeye ekonomik fayda girişi sağlanması ihtimali doğuran planlanmamış veya umulmadık olaylardan kaynaklanır. Bir işletmenin varlıklarında artış olasılığı varsa, işletme şarta bağlı varlıkları finansal tabloların dipnot ve eklerinde açıklar.

Koşullu varlıkların finansal tablolarda gösterilmeleri, hiçbir zaman elde edilemeyecek bir gelirin muhasebeleştirilmesi sonucunu doğurabileceğinden, sözü edilen varlıklar finansal tablolarda yer almaz. İşletme şarta bağlı bir varlığını finansal tablolara yansıtamaz. Şarta bağlı varlıklar çoğunlukla planlanmayan veya beklenilmeyen diğer olaylar sonucu ortaya çıkarlar.

Koşullu varlıklar, ilgili gelişmelerin finansal tablolarda doğru olarak yansıtılmalarını teminen sürekli olarak değerlendirmeye tabi tutulur. Ekonomik faydanın işletmeye girmesinin neredeyse kesin hale gelmesi durumunda ilgili varlık ve buna ilişkin gelir, değişikliğin olduğu dönemin finansal tablolarına yansıtılır. Ekonomik fayda girişinin muhtemel hale gelmesi durumunda, işletme söz konusu koşullu varlığı finansal tablo dipnotlarında gösterir.

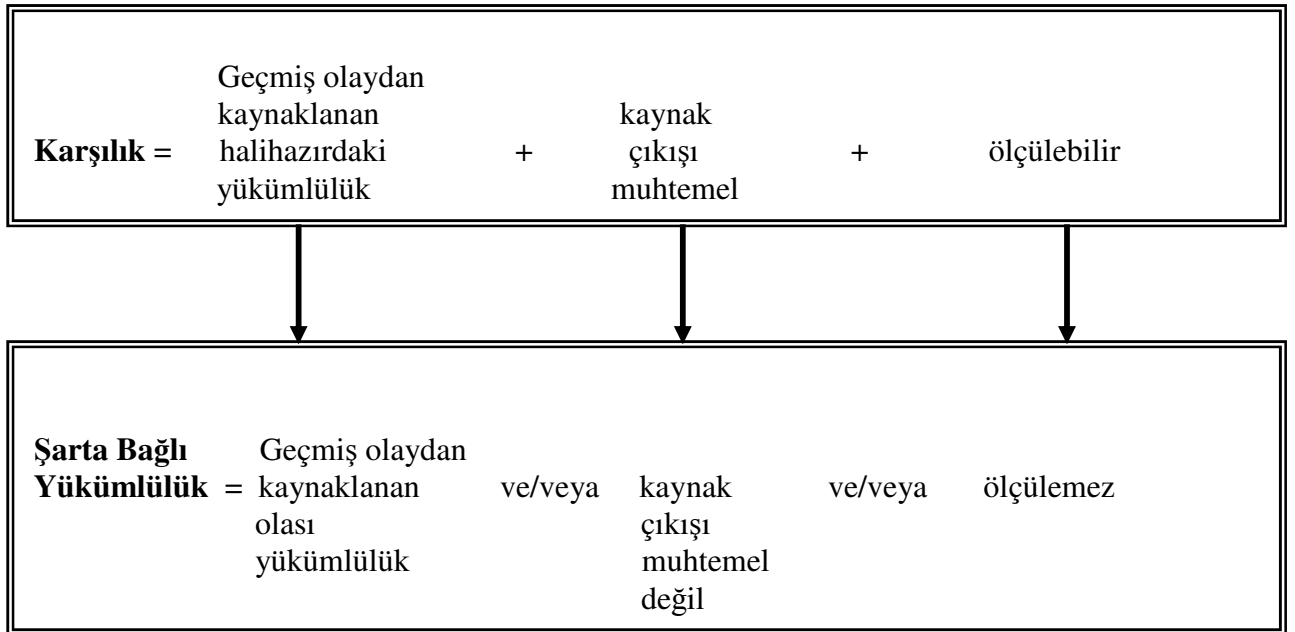
2.1.5.2.9 Finansal Tablolarda Açıklanacak Bilgiler

İşletme her bir karşılık sınıfı için aşağıda yer alan hususlara ilişkin olarak finansal tablo dipnotlarında açıklamada bulunur:

- Dönembaşı ve dönemsonu itibariyle defter değeri,
- Mevcut karşılıklara yapılan ekler de dahil olmak üzere, dönem içerisinde ayrılan karşılıklar,
- Karşılığa ilişkin olarak maruz kalınan ve yüklenen dönem boyunca kullanılan tutarlar,
- Dönem içerisinde kapatılan kullanılmayan tutarlar ve
- Zamanın geçmesinden ve iskonto oranında oluşan herhangi bir değişikliğin etkisinden kaynaklanan iskonto edilen tutarda dönem boyunca oluşan artışlar.

Bunlarla ilgili olarak karşılaştırmalı bilgi verilmesi gerekmez. Ayrıca, her bir karşılık sınıfı için karşılığın niteliği, zamanlaması, belirsizlikler, varsayımlar ve geri ödemeler hakkında dipnotlarda açıklama yapılır.

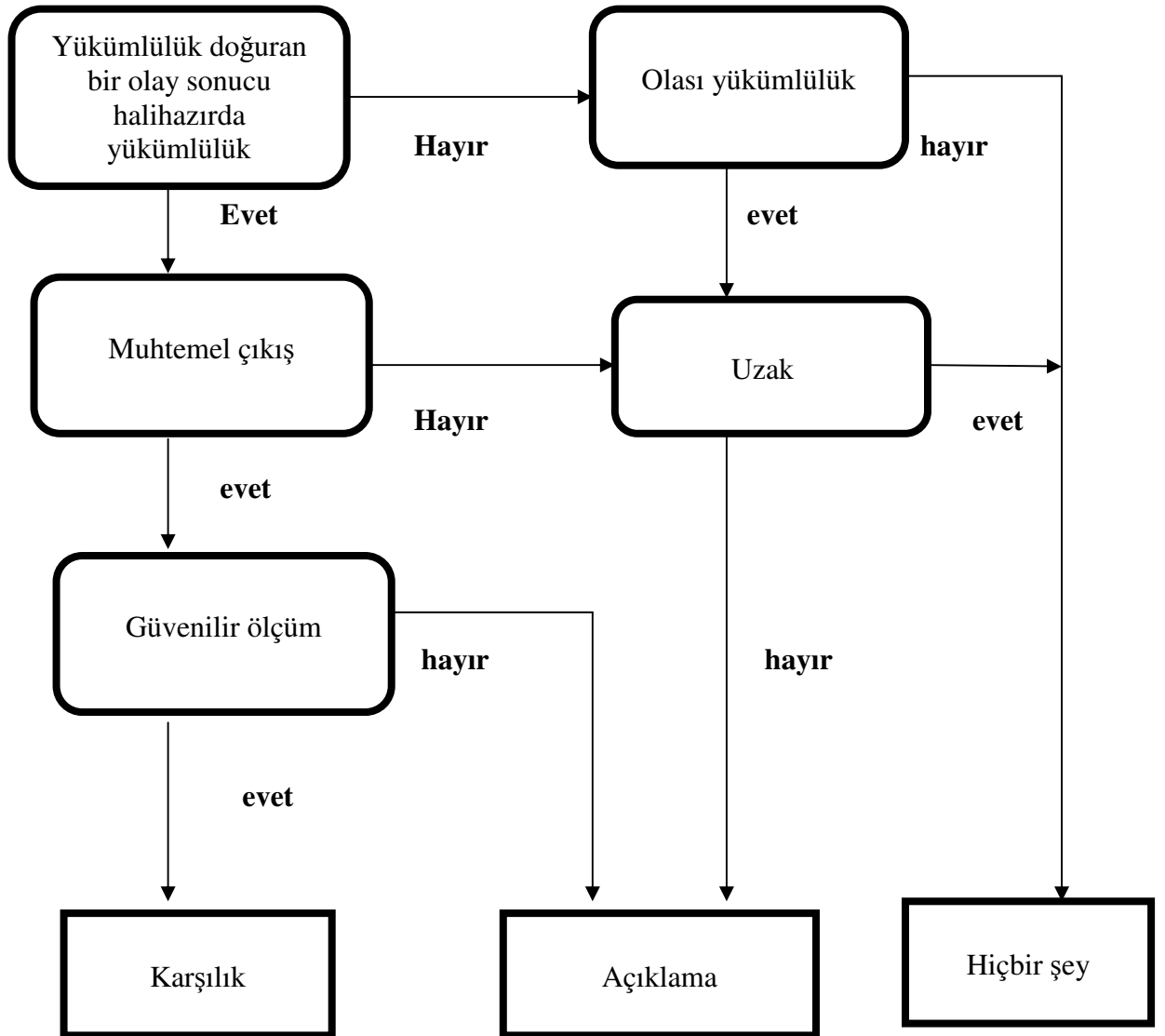
Şekil 2: Karşılık veya Şarta Bağlı Yükümlülük

(Kaynak: Gürer ve Alpman, 2007. Muhasebe Gündemi Sunumu.)

Şekil 3: Karar Ağacı

Başlangıç

Kaynak (Gürer ve Alpman, 2007. Muhasebe Gündemi Sunumu.)

2.1.5.3 İştiraklerdeki Yatırımlar Standardı (TMS 28) Kapsamında İştiraklerde Değer Düşüklüğü

TMS 28’de iştirak, ‘yatırımcı işletmenin adi ortaklık gibi tüzel kişiliği olmayan işletmeler de dahil olmak üzere, iş ortaklığı veya bağlı ortaklık niteliğinde olmayan ancak üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletmeler’ olarak tanımlanmıştır.

İştirakler özkaynak yöntemi ile değerlendirilir. Özkaynak yöntemi, iştirakteki yatırımın başlangıçta elde etme maliyeti ile muhasebeleştirilerek, sonrasında bu tutarın yatırım yapılan iştirakin net varlıklarında yatırımcı işletmenin payına düşen kısmı yansıtacak şekilde düzeltildiği ve böylece yatırımcı işletmenin kar veya zararının yatırım yapılan işletmenin kar veya zararından kendisine düşen payı kapsadığı muhasebeleştirme yöntemidir.

Özkaynak yönteminin uygulanması sonrasında yatırımcı, iştirakteki net yatırımı ile ilgili olarak herhangi bir ilave değer düşüklüğü zararının finansal tablolara yansıtılmasının gerekip gerekmediğini belirlemek için TMS 39 Finansal Araçlar Standardı hükümlerini uygular.

Yatırımcı ayrıca, net yatırımın ve değer azalış tutarının bir parçasını oluşturmayan hakları ile ilgili olarak bir değer azalışının finansal tablolara yansıtılıp yansıtılmayacağını belirlemek amacıyla da TMS 39 hükümlerini uygular.

TMS 39 hükümlerinin uygulanmasının yatırımda değer düşüklüğü olabileceğini gösterdiği durumlarda, iştirak yatırımın geri kazanılabilir tutarı (kullanım değeri ile gerçeğe uygun değerinden satış maliyetlerinin düşülmesi sonucu bulunan tutardan büyük olanı) ile defter değeri karşılaştırılarak yatırımın tüm defter değeri, TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardına göre değer düşüklüğü testine tabi tutulur. (Deloitte, 2006; 44) Kayıtlı değer, geri kazanılabilir değeri aşması durumunda aşan kısım için karşılık ayrılması gerekmektedir.(Akbulak, Şagar,2005; 159).

2.1.5.4 Stoklar Standardı (TMS 2) Kapsamında Stok Değer Düşüklüğü

Stoklar, maliyet veya net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile değerlendirilir. Net gerçekleşebilir değer, işin normal akışı içinde, tahmini satış fiyatından tahmini tamamlama maliyeti ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış giderleri toplamının düşülmesiyle elde edilen tutarı ifade eder. Stokların maliyeti, tüm satınalma maliyetlerini, dönüştürme maliyetlerini ve stokların mevcut durumuna ve konumuna getirilmesi için katılan diğer maliyetleri içerir.

Stokların maliyeti, stokların zarar görmesi, kısmen veya tamamen kullanılamaz hale gelmesi ya da satış fiyatlarının düşmesi gibi durumlarda geri kazanılamayabilir ve stok maliyeti geri kazanılabilir tutardan daha yüksek olabilir. Muhasebenin ihtiyatlılık ilkesi gereğince, stoklar finansal tablolarda, kullanımları veya satılmaları sonucunda elde edilmesi beklenen tutardan daha yüksek bir bedelle izlenemez. Maliyetlerin kullanım veya satış sonucu elde edilecek tutardan yüksek olması durumunda, stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılır. Stok maliyetlerinin net gerçekleşebilir değere indirgenmesi, stokların maliyet veya net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile değerlendirme ilkesiyle uyumludur.

Stokların elde etme maliyetleri, istisnalar hariç olmak üzere, her bir stok kalemi bazında net gerçekleşebilir değerlerine indirgenir. Bu indirim stok değer düşüklüğü karşılığı ayırmak suretiyle yapılır. Benzer amaçlara veya nihai kullanıma sahip olan, aynı coğrafi bölgede üretilen ve satılan ve ilgili olduğu ürün grubundaki diğer ürünlerden pratik olarak ayrılması mümkün olmayan aynı ürün grubuna ait stok kalemleri, kalemler bazında ayrı ayrı değil, gruplandırılmak suretiyle değerlendirilmeye tabi tutulabilir.

Madde ve malzemeler için değer düşüklüğü karşılığı ayrılmasında, maliyetin, bu malzemelerin kullanılması sonucunda oluşacak mamul maliyetinin satış hasılatını aşıp aşmadığı kontrol edilir.

Stoklar, satıldığında, bu stokların kayıtlı değeri, bu stoklarla ilgili hasılatın finansal tablolara alındığı dönemde gider olarak muhasebeleştirilir. Stokları net gerçekleşebilir değerine indirgeyen stok değer düşüklüğü karşılığı tutarları ve stoklarla ilgili kayıplar, indirgemenin ve kayıpların olduğu dönemde gider olarak muhasebeleştirilir. Net gerçekleşebilir değer artışından dolayı, iptal edilen stok değer düşüklüğü karşılık tutarı, iptalin gerçekleştiği dönemin tahakkuk eden satış maliyetini azaltacak şekilde muhasebeleştirilir.

Her finansal tablo dönemi itibarıyla, net gerçekleşebilir değer yeniden gözden geçirilir. Daha önce stokların net gerçekleşebilir değere indirgenmesine neden olan koşulların geçerliliğini kaybetmesi veya değişen ekonomik koşullar nedeniyle net gerçekleşebilir değerde artış olduğu kanıtlandığı durumlarda, ayrılan değer düşüklüğü karşılığı iptal edilir. Böylece yeni kayıtlı değer, maliyet ve revize edilen net gerçekleşebilir değerden düşük olanıdır.

2.1.5.5 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı (TMS 39)

Kapsamında Finansal Araçlar İçin Ayrılan Karşılıklar

Finansal varlıklar, finansal borçlar, nakitle veya diğer bazı finansal araçlarla netleştirilebilen finansal olmayan kalemlere ilişkin alım-satım sözleşmelerini kapsayan bu araçlar, ilk defa finansal tablolara alınırken, finansal varlıklar için ödenen bedelin, finansal borçlar içinse alınan bedelin makul değeri esas alınır. Makul değer işlem fiyatı veya diğer piyasa fiyatları dikkate alınarak belirlenir. Piyasa fiyatının bulunmaması halinde, bir finansal aracın makul değeri, gelecekteki tüm nakit akımlarının piyasa fiyatı ile iskonto edilmiş bugünkü değeridir. Finansal varlıklar daha sonraki finansal tablo dönemlerinde değerlendirirken dört grupta sınıflandırılır: Bunlar; işletme kaynaklı kredi ve alacaklar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, satılmaya hazır finansal varlıklar ve alım-satım amaçlı finansal varlıklardır.

Finansal varlıklar, ilk defa finansal tablolara alındıktan sonra da makul değerleri üzerinden değerlendirilir. Ancak işletme kaynaklı kredi ve alacaklar ile vadeye

kadar elde tutulacak yatırımlar, etkin faiz yöntemi kullanılmak suretiyle iskonto edilmiş maliyet üzerinden değ erlenir.. Etkin faiz haddi, gelecekteki nakit akımlarını finansal tablolara alınma veya yeniden fiyatlama tarihindeki net kayıtlı değ erine eşitleyen iskonto (iç verim) oranıdır. Etkin faiz yöntemi ise, finansal borç veya varlığ ın etkin faiz haddi kullanılması suretiyle iskonto edilmiş maliyetinin ve faiz gelir/giderinin planlamasıdır. Makul değ erle değ erlenen bir finansal varlığ ın makul değ eri sıfırın altında ise bu varlık finansal borç olarak dikkate alınır. İlk defa finansal tablolara alınmadan sonra, türev araç borçları ile alım-satım amaçlı olarak belirlenen yükümlölükler makul değ erleri üzerinden, diğ er finansal borçlar ise etkin faiz yöntemi kullanılmak suretiyle iskonto edilmiş maliyet üzerinden değ erlenir.

Değ er düşüklüğü, ihraçcının önemli bir mali güçlük içinde bulunması, sözleşme gereklerinin yerine getirilmemesi, borçluya içinde bulunduğu mali güçlüğ e ilişkin alacaklı tarafından ifa kolaylığı sağlanması, ihraçcının iflasına veya finansal olarak yeniden yapılanmasına ilişkin yüksek bir olasılığ ın bulunması, önceki hesap döneminde varlığ a ilişkin değ er düşüklüğü zararının finansal tablolara alınması, finansal varlığ a ilişkin aktif piyasanın mali güçlükler nedeni ile ortadan kaybolması ve benzeri durumlarda ortaya çıkar.

İskonto edilmiş maliyetle izlenen finansal varlıklarda değ er düşüklüğüne ilişkin objektif bir kanıtın bulunması ve vadesi gelen tutarların tamamının tahsil edilememesinin muhtemel olması halinde bir şüpheli alacak karşılığı veya değ er düşüklüğü zararı ayrılması gerekmektedir. Zarar tutarı varlığ ın kayıtlı değ eri ile beklenen gelecekteki nakit akımlarının asli etkin faiz haddi üzerinden iskonto edilmiş bu günkü değ eri arasındaki farktır. Zarar tutarı gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Şüpheli alacak karşılığı veya değ er düşüklüğü zararı tutarının azalması veya ortadan kalkması durumunda, değ er düşüklüğü doğrudan veya karşılık hesabını düzeltmek suretiyle iptal edilir.

Satılmaya hazır finansal varlıkların makul değ erlerinde meydana gelen değ işmeler özsermaye ile ilişkilendirilir. Bu tür bir varlıkta değ er düşüklüğ ünün meydana geldiğ ine ilişkin objektif bir kanıtın var olması durumunda, özsermaye

içerisinde finansal tablolara alınmış olan birikmiş zararlar dönemin kar veya zararı ile ilişkilendirilir. (Akbulak, Şagar, 2005; 160).

2.1.5.6 Gelir Vergileri Standardı (TMS 12) Kapsamında Ertelenmiş Vergi Varlıkları ve Yükümlülükleri

Ertelenen vergi varlıkları ve yükümlülükleri, esas itibariyle gelir ve giderin mali karın belirlendiği dönemden farklı bir dönemde finansal tablolara alınmasından kaynaklanmaktadır. Vergi mevzuatının daha sonraki bir tarihte bir gider olarak kabul edeceği bazı tutarlar finansal tablolarda bir varlık veya yükümlülük olarak yer almayabilir. Örneğin ticari karın tespitinde şirketler kıdem tazminatı karşılıklarını tahakkuk ettiği tarihte gider olarak dikkate alırken, mali karın tespitinde ödendiği tarihte gider olarak dikkate alınabilir. Bu durumda daha sonraki bir dönemde kıdem tazminatı karşılığı mali kardan bir indirim şeklinde bir vergi avantajı sağlayacağından, vergiden indirilecek tutar ile ilgili varlığın kayıtlı değeri (sıfır) arasındaki fark indirilebilir geçici farkları oluşturur ve ertelenmiş vergi varlığı olarak finansal tablolara alınır ve ileriye doğru taşınır.

Bir varlığın kayıtlı değerinin vergi değerini aşması durumunda, vergilendirilebilir ekonomik faydanın miktarı vergiden indirilebilir tutarı aşacaktır. Bu fark vergilendirilebilir geçici bir fark olup, ertelenmiş vergi yükümlülüğü olarak finansal tablolara alınır. Ertelenen vergi, özsermaye ile ilişkilendirilen varlıklarla ilgili ise doğrudan özsermaye hesap grubu ile ilişkilendirilir, aksi taktirde gelir tablosuna yansıtılır. (Akbulak, Şagar,2005; 160-161).

2.1.5.7 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı (TMS 19) Kapsamında Karşılıklar

Bu standart personele sağlanan faydalarla ilgili olarak ödemelerin yapıldığı veya personel hesaplarına yansıtıldığı zaman değil, faydanın personel tarafından kazanıldığı dönemde muhasebeleştirilmesi gerektiğini benimser. (Deloitte, 2006; 38).

Bir hesap dönemi boyunca çalışanların sunduğu hizmetlere karşılık olarak ödenmesi gereken faydalara ilişkin tutarlar iskontoya tabi tutulmaksızın finansal tablolara alınır. Bu tutardan hali hazırda ödenmiş tutarlar düşüldükten sonra kalan kısım yükümlülük olarak finansal tablolara alınır. Ödenen bedel iskonto edilmemiş tutardan fazla ise varlık olarak finansal tablolara alınır. (Akbulak, Şagar, 2005; 161).

2.1.5.8 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı (TMS 40) Kapsamında Karşılıklar

Yatırım amaçlı gayrimenkuller, kira ve/veya sermaye kazancı elde etmek amacıyla elde tutulan (sahibi veya finansal kiralama sözleşmesine göre kiracı tarafından) arazi ve binalar olup, başlangıçta elde etme maliyeti ile değerlendirilir. İşletme daha sonra gerçeğe uygun değer yöntemini veya maliyet değeri yöntemini seçer ve anılan yöntemi tüm yatırım amaçlı gayrimenkullerine uygular. Makul değer modelinde makul değer tespiti için benzer niteliklere sahip bir gayrimenkulü değerlemiş bir bağımsız denetim değerleme şirketinden yardım alınabilir ve bu değer genellikle piyasa değeridir. Bu gayrimenkullerin makul değerindeki bir değişiklikten kaynaklanan kazanç veya zarar, olduğu dönemde gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Şirketin yaptığı ödemelerin bu günkü değerinin, gayrimenkulün nakit akımlarının bu günkü değerini (makul değerini) aşması halinde, söz konusu varlık için karşılık ayrılır. Makul değer güvenilir bir biçimde ölçülememesi durumunda TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı'nda yer alan maliyet yönteminin esas alınması gerekmektedir. Bu yöntem uyarınca maddi varlıklar elde etme maliyetinin birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğünden arındırılmış şekliyle değerlendirilir. (Akbulak, Şagar, 2005; 161).

2.1.5.9 Tarımsal Faaliyetler Standardı (TMS 41) Kapsamında Karşılıklar

Canlı varlıklar ve tarımsal ürünler, söz konusu varlıkların işletmenin kontrolünde olması ve varlığın makul değeri veya maliyetinin güvenilir bir biçimde ölçülebilmesi halinde finansal tablolara alınır. Canlı varlıklar, ilk muhasebeleştikleri tarihte ve her bilanço tarihinde gerçeğe uygun değer güvenilir olarak ölçülemediği

durumlar hariç gerçeğe uygun değerlerinden tahmini pazar yeri maliyetleri düşülmek suretiyle ölçülür. Canlı bir varlığın gerçeğe uygun değerinden tahmini pazar yeri maliyetlerinin düşülerek ilk muhasebeleştirilmesi sırasında doğan kazanç veya zarar ile, ilgili varlığın gerçeğe uygun değerindeki değişiklikten doğan kazanç veya zarar olduğu dönem kar veya zararında dikkate alınır. (Akbulak, Şagar, 2005; 161).

**2.1.5.10 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standardı
(TMS 29) Kapsamında Enflasyona Göre Düzeltilmiş Tutarların
Kullanım Değerinden Fazla Olması**

Bir parasal olmayan kalemin düzeltilmiş değeri, eğer gelecekteki kullanımından doğacak geri kazanılabilir tutarını (satış ya da diğer elden çıkarma yollarıyla) aşıyorsa, ilgili standartlar çerçevesinde azaltılır. Dolayısıyla böyle durumlarda, maddi duran varlıkların, şerefiyenin, patent ve ticari markaların düzeltilmiş tutarları geri kazanılabilir tutarına, stokların düzeltilmiş tutarları net gerçekleşebilir değerine ve cari yatırımların düzeltilmiş tutarları piyasa değerine indirilir. Bir diğer ifade ile, parasal olmayan kalemlerin enflasyona göre düzeltilmiş tutarlarının, ilgili kalemlerin kullanım değerinden fazla olması durumunda, değer düşüklüğü karşılığı ayrılır. (Akbulak, Şagar, 2005; 161).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBENİN İHTİYATLILIK KAVRAMI ve MUHASEBE SİSTEMİ AÇISINDAN YEDEKLERİN İNCELENMESİ

3.1 YEDEK AKÇE KAVRAMI ve TANIMI

Yedek akçe deyimi, genellikle sermaye şirketlerinin bilanço dönemi karlarından dağıtmayarak çeşitli amaçları gerçekleştirmek üzere şirkette tuttukları karları ifade etmektedir. Nitekim Fransız Genel Muhasebe Planı da yedek akçeyi bu anlamda tanımlamıştır. Bu plana göre yedek akçe, *‘sermayeye eklenmeksizin işletme emrinde tutulan her çeşit karlardır.’* (Erimez, 1985; 283).

Bir diğer tanıma göre yedek akçe, *‘Net karın, özkaynakların bünyesini sağlam tutmak, işletmenin devamlılığını ve gelişmesini, ortaklar ile alacaklıların haklarının korunmasını sağlamak ve özkaynaklarda faaliyet sonucunda doğabilecek azalışları karşılamak amacıyla, dağıtılmayarak işletmede alıkonulan kısmıdır.’* (Ataman, 1995; 101).

Hesap dönemi sonunda düzenlenen bilanço esas alındığında yedek akçe şöyle tanımlanabilir, *‘yedek akçe, özvarlığın itibari sermaye ile dönem karı toplamını aşan kısmıdır.’* (Erimez, 1985; 284).

Bir diğer tanıma göre yedek akçeler, *‘sermayeye eklenmeksizin işletme emrinde tutulan her çeşit karlardır.’* (Arslan, 1996; 43).

İsviçre hukukunda Bossard, yedek akçeleri *‘herhangi bir amaca tahsisi nedeniyle, pay sahipleri ve diğer ilgililere dağıtılmayan (kar), ortaklık esas sermayesine ek olarak ayrılmış mal varlığı parçası’* olarak; Preising *‘ortaklık esas sermayesi yanında var olan, devamlı bir şekilde dağıtım ve kullanmadan hariç tutulmuş bulunan ortaklığa ait vasıtalar’* şeklinde tanımlamış, Bürgi ve Senarcleus da *‘ortaklık malvarlığının esas sermayeyi aşan kısmı’* yolundaki tanımı

tercih etmişler, Folliet muhtemel zararlar için ayrılan karşılıkları da yedek akçe sayacak kadar tanımlı genişletmiştir. (Tekinalp, 1970; 225).

Türk Anonim Şirketler Hukuku'nda, yedek akçe '*esas sermayeyi aşan net mal varlığı*' şeklinde tanımlanmaktadır. Bu net mal varlığı; kardan yapılacak zorunlu veya isteğe bağlı ayırmalarla oluşabileceği gibi, aktifteki değer artışları yahut değerleme ilkelerinin izin verdiği sınırlar içerisinde düşük değerlemeden kendi kendine de oluşabilir. Başka bir ifadeyle, yedek akçelerin kaynağı sadece kar değildir. Değer artışları da yedek akçeyi meydana getirir. Gizli yedek akçelerin meydana gelme yollarından birisi de özellikle duran varlıkların değer artışlarının dikkate alınmaması ve düşük değerlendirilmesidir. (Akbulak, 2005; 62).

Yedek akçeler mevcut hukuk sistemimizde TTK' da düzenlenmiştir. Ayrıca, halka açık anonim şirketler bakımından SPK' nın Seri: IV, No:27 Sermaye Piyasası Kanununa Tabi Olan Halka Açık Anonim Ortaklıkların Temettü ve Temettü Avansı Dağıtımında Uyacakları Esaslar Hakkındaki Tebliği' nin 15. maddesinde TTK hükümlerini yineleyen kısa bir hüküm bulunmaktadır. (Akbulak, 2005; 69). SPK' nın Seri: XI, No:20 Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Tebliği' nde 'Özsermaye kalemlerinin düzeltilmesinde, yedek akçelerin ve dağıtılmamış karların sermayeye ilave edilmesi ortaklar tarafından konulan sermaye olarak dikkate alınır.' hükmü yer almakta, ayrıca aynı tebliğ kapsamında TTK veya işletmelerin ana sözleşmeleri çerçevesinde oluşan yedek akçeler ile ödenmiş veya çıkarılmış sermayenin kayıtlı değerleri hakkında dipnotlarda açıklama yapılması gerektiği belirtilmektedir. Bu tebliğ hükümleri çerçevesinde işletmeler düzeltme işlemine tabi tutulmuş finansal tablolarda bulunan net dönem karından, kurulun muhasebe standartlarına ilişkin diğer düzenlemeleri çerçevesinde hazırlanmış finansal tablolardaki net dönem karı üzerinden TTK hükümlerine göre ayrılması gereken yedek akçelerin toplamının düşülmesi suretiyle bulunan tutardan fazlasını kar payı olarak dağıtamayacakları hususu yer almaktadır.

KVK’ da yedeklerin vergisel boyutu ele alınmakta ve yasanın 11. maddesinin 1. fıkrasının (ç) bendinde ‘*Her ne şekilde ve ne isimle olursa olsun ayrılan yedek akçeler (Türk Ticaret Kanununa, kurumların kuruluş kanunlarına, tüzüklerine, ana statülerine veya sözleşmelerine göre safî kazançlardan ayırdıkları tüm yedek akçeler ile Bankacılık Kanununa göre bankaların ayırdıkları genel karşılıklar dahil) kurum kazancının tespitinde indirim kabul edilmez*’ hükmü yer almaktadır.

3.1.1 Yedek Akçe Türleri

Şirketler gerek yasal zorunluluklardan, gerekse işletme politikaları gereği olarak yedek akçe ayırmak durumundadır. Yedek akçeler, ayrılmasını öngören veya karara bağlayan kaynak açısından yasal, esas sözleşmesel (ihtiyari) ve genel kurul kararı (olağanüstü) ile ayrılan yedek akçeler olarak üç kategori olup; ayrılış amaçları açısından serbest ve bağlı yedekler diye ikiye ayrılırlar; bilançoda yer alış şekilleri açısından ise gizli ve açık yedek akçeler olarak anılırlar. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 306).

3.1.1.1 Ayrıldıkları Kaynaklar Bakımından Yedek Akçeler

Yedek akçelerin ayrılmasını öngören kaynaklar esasında yasa, esas sözleşme ve genel kurul kararı olabilir. Yedek akçeler de bu kaynaklara göre yasal, ihtiyari ve olağanüstü yedek akçeler olmak üzere üç gruba ayrılır.

3.1.1.1.1 Yasal Yedek Akçeler:

‘Yasal yedek akçeler, ayrılmalarına konu olan safî karın veya bir yedek akçe kaynağının varlığı durumunda ayrılmaları gerekli olan yani, şirketin yıllık karından yedek akçeye konu tutarların varlığı ile başka hiçbir işleme gerek olmaksızın ayrılan ya da ayrılmış sayılan paralardır.’ (Tekinalp, 1979; 277).

Yasal yedek akçeleri düzenleyen hükümler emredici nitelik taşımaktadır. Yani, alacaklıları ve şirketin güvenliğini korudukları için bunların ihlali, genel kurul

kararını, aykırılığın derecesine ve niteliğine göre, ‘yok’ , ‘batıl’ veya ‘iptal edilebilir’ duruma getirir. (Tekinalp, 1979; 278).

Anılan yedek akçelerin ayrılmasını öngören kaynak TTK olup, ayrılmaları zorunludur. Harcanmaları da özel bazı kurallara bağlanmış ve harcama yerleri gösterilmiştir. Pay sahiplerine kar dağıtımı yapılabilmesinin ve yönetim kurulu üyelerinin kardan pay alabilmelerinin ön şartı yasal yedek akçenin ayrılmasıdır. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 308).

TTK ‘ nın 466. ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’ nın 519. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, yasal yedek akçeler esas (veya kayıtlı sermayeye sahip ortaklıklarda çıkarılmış) sermayenin yarısını geçmedikçe, sadece zararların kapatılmasında işlerin iyi gitmediği zamanlarda işletmenin idamesinde, işsizliğin önüne geçme veya sonuçlarını hafifletmede kullanılabilir. (Akbulak, 2005; 65). Yasa koyucunun yedek akçelerin kullanım yerlerini belirlemekten amacı, ayrılmasını öngördüğü hükümle, sermaye niteliği verdiği yedek akçenin şirketin faaliyetinin devamı süresince, pay sahiplerine dağıtılmasını önlemek olduğu görüşüdür. (Erimez, 1985; 284). Bu görüşe göre şirketten alacaklı olan kişilerin haklarını korumak amacıyla ayrılması zorunluluğu bulunan yasal yedek akçeler, işletmenin devamı süresince pay sahiplerine dağıtılamaz. Sermaye niteliğinde olan yasal yedek akçeleri, pay sahiplerine dağıtan şirketler gerçek dışı kar dağıtımı yapmış sayılırlar. (Keskin, 1996; 106).

TTK ‘ nın ilgili maddesi, yasal yedek akçelerin esas/çıkarılmış sermayenin yarısını aşmadıkça sadece maddede belirtilen alanlarda kullanılabileceğine işaret etmiş ancak, oranın aşılması durumunda aşan kısmın hangi alanlarda kullanılabileceğine dair düzenleme getirmemiştir. (Akbulak, 2005; 65).

TTK yasal yedek akçeleri 466. maddede ve yürürlüğe girecek Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ise 519. maddede düzenlemiştir.

Yasal yedekler kaynakları bakımından olağan ve olağanüstü olarak ikiye ayrılmaktadır. TTK sistematğinde yasal yedek akçenin kaynağı ‘ dönem karı ’dır. Olağanüstü kaynaklar ise hisse senedi ihraç primleri ve ıskat kazançlarıdır.

3.1.1.1.1 Yasal Yedek Akçelerin Olağan Kaynaktan Ayrılması

Yıllık dönem safi karından iki defa yasal yedek akçe ayrılmakta olup, her iki ayırım da zorunludur. Birinci tertip ayırım için tavan safi karın 5 %’ i olarak belirlenmiştir. Ödenmiş sermayenin 20 %’sini buluncaya kadar her yıl safi karın 5 %’i yedek akçe olarak ayrılmak zorundadır. Ancak, 20 % oranı dolsa da yapılan sermaye arttırmaları ile bu orandaki azalmalar yeniden ilave yedek akçe ayırma zorunluluğu doğurmaktadır. (Akbulak, 2005; 62).

Sözü geçen safi kar tanımı yani birinci ayırımın uygulandığı matrah olan safi kar, TTK madde 455/1 ve madde 457/1 ‘de yer alan safi kardan farklı olup, bilanço karı değildir. TTK madde 466/1 hükmü anlamında safi kar, bilanço karından -varsa - geçmiş yıl zararı düşülerek bulunur. Geçmiş yıl karı ise dikkate alınmaz. Çünkü geçmiş yıl karı daha önce yedek akçe ayırımına konu olmuştur. Son yıllarda safi karın mali yükümlülükler düşülerek elde edileceği görüşü yaygınlık kazanmıştır. Bu karın varlığı yeterlidir, dağıtılıp dağıtılmaması veya dağıtıma tabi tutulan oran, birinci yedek akçe ayırma zorunluluğunu etkilemez. İşletme, iktisadi ilkelerine göre, gider olarak nitelendirilemeyen, yönetim kurulu tarafından yapılan karı azaltıcı harcamaları tasarruf edilebilir kara eklemelidir. Buna örnek olarak olağan düzeyi aşan bağışlar verilebilir. Birinci ayırım, ödenmiş sermayenin 20 %’sine ulaşıncaya kadar zorunludur. Burada hisse senetleri sermayesi göz önüne alınır, katılma intifa senetleri sermayesi hesaba katılmaz. Sınırın aşılmasından sonra ayırma devam edilirse, fazla kısım ihtiyari yedek akçedir. Eğer ayırma devam, esas sözleşmede öngörülen esas sözleşmesel genel kurul kararına dayanıyorsa olağanüstü yedek akçe niteliğindedir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 310).

TTK‘ nın ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’ nın adı geçen maddelerinin 2. fıkralarında yasal yedek akçe için ikinci bir ayırım öngörülmüştür. Yasa bu ayırımı

umumi yedek akçeye eklenecek bir para olarak nitelendirmesine rağmen bu ayırım birinci tertip yasal yedek akçenin kapsamı dışında, ayrı bir yasal yedek akçedir. (Öztürk, 2004; 29).

1. tertip yedek akçenin kaynağı yıllık safi kar olduğu halde, 2. tertip yasal yedek akçenin kaynağı yıllık safi kar değildir. (Keskin, 1996; 105).

İkinci tertip ayırım sınırlandırılmamıştır. 2. tertip ayırımın koşulu, dönem safi karından ödenmiş esas sermayenin 5 %' ini aşan oranda bir kar dağıtımına gidilmesidir. Bu oranı aşan karın ise sadece pay sahiplerine ayrılması gerekli değildir. Yönetim kurulu üyelerinin kazanç payları (TTK madde 472), özel durumları olan kimselere sağlanan menfaatler (TTK madde 279/V), kurucu payları (TTK madde 298), intifa hakkı sahiplerinin kazanca iştirak payları, bu konuda örnek gösterilebilir. Müdür, müdür muavini ve diğer ilgililere ödenen prim, ikramiye ve benzerlerinin de bu kavramın kapsamında olup, olmadığı bunların niteliklerine göre belirlenir. Değerleme her olayda ayrı ayrı yapılmalıdır. Prim, ikramiye, yardım ve benzeri miktarların, sözü edilen kişilere ödenen maaş veya ücretin bir kısmın teşkil edip etmediğine bakılmalıdır. Eğer bu miktarlar, maaş veya ücretin bir kısmını teşkil ediyorlarsa, ödemeler masraf niteliğindedir ve kar zarar hesabını yüklerler. Masraf niteliğinde olmaları, yıllık karın gerçekleşmesinden önce meydana geldiklerini ortaya koyar. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 311).

Halka Açık Anonim Şirketlerde, Seri: IV, No:27 Sermaye Piyasası Kanununa Tabi Olan Halka Açık Anonim Ortaklıkların Temettü ve Temettü Avansı Dağıtımında Uyacakları Esaslar Hakkında Tebliğ'in 15. maddesi uyarınca; pay sahipleri ile kara iştirak eden diğer kişilere dağıtılan karın, ödenmiş veya çıkarılmış sermayenin 5 %' i düşüldükten sonra kalan kısmının 10 %' u TTK' nın 466. maddesinin ikinci fıkrasının 3 numaralı bendi uyarınca ikinci tertip yedek akçe olarak ayrılır. (Akbulak, 2005; 63).

3.1.1.1.2 Yasal Yedek Akçelerin Olağanüstü Kaynaktan Ayrılması

TTK' nın ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı' nın ilgili maddelerinin ikinci fıkrasının 1. bendi uyarınca, hisse senetlerinin çıkarılmasında çıkarılma masrafları indirildikten sonra, itibari (veya nominal) kıymetten fazla olarak elde edilen hasılatın itfalara ve hayır işlerine ayrılmayan kısmı yasal yedek akçelere eklenmektedir. Maddenin öngördüğü hasılat, emisyon primi veya agio olarak nitelendirilmektedir. Emisyon primi veya ihraç primi, payların başa baş değerden fazla bir değerle ihraç edilmesi durumunda söz konusu olmaktadır ve özellikle sermaye arttırmalarında esas sermaye ile ortaklık mal varlığı arasındaki olumlu farkı ya da good –will' i (şerefîye) değerlemeye yarar. Hukuki niteliği itibariyle kardır. Ancak, bu paralar faaliyet sonucu oluşan kardan farklı olarak, ortaklara dağıtılamaz veya ortaklara dağıtılması yasal yedek akçelerin harcanmasına ilişkin hükümlere tabidir. Agioyu kullanma yetkisi genel kuruldadır. (TTK madde 286/II). (Akbulak ve Akbulak, 2004; 312).

Yasal yedek akçenin bir diğer olağanüstü kaynağı da, nakdi sermaye koyma borcundan doğan taahhüdünü yerine getirmeyen pay sahibinin TTK madde 407 uyarınca elinden alınan paylardır. TTK madde 466/II-2 'ye göre, ıskata konu olan yani ortaklıktan çıkarılan payların bedellerine mahsuben yapılan ödemelerin, yönetim kurulunun yaptığı satış sonucu elde edilen hasılat noksanı kapatıldıktan sonra, arta kalan kısmı yasal yedek akçe hesabına aktarılır.

3.1.1.1.2 Esas Sözleşmeye Dayanılarak Ayrılan (İhtiyari-İsteğe Bağlı) Yedek Akçeler

Esas sözleşmeye dayanılarak ayrılan yedekler, otofinansman ve işletmenin mali yapısını güçlendirmek için oluşturulmaktadır. Anonim şirket bu yedek akçeleri ayırıp ayırmamakta tamamen serbesttir. İsterse böyle bir zorunluluğu esas sözleşmesine koyar, isterse koymaz. Anonim ortaklık isterse esas sözleşmesel zorunluluğu ortadan kaldırabilir. Bu itibarla, bu akçelere ihtiyari yedekler de denilmektedir.

Yasal zorunluluklar dışında ayrılan ihtiyari yedek akçeler işletmenin sağlam bir finansman yapısına sahip olmasında, gelecekte doğabilecek yatırım fırsatlarının değerlendirilmesinde, borçların ödenmesinde, işletme sermayesi temininde ve nihayet iktisadi belirsizliklerden kaynaklanan risklere karşı şirketi likit tutma noktasında son derece önemlidir. (Koç, 2003; 64).

TTK madde 467 ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı madde 521 fıkra 1' e göre, safi karın 5%' inin üzerinde bir tutar ayırma veya yedek akçenin ödenmiş esas sermayenin 20%' sini aşabileceği konusunda esas sözleşmeye hüküm konulabilir. Bu fıkra, tanımlanan ihtiyari yedeklerle yasal yedek akçenin oran veya sınırı değiştirilebilmektedir.

2. fıkra, ise, herhangi bir amaca yer verilmemiş, tahsis ve sarf yerlerinin tespiti konusunda işletmeler serbest bırakılmıştır. Bu maddedeki düzenlemenin temel farkı, yasal yedek akçenin genişletilmesi durumunda, söz konusu tutarın ancak yasanın öngördüğü sınırlar içerisinde kullanılabilmesidir. Uygulamada, bu yedeklerin aynen olağanüstü yedeklerde olduğu gibi işletme zararlarının kapatılmasında kullanıldığı görülmektedir. (Akbulak, 2005; 65).

Bu tip yedek akçelerin gerek ayrımlarında gerekse harcanmalarında en büyük rolü TTK madde 381 oynamaktadır. Kar payı açısından, pay sahiplerinin çıkarlarını korumak için, başvurulacak en önemli ölçü dürüstlük kuralıdır. Çünkü bu tip yedek akçelerin görevlerinden birisi de '*sermayenin güvenliği*' dir. (Tekinalp, 1979; 279).

Belirli bir amaç hükmünü içermeyen yedek akçeler ortaklık yararına olmak şartı ile, istenildiği şekilde ve istenilen yere harcanabilirler. Belirli bir amaç hükmünü içeren yedek akçeler ancak bu amaca uygun olarak harcanabilirler. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 315).

3.1.1.1.3 Genel Kurul Kararıyla Ayrılan (Olağanüstü) Yedek Akçeler

Olağanüstü yedekler, dağıtılmayan karların toplanmasından oluşurlar. Esas sözleşme uygunsa, genel kurul yıllık karı kısmen veya tamamen dağıtmamaya ya da yedek akçe olarak ayırmaya yetkilidir. Bunun için -aksi öngörülmemiş ise- adi yeter sayı aranır. Olağanüstü yedeklerin çoğu kez bağlayıcı bir amaçları yoktur. Ayrılmaları bir genel kurul kararı ile olduğu gibi, gene bir genel kurul kararı ile dağıtılabılır veya başka bir amaca tahsis olunabilirler. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 309).

TTK' nın 469. ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı' nın 523. maddesinde '*genel kurul, aktiflerin yeniden sağlanabilmesi için gerekliyse, bütün pay sahiplerinin çıkarları dikkate alındığında şirketin sürekli gelişimi ve olabildiğince kararlı kar payı dağıtımı yönünden haklı görülüyorsa, yasada ve esas sözleşmede öngörülenlerden başka yedek akçe ayrılmasına da karar verebilir.*' denilmektedir.

3.1.1.2 Kullanım Özgürlükleri Açısından Yedek Akçeler

Yedek akçeler, kullanım özgürlükleri açısından ele alındığında genel amaca bağlı yedekler ve belirli amaca bağlı yedekler olarak iki başlık altında aşağıda incelenmiştir.

3.1.1.2.1 Genel Amaca Bağlı Yedekler

Herhangi bir amaç hükmüne sahip olmayan yedek akçeler, ihtiyaç olduğu her hale ve duruma göre harcama kolaylığı veren yedek akçelerdir. Bunlar ya esas sözleşme ya da genel kurul kararı ile ayrılırlar. Diğer bir deyişle genel amaca bağlı yedekler, ihtiyari ve olağanüstü yedek akçelerden oluşmaktadır. Çözülme ve harcama için tek sınır, ortaklık çıkarıdır. Esas sözleşme ile öngörülen genel bir hüküm yedek akçelere belli bir amaç verebilir. Esas sözleşme ve genel kurul kararı hiçbir amacı içermiyorsa TTK madde 458' e, TTK madde 469' daki genel amaç uygulanabilir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 309).

3.1.1.2.2 Belirli Amaca Bağlı Yedekler

Belirli amaca bağlı yedekler, yasal yedek akçelerden oluşmaktadır. Bu yedekler, ancak gösterildikleri gayeler için kullanılabilirler. Aksine hareket genel kurul kararını iptal edilebilir bir hale getirir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 309).

3.1.1.3 Bilançoda Yer Almalarına Göre Yedek Akçeler

Yedek akçeler, bilançoda yer almalarına göre incelendiğinde, açık ve gizli yedek akçeler olarak ikiye ayrılmaktadır.

3.1.1.3.1 Açık Yedek Akçeler

Bilançoda açıkça görülen yedek akçelerdir. Ayrılma zorunluluğu yasadan veya esas sözleşmeden doğan akçeler bu niteliktedir. Süreklilik ve devamlılık ilkesinin burada tam anlamı ile bir uygulaması görülmektedir. Çünkü, bunlar devamlı olarak esas sözleşmesel veya olağanüstü yedek akçe kalemi altında bilançoda yazılı olacaklardır. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 309).

3.1.1.3.2 Gizli Yedek Akçeler

Gizli yedek akçe denilince, gerçek mal varlığı değeri ile –çeşitli iktisadi ve ticari sebeplerle veya basiret, özen ve ihtiyatın ifadesi olarak – bilançoda düşük gösterilmiş malvarlığı değeri arasındaki fark anlaşılır. Bu tip yedek akçeler, ayrıma yetkili olan organın isteğinin, yani bilerek hareket etmesinin eseridir. TTK madde 458 hükmüne göre, *‘Aktiflerin bilanço günündeki değerlerinden daha aşağı bir bedelle bilançoya geçirilmeleri veya amortisman paylarının kasten yüksek belirlenmesi veya gereği olmadığı halde ayrılması suretiyle gizli yedek akçe ayrılabilir.’* (Akbulak ve Akbulak, 2004; 310).

TTK madde 458 hükmü uyarınca, şirket işlerinin devamlı gelişmesini ve mümkün olduğunca istikrarlı kar payları dağıtılmasını sağlama bakımından uygun ve faydalı olduğu takdirde gizli yedek akçe ayrılabilir. Madde hükmü, *‘aktiflerin bilanço*

günündeki kıymetlerinden daha aşağı bir kıymette veya başka suretle' demek suretiyle gizli yedek akçe ayrılma yöntemlerini hükme bağlamıştır. Bu hüküm muhasebe uygulamasında, genellikle yüksek tutarlarda karşılık ve amortisman ayrılması, işletme aktiflerinin değerlerinin çok altında bedellerle bilançoya geçirilmesi, gibi yorumlanmaktadır. Bu yöntemlerle işletmenin gelecekteki yükümlülükleri için fazla karşılık ayırması ve bu yolla borçlarını olduğundan daha fazla göstermesi, duran varlıkların yıpranma seviyesinin gizlenmesi, farklı ilgi grupları için bilançonun farklı ve hatalı yorumlanmasın ve yanlış sonuçlar elde edilmesine neden olabilmektedir. Gizli yedek akçe oluşturulması, kredi taleplerinin değerlendirilmesi, menkul kıymet ihraç edilmesi, hisse senetlerinin halka arz edilmesi gibi para bulmaya yönelik işlemlerde oldukça önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Gizli yedek akçe, bilançonun gerçeklik, açıklık ve dürüstlük ilkeleriyle bağdaşmaz. AB ülkelerinde kural olarak gizli yedek akçe ayrılması yasaktır. İsviçre'de ise, sistem 1991 yılındaki değişiklikler yapılırken de korunmuş, yani gizli yedek akçeye izin verilmiştir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 310).

Kuramda gizli yedek akçeler dörde ayrılmaktadır. Bunlar kendiliğinden oluşan veya zorunlu gizli yedekler, örtülü gizli ve saklı gizli yedekler, bilinen ve bilinmeyen saklı yedekler, kullanılması kolay ve güç olan gizli yedeklerdir.

Kendiliğinden oluşan veya zorunlu gizli yedekler, anonim ortaklıktaki yetkili organ, gizli yedek akçe ayırmak niyetini taşımadığı halde, istense de istenmese de kendiliğinden oluşan yedek akçelerdir. Örneğin, TTK madde 460 uyarınca, binalı veya binasız arazinin, ede edilme değeri üzerinden gerekli amortisman indirimi yapıldıktan sonra bilançoya geçirilmesi gereklidir. Ortaklığa ait bir gayrimenkulün tarihi değeri (yani elde edilme, kayıt değeri) 50.000.- YTL iken bu gün bu gayrimenkul 300.000.- YTL ediyorsa aradaki 250.000.- YTL bilançoda gözükmeyen bir gizli yedek akçedir. Bu akçe, ortaklığın isteğine rağmen TTK 'daki bir değerlendirme normu sebebiyle otomatik olarak meydana gelmiştir. Kaynak hukukta bu tür, zorunlu gizli yedekler olarak da anılmaktadır. Çünkü söz konusu yedek akçeler, emredici nitelikteki, değerlendirmeye ilişkin hükümlerin uygulanması sonucunda zorunlu olarak doğmuşlardır.

Örtülü gizli yedekler, bilançodan anlayan kimselerin, araştırması ve incelemesi sonucunda tespiti mümkün olan gizli yedeklerdir. Örtülü gizli yedeklerin varlıkları ortaya çıkarılabilirse de tutarları tayin edilemez. Buna karşılık, gizli yedeklerin ne var olup olmadıkları ne de tutarları araştırma ve incelemeye karşın ortaya çıkmayacak, sadece ayıran taraf bilinecek ise saklı gizli yedek akçe söz konusudur.

Bilimsel bir ayrıma dayanmamakla beraber, gizli yedek akçeleri, bir de, yönetim kurulu dışında bir organın veya bir ortaklık ilgisinin varlıklarından haberdar olması veya olmaması ölçütüne göre sınıflandırmak mümkündür. Bunlar bilinen ve bilinmeyen saklı yedeklerdir. Bu halde yönetim kurulu, bilerek gizli yedek akçe ayırmış, ancak bunun tamamıyla kendi tasarrufunda bulunabilmesi için, varlıklarını kendi dışında bulunan herkesten saklamıştır. Bu tür yedek akçelerin çoğu kez örtülü yedek akçe özelliği ve niteliğine sahip oldukları kuşkusuzdur. Çünkü bir uzman araştırması sonunda tespit edilebilirler. Bazen saklı gizli nitelik de taşıyabilirler. Sözü edilen yedek akçelere manevraya olanak veren yedek akçeler de denilmektedir. Bu halde yönetim kurulunun emrinde, kimse tarafından bilinmeyen bir fonun varlığı düşünülür.

Muhasebe işlemlerindeki kolaylık ve tasarruf edilecek tutarın kolay gerçekleştirilmesi bakımından da gizli yedek akçeler, emre hazır bulunanlar ve realize edilmesi güç olanlar, kullanılması kolay ve güç olan gizli yedekler olarak iki kategoriye de ayrılabilir. Örneğin, saklı bir miktarın yönetim kurulunun eli altında bulunması birinci tipe örnektir. Amortisman süresi dolmuş, yatırım malvarlığına dahil bir bilanço konusu bakımından aynı kolaylık söz konusu değildir. Yedek akçenin, bu halde kullanılması, bu bilanço parçasının satılmasına bağlıdır. (Tekinalp, 1979; 282-284).

3.1.2 Kar Payı ile Yedek Akçeler Arasındaki Hukuki İlişki:

TTK madde 469 ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı madde 523 fıkra 1' de '*Kanuni ve ihtiyari yedek akçeler ile kanun ve esas mukavele hükmünce ayrılması*

gerekli diğer paralar safi kardan ayrılmadıkça kar payı dağıtılamaz.’ hükmü yer almaktadır. Böylece, TTK sistematğinde kar payı dağıtımı zorunlu ve ihtiyari tüm yedek akçelerin arkasına alınmıştır. Bu kapsamda, TTK madde 385/2 ‘de pay sahiplerinin kar payı müktesep haklar arasında yer almasına karşın, kar payı alma hakkı ‘ *nispi müktesep* ’ bir hak niteliğine bürünmüştür. (Akbulak, 2005; 68).

3.1.3 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’ nın Yedek Akçelerle İlgili Hükümler Açısından Karşılaştırılması

Yedek akçe esas itibariyle şirketlerin alacaklılarını ve ortaklarını sermayenin korunması ilkesi çerçevesinde korumayı amaçlayan güvence sermayesi konumundadır. Hem mevcut TTK hem de Türk Ticaret Kanunu Tasarısı yedek akçeleri kar payının önüne koymaktadır. Yani şirketlerin finansmanını yapan 3. kişiler pay sahiplerinden daha öne alınmıştır. Yasaların emrettiği ya da esas sözleşmede öngörülen isteğe bağlı yedek akçeler ayrılmadıkça dağıtılabılır kardan ortaklara kar payı verilmesi mümkün değildir. Ancak halka açık anonim şirketlerde Sermaye Piyasası Kanunu’ nun 15. maddesinin 2. fıkrası uyarınca 1. tertip yasal yedek akçe ve pay sahipleri için birinci temettü ayrılmadıkça yönetim kurulu üyeleri ile memur, mustahdem ve işçilere, katılma, kurucu ve adi intifa senedi sahiplerine, çeşitli amaçlarla kurulmuş olan vakıflara ve bu gibi kişi ve/veya kurumlara kar payı dağıtılabılması mümkün değildir. Ayrıca çeşitli amaçlarla kurulmuş olan vakıflara ve bu gibi kişi ve/veya kurumlara bağışta bulunulabilmesi için, öncelikle şirketlerin esas sözleşmelerinde hüküm bulunması, çeşitli amaçlarla kurulmuş olan vakıflara ve benzer nitelikteki kişi ve ve/veya kurumlara bağışta bulunmaları veya kardan pay ayrılması durumunda, yapılacak ödemelerin, Sermaye Piyasası Kanunu’nun 15 . maddesinin son fıkrası kapsamına girebilecek sonucu doğurmaması, yıl içinde yapılanlar dahil bağışların, genel kurulda ortakların bilgisine sunulması ve Seri:VIII, No: 39 tebliği çerçevesinde gerekli özel durum açıklamalarının yapılması ve Borsa Günlük Bülteninde ilan edilmesi zorunudur. Halka açık anonim şirketler bakımından sadece 1. tertip yasal yedek akçe birinci temettü ile aynı hukuki kategoriye tabi kılınmış ve korunmuştur.

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı yedek akçeler bakımından incelendiğinde de yedek akçelerin önceliği ve korunmasına ilişkin hükümlerin aynen korunduğu, sadece şirketlerin edindikleri kendi payları için edinimlerini karşılayan tutarlarda yedek akçe ayırmaları ve bunların anılan paylar devredildikleri veya yok edildikleri taktirde edinme değerlerini karşılayan tutarda çözülebilmeleri imkanı getirilmiştir. Ayrıca, VUK mükerrer madde 298¹ uyarınca ayrılan yeniden değerlendirme değer artış fonları da yedek akçe hükmüne kavuşturulmuştur. (Akbulak, 2005; 70).

3.1.4 Sermaye Piyasası Kurulu’ nun Yayınlanmış Olduğu XI Seri ve 25 Numaralı Tebliğ ile Muhasebe Standartları İtibariyle Yedek Akçelerin Finansal Tablolarda Gösterimi

SPK’ nın yayınlamış olduğu Seri:XI, 25 no’ lu tebliğde yedek akçelerin bilançoda gösterilmesi ve kamuya açıklanacak hususlar ve özsermaye değişim tablosunda yedek akçelerin gösterilmesi bazında yedek akçeler ele alınmış, TMS 1’ de de aynı şekilde bilançoda ve dipnotlarında yer alacak bilgiler ve özkaynaklar değişim tablosunda yer alması boyutunda yedek akçelerle ilgili hükümlere yer verilmiştir.

Tebliğin 36 no’ lu özsermaye başlıklı maddesinde işletmelerin TTK uyarınca, ana sözleşmeleri gereği ya da diğer şekillerde yedek akçe ayırabileceği ve 72. maddede de sermaye ve yedek akçelerin bilançonun tablo kısmında yer alması gerekli bilgiler arasında olduğu hükmü yer almaktadır.

75. maddede özsermaye kalemlerinin gösterimi ile ilgili hükümler yer almakta ve bu madde uyarınca, *‘yedek akçelerin amaçları ve esasları, bilançonun tablo kısmında açıklanması faydalı ise bilançonun tablo kısmında, değil ise dipnotlarda açıklanmalı’* denilmektedir. Bu madde uyarınca işletmeler, sermayeye eklenecek ve oluşturulan diğer fonlar ve bunların kaynaklandığı alanlar, TTK uyarınca ayrılan yedek akçeler ve bunların niteliği, ana sözleşme gereğince ayrılan

¹ 5024 sayılı kanun ile daha önce ‘yeniden değerlendirme ‘ olan madde başlığı ‘enflasyon düzeltmesi ve yeniden değerlendirme oranı’ şeklinde değiştirilmiş olup, TTK Tasarı Taslağındaki yeniden değerlendirme fonu bu madde kapsamında oluşturulmaktadır.

yedek akçeler, diğer özsermaye kalemleri, bütün bu kalemlerin ortaklara dağıtılabilmesi hukuken mümkün olan kısmı ve dağıtılmaları için gerekli şartlarla ilgili açıklamaları finansal tabloların dipnotlarında yaparlar.

83. madde özsermaye değişim tablosu başlığını taşımakta ve işletmeler bu tebliğ uyarınca tebliğ ekinde yer alan özsermaye değişim tablosunu düzenlemek zorundadırlar. Bu tabloda sermayenin ve diğer yedeklerin her bir yedek akçe türü itibariyle dönem başındaki tutarı, dönem sonundaki tutarı ve bunlarda dönem içinde meydana gelen değişiklikleri gösterirler. Tablonun yasal yedekler kısmında yer alacak tutar, işletmelerin TTK hükümleri gereğince ayırdıkları yedek akçeler; statü yedekleri kısmında yer alacak tutar, işletmelerin esas sözleşmeleri gereğince ayırdıkları yedek akçeler; diğer yedekler ve birikmiş karlarda yer alacak tutar, genel kurul kararıyla ayrılmış yedek akçeler ile dağıtıma tabi tutulmamış karlardır.

TMS 1' de, 68 no' lu maddede bilançoda yer alacak bilgiler bölümünde ana şirketin ortaklarına ait çıkarılmış sermaye ve yedeklerin bilançoda gösterilmesi hükmü yer almaktadır. Ayrıca işletmenin, bilanço ya da dipnotlarında özkaynaklardaki yedeklerin her birinin niteliği ve amacıyla ilgili açıklama yapması gerektiği bildirilmiştir. TMS 1' de de SPK Seri:XI, No:25' teki gibi özsermaye değişim tablosu ile ilgili açıklamalar yapılmış ve bu tablo veya dipnotlarda her değişikliği ayrı göstermek suretiyle, her sermaye sınıfının ve her yedeğin dönembaşı ve dönemsonu defter değerlerinin uyumlaştırılması hükmü yer almaktadır.

3.1.5 Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ve Tekdüzen Hesap Planı Bakımından Yedekler

Tekdüzen Hesap Planında yedekler, sermaye yedekleri ve kar yedekleri olarak iki grupta yer almaktadır.

Kar yedekleri, ana sözleşme hükümleri ya da ortaklıkların yetkili organları tarafından alınan kararlar uyarınca ortaklara dağıtılmamış ya da işletmede alıkonulmuş karlardır. Kar yedekleri, özkaynaklar bünyesini sağlam tutmak,

işletmenin devamlılığını ve gelişmesini sağlamak, ortakların ve alacaklıların haklarının korunmasını sağlamak, özkaynaklarda faaliyetler sonucu doğabilecek azalışları (zararları) karşılamak amacıyla ayrılırlar. (Keskin, 1996; 107).

Kar yedekleri; yasal yedekler, statü yedekleri, olağanüstü yedekler ve özel fonlardır. Bu yedekler Tekdüzen Hesap Planında şu hesaplarda izlenmektedir:

540 Yasal Yedekler

541 Statü Yedekleri

542 Olağanüstü Yedekler

548 Diğer Kar Yedekleri

549 Özel Fonlar

Özsermayeyi işletme faaliyetleri sonucunda yaratılan karın dışındaki etmenler de arttırabilir. (Sevilengül, 1994; 497). Bu tür yedekler sermaye yedekleri olarak adlandırılır. Sermaye yedekleri, sermaye hareketleri dolayısıyla ortaya çıkan ve işletmede bırakılan tutarların izlendiği hesap grubudur.

Sermaye yedekleri Tekdüzen Hesap Planında şu hesaplarda izlenmektedir:

520 Hisse Senedi İhraç Primleri

521 Hisse Senedi İptal Karları

529 Diğer Sermaye Yedekleri

3.1.5.1 Hisse Senedi İhraç Primleri Hesabının Tanımı ve İşleyişi

Hisse senedi ihraç primleri, hisse senetlerinin itibari değerlerinin üzerinde bir bedelle ihraç edilmeleri durumunda elde edilen satış hasılatı ile itibari değer arasındaki olumlu fark olarak tanımlanabilir. 1 no' lu MSUGT' ye göre '*yeni çıkarılan hisse senetlerinin primli satışından kaynaklanan tutarlar bu hesapta izlenir*' .

'Hisse senedinin nominal fiyatı ile satış fiyatı arasındaki fark, bu hesabın alacağına satış biçimine bağlı olarak ilgili hesabın borcuna kaydedilir. Bu tutarların

sermayeye ilavesi veya başka bir amaçla kullanılması durumunda hesaba borç kaydedilir.'

3.1.5.2 Hisse Senedi İptal Karları Hesabının Tanımı ve İşleyişi

1 no' lu MSUGT' ye göre bu hesap *'İptal edilen hisse senetlerinin bedellerine mahsuben yapılan ödemelerin, bunların yerine çıkarılan hisse senetlerinden elde edilen hasılat noksanı kapatıldıktan sonra artan kısmın izlendiği hesap'* olarak tanımlanmıştır.

TTK' nın 400 ve devamı maddeleri gereğince hisse senetlerinin yasada yazılı hallerin mevcudiyetiyle değişik amaçlar için iptali mümkündür. Yeni çıkarılacak hisse senedinin satış bedeli ile iptal edilen hisse senedinin arasındaki fark bu hesaba kaydolunur ve sermayeye ilave edilmediği ya da çekilmediği sürece bu hesapta izlenir. (Özer, 1995; 296). Bu tutarların sermayeye ilavesi veya başka amaçlarla kullanılması durumunda ilgili hesaplara borç kaydedilir.

3.1.5.3 Diğer Sermaye Yedekleri Hesabının Tanımı ve İşleyişi

1 no' lu MSUGT' de Diğer Sermaye Yedekleri Hesabı, *'Bu hesap grubu içerisinde sayılanların dışında kalan diğer sermaye yedeklerinin izlendiği hesap'* olarak tanımlanmıştır.

'Bir sermaye yedeğinin oluşturulmasından alacaklı olan hesap, bu yedeğin sermayeye eklenmesi veya bir başka hesaba devredilmesinden borçlu olur.'

3.1.5.4 Yasal Yedekler Hesabının Tanımı ve İşleyişi

1 no' lu MSUGT' ye göre, *'Yasa hükümleri uyarınca ayrılmış bulunan yedekler bu hesap kaleminde gösterilir.'*

‘Yedekler faaliyet yılı karından mahsup edilmek suretiyle bu hesaplara alacak kaydedilir.’

Şirketlerin hesapladıkları ve kar dağıtım tablosunda gösterdikleri yasal yedek tutarları için 540 Yasal Yedekler hesabı, 570 Geçmiş Yıllar Karları hesabının borcuna karşılık (önceki dönem net karının aktarıldığı hesap) alacaklı olur. Bu yedeklerin bir başka hesaba aktarılmasından 540 no’ lu hesap borç kaydı alır. (Yıldırım ve Tek, 2004; 753).

3.1.5.5 Statü Yedekleri Hesabının Tanımı ve İşleyişi

1 no’ lu MSUGT’ ye göre, *‘ana sözleşme hükümleri çerçevesinde ayrılan yedekler bu hesap kalemi içinde yer alır.’*

TTK 467. maddesine göre, şirket sözleşmelerinde; TTK 466’da belirtilen yasal yedekler dışında yedek ayırmaya ilişkin hükümlerin yer alabileceği belirtilmiştir. Bu koşullara göre şirket sözleşmesinde ayrılması öngörülen yedekler ayrıldığında ve genel kurulda kabul edildikten sonra 541 Statü Yedekleri hesabı alacaklı, 570 Geçmiş Yıllar Karları hesabı borçlu olur. Statü yedekleri başka bir hesaba aktarılırsa borç kaydı alır. (Yıldırım ve Tek, 2004; 753).

3.1.5.6 Olağanüstü Yedekler Hesabının Tanımı ve İşleyişi

1 no’ lu MSUGT’ ye göre, *‘Sermaye şirketlerinde Genel Kurul tarafından ayrılmasına karar verilen olağanüstü yedek akçeler ile dağıtım dışı kalan karlar bu hesapta yer alır.’*

Sermaye şirketlerinde yasal ve statü yedekleri ayrıldıktan sonra şirket genel kurulu tarafından ayrılmasına karar verilen olağanüstü yedekler ile dağıtım dışı bırakılması kararlaştırılan başka yedekler de ayrılabilir. Bu tür yedekler 542 Olağanüstü Yedekler Hesabı’ nın alacağına 570 Geçmiş Yıllar Karları Hesabı’ nın borcuna kayıt yapılır. Ayrılan olağanüstü yedeklerin yasal koşullara uygun olarak

sermayeye eklenmesi, temettü şeklinde dağıtılması veya bir başka şekilde kullanılması gibi nedenlerle bir başka hesaba aktarılmasıyla bu hesap borçlu olur. (Yıldırım ve Tek, 2004; 757).

3.1.5.7 Diğer Kar Yedekleri Hesabının Tanımı ve İşleyişi

1 no' lu MSUGT' ye göre, *‘Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan kardan ayrılan diğer yedekler bu hesapta izlenir.’*

Kardan ayrılan tutarlar, 570 Geçmiş Yıllar Karları Hesabı'nın borçlanması karşılığında 548 Diğer Kar Yedekleri Hesabı'nın alacağında izlenir. Bu yedeklerin bir başka hesaba aktarılmasından hesap borçlu olur.

3.1.5.8 Özel Fonlar Hesabının Tanımı ve İşleyişi

Özel fonlar; yenileme, yatırım, geliştirme, sermaye itfası gibi amaçlar için fon adı altında kardan ayrılarak oluşturulan yedeklerdir.

1 no' lu MSUGT' ye göre, *‘İşletmede bırakılması ve tasarrufu zorunlu yasal fonlar ile diğer maksatlarla ayrılan fonlar bu hesapta izlenir.’* İşletmeler çeşitli yasal zorunluluklar veya özel amaçlarla belirli kar tutarlarını işletmede tutmak veya biriktirmek durumunda kalır.

Özel fonlar, ayrılması kararlaştırılan kar tutarlarından alacaklı olurken, ilgili hesap borçlu olur.

Özel fonların yoğun bir uygulama alanı VUK' un 328. maddesine göre oluşturulan Maddi Duran Varlık (MDV) yenileme fonlarıdır. (Yıldırım ve Tek, 2004; 762).

VUK' un 328. maddesi uyarınca amortismanı tabi kıymetlerin satışından sağlanan karlar, VUK' un 329. maddesine göre yangın, deprem, sel, su basması gibi

afetler yüzünden tamamen veya kısmen zarar gören amortismanına tabi iktisadi kıymetler için alınan sigorta tazminatlarından elde edilen karlar, bir takım koşulların sağlanması sonucunda yenileme fonunda tutulabilir.

Yenileme fonu, işletmelerin aktifine kayıtlı amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin yenilenebilmesi için bu kıymetlerin satışından sağlanan karların veya elde edilen sigorta tazminatlarının, bilançonun pasifinde yer alan 549 Özel Fonlar hesabında satış tarihinden itibaren en fazla üç yıl süreyle bekletilmesini ifade eden bir vergi ertlemesi yöntemi ve işletme içi yatırımların teşvikine yönelik bir uygulamadır.

Yenileme fonu ayırabilmenin koşullarını üç grupta toplamak mümkündür.

- 1) Bilanço esasına göre defter tutulması,
- 2) Satılan veya afetler sonucu zarar gören ve sigorta tazminatı elde edilen duran varlığın yenilenmesinin zorunlu olması veya işletmeyi yönetenler tarafından karar verilip teşebbüse geçilmiş bulunması,
- 3) Yenileme fonunun alımında kullanılan duran varlığın daha önce satılan veya zarara uğrayan duran varlık ile aynı türden olması.

Duran varlığın satılması veya afet sonucu zarara uğraması yüzünden alınan sigorta tazminatı sonucunda ayrılan yenileme fonu en fazla üç yıl içinde kullanılmalıdır. Her ne sebeple olursa olsun üç yıl içinde kullanılmayan fon tutarı üçüncü yılın vergi matrahına eklenir. Üç yıldan önce işin terki, devri veya tasfiye edilmesi halinde o yılın vergi matrahına eklenir. (Yükçü, 2004; 662-663).

3.2 YEDEK AKÇE KAVRAMININ KARŞILIKLAR KAVRAMI İLE KİYASLAMALI OLARAK İNCELENMESİ

Karşılıklar, önceki bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olup, bu bölümde uygulama örneklerine geçmeden önce yedek akçe ile karşılıklar kavramlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi yerinde olacaktır.

Karşılıklar ve yedekler, her ikisi de karı azaltan unsurlar olmalarına rağmen birbirlerinden farklıdırlar.

Yedek akçeler işletmenin safi karından ayrılan ve işletme sermayesinin yedekleri arasında yer alan özsermayenin unsuru niteliğindedir. Karşılıklar ise pasif karakterli hesaplar olmalarına rağmen daha çok değerini kaybeden varlıkların gerçek durumunu göstermek için ayrılan ya da işletme için bir borç niteliği taşıyan ve bu sebeple sermayeye girmeyen fonlardır. Aktifle ilgili karşılıklar bilançoda aktifi düzenleyici hesap olarak, ilgili aktif varlığın altında (-) olarak gösterilirken, yedek akçeler bilançonun pasifinde özsermayenin bir unsuru olarak gösterilir. Aktifle ilgili olmayan borç ve gider karşılıkları, işletmenin tahmini borçlarını gösterdiklerinden işletme bilançosunun pasifinde kısa veya uzun vadeli yabancı kaynaklar olarak gösterilir. (Özkan, 2000; 182).

Yedek akçeler, işletmelerin elde ettiği kar üzerinden TTK, şirket esas sözleşmesi veya genel kurul kararına göre esas itibarıyla zararın kapatılması, darboğaz dönemlerinde şirket faaliyetlerinin yürütülmesi, işletmenin devamlılığının ve gelişmesinin sağlanması, borçların zamanında ödenmesini sağlayarak alacaklıların haklarının korunması, varlıklardaki olası değer düşüklüklerinin karşılanması, iş hacminin gelişmesi nedeniyle artacak işletme sermayesi gereksiniminin karşılanması için ayrılan fonlardır. TTK karşılıkların birer yedek akçe olduklarını belirtmiştir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 263).

Ancak yedek akçeler ve karşılıklar kullanım amaçları ve oluşma yöntemleri açısından da birbirlerinden ayrılmaktadır.

TTK yedek akçelerin hangi amaçlar için harcanabileceğini belirtmiştir. Söz konusu hüküm uyarınca, *‘Umumi yedek akçe, esas sermayenin yarısını geçmedikçe, münhasıran zararların kapatılmasına yahut işlerin iyi gitmediği zamanlarda işletmeyi idameye, işsizliğin önüne geçmeye veya neticelerini hafifletmeye elverişli tedbirler alınması için sarf olunabilir.’*

Karşılıklar belli veya öngörülebilir olası borç ve yükümleri veya değer düşmelerini karşılarken, yedek akçeler genel bir güvence niteliğindedir ve ortaklık faaliyetinin birlikte getirdiği veya getireceği belli ve muhtemel risklerin karşılanmasına hizmet etmezler. (Tekinalp, 1979; 253). Gerçek bir karşılık ayırabilmek için maksadın ‘zarar’ ile ilişkisi gözden uzak tutulmamalıdır.

Yedek akçelerin ayrılma amacı karşılıklara göre daha geniştir. Karşılıklar genel bir amaç hükmü taşıyamazlar. Yasada tahdidi olmasa bile, dar bir amaç hükmü öngörülmüştür. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 307).

Oluşma yöntemleri açısından bakıldığında, karşılıklar dönem içinde veya dönem sonunda işletmenin faaliyet sonucuna bakılmaksızın ayrılırlar. Yedek akçeler ise işletmenin vergilendirilmiş dönem karı üzerinden ayrılırlar. Karşılıkların şirket kar etmese de ayrılmaları gerekmektedir.

Karşılıklar VUK’ da öngörülmesi halinde vergi matrahından indirilebilirken, yedek akçeler vergilendirilmiş kar üzerinden ayrıldıklarından gider olarak yazılamazlar. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 263).

TTK;’ da düzenlenen yedek akçelerin ayrılması yasal olarak zorunlu iken, karşılıkların ayrılması VUK’ a göre isteğe bağlıdır. (Akbulak, 2005; 68).

Karşılıklar, gizli yedek akçe ayrılmasının klasik aracıdır. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 307).

Sonuç olarak, yedekler ve karşılıklar karı azaltan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. TTK karşılıkları yedek akçe olarak tanımlamaktadır. Ancak yedekler ve karşılıklar kullanım amaçları, oluşma yöntemleri, bilançodaki yerleri, vergi kanunlarına göre gider yazılabilmeleri, yasal olarak ayrılma zorunluluklarının bulunup bulunmaması noktalarında birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBENİN İHTİYATLILIK KAVRAMI AÇISINDAN KARŞILIKLAR VE YEDEKLER İLE İLGİLİ ÖRNEKLER

4.1 MUHASEBE STANDARTLARI İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA

ABC Şirketi 1.1.2006 tarihinde yüksek teknoloji ürünü mallar üretmek üzere İstanbul'da kurulmuştur. Şirket'in 31.12.2006 tarihi itibarıyla VUK' a uygun olarak hazırlanmış mizanı aşağıdaki şekildedir:

(Örnekteki hesap kodları ve isimleri TDHP'nda yer alanlardan farklı olup, TMS ve TFRS'ye uygun yeniden kodlandırılmış ve isimlendirilmiş şekliyle öneri olarak oluşturulmuştur. Hesaplar üzerinde yapılacak herhangi bir değişikliğin karmaşa yaratacağı gerekçesi ile herhangi bir düzeltme yapılmaması uygun görülmüştür).

Hesap Açıklama	Borç/(Alacak)
102 Bankalar	160.000
112 Menkul kıymetler	300.000
120 Ticari alacaklar	300.000
152 Mamüller	100.000
253 Makinalar	600.000
257 Birikmiş amortisman	(60.000)
320 Ticari borçlar	(200.000)
370 Vergi karşılığı	(40.000)
500 Sermaye	(1.000.000)
600 Satışlar	(700.000)
620 Satılan malın maliyeti	400.000
632 Genel yönetim giderleri	100.000
691 Vergi gideri	<u>40.000</u>
	0

Şirket, 2007 yılında yurtdışı kaynaklı bir kredi almak istemektedir ve bu sebeple finansal tablolarını UFRS' ye uygun olarak hazırlamaya karar vermiştir. Bu sebeple mali işler departmanı aşağıdaki ilave bilgileri hazırlamıştır.

1- Şirket' in menkul kıymetleri ile ilgili detaylar şöyledir:

Tanım	Maliyet	Makul Değer	Elde tutuluş amacı
X hisse senedi	100.000	140.000	Kısa vadeli kar elde etme amacıyla elde tutuluyor.
Y hisse senedi	<u>200.000</u> 300.000	<u>250.000</u> 390.000	Hisse ile ilgili herhangi bir kısa vadeli plan yok.

X ve Y hisse senetlerinin borsa rayici bulunmamaktadır. Yukarıda verilen makul değer UMS 39' da önerilen makul değer belirleme yöntemleri kullanılarak belirlenmiştir.

2- Ticari alacaklar ve borçlar açık hesaplardan oluşmaktadır. Ticari alacakların itfa edilmiş maliyet bedelleri 280.000.- YTL, ticari borçların ki ise 190.000.- YTL' dir.

3- Şirket' in avukatı ticari alacakların 20.000.- YTL' lik kısmının tahsil kabiliyetinin olmadığını ifade etmektedir. Bu ticari alacaklarla ilgili yasal kayıtlarda henüz dava açılmadığı için herhangi bir karşılık ayrılmamıştır.

4- Mamüllerin tahmini satış fiyatı 96.000.- YTL, tahmini satış giderleri 1.000.- YTL' dir.

5- Makinaların satış maliyeti düşülmüş makul değeri 500.000.- YTL, kullanımdaki değeri ise 450.000.- YTL olarak tespit edilmiştir.

6- Şirket aleyhine açılmış üç adet dava bulunmaktadır, Şirket avukatının davalarla ilgili verdiği bilgiler şöyledir:

Patent ihlali ile ilgili açılmış 150.000.- YTL' lik dava, Şirket lehine devam etmekte, herhangi bir nakit çıkışı öngörülmemektedir.

Kusurlu mal ile ilgili 150.000.- YTL' lik dava, şirket aleyhine devam etmekte, 2007 yılı içinde davayı kaybetme olasılığı çok yüksek, muhtemel nakit çıkışı 100.000 YTL olarak öngörülmektedir.

Şirket' in rekabet ettiği bir başka şirket tarafından aleyhlerinde incitici reklam kampanyası yapıldığı iddaasıyla açılan dava, Şirket aleyhine devam etmekte, fakat dava talebinde herhangi bir parasal tutar belirtilmemiştir, bu tip emsal bir dava bulunmamaktadır, dolayısıyla dava kaybıyla ilgili herhangi bir parasal tazminat söz konusu olup olmadığı tespit edilememektedir.

7- Şirket 25.12.2006 tarihinde yurtdışına iki satış gerçekleştirmiştir. Bunlardan birincisinin tutarı 100.000.- YTL, maliyeti 60.000.- YTL' dir. Satış sözleşmesine göre malla ilgili risk ve fayda mallar alıcının ambarına teslim edildiğinde karşı tarafa geçecektir. 31.12.2006 tarihi itibarıyla mallar henüz alıcıya ulaşmamıştır. İkinci satış 50.000.- YTL, maliyeti ise 40.000.- YTL' dir. Satış sözleşmesine göre malla ilgili risk ve fayda mallar satıcının ambarını terk ettiğinde karşı tarafa geçecektir. 31.12.2006 itibarıyla mallar satıcının ambarını terk etmiştir.

Vergi oranı 20 %' dir. (Gürer ve Alpman, 2007; 113-120)

Önerilen Çözüm

1) VUK Madde 279' a göre borsa rayici bulunmayan hisse senetleri maliyet bedelleriyle değerlendirilmektedir. X hisse senedi kısa vadeli kar elde etme amacıyla elde tutulmaktadır. UMS 39' a göre bu tip finansal varlıklar ticari amaçla elde tutulan finansal varlıklar olarak tanımlanmakta ve finansal tablolarda makul değerleri ile değerlendirilmekte ve bu değerlemeden kaynaklanan kar ya da zararlar gelir tablosuna yansıtılmaktadır.

		Borç	Alacak
112	Menkul Kıymetler	40.000	
645	Menkul Kıymet Gelirleri		40.000

UMS 39' a göre bu tip finansal varlıklar satılmaya hazır finansal varlık olarak tanımlanmakta ve finansal tablolarda makul değerleri ile değerlenmekte ve bu değerlemeden kaynaklanan kar ya da zararlar hisse senedi satılana kadar özkaynaklar altında bir fon hesabına kaydedilmektedir.

		Borç	Alacak
249	Satılmaya hazır finansal varlıklar	200.000	
112	Menkul Kıymetler		200.000
249	Satılmaya hazır finansal varlıklar	50.000	
529	Satılmaya hazır finansal varlıklarla ilgili değer artış fonu		50.000

2- UMS 39' a göre ticari alacak ve borçlar finansal tablolarda iç verim oranı yöntemine göre hesaplanmış itfa edilmiş maliyet bedelleriyle yer almalıdırlar.

		Borç	Alacak
656	Reeskont Giderleri	20.000	
122	Alacak Senetleri Reeskontu		20.000
322	Borç Senetleri Reeskontu	10.000	
646	Reeskont Gelirleri		10.000

3) UMS 39' a göre ticari alacaklar mali tablolarda iç verim oranı yöntemine göre hesaplanmış itfa edilmiş maliyet bedelleriyle yer almalıdırlar. Tahsil kabiliyeti yoksa VUK' daki gerekçelerin yerine gelmesi beklenmeden karşılık ayırmak gerekmektedir.

		Borç	Alacak
127	Şüpheli Alacaklar	20.000	
120	Ticari Alıcılar		20.000
654.1	Şüpheli Alacak Karşılık Giderleri	20.000	
128	Şüpheli Alacaklar Karşılığı		20.000

4- UMS 2' ye göre stoklar maliyet bedelleri ya da net gerçekleşebilir değerlerinin düşük olanı ile değeri değerlendirilir. Net gerçekleşebilir değer tahmini satış fiyatlarından tahmini tamamlanma maliyetleri ve satış giderleri düşülerek bulunur. Mamüllerin VUK' a göre değeri 100.000.- YTL iken tahmini net gerçekleşebilir değerleri 95.000.- YTL' dir.(96.000 tahmini satış fiyatı – 1.000 tahmini satış gideri) Bu durumda 5.000.- YTL' lik stok değer düşüş karşılığı ayırmak gerekmektedir.

		Borç	Alacak
654.2	Stok değer düşüş karşılık gideri	5.000	
158	Stok değer düşüş karşılığı		5.000

5- UMS 36' ya göre bir varlık kayıtlı değeri ile yerine konulabilir değerinin düşük olanı ile değeri değerlendirilir. Yerine konulabilir değer ise makul değerinden tahmini satış

maliyetleri düşüldükten sonra bulunan değer ile kullanımdaki değerinin yüksek olanıdır. Makinaların kayıtlı değeri 540.000.- YTL, satış maliyeti düşülmüş makul değeri 500.000.- YTL, kullanımdaki değeri ise 450.000.- YTL. Bu durumda makinaların finansa tablolarda 500.000.- YTL olarak yer alması, bu sebeple 40.000.- YTL değer düşüş karşılığı ayrılması gerekmektedir.

		Borç	Alacak
654.3	Sabit kıymet değer düşüş karşılık gideri	40.000	
257	Birikmiş Amortismanlar		40.000

6- UMS 37' ye göre finansal tablolarda bir karşılık ayrılabilmesi için geçmişteki olaylardan kaynaklanan mevcut bir yükümlülük bulunması, bu yükümlülük ile ilgili muhtemel bir nakit çıkışı öngörülmesi ve bu nakit çıkışının ölçülebilir olması gerekmektedir. Bu kapsamda patent ihlali ile ilgili dava da mevcut bir yükümlülük söz konusu olsa dahi dava lehte devam ettiği için herhangi bir nakit çıkışı söz konusu değildir. Dolayısıyla karşılık ayırmaya gerek yoktur. Kusurlu mal ile ilgili dava da mevcut bir yükümlülük bulunmakta, dava aleyhte seyretmesi itibariyle nakit çıkışı öngörülmekte ve bu nakit çıkışı 100.000.- YTL olarak öngörülmektedir. Dolayısıyla bu dava ile ilgili 100.000.- YTL karşılık ayrılmalıdır. Reklam kampanyası ile ilgili dava da mevcut bir yükümlülük bulunmakta, davanın aleyhte seyretmesi sebebiyle nakit çıkışı olasılığı bulunmakla beraber, olası nakit çıkışı ölçülememektedir. Bu durumda bu davayla ilgili karşılık ayırmak yerine dipnotlarda şarta bağlı yükümlülük olarak bilgi vermek gerekmektedir.

		Borç	Alacak
654.4	Dava karşılık gideri	100.000	
379.1	Dava gider karşılığı		100.000

7- UMS 18' e göre bir mal satışının hasılat kaydedilebilmesi için malla ilgili risk ve faydaların alıcıya geçmiş olması gerekmektedir. Bu durumda birinci satışla ilgili risk ve faydalar bilanço tarihi itibarıyla hala şirkete aittir, bu durumda bu satışın ertelenmesi gerekmektedir. İkinci satışta ise risk ve fayda artık alıcıya geçmiş durumdadır, dolayısıyla hasılat kaydıyla ilgili herhangi bir sorun yoktur.

		Borç	Alacak
600	Satışlar	100.000	
379.2	Ertelenmiş gelirler		100.000
157	Diğer stoklar – yoldaki mallar	60.000	
620	Satılan Malın Maliyeti		60.000

8- Ticari kar ile mali karın hesaplanmasında uygulanacak kurallar birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar bilançodaki varlık ve borç hesaplarının farklı olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. UMS 12' ye göre bu farklılıklar gelecek dönemlerde varlığın tahsili veya giderleşmesi veya borcun ödenmesi ya da gelir kaydedilmesi ile ortadan kalkıyor ise geçici farklar (zamanlama farkları) olarak adlandırılır. Zamanlama farklarının vergi etkisi vergi gideri veya faydası olarak gelir tablosunda, ertelenmiş vergi hesabı olarak da bilançoda gösterilmektedir.

Tablo 1 : ABC İşletmesinin Zamanlama Farkları Tablosu.

	VUK	UFRS	Zamanlama Farkı	Geçici	Aktif (Pasif)
Menkul Kıymetler	300.000	390.000	90.000	Hayır *	0
Ticari Alacaklar	300.000	260.000	(40.000)	Evet	8.000
Stoklar	100.000	155.000	55.000	Evet	(11.000)
Makinalar	540.000	500.000	(40.000)	Evet	8.000
Ticari Borçlar	200.000	190.000	(10.000)	Evet	(2.000)
Dava Karşılığı	0	100.000	100.000	Evet	20.000
Ertelenmiş gelirler	0	100.000	100.000	Evet	20.000
					43.000

(Kaynak: Gürer ve Alpman, 2007, 118).

*Belirli bir süre elde tutulan hisse senetlerinden elde edilen kazanç vergiden istisna edileceği için geçici bir zamanlama farkı doğurmadığı düşünülmüştür.

		Borç	Alacak
299	Ertelenmiş vergi aktifi	43.000	
691.2	Ertelenmiş vergi geliri		43.000

Düzeltilme ve sınıflama işlemleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2: ABC İşletmesi Düzenleme ve Sınıflama İşlemleri Tablosu

		VUK							UFRS	
		31.12.2006	1	2	3	4	5	6	7	8 31.12.2006
102 Bankalar		160.000								160.000
112 Menkul kıymetler		300.000	(160.000)							140.000
120 Ticari alacaklar		300.000		(20.000)						280.000
122 Alacak reeskontları		0	(20.000)							(20.000)
127 Şüpheli alacaklar		0		20.000						20.000
128 Şüpheli alacaklar karşılığı		0		(20.000)						(20.000)
152 Mamuller		100.000								100.000
157 Diğer stoklar-yol. Mallar		0							60.000	60.000
158 Stok değer düşüş karşılığı		0			(5.000)					(5.000)
249 Satılmaya hazır fin. Varlıklar		0	250.000							250.000
253 Makinalar		600.000								600.000
257 Birikmiş amortisman		(60.000)				(40.000)				(100.000)
299 Ertelenmiş vergi aktif		0							43.000	43.000
320 Ticari borçlar		(200.000)								(200.000)
322 Borç reeskontları		0		10.000						10.000
370 Vergi karşılığı		(40.000)								(40.000)
379.1 Dava gider karşılığı		0					(100.000)			(100.000)
379.2 Ertelenmiş gelirler		0						(100.000)		(100.000)
499 Ertelenmiş vergi pasifi		0								0
500 Sermaye		(1.000.000)								(1.000.000)
529 Satılmaya hazır fin.var. ilg. değer		0	(50.000)							(50.000)
600 Satışlar		(700.000)							100.000	(600.000)
620 Satılan malın maliyeti		400.000						(60.000)		340.000
632 Genel yönetim giderleri		100.000								100.000
645 Menkul kıymet gelirleri		0	(40.000)							(40.000)
646 Reeskont gelirleri		0	(10.000)							(10.000)
654.1 Şüpheli alacak karşılık gideri		0			20.000					20.000
654.2 Stok değer düşüş karşılık gideri		0				5.000				5.000
654.3 Sabit kıymet değ. düşüş kar.gid.		0					40.000			40.000
654.4 Dava karşılık gideri		0						100.000		100.000
656 Reeskont giderleri		0		20.000						20.000
691.1 Cari vergi gideri		0								0
691.2 Ertelenmiş vergi gideri/geliri		40.000							(43.000)	(3.000)
		0	0	0	0	0	0	0	0	0

(Kaynak:Gürer ve Alpman, 2007; Muhasebe Gündemi Sunumu).

Tablo 3: ABC İşletmesinin 31.12.2006 tarihli Bilançosu.

BİLANÇO(YTL)	UFRS
VARLIKLAR	31.12.2006
Hazır Değerler	160.000
Ticari Amaçla Elde Tutulan Finansal Varlıklar	140.000
Ticari Alacaklar (net)	260.000
Stoklar(net)	155.000
Cari / Dönen Varlıklar	715.000
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar(net)	250.000
Maddi Varlıklar(net)	500.000
Ertelenen Vergi Varlıkları	43.000
Cari Olmayan / Duran Varlıklar	793.000
TOPLAM VARLIKLAR	1.508.000
YÜKÜMLÜLÜKLER	
Ticari Borçlar(net)	190.000
Ertelenmiş Gelirler	100.000
Vergi Karşılığı	40.000
Diğer Yükümlülükler (net)	100.000
Kısa Vadeli Yükümlülükler	430.000
Uzun Vadeli Yükümlülükler	0
Sermaye	1.000.000
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar Değerleme Fonu	50.000
Net Dönem Karı/Zararı	28.000
ÖZSERMAYE	1.078.000
TOPLAM ÖZSERMAYE VE YÜKÜMLÜLÜKLER	1.508.000

(Kaynak: Gürer ve Alpman, 2007; 119).

Tablo 4: ABC İşletmesinin 1.1.2006 – 31.12.2006 Dönemine Ait Gelir Tablosu.

GELİR TABLOSU(YTL)	UFRS
Satış Gelirleri (net)	600.000
Satışların Maliyeti (-)	(345.000)
BRÜT ESAS FAALİYET KARI / ZARARI	255.000
Faaliyet Giderleri (-)	(220.000)
NET ESAS FAALİYET KARI / ZARARI	35.000
Sabit Kıymet Değer Düşüş Karşılık Gideri	(40.000)
Finansman Gelirleri	50.000
Finansman Giderleri	(20.000)
VERGİ ÖNCESİ KAR / ZARAR	25.000
Vergiler	3.000
NET DÖNEM KARI / ZARARI	28.000

(Kaynak: Gürer ve Alpman, 2007; 120).

4.2 TMS 36 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA

31.12.2005 tarihinde işletmenin bilançosunda, maliyet bedeli 50.000.- YTL, birikmiş amortismanı 10.000.- YTL, faydalı ömrü 10 yıl olan bir makine bulunmaktadır. (Yıllık amortisman payı 5.000.- YTL’dir ve faydalı ömrün dolmasına 8 yıl kalmıştır.) Makinenin 2005 yılı geri kazanılabilir değeri 32.000.- YTL olarak belirlenmiştir. Makinenin net defter değeri bulunur. (50.000.-YTL – 10.000.-YTL = 40.000.-YTL). Bu durumda 8.000.- YTL’ lik değer düşüklüğü kayda alınır. (40.000.-YTL – 32.000 .- YTL)

(Bu örnekteki hesaplardan bazıları TDHP ile karışıklık yaratmaması için aynen muhafaza edilmiş, bazıları ise sadece isim olarak önerilmiştir. Bu nedenle örnekte kod numarasız yer almaktadır).

		Borç	Alacak
659	Diğer Olağan Gider ve Zararlar - Makine Değer Düşüklüğü Zararı Maddi Duran Varlıklar Değer Düşüklüğü Karşılığı	8.000	8.000

31.12.2006 tarihinde yıllık amortisman payı 32.000.- YTL / 8 = 4.000.- YTL olarak hesaplanır.

		Borç	Alacak
770	Genel Yönetim Gideri - Amortisman Gideri	4.000	
257	Birikmiş Amortisman		4.000

31.12.2006 tarihinde makinenin kayıtlı değeri 28.000.- YTL olur. 2006 yılında varlığın geri kazanılabilir değeri 37.000.- YTL olarak belirlenmiştir.

Eğer 2005' te 8.000.- YTL' lik değer düşüklüğü olmasaydı, 31.12.2006'da varlığın net defter değeri 50.000.- YTL – 15.000.-YTL = 35.000.-YTL olacaktır.

Bu durumda iptal edilecek olan değer düşüklüğü tutarı şu şekilde hesaplanır.

2005 değer düşüklüğü olmasaydı, 31.12.2006'daki kayıtlı değeri: 35.000.-YTL
31.12.2006'daki kayıtlı değeri : 28.000.- YTL
7.000.- YTL

		Borç	Alacak
644	Maddi Duran Varlık Değer Düşüklüğü Karşılığı Konusu Kalmayan Karşılıklar	7.000	7.000

Bu durumda makinenin kayıtlı değeri 35.000.- YTL olur. Makinenin kayıtlı değeri 2006 yılı geri kazanılabilir değeri olan 37.000.-YTL' ye getirilemez. Çünkü makinenin kayıtlı değeri, değer düşüklüğünün finansal tablolara alınmamış olması halinde belirlenmiş olan kayıtlı değeri (35.000.-YTL) aşmamalıdır. (Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği; Erişim, 23.03.2007).

4.3 TMS 37 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA

Bir işletme mallarını garanti vererek satmaktadır. Bu garanti müşterinin satın alma tarihinden itibaren 6 ay içinde imalat hatasından kaynaklanan tamir giderlerinin karşılanmasını kapsar. Eğer satılan tüm mallarda küçük hatalar saptanmışsa, tamir giderleri 1 milyon YTL olacaktır.

Eğer satılan tüm mallarda büyük hatalar saptanmışsa, tamir giderleri 4 milyon YTL olacaktır. İşletmenin geçmişteki deneyimi ve gelecekteki beklentilerine göre, gelecek yıl satılan tüm malların 75 %' nin hatasız, 20 %' sinde küçük hataların ve 5 %' inde ise büyük hataların olması beklenmektedir.

Geçmiş tecrübelerle göre ihtimaller şöyledir:

- Ürünlerin 75 %' inde hiçbir sorun çıkmamaktadır.
- Ürünlerin 20 %' sinde küçük hatalar çıkmaktadır.
- Ürünlerin 5 % 'inde büyük hatalar çıkmaktadır.

Bu verilere göre onarımların maliyetinin beklenen değeri:

$(75 \% \times 0) + (20 \% \times 1.000.000.- \text{ YTL}) + (5 \% \times 4.000.000.-\text{YTL}) = 400.000.- \text{ YTL}$
olur. (TMS 37; Örnek 1).

4.4 TMS 36 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA

Bir makine fiziksel hasara uğramış; ancak hasara uğramadan önceki kadar iyi olmasa da, halen çalışmaktadır. Söz konusu makinenin satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri defter değerinden daha düşüktür. Anılan makine, bağımsız nakit girişleri yaratmamaktadır. Makinenin ait olduğu üretim hattı, diğer varlıklara ilişkin nakit girişlerinden büyük ölçüde bağımsız nakit girişleri yaratabilen ve söz konusu makineyi içeren en küçük saptanabilir varlıklar grubudur. Üretim hattının geri kazanılabilir tutarı, üretim hattı bir bütün olarak değerlendirildiğinde, değer düşüklüğüne uğramamıştır.

1 inci Varsayım: Yönetim tarafından onaylanan bütçeler/tahminler, yönetimin makinenin yenilenmesi yönünde bir taahhüdünü yansıtmamaktadır.

Makinenin tek başına geri kazanılabilir tutarı tahmin edilememektedir; çünkü makinenin kullanım değeri:

- a) Satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değerinden farklı olabilir ve,
- b) Sadece makinenin ait olduğu nakit yaratan birim (üretim hattı) için belirlenebilir.

Üretim hattı değer düşüklüğüne uğramamıştır. Bu nedenle, anılan makine için değer düşüklüğü zararı muhasebeleştirilemez. Bununla birlikte, işletme, makine için uygulanan amortisman dönemini veya amortisman yöntemini tekrar gözden geçirme ihtiyacı duyabilir. Belki söz konusu makinenin geriye kaldığı tahmin edilen yararlı ömrünü veya işletme tarafından ekonomik yararın kullanılacağı tahmin edilen şekli yansıtmak amacıyla, daha kısa bir amortisman dönemi veya daha hızlı bir amortisman yönteminin uygulanması gerekebilir.

2. varsayım: Yönetim tarafından onaylanan bütçeler, tahminler, yönetimin makinenin yenilenmesi ve yakın bir gelecekte satılması yönünde bir taahhüdünü yansıtmaktadır. Elden çıkarma tarihine kadar makinenin sürekli kullanımından elde edileceği beklenen nakit akışların önemsiz düzeyde olacağı tahmin edilmektedir.

İlgili makinenin kullanım değerinin, satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değerine yakın olabileceği tahmin edilmektedir. Bu nedenle, söz konusu makinenin geri kazanılabilir tutarı belirlenebilir ve ait olduğu nakit yaratan birim (yani üretim hattı) dikkate alınmaz. Makinenin satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri defter değerinden düşük olduğundan, anılan makine için değer düşüklüğü zararı muhasebeleştirilir. (TMS 36, Örnek 6).

4.5 TMS 37 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA

2000 yılındaki bir nikahtan sonra 10 kişi hayatını kaybetmiştir. Ölüm nedenleri araştırıldığında sebebin muhtemelen nikahta servis veren catering şirketinin hazırlamış olduğu yemekler olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, yasal yollardan konu araştırılmaya başlanmıştır. Ancak işletme bu duruma itiraz etmekte ve sorumlu olmadığını ileri sürmektedir. 31.12.2000 tarihi ile ilgili finansal

tabloların açıklanacağı zamana kadar, işletmenin avukatları, işletmenin muhtemelen yükümlü bulunmayacağını belirtmişlerdir. Bununla birlikte işletme 31.12.2001 yılı finansal tablolarını hazırlarken avukatları, davadaki gelişmeler ışığında işletmenin muhtemelen yükümlü bulunacağını belirtmişlerdir.

a) 31.12.2000

Geçmişteki yükümlülük doğuran olayın sonucu olarak mevcut yükümlülük: Kanıtlar baz alındığında finansal tablolar, geçmişteki olayın sonucu olarak yükümlülük doğmayacağı şeklinde onaylanır.

Sonuç: Karşılık ayrılmaz. (Dayanağı UMS 37'nin 15 ve 16. maddeleridir). Konu bilançoda koşullu yükümlülük olarak açıklanmıştır. Kaynakların işletmeden çıkış olasılığı uzak olarak kabul edilmektedir.(Dayanağı standardın 86. maddesidir).

b) 31.12.2001

Geçmişteki yükümlülük doğuran olayın sonucu olarak mevcut yükümlülük: Kanıtlar baz alındığında, mevcut bir yükümlülük söz konusudur.

Ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkışı: Muhtemeldir.

Sonuç: Yükümlülük için en gerçekçi tahminde bulunularak karşılık ayrılır. (Dayanağı standardın 14-16. maddeleridir). (UMS 37, Ekler C, Örnek 10).

4.6 TMS 37 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA

Üretici bir işletme, sattığı mallarla ilgili olarak, malın hatalı çıkması durumunda satış tarihinden itibaren 3 yıl süreyle tamir, değiştirme garantisi vermektedir. Bu durum satış sözleşmesinde de yer almaktadır. Geçmiş deneyimler ışığında, verilen garanti kapsamında nakit çıkışı muhtemeldir. (muhtemel olması ihtimali, olmamasına göre daha yüksektir).

Geçmişteki yükümlülük doğuran olayın sonucu olarak mevcut yükümlülük: Yükümlülük doğuran olay, malların garanti ile satılmasıdır ki bu yasal yükümlülüğü de arttırır.

Ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkışı: Garantiler için toplu olarak muhtemeldir.

Sonuç: Bilanço tarihinden önce garanti verilerek satılan malların tamir maliyeti ile ilgili en gerçekçi tahmin kullanılarak karşılık ayrılır. (UMS 37, Ekler C, Örnek 1).

4.7 TMS 36 İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA

A işletmesinin 5 makineden oluşan nakit üreten birimi mevcuttur. Birimdeki makinelerin kayıtlı değerleri aşağıdaki gibidir;

Makine A	20.000.- YTL	16 %
Makine B	40.000.- YTL	32 %
Makine C	30.000.- YTL	24 %
Makine D	15.000.- YTL	12 %
Makine E	<u>20.000.- YTL</u>	<u>16 %</u>
	125.000.- YTL	100 %

Nakit üreten birimde yer alan tüm makinelerin faydalı ömürleri 4 yıl olarak belirlenmiştir. Tahmini elden çıkarma maliyetleri düşüldükten sonraki net satış fiyatları toplamı 84.500.- YTL ‘ dir.

Nakit üreten birimin 4 yıllık nakit akışlarının net bugünkü değeri 5 % iskonto oranıyla aşağıdaki gibi hesaplanmıştır;

YILLAR	TAH. NAK. GİRİŞLERİ	NAKİT ÇIKIŞLARI	NAKİT AKIŞLARI	NBD FAKTÖRLERİ	NAKİT AKIŞLARININ NBD'Sİ
2005	75.000	28.000	47.000	0.95238	44.761,91
2006	80.000	42.000	38.000	0.90703	34.467,12
2007	65.000	55.000	10.000	0.86384	8.638,38
2008	20.000	15.000	5.000	0.82270	4.113,51
	240.000	140.000			91.980,91

Nakit üreten birimin kullanım değeri 91.981.- YTL olarak bulunmuştur. Bu değer net satış fiyatını (84.500.- YTL) aştığı için geri kazanılabilir değer olarak kullanım değeri alınır. Kullanım değeri ile kayıtlı değeri arasındaki fark 125.000.- YTL – 91.981.- YTL = 33.019.- YTL nakit üreten birimin değer düşüklüğünü ifade eder ve birimi oluşturan varlıklara oransal olarak tahsis edilir.

Makine A	$33.019 \times 16\% = 5.283.-\text{YTL}$
Makine B	$33.019 \times 32\% = 10.566.-\text{YTL}$
Makine C	$33.019 \times 24\% = 7.925.-\text{YTL}$
Makine D	$33.019 \times 12\% = 3.962.-\text{YTL}$
Makine E	$33.019 \times 16\% = \underline{5.283.-\text{YTL}}$
	33.019 .- YTL

		Borç	Alacak
659	Diğer Olağan Gider ve Zararlar - Makine Değer Düşüklüğü Zararı Maddi Duran Varlık Değer Düşüklüğü Karşılığı Makine A : 5.283 Makine B : 10.566 Makine C : 7.925 Makine D : 3.962 Makine E : 5.283	33.019	33.019

(Bu örnekteki hesaplardan bazıları TDHP ile karışıklık yaratmaması için aynen muhafaza edilmiş, bazıları ise sadece isim olarak önerilmiştir. Bu nedenle örnekte kod numarasız yer almaktadır).

Eğer varlığın geri kazanılabilir tutarını belirlemede kullanılan tahminlerde bir değişiklik olmuşsa değer düşüklüğü iptal edilmelidir. Böyle bir durumda varlığın kayıtlı değeri geri kazanılabilir değerine kadar artırılır. Bu artış değer düşüklüğünün iptalidir. Değer düşüklüğünün iptali nedeniyle varlığın kayıtlı değerinde meydana gelen artış, önceki yıllarda hiç değer düşüklüğünün finansal tablolara alınmamış olması halinde belirlenmiş olacak kayıtlı değeri aşmamalıdır. (Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği; Erişim: 23.03.2007)

4.8 ÖRNEK UYGULAMA 8: KAR DAĞITIMI KAPSAMINDA YEDEKLERLE İLGİLİ UYGULAMA

N Anonim Şirketi 2007 yılında gerçekleştirdiği Genel Kurul toplantısında kar dağıtımını ile ilgili aşağıdaki kararları almıştır.

Genel Kurul Kararı:

2006 yılı karından yasal yükümlülükler yerine getirildikten sonra dağıtılabilir kardan brüt 60.000.- YTL tutarın Yönetim Kuruluna temettü olarak verilmesine, kalan karın I. Temettü ve II. Temettü olarak hissedarlara hisseleri oranında dağıtılmasına, olağanüstü yedeklerden 300.000.-YTL ‘ nin şirket ortaklarına hisseleri oranında dağıtımına karar verilmiştir.

Kar Dağıtım Tablosu:

Şirketin ödenmiş sermayesi 500.000.-YTL olup, hisseler eşit orandadır. Ticari bilanço karı 1.000.000.- YTL içerisinde 200.000.- YTL iştirak kazancı bulunmakta, 100.000.-YTL tutarında da yurtdışı müteahhitlik kazancı mevcuttur. Ortaklardan biri vakıf, biri şirket, diğer ortaklar şahıstır. (Öztürk, 2007; 98-102).

Kurumlar Vergisinin Hesaplanması:

2006 Dönem Karı	: 1.000.000.- YTL
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	: 50.000.- YTL
Yatırım İndirimi (Yeni Hükümlere Göre)	: 200.000.-YTL
Yurtdışı Müteahhitlik Kazancı	: 500.000.-YTL
Ödenmiş Sermaye	: 500.000.-YTL
Önceki Yıllarda Ayrılan 1. Tertip Yasal Yedek Akçe	: 75.000.-YTL
Olağanüstü Yedekler	: 300.000.-YTL

2006 Dönem Karı	1.000.000
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	50.000
Yatırım İndirimi (Yeni Hükümlere Göre)	200.000
Yurtdışı Müteahhitlik Kazancı	100.000
Mali Kar	750.000
Kurumlar Vergisi Matrahı	750.000
Kurumlar Vergisi(20 %)	150.000

Tablo 5 : N İşletmesinin 2006 Yılı Kar Dağıtım Tablosu

2006 KAR DAĞITIM TABLOSU (YTL)		
	AYRINTISI	TÜMÜ
A. DÖNEM KARININ DAĞITIMI		
1) DÖNEM KARI		1.000.000
2) ÖDENECEK VERGİ VE YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER(-)		150.000
Kurumlar Vergisi	150.000	
Gelir Vergisi	0	
Diğer Vergi ve Yasal Yükümlülükler	0	
NET DÖNEM KARI		850.000
3) GEÇMİŞ DÖNEM ZARARI(-)		0
4) I. TERTİP YASAL YEDEK AKÇE(-)		25.000
5) İŞLETMEDE BIRAKILMASI VE TAS. ZOR. YASAL FON.		0
DAĞITILABİLİR NET DÖNEM KARI		825.000
6) ORTAKLARA BİRİNCİ TEMETTÜ(-)		25.000
Adi Hise Senedi Sahiplerine (% YTL)	25.000	
X A.Ş.	5.000	
Y Vakfı	5.000	
A Şahsı	5.000	
B Şahsı	5.000	
C Şahsı	5.000	
İmtiyazlı Hise Senedi Sahiplerine (% YTL)	0	
7) PERSONELE TEMETTÜ(-)		0
8) YÖNETİM KURULUNA TEMETTÜ		54.545,45
9) ORTAKLARA İKİNCİ TEMETTÜ(-)		672.727,27
Adi Hise Senedi Sahiplerine(% YTL)	672.727,27	
X A.Ş.	134.545,45	
Y Vakfı	134.545,45	
A Şahsı	134.545,45	
B Şahsı	134.545,45	
C Şahsı	134.545,45	
İmtiyazlı Hise Senedi Sahiplerine (% YTL)	0	
10) İKİNCİ TERTİP YASAL YEDEK AKÇE(-)		72.727,27
11) STATÜ YEDEKLERİ(-)		0
12) OLAĞANDIŞI YEDEKLER (DAĞITILMAMIŞ KARLAR)		0
13) DİĞER YEDEKLER		0
14) ÖZEL FONLAR(-)		0
B. YEDEKLERDEN DAĞITIM		0
1) DAĞITILAN YEDEKLER		272.727,25
2) II. TERTİP YASAL YEDEKLER(-)		27.272,75
3)ORTAKLARA PAY(-)		272.727,25
Adi Hise Senedi Sahiplerine(% YTL)	272.727,25	
X A.Ş.	54.545,45	
Y Vakfı	54.545,45	
A Şahsı	54.545,45	
B Şahsı	54.545,45	
C Şahsı	54.545,45	
İmtiyazlı Hise Senedi Sahiplerine (% YTL)	0	
4) PERSONELE PAY(-)		0

5) YÖNETİM KURULUNA PAY(-)		0
C. HİSSE BAŞINA KAR		0
Adi Hisse Senedi Sahiplerine (% YTL)		0
İmtiyazlı Hisse Senedi Sahiplerine (% YTL)		0
D. HİSSE BAŞINA TEMETTÜ		0
Adi Hise Senedi Sahiplerine(% YTL)	0	
İmtiyazlı Hisse Senedi Sahiplerine (% YTL)	0	

(Kaynak: Öztürk, 2007; 99).

Tablo 6: N İşletmesinin Kar Dağıtımının Vergilendirilmesi Tablosu

KAR DAĞITIMININ VERGİLENDİRİLMESİ		
TOPLAM DAĞITILACAK TEMETTÜ		970.454,50
X A.Ş.	194.090,90	
Y VAKFI	194.090,90	
A. ŞAHSI	194.090,90	
B ŞAHSI	194.090,90	
C ŞAHSI	194.090,90	
I. TEMETTÜ + II. TEMETTÜ TOPLAMI		
YÖNETİM KURULUNA TEMETTÜ		54.545,44
A ÜYESİ	18.181,82	
B ÜYESİ	18.181,82	
C ÜYESİ	18.181,82	
TEMETTÜ GELİR VERGİSİ MATRAHI		582.272,70
Temettü Tutarı x Stopaj Uyg. Hisse Oranı (970.454,50x0.60)		
(Gerçek Kişi Ortaklar İçin)		
A ŞAHSI	194.090,90	
B ŞAHSI	194.090,90	
C ŞAHSI	194.090,90	
YÖNETİM KURULU TEMETTÜ VERGİ MATRAHI		54.545,46
A ÜYESİ	18.181,82	
B ÜYESİ	18.181,82	
C ÜYESİ	18.181,82	
TEMETTÜ GELİR VERGİSİ		87.340,91
15 % STOPAJ		
A ŞAHSI	29.113,64	
B ŞAHSI	29.113,64	
C ŞAHSI	29.113,63	
YÖNETİM KURULUNA TEMETTÜ		8.181,82
15 % STOPAJ		
A ÜYESİ	2.727,27	
B ÜYESİ	2.727,27	
C ÜYESİ	2.727,27	

ORTAKLARA DAĞITILACAK NET TEMETTÜ		883.113,61
X A.Ş.	194.090,90	
Y VAKFI	194.090,90	
A ŞAHSI	164.977,27	
B ŞAHSI	164.977,27	
C ŞAHSI	164.977,27	
YÖNETİM KURULUNA DAĞITILACAK NET TEMETTÜ		46.363,62
A ÜYESİ	15.454,54	
B ÜYESİ	15.454,54	
C ÜYESİ	15.454,54	

Yönetim Kurulu üyelerinin kardan aldıkları temettü menkul sermaye iradı olarak kabul edildiği için kar dağıtımında stopajla ilgili hükümlere göre 15 % oranında stopaja tabi tutularak net tutar ödenir.

(Kaynak: Öztürk, 2007; 100-101).

Muhasebe Kaydı

	Borç	Alacak
570 GEÇMİŞ YILLAR KARLARI 570.01 2006 Yılı Karı 850.000	850.000	
542 OLAGANÜSTÜ YEDEKLER 542.02 2005 Yılı Karından	300.000	
331 ORTAKLARA BORÇLAR 331.01 X A.Ş. 194.090,90 331.02 Y VAKFI 194.090,90 331.03 A ŞAHSI 194.090,90 331.04 B ŞAHSI 194.090,90 331.05 C ŞAHSI 194.090,90		883.113,61
335 PERSONELE BORÇLAR 335.01 A ÜYESİ 15.454,54 335.02 B ÜYESİ 15.454,54 335.03 C ÜYESİ 15.454,54		43.363,62
540 YASAL YEDEKLER 540.01 I.T.Y.Y.A. 25.000 540.02 II. T.Y.Y.A. 72.727,28 540.03 II.T.Y.Y.A. 27.272,75		
360 ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YÜK. 360.01 Gelir Vergisi 87.340,91 360.02 Gelir Vergisi 8.181.83		95.522,74

SONUÇ

Bu çalışmada; muhasebe olaylarında temkinli davranılması ve işletmenin karşılaşabileceği risklerin göz önüne alınması gereğini ifade eden ihtiyatlılık kavramı, karşılıklar ve yedeklerin ayrılmasına dayanak oluşturduğundan bu kavramın muhasebe sistemine etkisi karşılıklar ve yedekler açısından incelenmiştir.

İşletmelerin iktisadi faaliyetleri sonucunda amaç ve beklentileri kar elde etmektir. Ancak çeşitli nedenlerle umulanın aksine, sonuçta zarar çıkabilmektedir. Çünkü ekonomik ve ticari yaşamda zarar, risk ve ekonomik krizlere maruz kalma gibi durumlarla her zaman karşılaşılabilir. İşletmeler bu risk ve zararları karşılamak için değişik mevzuatlara göre, farklı amaçlar için fonlar ayırmakta olup, bu fonlar ‘Karşılıklar’ ve ‘Yedekler’ olarak adlandırılmaktadır. (Ufuk, 2000; 53).

Bu çalışmanın ilk bölümünde ihtiyatlılık kavramının farklı çevreler tarafından yapılan tanımlarına yer verilmiştir. Tanımlamalarda farklı çevrelerin değişik bakış açıları olduğu tespit edilmiştir.

Muhasebe yazınında ihtiyatlılığın 500 yıla varan bir geçmişi olduğu ve ihtiyatlılığın muhasebede değerlemedeki en etkili kavram olarak dikkate alındığı görülmüştür. Bu kavram ile ilgili olarak yapılan tanımlamaların çıkış noktasının Bliss tarafından ortaya konan *‘oluşabilecek karları bekleyerek buna göre hareket etme, ancak gerçekleştirilecek tüm zararı dikkate alarak ona göre davran’* bakış açısının olduğu anlaşılmıştır.

Türkiye’deki yasal düzenlemeler olarak karşımıza çıkan, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Muhasebe Yönetmeliği, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Sermaye Piyasası Kurulu’nun Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkındaki Tebliği’nde ihtiyatlılık benzer şekillerde tanımlanmış, bu tanımlarda özellikle, belirsizlik ortamında öngörülebilir bulunurken, gereken düzeyde tedbirli ve temkinli davranılması ve karşılaşılacak risklerin göz önüne alınması üzerinde durulmuştur. İhtiyatlılık

ilkesinin sonucu olarak işletmelerin, muhtemel giderleri, zararları ve borçları için karşılık ayırmaları gerekirken, muhtemel gelir ve karları için ise gerçekleşme dönemine kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapmamaları gerektiği açıklanmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulu' nun Sermaye Piyasalarında Muhasebe Standartları Hakkındaki Tebliği'nde ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun yayınladığı Kavramsal Çerçeve'de ihtiyatlılık ve güvenilirlik birlikte ele alınmıştır. Belirsizlik ortamında tahmin yapılması gereken durumlarda tedbirli davranılması gerektiği vurgulanmış ve böylece varlıkların ve gelirlerin olduğundan fazla, borçların ve giderlerin olduğundan az görünmesinin engelleneceği belirtilmiştir.

Bir diğer düzenleme olan Türk Ticaret Kanunu' nda ise ihtiyatlılık kavramının, tacir olmanın hükümleri konusunda, her tacirin ticari işlerinde sağduyulu, ileri görüşlü bir iş adamı gibi hareket etmesi gerektiği hükmüyle ortaya konduğu görülmüştür.

Tezin ikinci bölümünde karşılıklar; Muhasebe Sistemi Genel Tebliği ve Tekdüzen Hesap Planı, Vergi Usul Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Düzenlemeleri, Muhasebe Standartları bakımından ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.

Karşılık kavramı, genel bir ifade ile *'işletmenin iktisadi varlıklarında meydana gelen ve tutarı tam olarak belirlenemeyen değer kayıpları ile zarara neden olması muhtemel riskleri telafi etmek amacıyla ayrılan tutarlar'* olarak tanımlanmıştır. (Akbulak ve Şagar, 2005; 154). Bazı düzenlemelerde karşılık kavramının, sadece, *'işletmenin faaliyet ve konumuna bağlı olarak oluşan, mevcudiyetlerinin, tutarlarının ve vadelerinin belirgin olmaması nedeniyle, henüz bir borç bağlayıcılığı oluşturmayıp, bilançonun düzenlendiği tarih itibariyle ortaya çıkması muhtemel yükümlülükler için hesapsal olarak ayrılan tutarlar'* olarak ele alındığı görülmüştür. (Birkner, 1993; 139). Oysa ülkemizde karşılık kavramı, değerlendirme karşılıklarını (indirimler), gider karşılıklarını (tahmini borçlar) ve yedek niteliğindeki karşılıkları kapsamaktadır.

Tekdüzen Hesap Planı' nda karşılıklar, değer düşüklükleri ve borç ve gider karşılıkları olmak üzere iki bölümde ele alınmıştır. Değer düşüklükleri; Menkul Kıymet Değer Düşüklüğü Hesabı, Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Hesabı, İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Hesabı, Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Hesabı, Şüpheli Alacaklarla İlgili Karşılıkların İzlendiği Hesaplar, Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabı alt başlıklarında, yükümlülükler ise; Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları Hesabı, Maliyet Giderleri Karşılığı Hesabı, Diğer Borç ve Gider Karşılıkları Hesabı, Kıdem Tazminatı Karşılığı Hesabı alt başlıklarında incelenmiştir. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği' nde bu hesapların tanımı yapılmış ve işleyişleri anlatılmıştır.

Değer düşüklüğü hesapları, pasif karakterli olup, bilançonun aktifde (-) olarak yer alan ve varlıkları gerçek değeriyle bilançoda göstermek amacıyla kullanılan hesaplardır.

Borç ve gider karşılıkları hesapları ise, bilanço tarihinde belirgin olarak ortaya çıkan ancak tutarının ne olacağı önceden kesin olarak bilinmeyen veya tutarı bilinmekle birlikte ne zaman tahakkuk edeceği önceden bilinmeyen kısa vadeli borçlar ve giderler için ayrılan karşılıklardır. Borç ve gider karşılıkları bilanço günü itibarıyla nakden veya hesaben ödenecek aşamaya gelmemiş borçları içerir.

Bu grupta yer alan, Diğer Borç ve Gider Karşılıkları Hesabı kapsamında, garanti kapsamında yapılan satışlar için ayrılan karşılıklar, hediye kampanyaları için ayrılan karşılıklar, büyük tamir ve masraflar için ayrılan karşılıklar, toplu iş sözleşmelerinden doğan farklar için ayrılan karşılıklar, personele verilen temettü ikramiyeleri için ayrılan karşılıklar ele alınmıştır. Bu karşılıkların ihtiyatlılık kavramına göre finansal tablolarda gösterimi gerekli olmakla birlikte, garanti kapsamında yapılan satışlar için ayrılan karşılıklar ile büyük tamir ve masraf karşılıkları vergi kanunları açısından kanunen kabul edilmeyen gider niteliğindedir. Belirtilen tarihlere uymak suretiyle toplu iş sözleşmelerinden doğan farklar için ayrılan karşılıklar ve personele verilen temettü ikramiyeleri için ayrılan karşılıklar

vergi kanunları açısından da vergi matrahından indirilebilir niteliktedir. Hediye kampanyaları için ayrılan karşılıkların kanunen kabul edilmeyen gider olduğunu savunanların yanında, Maliye Bakanlığı bunun tam karşıt görüşünü içeren bir özelge vererek hediye kampanyaları için karşılık ayrılabilceğini bildirmiştir.

Finansal tabloların gerçeği yansıtması ve kullanıcıların karar almalarında işletmenin durumunu açıkça göstermesi açısından karşılıkların, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Sermaye Piyasası Düzenlemeleri, Uluslararası ve Türkiye Muhasebe Standartları ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda geniş bir biçimde yer aldığı görülmektedir. Oysa, vergi kanunları bakımından karşılıklar incelendiğinde, karşılıkların vergi hukukunda matrahı azaltıcı unsur olarak yer aldığı için dar kapsamda ele alındığı anlaşılmaktadır.

Vergi Usul Kanunu'nda karşılıklar 228. maddede , *'doğan veya doğması beklenen fakat miktarı kesinlikle kestirilemeyen ve işletme için borç niteliğini taşıyan belli bazı zararları karşılamak amacıyla hesaben ayrılan tutarlar'* olarak tanımlanmıştır. Ancak vergi kanunlarına göre karşılık ayrılabilmesi için Vergi Usul Kanunu'nun 288. maddesi dışında özel bir hükme de ihtiyaç bulunmaktadır. Yapılan özel düzenlemeler kapsamında ayrılacak karşılıklar, Vergi Usul Kanunu'nun 278. maddesine dayanılarak değeri düşen mallar karşılığı, 323. maddesine dayanılarak şüpheli alacaklar karşılığı ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 14. maddesine dayanılarak sigorta reasürans şirketlerinin hükmü devam eden sigorta sözleşmelerine ilişkin ayırdıkları sigorta teknik ihtiyatlarıdır.

Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı incelenirken, değer düşüklüğüne uğrayan malların değerlemesi ile ilgili yasa hükümleri açıklamış ve değer düşüklüğünün tespiti için takdir komisyonuna başvurulması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca stok değer düşüklüğü ile ilgili olarak öne çıkan özellikli konular olan çalınan ve kaybolan malların stok değer düşüklüğü uygulaması ve bu kapsamda ayrılan karşılığın kanunen kabul edilmeyen gider olduğu; firelerle ilgili olarak, normal ölçüler içindeki firelerin kazancın tespitinde gider olarak kabul edilmekte olup, belirlenen oranların üstünde gerçekleşen stok fireleri için takdir komisyonuna başvurularak oran tespiti

istenilmesi gerektiği; yurtdışından ithal edilen malların ülke sınırları dışında değer kaybetmesi durumunda vergi mevzuatında açık bir hüküm bulunmamakla beraber ithalatta bulunan firma tarafından malların yurda getirilişinde ortaya çıkan değer düşüklükleri için karşılık ayrılması veya bu değer düşüklüğünün karşılık ayrılmaksızın doğrudan zarar kaydı durumunda değer düşüklüğü tutarının mali karın tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınması gerektiği, değer düşüklüğü karşılığında sigorta tazminatı alınması durumunda, sigortadan alınan tazminat tutarının, mallarda meydana gelen değer düşüklüğünün tamamını karşılaması halinde Vergi Usul Kanunu'nun 278. maddesine göre değerlendirilmesine gerek kalmayıp, malların stok hesaplarından çıkarılması, tazminat tutarının değer düşüklüğünü tamamen karşılamaması durumunda ise eksik kalan kısmın takdir komisyonu kararı alınmak suretiyle gider hesaplarına aktarılması gerektiği görülmüştür.

Şüpheli Alacak Karşılıkları incelenirken, Vergi Usul Kanunu'ndaki şüpheli alacak karşılığı ayırmak için gerekli koşullar olan; alacağın ticari veya tarımsal kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması, bilanço esasına göre defter tutulması, alacağın teminatsız olması, alacağın şüpheli hale gelmesi yani alacağın dava veya icra aşamasında olması ya da yapılan protestoya ya da yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlusu tarafından ödenmemiş bulunan dava veya icra takibine değmeyecek derecede küçük alacak olması, durumları ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Ayrıca, şüpheli alacak karşılığı ayırırken özellik gösteren konulardan bazıları incelenmiştir.

Şüpheli alacak karşılığı ayırabilmek için alacağın daha önce hasılat yazılmış olmasının şart olup olmaması konusunda, genel olarak bakış açısının şüpheli alacağın karşılık ayrılarak gider yazılabilmesi için alacağın daha önce sonuç hesapları ile ilişkilendirilmiş olması yani hasılat hesaplarına kaydedilmiş olması gerektiği doğrultusunda olmasına rağmen, bu konuda Danıştay' ın istikrar kazanan görüşlerinin, iş veya işletme ile ilgili olması veya genel olarak faaliyetin normal gerekleri dahilinde oluşmuş bulunması koşuluyla, alacak daha önce gelir yazılmamış olsa bile karşılık ayrılabilmesi doğrultusunda olduğu görülmüştür.

Şüpheli alacak karşılığının ayrılacağı hesap dönemi konusunda, alacağın şüpheli hale geldiği dönemde ayrılması yönünde verilmiş yargı kararları olmasına rağmen daha sonraki dönemlerde ayrılabilceği yönünde kararlar da verildiği görülmüştür. Karşılığın ancak alacağın şüpheli hale geldiği dönemde ayrılabilceği yönündeki kararlar, Vergi Usul Kanunu'nun 174. maddesine göre defterlerin hesap dönemi itibarıyla tutulacağı, hesap döneminin takvim yılı olduğu, hesap dönemi sonunda kayıtların kapatılacağı ve ertesi dönem başında yeniden açılacağı, bu sebeple şüpheli alacak karşılığı ayırma ve bunu kazançtan düşme tarihinin yükümlülerin isteğine bırakılmasının onları en çok kar sağladıkları yılda şüpheli alacak karşılığı ayırma yoluna iteceği bunun ise yasa koyucunun amacına aykırı düşeceği gerekçesine dayanmaktadır. Karşılığın alacağın şüpheli hale geldiği dönemden sonraki dönemlerde de ayrılabilceği yönündeki kararlar ise, Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesinde alacağın şüpheli hale geldiği tarihte karşılık ayrılmasını zorunlu kılan bir hükmün bulunmadığı, önemli olan noktanın alacağın maddede gösterilen niteliklere sahip olup olmadığının olduğu, dönemin değışmesi ile alacağın şüpheli olma niteliğini kaybettiğinin kabul edilemeyeceği gerekçesine dayanmaktadır. (Bıyık ve Kıratlı, 2001; 855).

Aciz vesikasına bağlanan alacakların değersiz alacak olarak mı yoksa şüpheli alacak olarak kabul edilip karşılık ayrılıp, ayrılmayacağı konusunda da farklı görüşler olmakla beraber Maliye Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu bir özalgede konuya açıklık getirdiği görülmüştür. Buna göre, aciz vesikası alacağın ortadan kalktığını değil, borçlunun ödeme gücü olmadığını gösteren bir belgedir. Aciz vesikasına bağlanan alacaklar için zamanaşımı da söz konusu değildir. Borçlu ileride ödeme gücüne sahip olursa alacak tahsil edilir. Bu niteliği ile bu belge, kanaat verici olmakla birlikte alacağın artık kesin olarak tahsil edilmeyeceğini göstermemektedir. Bu nedenle aciz vesikasına dayanan alacağın değersiz kabul edilmemesi gerekir. (Akay, 1999; 74).

Holding ve bağlı kuruluşlar arasındaki alacaklarda şüpheli alacak uygulaması araştırıldığında, holding şirketlerin iştirakleri ile ticari nitelik taşıyan ilişkileri neticesinde doğan alacakları için VUK' un 323. maddesinde öngörülen diğer

koşulları da taşıması koşuluyla şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılabilceği, ancak esas faaliyet konusu dışındaki işlemlerinden (ödünç verme, kefalet vb.) alacaklarının hasılat hesapları ile ilgilendirilmeleri söz konusu olmadığından bu alacaklar için karşılık ayrılmasının mümkün olmadığı ve Danıştay'ın da vermiş olduğu kararların bu doğrultuda olduğu anlaşılmıştır. (Yalçın, 1996; 78).

Borçlunun iflası halinde şüpheli alacak uygulaması, Maliye Bakanlığının vermiş olduğu özelgede; borçlunun iflas etmesi halinde, diğer koşullar da sağlanıyorsa şüpheli alacak karşılığı ayrılabilceği ancak, karşılığın alacağın masaya kaydının yapıldığı, başka deyişle icra aşamasına geldiği hesap döneminde ayrılması, iflas halinde de ayrılan şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarlarının tahsil edildikleri dönemde kar zarar hesabına aktarılması gerektiği yer almıştır.

Borçlunun konkordato talebi halinde, konkordato veya sulh yolu ile alınmasından vazgeçilen alacakların, alacaklı yönünden değersiz alacak olduğu, borçlu yönünden ise, kar hükmünde olduğu, ancak, bu karın alacaktan vazgeçildiği yılda değil, daha ilerideki yıllarda vergilendirilmesinin öngörüldüğü tespit edilmiştir. (Ülgen, 1999; 351). Ancak, konkordato tarihinden önce şüpheli hale gelen ve önceki dönemlerde şüpheli alacak karşılığı ayrılan alacakların, konkordato kararıyla teminata bağlanması halinde şüpheli alacak niteliğini kaybettiği, ama konkordato kararında öngörülen vadesinde ödenmeyen alacakların, koşulların gerçekleşmesi halinde şüpheli alacak niteliği kazanabileceği anlaşılmıştır. (Kıratlı II, 2007; 123). Ancak Danıştay'ın almış olduğu bir kararda alacağın konkordato süresi içerisinde doğmuş olması halinde konkordato kapsamında bulunan bir alacakla ilgili olarak Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesi uyarınca karşılık ayrılmasında kanuna aykırılık olmadığını kabul edilmiştir.

Kamu idare ve kurumlarından olan alacakların şüpheli alacak uygulaması karşısındaki durumuna bakıldığında, Maliye Bakanlığı'nca verilen özelgelere şüpheli hale gelen alacağın teminatlı alacak olması halinde ayrılan karşılığın teminattan sonra kalan kısma isabet ettiği, teminatın alacağın tamamını karşılaması durumunda şüpheli alacak karşılığı ayrılmasının mümkün olmadığı alacağın kamu

idaresi tarafından gecikme ile ödenecek olmasının alacağın tahsilini şüpheli hale getirmedeği belirtilerek kamu kurumlarından olan alacaklar için karşılık ayrılamayacağı belirtilmiştir. Ancak, Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu'nun almış olduğu bir kararda, kamudan olan alacakların teminatlı alacak olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığı, özel hukuk hükümlerine göre doğan ve şüpheli alacak karşılığına konu olabilecek bir alacağın, kamu idareleriyle veya diğer mükelleflerle ilgili olup olmadığını araştırmaya gerek olmadığı, borçlunun ödeme bakımından iyiniyet sahibi olup olmamasının, mali imkan ve itibarının bulunmasının önemli olmadığı gerekçeleriyle, bu tür alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılabileceğini ortaya koymuştur. (Kıratlı II, 2007; 120).

Factoring şirketlerinde şüpheli alacak uygulamasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, alacak, alacak hakkını devreden şirket bünyesinden çıkıp, factoring şirketine geçtiği için karşılık ayırma hakkının da factoring şirketine ait olduğu görüşüdür. Bu görüşün kaynağı, factoring nedeniyle alacak hakkını devreden mükellefe ödenen paranın hasılat hesaplarına kaydedilmemekle birlikte ödemenin gelir oluşturuıcı özelliğinin göz önüne alınmasıyla VUK' un 323. maddesindeki '*... ticari ve zırai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla...*' koşulunun gerçekleştiği bakış açısına dayanmaktadır. Öte yandan bir diğer görüşe göre, alacak hakkı devredilmiş olan alacak factoring şirketi lehine normal bir ticari veya zırai faaliyet kapsamında doğmuş değildir. Hasılat hesaplarına da kaydedilmeyen bu alacak için karşılık ayırmak mümkün değildir. Karşılık ancak, factoring şirketi lehine kalacak kısım üzerinden ayrılabilir. Ayrıca factoring işleminin geri dönülebilir olduğu durumlarda, şirket karşılık ayırmamalı, geri dönülemez olduğu durumlarda karşılık ayırmalı görüşü de bulunmaktadır. (Kartaloğlu, Mengüverdi, 2005; 69).

Yurtdışından olan alacaklarda, karşılık ayrılabilmesi için, bu alacakların 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun hükümlerine göre dava açılması gereken yer ve bu kanun hükümlerine göre yetkili mahkemede dava konusu yapılması gerekir. Yabancılık unsurunu taşıyan ve uyuşmazlıkların 'Tahkim' yoluyla çözümlenmesi öngörölmüş bulunan sözleşmelerle

ilgili alacakların tahkim davasının açılmış sayıldığı zamanda şüpheli duruma geldiğinin kabulü edilmesi gerektiği belirtilmiştir. (Yıldırım ve Tek, 2004; 258).

Tahsil edilemeyen Katma Değer Vergisi için karşılık ayrılabilmesi konusunda Maliye Bakanlığı'nın yayınladığı Vergi Usul kanunu Tebliği'nde, konuya açıklık getirilmiş ve tahsil edilemeyen Katma Değer Vergisi'nden kaynaklanan alacak için şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesinin Vergi Usul Kanunu'nun 323. madde hükmünde belirtilen şartların mevcut olması durumunda mümkün olacağı ortaya konmuştur.

Bu çalışmanın kaynaklarının oluşturulması aşamasında, süreli yayınlar taranırken karşılıklar ile ilgili olarak yayımlanmış makalelerin büyük bir çoğunluğunun şüpheli alacak uygulaması, şüpheli alacaklarla ilgili özellikli durumlar ve şüpheli alacaklarla ilgili Danıştay kararları konularında yazılmış olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni ise, vergi kanunlarının yeterince açık olmayışı sonucunda, çeşitli bakış açıları tarafından farklı yorumlar yapılabilmekte ve bu da uygulamada çeşitliliklere sebebiyet vermektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere, şüpheli alacaklarla ilgili uygulamalarda otoritelerin vermiş olduğu birbirinden tamamen farklı kararlarla karşılaşmıştır.

Vergi Usul Kanunu kapsamında son olarak menkul kıymet değer düşüklüğü karşılığı incelenmiş ve alış bedeli ile değerlendirilecek menkul kıymetlerin, borsa rayicinde meydana gelen değer azalması nedeniyle ayrılan menkul kıymet değer düşüklüğü karşılığının vergisel açıdan kanunen kabul edilmeyen gider niteliğinde olduğu, borsa rayici ile değerlendirilecek menkul kıymetlere ilişkin değer düşüklüklerinin vergi matrahından indirilmesi olanağının bulunduğu görülmüştür.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda, sigorta şirketleri bakımından muallak hasar ve tazminat karşılıkları, kazanılmamış prim karşılıkları ve hayat sigortalarında matematik karşılıkları ayırma ile ilgili hükümler yer almaktadır. Sigorta şirketlerinin, yıl sonunda maruz bulundukları riskleri nedeni ile ayırdıkları karşılıklar dolayısıyla

gider yazılan meblağlar, ertesi yıl başında ters kayıtla gelir kaydına konu edilmekte ve karşılık kadar kurumlar vergisi matrahı bir sonraki yıla kaydırılmış olmaktadır.

Türk Ticaret Kanunu bakımından karşılıklar incelendiğinde, şu anda yürürlükte olan 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda karşılıkların tanımı yapılmamakla birlikte, karşılık ayrılmasına ilişkin hükümler yer almaktadır. Kanunda, menkul kıymet değer düşüklüğü, stok değer düşüklüğü ve şüpheli alacaklar için karşılık ayrılabilmesi için yer almaktadır. Ayrıca 465. maddede yer alan hükme göre, *'Kefaletten ve garanti taahhütlerinden doğan mükellefiyetler ve üçüncü şahıs lehine tesis olunan rehinler, bilançoda veya ilavesinde birer kalem olarak ayrı ayrı gösterilir. Bunlardan veya ileride yerine getirilecek teslim veya tesellüm mükellefiyetlerinden veyahut bunlara benzer taahhütlerden doğması muhtemel zararlara karşılık olmak üzere bilançoya yedek akçe konur.'* demek suretiyle, Türk Ticaret Kanunu'na göre karşılıkların yedek akçe olduğu belirtilmiştir.

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı incelendiğinde, tasarıda karşılıkların tanımı yapılmış olmakla birlikte finansal tabloların muhasebe standartlarına göre düzenlenmesi gerektiği belirtilmiş, böylece muhasebe standartlarında ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olan finansal tablolarda standartların gerektirdiği tüm karşılıkların ayrılması gerektiğinin hükme bağlandığı görülmüştür.

Sermaye Piyasası düzenlemelerine bakıldığında, muhasebe standartlarına ilişkin düzenlemeler iki başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; Seri: XI, No:25 Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ ve Seri: XI No:1 Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ ile bu tebliği tamamlayıcı diğer düzenlemelerdir. İhraç ettiği sermaye piyasası araçları (hisse senedi, tahvil, vb.) borsada işlem gören şirketler, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri ve bu şirketlerin bağlı ortaklık ve iştirakleri Sermaye Piyasası Mevzuatı kapsamında finansal tablolarını 25 no' lu tebliğe göre hazırlamakla yükümlüdürler. Ancak kurul kaydında bulunmakla birlikte hisse senetleri borsada işlem görmeyen şirketler Sermaye Piyasası Mevzuatı kapsamında finansal tablolarını 1 no' lu tebliğe göre düzenlemekle yükümlüdürler.

1 no' lu tebliğde öngörülen karşılıklar, şüpheli alacaklar karşılığı, menkul kıymet değer düşüklüğü karşılığı, stok değer düşüklüğü karşılığı, bağlı menkul kıymetler değer düşüklüğü karşılığı, iştirakler sermaye payları değer düşüklüğü karşılığı, bağlı ortaklıklar sermaye payları değer düşüklüğü karşılığı, şarta bağlı olaylar nedeniyle ayrılan karşılıklar, kıdem tazminatı karşılığı, alacak ve borç senetleri reeskontu ve vergi karşılıklarıdır.

25 no' lu tebliğdeki düzenlemeler, Uluslararası ve Türkiye Muhasebe Standartları'ndaki düzenlemeler ile tam bir uyum göstermektedir. Bu bağlamda, muhasebe standartları bakımından karşılıklarla aynı düzenlemeleri içermektedir.

Uluslararası Muhasebe Standartları ve bunlarla tam uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları karşılıklar bakımından incelenirken, Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı; Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar Standardı; ayrıntılarıyla, diğer standartlardan kendi ölçme ve muhasebeleştirme kurallarını içerenler de değer düşüklükleri ve karşılıklar kapsamında ele alınmıştır. Bunlar; Stoklar Standardı, İştiraklerdeki Yatırımlar Standardı, Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı, Gelir Vergileri Standardı, Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı, Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı, Tarımsal Faaliyetler Standardı ve Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standardı'dır. Muhasebe standartlarında, yer alan değerleme hükümlerine bakıldığında temel olarak makul değer kavramının kullanılmakta olduğu ve finansal tablo kalemlerinin mümkün olduğunca cari fiyatları üzerinden değerlendirildiği görülmüştür. Bu durumda, finansal tablo kalemleri için ayrılan karşılıklar, çoğunlukla kalemlerin makul değerlerinde meydana gelen değişimlerden kaynaklanmakta, söz konusu farklılıklar ise bazı durumlarda özsermaye hesap grubu altında, bazı durumlarda gelir tablosu ile ilişkilendirilmektedir. Finansal tablo kalemlerinde değer düşüklüğünün saptanmasında, genel olarak gelecekte beklenen nakit akımlarının bu günkü değeri esas alınmaktadır. Muhasebe standartlarında yer alan şekliyle ayrılan karşılıkların yer aldığı finansal tablolar uluslararası arenada yapılacak değerlendirmeler ve karşılaştırmalar açısından da önem arz etmektedir. Muhasebe standartlarına uygun olarak hazırlanmış finansal tablolarla, sermaye

piyasalarımızdaki yabancı yatırımcıların da artacağı, ülkemizdeki anonim ortaklıkların da yabancı sermaye piyasalarından yararlanmaları daha kolay hale gelecektir. (Akbulak, Şagar, 2005; 161-162).

Özetle, şirketlerin karşılaştıkları muhtemel risklerin etkilerini gideren, mali yapılarını güçlendiren, finansal tablolarının gerçeği dürüst bir biçimde yansıtmasını sağlayan karşılıkların amacına uygun olarak kullanılmaları, darboğaz dönemlerinde işletmelerin mali yapılarındaki bozulmaları düzeltmeye yardımcı olabilecektir. (Akbulak ve Şagar, 2003; 158).

Çalışmanın üçüncü bölümünde yedekler incelenmiştir. Yedekler, genellikle *‘sermaye şirketlerinin bilanço dönemi karlarından dağıtmayarak çeşitli amaçları gerçekleştirmek üzere şirkette tuttukları karları’* ifade etmektedir. (Erimez, 1985; 283). İşletmeler yedekleri, işletmenin devamlılığı ve gelişmesini sağlamada, borçların zamanında ödenmesini sağlayarak, alacaklıların haklarını korumada, dönem karının belirlenmesindeki subjektifliği ortadan kaldırmak veya azaltmada, kredi sözleşmelerinden doğan yükümlülükleri meydana getirmede, iş hayatındaki belirsizliklerden doğan riski azaltmada ve gelecekteki olası zararları karşılamada, kar dağıtımında istikrar sağlamada, iş hacminin gelişmesi nedeniyle artacak işletme sermayesi gereksinimini karşılamada kullanırlar. (Ufuk, 2000; 52).

Yedek akçeler ile ilgili düzenlemeler incelendiğinde; esas düzenlemenin Türk Ticaret Kanunu’nda yer aldığı, diğer düzenlemelerin de Türk Ticaret Kanunu’nu destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Türk Ticaret Kanunu’nda yedek akçeler, ayrılmalarını öngören kaynak bakımından yasal yedek ekçeler, ihtiyari yedek akçeler ve olağanüstü yedek akçeler olarak üçe ayrılmaktadırlar.

Yasal yedek akçeler Türk Ticaret Kanunu hükümleri gereğince, ihtiyari yedek akçeler esas sözleşme uyarınca, olağanüstü yedek akçeler ise genel kurul kararıyla ayrılırlar. Türk Ticaret Kanunu’nda yasal yedekler, esas sermayenin yarısını geçmedikçe, münhasıran zararların kapatılmasına veya işlerin iyi gitmediği zamanlarda işletmeyi idameye, işsizliğin önüne geçmeye veya neticelerini

hafifletmeye elverişli tedbirlerin alınması için sarf olunabilir, genel kuralı vardır. Bu madde ile yasal yedeklerin kullanımı için bir sınır çizildiği ve yedek akçe hesabı esas sermayenin yarısını geçmedikçe zararların kapatılmasında ve işletmeye ilişkin ekonomik ve toplumsal gayelerle kullanılacağı belirtilmiştir. Kriz anlarında işletmenin yaşatılması ile ilgili tedbirler ekonomik; işsizliğin önlenmesi veya sonuçlarının hafifletilmesi ile ilgili bulunanlar ise hem ekonomik hem de toplumsal olarak yorumlanabilir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 315).

Ortaklığın kendi isteği ile ayırdığı, belirli bir amaç içermeyen yedek akçeler ortaklık yararına olmak şartı ile, istenildiği şekilde ve istenilen yere kullanılabilirler. Belirli bir amaç için ayrılanlar ise, ancak bu amaca uygun olarak harcanabilirler. Aksine davranılması genel kurul kararını iptal edilebilir bir hale getirir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 309).

Yedek akçeler, kullanım özgürlükleri açısından sınıflandırıldığında genel amaca bağlı yedekler ve belirli amaca bağlı yedekler olarak ikiye ayrılır. Genel amaca bağlı yedeklerin başında yasal yedekler gelir. Ayrıca; esas sözleşme ya da genel kurul kararı ile ayrılırlar. İhtiyaç olduğu her hale ve duruma göre harcama kolaylığı veren yedek akçelerdir. Çözülme ve harcama için tek sınır ortaklık çıkarıdır. Belirli amaca bağlı yedekler, ancak gösterildikleri amaçlar için kullanılabilirler.

Bilançoda yer alış şekillerine göre ise yedek akçeler; açık ve gizli olarak ikiye ayrılırlar. Açık yedek akçeler, bilançoda açıkça görülürler ve ayrılma zorunlulukları da yasadan veya esas sözleşmeden kaynaklanır. Muhasebe kavramlarından süreklilik, devamlılık burada tam bir uygulama alanı bulur. Çünkü bu yedek akçeler, devamlı olarak esas sözleşmesel veya olağanüstü yedek akçe kalemi altında bilançoda yazılı olacaklardır. Gizli yedek akçeler, gerçek mal varlığı değeri ile - çeşitli iktisadi ve ticari sebeplerle veya sağduyu, ileri görüş, basiret, özen ve ihtiyatın ifadesi olarak - bilançoda düşük gösterilmiş mal varlığı değeri arasındaki farktır. Bu yedek akçeler ayrıma yetkili organın bilerek hareket etmesinin, isteğinin eseridir. Türk Ticaret Kanunu'nda da, aktiflerin, bilanço günündeki değerinden daha aşağı bir bedelle

bilançoya geçirilmeleri veya amortisman paylarının kasten yüksek belirlenmesi, gereği olmadığı halde ayrılması suretiyle gizli yedek akçe ayrılabilir hükmü yer almaktadır. Şirket işlerinin devamlı gelişmesini ve mümkün olduğunca istikrarlı kar payları dağıtılmasını sağlama bakımından uygun ve faydalı olduğu takdirde gizli yedek akçe ayrılabilceği belirtilmiştir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 309-310).

Ancak, gizli yedek akçe, bilançonun gerçeklik, açıklık ve dürüstlük ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde - kural olarak - gizli yedek akçe ayrılması yasaktır. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda da şu an yürürlükte olan Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak gizli yedek akçelere yer verilmediği tespit edilmiştir.

Yedek akçe esas itibariyle şirketlerin alacaklılarını ve ortaklarını sermayenin korunması ilkesi çerçevesinde korumayı amaçlayan güvence sermayesi konumundadır. Hem mevcut Türk Ticaret Kanunu hem de Türk Ticaret Kanunu Tasarısı yedek akçeleri kar payının önüne koymaktadır. Yani şirketlerin finansmanını yapan 3. kişiler pay sahiplerinden daha öne alınmıştır. Yasaların emrettiği ya da esas sözleşmede öngörülen isteğe bağlı yedek akçeler ayrılmadıkça dağıtılabılır kardan ortaklara kar payı verilmesi mümkün değildir. (Akbulak, 2005; 70).

Kurumlar vergisi kanununda yedeklerin vergisel boyutunun ele alındığı ve her ne şekilde ve ne isimle olursa olsun ayrılan yedeklerin kurum kazancının tespitinde indirim kabul edilmediği görülmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun yayınlamış olduğu Seri: XI, 25 no'lu tebliğde yedek akçelerin bilançoda gösterilmesi ve kamuya açıklanacak hususlar ve özsermaye değişim tablosunda yedek akçelerin gösterilmesi bazında yedek akçeler ele alınmış, TMS 1'de de aynı şekilde bilançoda ve dipnotlarında yer alacak bilgiler ve özkaynaklar değişim tablosunda yer alması boyutunda yedek akçelerle ilgili hükümlere yer verilmiştir.

25 no'lu tebliğ kapsamında Türk Ticaret Kanunu veya işletmelerin ana sözleşmeleri çerçevesinde oluşan yedek akçeler ile ödenmiş veya çıkarılmış sermayenin kayıtlı değerleri hakkında dipnotlarda açıklama yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Tekdüzen Hesap Planı çerçevesinde, yedekler kar yedekleri ve sermaye yedekleri olarak iki grupta toplanmıştır. Kar yedekleri; yasal yedekler, statü yedekleri, olağanüstü yedekler, diğer kar yedekleri ve özel fonlardır. Sermaye yedekleri ise; hisse senedi ihraç primleri, hisse senedi iptal karları ve diğer sermaye yedekleridir. Söz konusu hesapların işleyişi Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği' nde açıklanmış ve işleyişleri anlatılmıştır.

Kar yedeklerinden yasal yedekler, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre ayrılan birinci ve ikinci tertip yedek akçelerden; statü yedekleri, ana sözleşme hükümleri çerçevesinde ayrılan yedek akçelerden; olağanüstü yedekler ise, genel kurul kararı ile ayrılması öngörülen yedek akçeler ile dağıtım dışı bırakılması kararlaştırılan başka yedeklerden oluşur. Özel fonlar, yenileme, yatırım, geliştirme, sermaye itfası gibi amaçlar için fon adı altında kardan ayrılarak oluşturulan yedeklerdir.

Özel fonların uygulamada özellikle Maddi Duran Varlık Yenileme Fonu olarak kullanıldığı görülmüştür. Buna göre, bilanço esasında defter tutan işletmeler bilançolarının aktifine kayıtlı maddi duran varlıklarını; aynı türden bir maddi duran varlığın yenisini satın alma, yenileme, maddi duran varlığın kaza, yangın, deprem, su basması gibi nedenlerden zarar görmesi dolayısıyla satabilirler. Bu satıştan elde edilen kar, yenileme giderlerini karşılamak üzere, özel fonlar hesabına aktarılır. Bu fon en fazla üç yıl süre ile bekletilebilir.

Bunlardan başka, kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan kardan ayrılan diğer yedekler diğer kar yedekleri hesabında izlenir.

Sermaye yedeklerinden hisse senedi ihraç primleri, yeni çıkarılan hisse senetlerinin primli satışından kaynaklanan tutarlardan; hisse senedi iptal karları, iptal edilen hisse senetlerinin bedellerine mahsuben yapılan ödemelerin, bunların yerine çıkarılan hisse senetlerinden elde edilen hasılat noksanı kapatıldıktan sonra artan kısmından; diğer sermaye yedekleri de, bunların dışında kalan diğer sermaye yedeklerinden oluşur.

Bu çalışmada yapılan araştırmalar sonucunda muhasebenin ihtiyatlılık kavramı kapsamında ayrılan karşılıkların ve yedeklerin her ikisinin de zararları karşılamak için ayrılması ve karı azaltan unsurlar olmalarına rağmen aşağıda belirtilen noktalarda birbirlerinden farklılıklar gösterdikleri tespit edilmiştir.

Yedek akçeler, işletmelerin elde ettiği kar üzerinden Türk Ticaret Kanunu, şirket esas sözleşmesi veya genel kurul kararına göre esas itibarıyla zararların kapatılması, darboğaz dönemlerinde şirket faaliyetlerinin yürütülebilmesi için ayrılan fonlardır. Türk Ticaret Kanunu'nda karşılıkların birer yedek akçe oldukları belirtilmiştir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 263). Karşılıklar, işletme faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında ortaya çıkan riskleri ve zararları kapatmak için ayrılırlar. Karşılıklar belli veya öngörülebilir olası borç ve yükümleri veya değer düşmelerini karşılarken, yedek akçeler genel bir güvence niteliğindedir ve ortaklık faaliyetinin birlikte getirdiği veya getireceği belli ve muhtemel risklerin karşılanmasına hizmet etmezler. (Tekinalp, 1979; 253).

Türk Ticaret Kanunu'na göre karşılıklar, ileride yerine getirilecek teslim ve teslim sorumluluklarından veya bunlara benzer yükümlülüklerinden doğması muhtemel zararlara karşılık olmak üzere konulan yedek akçelerdir. Karşılıklar genel bir amaç hükmü taşıyamazlar. Karşılıkların ayrılma amacı, yedek akçelere nazaran daha dardır. Karşılıklar her türlü zarar tehlikesinin değil, yalnız *'ileride yerine getirilecek teslim ve teslim mükellefiyetlerinden ve bunlara benzer taahhütlerden doğan zararlar'* için ayrılabilirler. Geçerli bir karşılık ayırmak için amacın *'zarar'* ile ilişkisi gözden uzak tutulmamalıdır. Muhtemel masraflar için karşılık ayrılamaz. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 307).

Türk Ticaret Kanunu'nda açıkça yer almasa bile, işletmenin bilançosunun belli aktif kalemlerinde meydana gelen değer değişimleri dolayısıyla ayrılan karşılıklar da aynı niteliktedir. Bunun gibi hukuki anlaşmazlıklar ile vadeli borsa işlemlerinden doğan zararlar, müşterilere verilen her türden güvenceler, sigorta edilebilen riskler, kambiyo zararları ve çeşitli cezalar için ayrılan karşılıklar da kavramın kapsamındadır. İmtiyazlı şirketlerde sabit kıymetlerin yenilenmesi için ayrılan miktarlar, birden fazla hesap dönemine dağıtılacak masraflar dolayısıyla ayrılan karşılıklar ve emeklilik paraları ile kıdem tazminatları için ayrılanlar da aynı niteliktedir. Karşılıklar, yıllık kardan ayrılanlar ve yıl içinde karı azaltıcı gider şeklinde tesis edilenler olmak üzere iki gruptur. Türk Ticaret Kanunu'nda anılanlar, daha çok kardan ayrılanları ifade etmektedir. Çünkü bunlar için yedek akçe deyimi kullanılmıştır. Ancak bu madde geniş bir yorumla birinci tür karşılığı da kapsayabilir. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 307).

Oluşma yöntemleri açısından bakıldığında, karşılıklar dönem içinde veya dönem sonunda işletmenin faaliyet sonucuna bakılmaksızın ayrılırlar. Yedek akçeler ise işletmenin vergilendirilmiş dönem karı üzerinden ayrılırlar. Karşılıklar işletmenin zararda olması durumunda bile ayrılırlar. (Ufuk, 2000; 525).

Aktifle ilgili karşılıklar bilançoda aktif düzenleyici hesap olarak, ilgili aktif varlığın altında (-) olarak gösterilirken, yedek akçeler bilançonun pasifinde özsermayenin bir unsuru olarak gösterilir. Aktifle ilgili olmayan borç ve gider karşılıkları, işletmenin tahmini borçlarını gösterdiklerinden işletme bilançosunun pasifinde kısa veya uzun vadeli yabancı kaynaklar olarak gösterilir. (Özkan, 2000; 183).

Karşılıklar Vergi Usul Kanunu'nda öngörülmesi halinde vergi matrahından indirilebilirken, yedek akçeler vergilendirilmiş kar üzerinden ayrıldıklarından gider olarak yazılamazlar. (Akbulak ve Akbulak, 2004; 263).

Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen yedek akçelerin ayrılması kanunen zorunlu iken, karşılıkların ayrılması Vergi Usul Kanunu'na göre isteğe bağlıdır.

Çalışmanın son bölümünde, karşılıklar ve yedekler ile ilgili örneklere yer verilmiştir. Bu örneklerde karşılıklarla ilgili olarak Uluslararası ve Türkiye Muhasebe Standartlarının varlıklarda değer düşüklüğüne, karşılıklara, koşullu borçlara ve koşullu varlıklara bakış açısı yansıtılmıştır. Yedekler ile ilgili örnekte ise bir kar dağıtımı ele alınmış ve kar dağıtımı kapsamında yedeklerin ayrılmasına yer verilmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışmada ele alınan ihtiyatlılık kavramı, karşılıklar ve yedekler konusunda farklı bakış açılarından kaynaklanan farklı düzenlemelerin varolduğu ve buna bağlı olarak da çeşitli uygulamaların olduğu görülmüş, ancak finansal tabloların gerçeği yansıtması ve tüm kullanıcılar için aynı ve doğru çıkarımları sağlayabilmesi için bu tabloların Uluslararası ve Türkiye Muhasebe Standartları'nın öngördüğü biçimde hazırlanmasının gerekmekte ve çok başlılığın ortadan kaldırılmasının büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Akay, Yusuf. (1999). Şüpheli Alacak Müessesesi ve Bazı Özel Durumların İrdelenmesi. *Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog*, Sayı: 134.

Akbulak, Sevinç., & Akbulak, Yavuz. (2004). *Türkiye’de Sermaye Piyasası Araçları ve Halka Açık Anonim Şirketler*. Beta Yayınları. İstanbul.

Akbulak, Yavuz. (2005). Anonim Şirketlerde Yedek Akçeler. *Mali Pusula*, Sayı:5.

Akbulak, Yavuz. , Şagar, Eser. (2005). Sermaye Piyasası Mevzuatı ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Karşılıklar. *Vergi Dünyası*, Yıl: 24, Sayı: 286.

Akbulak, Yavuz. , Şagar, Eser. (2003). Karşılıklar: VUK, TTK ve Sermaye Piyasası Mevzuatı Bakımından Bir Değerlendirme. *Vergi Dünyası*, Yıl: 22, Sayı: 267.

Akyol, Emin. (2002). Ticari ve Mali Karın Tespitinde Karşılıklar I. *Maliye ve Sigorta Yorumları*, Yıl: 16, Sayı:372.

Akyol, Emin. (2002). Ticari ve Mali Karın Tespitinde Karşılıklar II. *Maliye ve Sigorta Yorumları*, Yıl: 16, Sayı:372.

Akyol, M. Emin., Küçük, Muzaffer. (2001). *Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar*, 3 cilt..Yaklaşım Yayınları. Ankara.

Alptekin, A. Ercan. (2002). Sigorta Teknik İhtiyatları. *Yaklaşım*, Yıl: 10, Sayı: 109.

Argun, Doğan. (2004). Karşılık Kavramının ve Karşılıkların Tahakkuk Esaslarının Tekdüzen Hesap Planında Yer Alan Karşılık Hesapları ile Karşılaştırılması ve Bir Öneri. *Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog*, Yıl: 19, Sayı: 189.

Arıkan, A. Naci. (2000). Vergi Usul Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu Açısından Karşılıklar. *Vergi Dünyası*, Yıl: 19, Sayı: 232.

Arpacı, A. Ömer. (2005). Şüpheli Alacak Müessesesi ve Özellikli Durumlar II, *Yaklaşım*, Yıl: 13, Sayı: 145.

Arpacı, A. Ömer. (2005). Avansların Şüpheli Alacak Boyutuna Maliye Bakanlığınca Yapılan Son Düzenlemenin Etkisi. *Vergi Sorunları*, Sayı: 196.

Arslan, Erdoğan. (1996). Şirketlerde Kar Dağıtımı. *Yaklaşım*, Yıl: 4, Sayı: 39

Arslan, Erdoğan. (1993). Muhasebenin Temel Kavramları. *Yaklaşım*, Yıl: 1, Sayı: 3.

Arslantaş, Fehmi. (1991). *Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerinin Türkiye Uygulamasında Benimsenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ayaz, Garip. (2001). Şüpheli Alacaklar. *Vergi Dünyası*, Yıl: 20, Sayı: 244.

Aydın, Erkan. (2002). Garanti Gider Karşılıkları. *Vergi Sorunları*, Sayı: 168.

Balcı, Tamer. (2001). *Karşılıklar*. Yeterlilik Etüdü. Gelirler Genel Müdürlüğü. İzmir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu. (2002). *Muhasebe Uygulama Yönetmeliği* : 13. madde.

Baş, S. Ahmet. (1999). Tekdüzen Hesap Planı ve Vergi Usul Kanunu'na Göre Karşılıklar, Garanti Giderleri Karşılığının Durumu. *Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog*, Sayı: 140.

Bayazıtlı, Ercan. , Çelik, Orhan. , Üstündağ, Saim. (2006). *Türkiye Muhasebe Standartlarına Genel Bakış*. Tesmer Yayınları. Ankara.

Benjamin, J. , Francia, A. J. , & Strawser, R. D. (1988). *Principles of Accounting*. Dame Publications. Texas.

Bıyık, Recep. , & Kıratlı, Aydın. (2001). *Gelir ve Kurumlar Vergisi Matrahının Tespitinde Giderler ve İndirimler*. Yaklaşım Yayıncılık. Ankara.

Black, G. (2003). *Students' Guide to Accounting and Financial Reporting Standards*. Pearson Education Limited. Londra.

Canoglu, M. Ali. (2005). Üretim Maliyetlerine Giren ve Girmeyen Karşılıklar. *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, Sayı: 22.

Cemalcılar, Özgül. (2001). Karşılıklar Teriminin Yarattığı Karışıklıklar. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Yıl: 1, Sayı: 4.

Çilkoparan, Yusuf. (1999). Faktoring Şirketlerinde Şüpheli Alacak Karşılığı Sorunu. *Vergi Dünyası*, Yıl:18, Sayı: 219.

Deloitte. (2006). *UFRS Cep Kitapçığı*. Deloitte UFRS Yayınları. Erişim: 17.01.2007, <http://www.deloitte.com/dtt/research/0,1015,cid%253D135643,00.html>

Demir, Şerif. (2007). *UFRS (TMS) Değerleme Hükümleri*. Türmob Yayınları. Ankara.

Demirbilek, Kadir. (2005). *Vergi Hukukunda Karşılıklar ve Enflasyon Düzeltmesi. Vergi Sorunları*, Sayı: 201.

Domaniç, Hayri. (1978). *Anonim Şirketler*. Eğitim Yayınları. İstanbul.

Durak, Gündoğan. (2007). Şüpheli Alacakların Giderleştirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi. *Yaklaşım*, Yıl: 15, Sayı: 169.

Durak, Mustafa Gürol. (2005). *Conservatism Principle of Accounting in Terms of Earnings' Timeliness: Evidence from İstanbul Stock Exchange (ISE)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Durgun, Ercan. (2002). Şüpheli Alacak Karşılığı ve Muhasebeleştirilmesi. *Vergi Dünyası*, Yıl: 21, Sayı: 256.

Eroğlu, Nurettin. (1989). *Açıklamalı ve İçtihatlı Vergi Usul Kanunu*. Sevinç Matbaası.

Eyimaya, Üzeyir. (2004). Ticari ve Mali Karın Tespitinde Karşılıklar I. *Maliye Postası*, Yıl: 25, Sayı: 560.

Eyimaya, Üzeyir. (2004). Ticari ve Mali Karın Tespitinde Karşılıklar II. *Maliye Postası*, Yıl: 25, Sayı: 562.

Güler, İbrahim. (2007). *Bütün Yönleriyle Sermaye Şirketlerinde Kar Dağıtım Uygulaması ve Muhasebesi*. Erişim : 26.02.2007, <http://www.muhasabenet.net>.

Gürer, Hüseyin. , Alpman, Gökhan. (2007). Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına İlişkin Bir Uygulama Örneği. *Muhasebe Gündemi*.

Hesap Uzmanları Derneği. (2004). *Denetim İlke ve Esasları.1. Cilt*. Hesap Uzmanları Derneği Yayını. Ankara.

Horby, AS. (2004). *Oxford Advanced Learners' Dictionary of Current English*, 6. edition, Oxford University Press.

İASB, İAS Summaries. Erişim: 14.03.2007. <http://www.iasplus.com>.

İpekoğlu, Cemal. (1995). Yedek Akçeler, Temettüler, Hesaplanma Şekilleri ve Muhasebe Kayıtları. *Vergi Dünyası*, 170.

Kahraman, Orhan. (1998). *Sermaye Şirketlerinde Kar Dağıtım, Karşılıklar ve Yedek Akçelerin Vergi Kanunları Karşısındaki Durumunun İncelenmesi*. Bilim Raporu (Yeterlilik Etüdü), Hesap Uzmanları Kurulu, İzmir.

Kartaloğlu, Emre. , Mengüverdi, Umut. (2005). Vergi Usul Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırma Uygulaması ve Özellik Arz Eden Hususlar. *Vergi Sorunları*, Sayı: 207.

Karyağdı, Nazmi. (1999). Yedek Akçelerle Zararın Kapatılması. *Yaklaşım*, Sayı: 78.

Kayacan, A. Bülent. (1999). Hayat Sigorta Şirketlerinde Matematik Karşılıklarla İlgili, Karşılık Gelen Menkul Kıymetlerin Getirilerinin Doğru Vergilendirilmesi ve Danıştay Kararları. *Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog*, Sayı: 138.

Kayacan, A. Bülent. (1999). Sigorta Şirketlerinde Kazanılmamış Primlerin (Cari Muhataralar İhtiyatı) Hesaplanma ve Vergilendirme Esasları. *Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog*, Sayı: 134.

Keskin, Yasemin. (1996). Sermaye Şirketlerinde Yedek Akçelerin Türk Ticaret Kanunu Açısından İncelenmesi. *Yaklaşım*, Yıl: 4, Sayı: 46.

Kıratlı, Aydın. (2007). Şüpheli Alacak Karşılığı ile Değersiz Alacak Uygulaması ve Özellik Arz Eden Hususlar I. *Yaklaşım*, Yıl: 14, Sayı: 168.

Kıratlı, Aydın. (2007). Şüpheli Alacak Karşılığı ile Değersiz Alacak Uygulaması ve Özellik Arz Eden Hususlar II. *Yaklaşım*, Yıl:15, Sayı: 169.

Koç, Selman. (2003). Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Yedek Akçe ve Kar Payı Uygulamaları. *Vergi Dünyası*, Yıl:22, Sayı: 264.

Lewis, R. , & Pendrill, D. (2004). *Advanced Financial Accounting*. Pearson Education Limited. Londra.

Maç, Mehmet. , Kefelioğlu, Adem. (2003). Şüpheli Alacak Karşılığı Uygulamasında Teminat Kavramı. *Yaklaşım*, Yıl: 11, Sayı: 124.

Maç, Mehmet. (1999). *Kurumlar Vergisi*. Denet Yayıncılık 3. Baskı. İstanbul.

Maliye Bakanlığı. (1992). *Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği* . Seri No:1.

Maliye Bakanlığı. (1995). *Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği* . Seri No: 4.

Maliye Bakanlığı. (1996). *Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği* . Seri No: 6.

Matulich, S. , Heitger, L. E. , & Var, T. (1982). *Financial Accounting*. McGraw – Hill Ryerson Limited. Kanada.

MBA Glossary, Erişim: 23.03.2007 , <http://www.ventureline.com/glossary>.

Metin, Kazım. (1997). Kamu Kuruluşlarından Olan Alacaklara Karşılık Ayrılıp Ayrılmayacağı. *Yaklaşım*, Yıl: 5, Sayı: 49.

Metin, Kazım. , Yalçın, Hüseyin. (1996) *İşletmeye Dahil İktisadi Kıymetleri Değerleme*. Kılavuz Yayınları. İstanbul.

Osmanlıca Türkçe Lügat, Erişim: 16.11.2006,
<http://www.osmanlimedeniyeti.com/makaleler/sozluk/osmanlica-sozluk-i.html> .

Öğredik, Güray. (2006). Bütçeleme Gider Karşılıkları-Ücretlerde Hesaben Ödeme ve Stopaj Sorunu, *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, Sayı: 33.

Öngen, Safiye. (2000). *Vergi Muhasebesi*. Yaklaşım Yayınları. Ankara.

Örten, Remzi. (2000). *Genel Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulama Örnekleri*. Gazi Kitabevi. Ankara.

Özbalcı, Yılmaz. (1998). *Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları*. Oluş Yayıncılık. Ankara.

Özer, Mevlüt. (1995). *Vergi Kanunları ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Kapsamında Mali Tablolar*. Özkan Matbaacılık. Ankara.

Özer, Mevlüt. (1998). *Vergisel ve Teknik Boyutuyla Muhasebe*. Özkan Matbaacılık, Ankara.

Özkan, Azzem. (2000). Karşılıklar ve Muhasebe Uygulamaları. *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: 16.

Özkan, Serdar. , Çelik, Orhan. (2007). Avrupa Birliği ile Entegrasyon Sürecinde Finansal Raporlama Standartları. *Muhasebe Gündemi*.

Öztürk, Bünyamin. (2004). Anonim ve Limited Şirketlerde Kar Dağıtımı ve Yedek Akçeler. *Vergi Sorunları*, Sayı: 192.

Öztürk, Bünyamin. (2007). *Sermaye Şirketlerinde Kar Dağıtımı ve Vergilendirme*. Özkan Matbaacılık, Ankara.

Saday, Okay. (2006). *Tacir Kavramı ve Basiretli Bir Tacir Gibi Davranma Sorumluluğu*, Erişim: 16.11.2006. http://www.turkhukuksitesi.com/makale_139.html

Sağlam, Erdoğan. (1997). Vergi Yasaları Açısından Karşılık Giderleri ve Muhasebeleştirilmesi. *Yaklaşım*, Yıl: 5, Sayı: 49.

Sağlam, Erdoğan. (2000). Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırabilmek İçin Alacağın Daha Önce Gelir Yazılmış Olması Şart Mıdır?. *Mükellefin Dergisi*. Sayı: 85.

Sağlam, Necdet. (2001). *Bölümsel Raporlama ve Uygulaması*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir.

Sermaye Piyasası Kurulu. (1989). *Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ*. Seri:XI, No: 1.

Sermaye Piyasası Kurulu. (2003). *Sermaye Piyasalarında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ*. Seri: XI, No: 25.

Seviğ, Veysi. (1993). Hukuksal Açıdan Muhasebe Sistemi Uygulamasında Karşılıklar. *Yaklaşım*, Yıl: 1, Sayı: 6.

Şeker, Sakıp. (1996). Değeri Düşen İktisadi Kıymetlerin Kayıtlardan Düşülmesi I. *Yaklaşım*, Yıl: 4, Sayı: 38.

Şeker, Sakıp. (1996). Değeri Düşen İktisadi Kıymetlerin Kayıtlardan Silinmesi II. *Yaklaşım*, Yıl: 4, Sayı: 39.

Şeker, Sakıp. (1999). *Dönem Sonu İşlemleri Cilt 2*. Yaklaşım Yayınları. Ankara.

Şimşek, A. Kadir. (2002). Sigorta Şirketlerinde Deprem Primleri Üzerinden Ayrılmayan Cari Muhataralar İhtiyatının Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 14/4. Maddesine Göre Değerlendirilmesi. *Vergi Dünyası*, Sayı:247.

Tanrıkulu, Salih. (2003). Riyazi İhtiyatların Sigortacılık ve Vergi Mevzuatındaki Niteliğinin Tespiti ile Bunların Yatırım Gelirleri Üzerinden Kesilen Vergilerin Mahsubu veya İadesi Konusunun Değerlendirilmesi. *Vergi Sorunları*, Sayı: 175.

Taş, Suat. (2001). Borçlunun Bazı Mallarının Hacz edilmesinin Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılmasına Etkisi. *Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog*. Sayı: 157.

Tekin, Cem. (2003). VUK Hükümleri Uyarınca Değeri Düşen Mallarda Değerleme. *Mükellef'in Dergisi*, Sayı: 131.

Terlemez, Birol. (2000). Kıdem Tazminatı Karşılıklarının Gider Yazılması. *Yaklaşım*, Yıl:8, Sayı: 91.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu. (2005). *Kavramsal Çerçeve, Türkiye Muhasebe Standartları*. Erişim: 17.01.2007. <http://www.tmsk.org.tr>.

Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği. *TMS – TFRS Standartları Örnek ve Eğitim Notları*. Erişim: 23.03.2007. <http://www.tmud.org.tr>.

Türkiye Sanayici ve İşadamları. (2003). *Finansal Raporlama Uygulamalarında Uluslararası Standartlara Geçiş*. Tüsiad Yayınları. İstanbul.

Ufuk, M. Tahir. (2001). *Vergi Hukuku-Ticaret Hukuku SPK Mevzuatı ve Tekdüzen Hesap Planına Göre Karşılıklar*. Türmob Yayınları. Ankara.

Ufuk, M. Tahir. (2002). Vergi Kanunlarına Göre Ayrılan Karşılıklar. *Maliye ve Sigorta Yorumları*, Sayı: 378.

Uzun, Kemal. (1999). Karşılıklar-Dönem Sonu İşlemleri. *Vergi Dünyası*, 209.

Ülgen, Soner. (1999). Dönem Sonu İşlemleri Açısından Karşılıklar, *Vergi Dünyası*, Yıl: 19, Sayı: 220.

Ülgen, Soner. (2001). Halka Açık Anonim Şirketlerde Sermaye Piyasası Kanunu Açısından Karşılıklar ve Dönem Sonu İşlemleri. *Vergi Dünyası*, Sayı: 244.

Üstünel, Bülent. (1995). *Mali Tablolar Uygulama Kılavuzu*. Denet Yayıncılık. İstanbul.

Üstünel, Bülent. (1993). *Tekdüzen Hesap Planı Uygulama Kılavuzu*. Denet Yayıncılık. İstanbul.

Vural, Mahmut. (2000). Şüpheli Alacak Karşılığı Uygulaması. *Vergi Dünyası*, Yıl: 19, Sayı: 232.

Watts, R. L. (2003). Conservatism in Accounting Part 1: Explanations and Implication. *Accounting Horizons*, 17 (3).

Yalçın, Hasan. (1996). Hediye Kampanyaları Nedeniyle Karşılık Ayrılabilir Mi?. *Yaklaşım*, Yıl: 4, Sayı: 44.

Yalçın, Hasan. (1996). Şüpheli Alacaklar ve Muhasebe Uygulaması. *Yaklaşım*, Yıl: 4, Sayı: 47.

Yıldırım, Oya. , & Tek, Nergis. (2004). *Finansal Muhasebe*. Birleşik Matbaacılık. İzmir.

Yıldız, A. Murat. (2004). *Dönem Sonu İşlemlerinin Vergisel Boyutu*, Ankara SMMM Odası Yayınları. Ankara.

Yılmaz, Kazım. (1997). *VUK, GVK, KVK, KDVK Açısından Değerleme*, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, İstanbul.

Yıldız, Murat. (1996). Şüpheli Alacak Karşılığı Uygulamasında Ortaya Çıkan Sorunlar. *Vergi Sorunları*. Sayı: 88.

Yükçü, Süleyman. *Finansal Muhasebe*. (2004). Birleşik Matbaacılık. İzmir.

DOLAYLI KAYNAKLAR

Ataman, Ümit. (1995). *Şirketler Muhasebesi*.Ozan Yayıncılık. İstanbul.

Ball, R. & Shivakumar, L. (2004). Earnings Quality in UK Private Firms. *Journal of Accounting and Economics*.

Basu, Sudipta. (1997). The Conservatism Principle and the Asymmetric Timeliness of Earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 24.

Birkner, E. (1993). Rückstellungen in der Bilanz & Buchhaltung. *Zeitschrift für Rechnungswesen und Steuern*. Wiesbaden.

Davidson, S. , Stickney, C. P. , & Weil, R. L. (1985). *Intermediate Accounting: Concepts Methods and Uses*. 4. Edition. Dryden Press.

Dixon, R. L. , Hepworth, S. R., & Paton, W. A. (1966). *Essentials of Accounting*. Collier-MacMillan Student Editions. New York.

Erimez, Rüştü. (1985). *Şirketlerde Kar Dağıtımı, Yedek Akçeler ve Vergileme*. Temel Yayınları. İstanbul.

Erimez, Rüştü. (1975). *Değerleme ve Mali Tablolar*. İstanbul.

Garnier, Pierre. (1977). *Comptabilite commerciale*.Dunad Paris.

Givoly, D. & Hayn, C. (2000). The Changing Time-Series Properties of Earnings, Cash Flows, and Accruals: Has Financial Reporting Become More Conservative?. *Journal of Accounting and Economics*, 29.

Petit, Bernad. (1963). *La Technique comptable superieure*.Licet Paris.

Sevilengül, Orhan. (1994). *Genel Muhasebe Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile Uyumlu*. Lazer Ofset. Ankara.

Smith, J. , & Souden, F. (1987) *Intermediate Accounting*. Southwestern Publishing.

Sterling, R. R. (1970). *The Theory of the Measurement of Enterprise Income*. Lawrence, KS: University of Kansas Press.

Tekinalp, Ünal. (1979). *Anonim Ortaklığın Bilançosu ve Yedek Akçeleri (Kamuyu.Aydınlatma İlkesi İle)*. 2. Bası. İ.Ü. Hukuku Fakültesi. İstanbul.

Tekinalp, Ünal. (1970). *Anonim Ortaklığın Bilançosu ve Yedek Akçeleri (Kamuyu.Aydınlatma İlkesi İle)*.İstanbul.

Wolk, H. I. , Francis, J. R. , & Tearnay, M. G. (1989) *Accounting Theory: A Conceptual and Institutional Approach*. PWS-KENT Publishing Company.